

PĀRSKATS PAR NVO SEKTORU LATVIJĀ 2015

Latvijas Pilsoniskā alianse

Autorkolektīvs

Evija Caune
Jadviga Neilande
Baiba Krieviņa-Sutora
Rasma Pīpiķe

Izdevuma latviešu valodā redaktors
Maketa dizains

Inga Skuja
Elfa Raude

Pētījuma elektroniskā versija pieejama interneta vietnē www.nvo.lv
© Latvijas Pilsoniskā alianse

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce uz pētījumu „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015” ir obligāta.

Pētījums „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015” ir projekta „Ilgtspējīgas pilsoniskās sabiedrības attīstības atbalsta un monitoringa sistēmas pilnveidošana Latvijā” aktivitāte. Projekts tiek īstenots sadarbībā ar EEZ un Sabiedrības integrācijas fondu. Projektu finansiāli atbalsta Islande, Lihtenšteina un Norvēģija.

www.eeagrants.org www.sif.gov.lv www.eeagrants.lv

Par pētījuma „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015” saturu atbild biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse”.

Saturs

Izmantotās definīcijas un saīsinājumi	5
Ievads	7
2015. gada pagrieziena punkti	9
1. Pētījuma ietvars.....	15
2. Biedrību un nodibinājumu darbības vispārējais raksturojums	20
2.1. Situācijas raksturlielumi	20
2.2. Kvantitatīvās izmaiņas nevalstisko organizāciju sektorā	20
2.2.1. NVO skaits	20
2.2.2. NVO blīvums	24
2.2.3. NVO darbības jomas	25
2.2.4. NVO darbības mērogs.....	28
2.2.5. Organizāciju darbības biežums	29
2.3. NVO darbība sociālās nevienlīdzības mazināšanai un iedzīvotāju interesešu aizstāvībai	30
2.4. Sabiedriskā labuma organizāciju darbība.....	35
3. Organizāciju darbībai piesaistītie cilvēkresursi	38
3.1. Biedru piesaiste	38
3.2. Darbinieku piesaiste.....	40
3.3. Iedzīvotāju iesaiste organizāciju darbībā.....	40
4. Organizāciju sadarbība ar partneriem.....	41
4.1. Sadarbības prakses raksturojums	42
4.2. Varas pārstāvju sadarbības vērtējums	44
4.3. NVO pārstāvju sadarbības vērtējums.....	46
4.4. Sadarbības pieredzes kopējais vērtējums	47
5. Organizāciju publicitāte un atpazīstamība sabiedrībā	49
6. Pilsoniskais dialogs Latvijā un interesešu aizstāvība	51
6.1. Iedzīvotāju iesaiste lēmumu pieņemšanas procesos.....	51
6.2. Biedrības kā lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieki	54
6.2.1. Organizāciju un iedzīvotāju viedoklis	54
6.2.2. Nevalstisko organizāciju faktiskās darbības uzskaitē.....	56
7. Biedrošanās tiesiskās vides un valsts politikas NVO darbības atbalstam novērtējums.....	59
7.1. Normatīvie akti.....	59
7.1.1. Biedrību un nodibinājumu likums	59
7.1.2. Brīvprātīgā darba likums.....	60
7.1.3. Sabiedriskā labuma organizāciju likums	61
7.2. Gaidāmās izmaiņas biedrību un nodibinājumu saimnieciskās darbības regulējumā.....	62
7.3. Biedrību un nodibinājumu grāmatvedību regulējošie normatīvie akti.....	64
7.4. Izmaiņas saistībā ar biedrību un nodibinājumu ēku atbrīvojumu no nekustamā īpašuma nodokļa	65
7.5. Drošības un apdraudējuma risku novēršana NVO sektorā.....	65
7.5.1. Izmaiņas drošības situācijā un NVO kā nemilitārs ierocis	66
7.5.2. Izmaiņu nepieciešamības pamatojums	67
7.5.3. Spēkā esošais tiesiskais regulējums	69
7.5.4. Jaundibināmu biedrību un nodibinājumu reģistrācijas process un Uzņēmumu reģistra kompetence.....	70

7.5.5. Biedrību un nodibinājumu darbības izbeigšana un apturēšana.....	71
7.5.6. NVO sektors un valsts drošība	73
7.6. Sociālā uzņēmējdarbība	73
8. NVO sektora finanšu pārskats	76
8.1. NVO ieņēmumu un izdevumu struktūra.....	77
8.1.1. Ieņēmumu posteņu datu analīze	77
8.1.2. Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas	79
8.1.3. Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi	79
8.1.4. Saņemtās dotācijas	80
8.1.5. Ieņēmumi no saimnieciskās darbības.....	80
8.1.6. Citi ieņēmumi.....	83
8.2. Izdevumu posteņu datu analīze	83
8.2.1. Naudas maksājumi personām	85
8.2.2. Materiālu izdevumi	85
8.2.3. Algas	85
8.2.4. Sociālās apdrošināšanas maksājumi.....	86
8.2.5. Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana, nodokļi un citi izdevumi	86
8.3. Ieņēmumu un izdevumu starpība	87
8.4. Ieņēmumu un izdevumu posteņu salīdzinājums par trim gadiem	88
8.4.1. NVO ieņēmumu salīdzinājums	90
8.4.2. Salīdzinājums par 2013. gada un 2014. gada NVO ieņēmumiem.....	91
8.4.3. Salīdzinājums par 2013. gada un 2014. gada NVO izdevumiem	91
8.5. Bilance.....	93
8.5.1. Bilances aktīvu posteņu datu analīze	94
8.5.2. Bilances pasīvu posteņu datu analīze	95
8.6. Gada pārskatu pārbaude	97
8.7. Priekšlikumi NVO grāmatvedības uzlabošanai.....	97
9. Priekšlikumu kopuma izstrāde NVO finansēšanas sistēmas attīstībai Latvijā	100
9.1. Analīze.....	100
9.2. Pieejamie fondu līdzekļi	100
9.3. Valsts finansēts NVO fonds – tapšanas gaita un statuss.....	100
9.3.1. NVO fonda mērķi un iespējamie modeļi.....	102
9.3.2. NVO fonds – politisks lēmums un valsts drošības interešu stiprināšana ...	103
9.4. Citas aktualitātes	104
9.4.1. Valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību ziedojumi.....	104
9.4.2. Valsts kapitālsabiedrības – ziedotāji	105
9.4.3. Ziedošanas process un mērķi.....	106
9.4.4. Deputātu kvotas – aizvien strīdīgas, aizvien dalītas.....	109
Secinājumi	110
Kopsavilkums	113
Izmantotie avoti	120
Pielikumi.....	125

Izmantotās definīcijas un saīsinājumi

Definīcijas

Biedrība – vismaz divu personu dibināta organizācija, kas veic darbību, lai sasniegtu statūtos norādīto mērķi.

Brīvprātīgais darbs – bezatlīdzības fizisks vai intelektuāls darbs, ko veic fiziskā persona kopienas vai noteiktas sabiedrības grupas labā.

Drošumspēja – cilvēka spēja nezaudēt drošības sajūtu un pašu drošību, bet, ja tas noticis, spēja atgūt drošības sajūtu un drošību.

Interesu aizstāvība – organizācijas vai personas veiktas leģitīmas un legālas aktivitātes, sazinoties ar lēmumu pieņemšanas procesa dalībniekiem nolūkā veikt izmaiņas tiesību aktos un attīstības dokumentos, plašākai sabiedrībai skaidrojot izmaiņu nepieciešamību un to ieviešanas kārtību.

Lēmumu pieņemšanas process – formalizētu darbību kopums publiskās pārvaldes institūcijās, kuru ietvaros tiek veikti pasākumi, kas ļauj amatpersonai pieņemt lēmumu un to īstenot.

Lobēšana – apzināta privātpersonas interesēs veikta saziņa ar publiskās varas institūcijas pārstāvi nolūkā ietekmēt publiskās varas institūcijas pārstāvja rīcību dokumentu un to projektu ierosināšanas, izstrādes, saskaņošanas, pieņemšanas vai izsludināšanas procesā, lai gūtu personīgu vai netiešu labumu.

Nevalstiska organizācija – personu brīvprātīgi veidota organizācija (biedrība, nodibinājums, arodbiedrība, politiskā partija), kas piesaista resursus un veic aktivitātes organizācijas mērķu sasniegšanai.

Nodibinājums – organizācija, kas dibināta, lai pārdalītu mantu vai finansējumu dibinātāju noteiktā mērķa sasniegšanai.

Normatīvais akts – publiskās pārvaldes (pašvaldības, valsts) institūcijas veidots un apstiprināts tiesību normas akts. Normatīvie akti ir likumi, noteikumi, nolikumi, instrukcijas, ieteikumi un citi tiesību normas saturoši akti.

Pilsoniskā sabiedrība – tādu iedzīvotāju kopums, kas ir brīvi no valsts varas, bet sadarbojas ar to, lai novērstu tirgus radīto nevienlīdzīgo situāciju iedzīvotāju vidū, tādējādi esot starpniekiem valsts un tirgus attiecībās. Iedzīvotāji brīvprātīgi apvienojas, lai aizstāvētu noteiktu sabiedrības grupu vajadzības lēmumu pieņemšanas procesā.

Pilsoniskā līdzdalība – personu iesaiste lēmumu pieņemšanas procesā ar mērķi panākt izmaiņas esošajā situācijā, izmantojot dažādus līdzdalības instrumentus: aktīvo vai pasīvo dalību vēlēšanās, viedokļa paušanu publiskajai pārvaldei, dalību konsultatīvajās padomēs.

Publiskā pārvalde – institūciju kopums, kas sabiedrības interešu vārdā nodrošina normatīvo aktu veidošanu, izpildi un uzraudzību, atrodies politiskās varas pakļautībā, piemēram, pašvaldības un pašvaldību iestādes, tiesas un citas institūcijas.

Sabiedriskā labuma organizācija – biedrības un nodibinājumi, kuru statūtos, satversmē vai nolikumā norādītais mērķis ir sabiedriskā labuma darbība, kā arī reliģiskās organizācijas un to iestādes, kuras veic sabiedriskā labuma darbību, ja šīm biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss un ja tās izlieto savus ienākumus darbībām, kurām nav komerciāla rakstura un kuras ir vērstas uz sabiedriskā labuma darbības nodrošināšanu.

Valsts pārvalde – tādu institūciju kopums, kuru darbība ir pakļauta Ministru kabinetam vai kuras atrodas tā pārraudzībā.

Ziedojums – 1) uz vienošanās pamata brīvprātīgi nodota manta vai naudas līdzekļi, lai sasniegtu sabiedriskā labuma organizācijas statūtos noteiktos mērķus; 2) brīvprātīgi nodota manta vai naudas līdzekļi, lai sniegtu palīdzību tiem, kam tā vajadzīga.

Saīsinājumi

AM – LR Aizsardzības ministrija
BN – biedrības un nodibinājumi
BNL – Biedrību un nodibinājumu likums
EEZ – Eiropas Ekonomikas zona
FM – LR Finanšu ministrija
KM – LR Kultūras ministrija
LM – LR Labklājības ministrija
MK – Ministru kabinets
NĪN – nekustamā īpašuma nodoklis
NVO – nevalstiska organizācija
SIF – Sabiedrības integrācijas fonds
SLO – sabiedriskā labuma organizācija
TM – LR Tieslietu ministrija
UIN – uzņēmuma ienākuma nodoklis
VID – Valsts ieņēmumu dienests

Ievads

Latvijas Pilsoniskā alianse mērķtiecīgi un pēctecīgi veido pārskatu par nevalstisko organizāciju darbību un aktivitātēm Latvijā. 2015. gada pārskats par NVO sektoru Latvijā metodoloģijas ziņā ir identisks 2013. gadā veiktajam pārskatam. Pārskats tiek veidots, iegūstot un analizējot datus no vairākiem avotiem – gan primāros datus, nosakot konkrētus pētījuma uzdevumus, gan sekundāros datus – valsts un NVO uzkrātos.

Ar NVO sektoru tiek saprasta biedrību un nodibinājumu darbība. Pārskatā nav apskatītas un analizētas citas organizētās pilsoniskās sabiedrības formas: politiskās partijas, arodbiedrības un reliģiskās organizācijas. Biedrības un nodibinājumi tiek pētīti tāpēc, ka tie ir gan sabiedrības pašorganizēšanās forma, gan pilsoniskās sabiedrības aktivitātes rādītājs. Jo biežāk un vairāk iedzīvotāji iesaistās sabiedriskajā dzīvē un pārvaldē, jo aktīvāka ir pilsoniskā sabiedrība.

Dažādos pētījuma ciklos un metodoloģiskajā griezumā ir apskatīta BN darbība – tās grāmatvedības, juridiskie, sadarbības, publicitātes, statistiskie u.c. aspekti.

Pārskata mērķis

Veikt pētījumu un izveidot pārskatu par NVO sektoru Latvijā, identificējot NVO darbības vidi un izmaiņas tajā, analizējot ietekmi uz BN attīstību salīdzinošā perspektīvā par 2014.–2015. gadu Latvijā.

Pētījuma specifiskie uzdevumi

- Iegūt, apkopot un analizēt informāciju, kas raksturo NVO sektora attīstību 2014.–2015. gadā.
- Apkopot un analizēt BN finanšu bilances datus par 2014. gadu.
- Pētīt un analizēt veidus, kā NVO aizstāv savu biedru intereses lēmumu pieņemšanas procesā, kā tiek īstenota sadarbība ar publisko pārvaldi un kā sabiedrība tiek iesaistīta lēmumu pieņemšanas procesā.
- Iegūt un analizēt informāciju par valsts atbalsta veidiem NVO darbībai un attīstībai, padziļināti pētot valsts finansējuma atbalsta instrumentus un sniedzot priekšlikumus to efektivitātes palielināšanai.
- Iegūt un analizēt informāciju par sabiedrības attieksmi pret NVO un vērtējumu par iesaistīšanos nevalstiskajās organizācijās un to aktivitātēs.
- Analizēt norises NVO sektorā, ņemot vērā aktuālo Latvijas politikā, ekonomikā, sociālajā jomā un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstībā.
- Veikt salīdzinošu analīzi starp pētījumu „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013” un „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015” datiem un izstrādāt secinājumu daļu.

Pētījuma galvenā uzmanība veltīta NVO sektorā konstatētajām izmaiņām 2014. un 2015. gadā, kā arī biedrību un nodibinājumu finanšu datiem par 2014. gadu. Savukārt iedzīvotāju viedoklis par NVO, sabiedrības līdzdalību, uzticēšanos un citiem aspektiem

ir par 2015. gadu, jo pētījums tika veikts attiecīgajā gadā. Neliela daļa no pētījumā atspoguļotajiem datiem ir par 2012. un 2013. gadu, lai salīdzinātu un konstatētu kvantitatīvās un kvalitatīvās izmaiņas sektorā. Raksturojot kvantitatīvās izmaiņas, tika izmantoti arī 2015. gada dati, kaut gan pārskata izstrādes brīdī pieeja tiem bija ierobežota, jo atbildīgās valsts iestādes vēl nebija apkopojušas datus par 2015. gadu.

„Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015” turpina un papildina dokumentu „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013”, sniedzot aktuālu informāciju un piedāvājot jaunus pētnieciskos virzienus, kas 2013. gada pētījumā netika veikti, piemēram, jautājumā par pilsonisko sabiedrību un drošību.

Pieci iemesli, kāpēc jāpēta BN darbība:

1. lai identificētu pilsoniskās sabiedrības attīstību;
2. lai pilnveidotu Latvijas iedzīvotāju izpratni par pašorganizēšanās būtību un ieguvumiem;
3. lai iegūtu aktuālo informāciju par nevalstisko organizāciju darbību;
4. lai rosinātu domu pārmaiņu un rīcību metožu pielietošanā ar mērķi izveidot Latviju par plaukstošu, aktīvu un atbildīgu pilsoņu valsti līdz 2030. gadam*;
5. lai politikas plānotāji būtu informēti par BN ieguldījumu labklājības, izglītības, veselības, kultūras un tautsaimniecības attīstībā, vides un dabas aizsardzības pilnveidošanā.

* Viens no pamatuzstādījumiem politikas dokumentā „Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam”.

2015. gada pagrieziens punkti

2014. gada laikā bija vērojams neliels progress NVO sektora vides attīstībā, un jau 2015. gadā notika būtiskas debates un likumprojektu apspriešanas procesi, kas ilgtermiņā ietekmēs NVO sektora attīstībai noteicošu vidi.

NVO atbalsta programma

Kultūras ministrija 2014. gada 11. jūnijā saskaņā ar „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam” noteiktajiem pasākumiem un Kultūras ministrijas izsludinātā konkursa „Par atsevišķu valsts pārvaldes uzdevuma veikšanu pilsoniskās sabiedrības un starpkultūru dialoga jomā” rezultātiem bija noslēgusi līdzdarbības līgumus „Par atsevišķu valsts pārvaldes uzdevuma veikšanu pilsoniskās sabiedrības attīstības un starpkultūru dialoga jomā” ar biedrībām „Latvijas Pilsoniskā alianse”, „Zemgales nevalstisko organizāciju atbalsta centrs” un „Kurzemes NVO atbalsta centrs” un ar nodibinājumu „Valmieras novada fonds”.

Minētās biedrības Rīgas, Zemgales, Kurzemes un Vidzemes plānošanas reģionā īsteno NVO projektu konkursus nevalstiskajām organizācijām. Līgumi ar nevalstiskajām organizācijām par uzdevuma deleģēšanu faktiski ir valsts uzticēšanās un atbildības dalīšana ar organizēto pilsonisko sabiedrību.

Šī programma tika turpināta arī 2015. gadā, un tās ietvaros visā Latvijas teritorijā tika atbalstīti 80 dažādi BN projekti pilsoniskās sabiedrības, starpkultūru dialoga un mazākumtautību, tajā skaitā romu, atbalsta jomā.

EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentu slēgšana

2015. gada pavasara vidū tika noslēgta nozīmīga Latvijas NVO finanšu atbalsta programma. Sagaidāms, ka jau tuvākajā laikā Finanšu ministrija sadarbībā ar nozaru ministrijām uzsāks jaunā perioda prioritāšu plānošanu. Taču tas arī nozīmē, ka kādu laiku daudzu Latvijas organizāciju darbība var tikt ierobežota vai pat pārtraukta finanšu plūsmas pārrāvuma dēļ. Lai tā nenotiktu, nepieciešams uzsākt NVO fonda darbību, kas būtu ne tikai finansiāli nozīmīgi, bet arī simboliski vēstītu, ka Latvijas valsts – tās ekonomika un demokrātija – ir pietiekami nobriedusi, lai varētu saviem spēkiem nodrošināt valsts pārvaldes un pilsoniskās sabiedrības savstarpējo uzticību un sadarbību uz līdzvērtīgiem pamatiem.

NVO fonda izveide

2015. gadā vislielākais BN darbības apjoms sektora attīstībā un darba kvalitātes nodrošināšanā ilgtermiņā bija veltīts NVO fonda izveides darbam. 2015. gada pavasarī NVO vērsās pie augstākām valsts amatpersonām ar īpašu manifestu, kuru bija parakstījušas vairāk nekā piecdesmit organizācijas ar prasību izveidot NVO fondu jau 2016. gada sākumā. 2015. gada vasarā NVO fonda koncepciju „Par valsts finansēta nevalstisko organizāciju (NVO) fonda izveidi” veidoja darba grupa, kuras sastāvā bija gan NVO, gan valsts pārvaldes pārstāvji. Jau 2015. gada rudenī Kultūras ministrijā notika sabiedriskā apspriešanās par konceptuālo ziņojumu „Par valsts finansēta nevalstisko organizāciju (NVO) fonda izveidi”. Kā zināms, Konceptuālā ziņojuma

galvenais mērķis ir uzsākt NVO fonda izveides darbu, lai rastu tiesiski pamatotu risinājumu caurspīdīgai un vienlīdzīgai līdzekļu piešķiršanai NVO, to kapacitātes attīstīšanai un pamatdarbības atbalstam. **NVO fonda izveides** darbu paredzēts uzsākt jau **2016. gadā**.

2016. gada valsts budžeta veidošanas procesā tika saņemtas ziņas, ka jauno politisko iniciatīvu ietvaros NVO fonds nav saņēmis finansiālo atbalstu, tāpēc biedrības „Latvijas Pilsoniskā alianse” pārstāvji uzsāka aktīvu darbību un tikās ar Saeimas deputātiem un finanšu ministru, lai skaidrotu NVO fonda izveides nepieciešamību. NVO fonda jautājums tika aktualizēts arī Valdības un NVO sadarbības memoranda padomes sēdē 2015. gada augustā. Pēc konkrētās sēdes NVO tika radīta iespēja atklātām diskusijām gan Saeimā, gan Finanšu ministrijā, kā rezultātā, pieņemot valsts budžetu 2016. gadam, tajā tika iestrādāta 400 000 eiro vērta programma, NVO fonda izveidei paredzot finansējumu no neparedzētiem gadījumiem.

Nevalstiskās organizācijas virzīja tādu NVO fonda izveides finansēšanas kārtības modeli, kas nosaka, ka NVO darbības atbalstam tiek izveidota atsevišķa valsts budžeta programma. 2015. gada 1. decembrī Ministru kabinets apstiprināja konceptuālo ziņojumu, apstiprinot arī finansējuma asignējumu NVO fonda finansēšanas modeļa 3. varianta īstenošanai. Atbalstītais NVO fonda finansēšanas modelis paredz **noteikt Sabiedrības integrācijas fondu (SIF) par jaunveidojamā NVO fonda, kas būtu kā atsevišķa valsts budžeta programma, administrētāju**. Ministru kabinets uzdevis SIF līdz 2016. gada 1. martam izstrādāt un apstiprināt NVO fonda darbības stratēģiju līdz 2018. gadam, saskaņojot to ar Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomi un Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomi.¹

2016. gada sākumā SIF izveidoja NVO fonda Stratēģiskās plānošanas komiteju, kuras uzdevums ir izvirzīt fonda darbības prioritātes. Komitejas sastāvā ir seši ministriju (Ārlietu, Izglītības un zinātnes, Kultūras, Labklājības, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības) deleģēti pārstāvji, seši NVO pārstāvji, kurus ievēlēja LR valdības un NVO sadarbības memorandu parakstījušās organizācijas – biedrības „Latvijas Pilsoniskā alianse”, „Sabiedrība par atklātību – Delna”, „Ascendum” un „Latvijas Zaļā kustība”, Latvijas Jaunatnes Padome, Zemgales NVO centrs –, kā arī Valsts kancelejas un SIF pārstāvji.

Stratēģiskās plānošanas komiteja izvirzījusi trīs prioritāros NVO fonda darbības virzienus 2016. gadam²:

- NVO darbības stiprināšana;
- atbalsts NVO pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm;
- NVO interešu aizstāvības stiprināšana.

Paralēli Sabiedrības integrācijas fonds uzsācis izstrādāt nepieciešamo konkursa dokumentāciju, kuras izskatīšana un apstiprināšana plānota SIF padomes sēdes

¹ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40373478&mode=mk&date=2015-12-01> – skatīts 02.12.2015.

² Prioritātes plānots apstiprināt Sabiedrības integrācijas fonda padomes sēdē, kas notiks 24.02.2016.

ietvaros 2016. gada 24. februārī. Pēc konkursa dokumentu apstiprināšanas tiks izsludināts atklāts projektu iesniegumu konkurss. Projektu iesniegumu iesniegšanas termiņš plānots marta beigās. Projektu īstenošanu plānots uzsākt 2016. gada 1. jūnijā.

Brīvprātīgā darba likums

Viens no būtiskākajiem notikumiem NVO sektora tiesiskā regulējumā laukā ir **Brīvprātīgā darba likuma** pieņemšana, kas stājās spēkā 2016. gada 1. janvārī. Konkrētais likums ir viens no visilgāk diskutētajiem likumiem NVO darbības jomā. Tā virzība nebūtu notikusi bez neatlaidīgas NVO sektora pārstāvju iesaistes, tostarp īpaši izceļot biedrību „brīvprātīgais.lv”, kā arī biedrību „Latvijas Pilsoniskā alianse”, kas iniciēja likuma izstrādes procesu Saeimā, regulāri piedalījās darba grupās un sniedza atzinumus likuma izstrādes darba gaitā. Likums ir bāze vairākiem valdības noteikumiem, kas pasargās brīvprātīgā darba veicējus tāpat kā jebkuru citu personu, kura atrodas darba attiecībās. 2015. gada decembrī izskatīšanai tika iesniegts MK noteikumu projekts, kas nosaka darbus, kuru veikšanas gadījumā brīvprātīgā darba organizētājam ir pienākums nodrošināt brīvprātīgā darba veicēja veselības un dzīvības apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā, kā arī šīs apdrošināšanas kārtību. Savukārt 2016. gada janvārī stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi, kas paredz neaplikt ar nodokli personīgos izdevumus, kuri radušies sakarā ar brīvprātīgā darba veikšanu.

Biedrību un nodibinājumu klasificēšanas noteikumi

2016. gada 1. janvārī stājās spēkā **Biedrību un nodibinājumu klasificēšanas noteikumi**, kas nosaka, ka no 2016. gada 1. janvāra biedrības un nodibinājumi var pieteikt ierakstīšanai Uzņēmumu reģistrā to darbības jomas. MK noteikumi ir saistoši gan jaundibinātām, gan arī esošām biedrībām, jo visām BN savukārt saistošas ir esošās BNL normas. BN var norādīt vairākas darbības jomas vienlaicīgi. Normatīvie akti nenosaka termiņu, kādā veicams ieraksts BN reģistrā, tomēr darba devēju organizācijām, darba devēju organizāciju apvienībām un arodbiedrībām darbības joma jāpiesaka obligāti.

BN sadalījums atbilstoši to darbības jomai dos iespēju veikt statistiku par nozaru organizācijām un to īstenotajiem projektiem un efektīvāk plānot un ieviest valsts politiku.

Sociālās uzņēmējdarbības atbalsts

FM izstrādājusi **Publisko iepirkumu jauno regulējumu**, kas ietekmēs nevalstisko sektoru, kā arī sociālos uzņēmējus.

Būtiskākās izmaiņas iestrādātas, lai atvieglotu procedūras sociālo un citu pakalpojumu iepirkšanai (izglītības, veselības aprūpes un kultūras pakalpojumi, viesnīcu un ēdināšanas pakalpojumi, juridiskie pakalpojumi, izmeklēšanas un apsardzes pakalpojumi u.c.) un deleģējumu zaļo publisko iepirkumu noteikumiem.

Attiecībā uz sociālo uzņēmējdarbību, paredzēts ietvert sociālos uzņēmējus kā privilģēto tiesību līgumu subjektus, tas ir, pasūtītājs būs tiesīgs rezervēt iespēju iepirkuma procedūrās piedalīties tikai tiem kandidātiem vai pretendentiem, kas

nodarbina galvenokārt (vairāk par 30 procentiem no vidējā darbinieku skaita gadā) tās personas ar invaliditāti, kuras nevar nodarbināt vienkāršos tirgus apstākļos.

Saimnieciskās darbības regulācija

BN saimnieciskā darbība jau daudzus gadus bijusi diskusiju objekts. Vidēji 10% no visām sabiedriskā labuma organizācijām saimnieciskās darbības ieņēmumi veido vairāk nekā 50% no visiem kopējiem ieņēmumiem.³ Finanšu ministrija saredz problēmu, ka NVO, iespējams, ļaunprātīgi izmanto faktu, ka tās nav UIN maksātājas un gūst peļņu veidā, kas vairs nevar tikt uzskatīts par papilddarbību, un tādējādi NVO izvairoties no ienākumu nodokļa nomaksas. FM izstrādājusi risinājumu – noteikt ieņēmumu apgrozījuma sliekšņus.⁴

Tāpat FM paspārnē Valsts ieņēmumu dienests veica priekšlikumu izstrādi, lai nodalītu to NVO saimniecisko darbību, kas tiek veikta kā papilddarbība, no tās saimnieciskās darbības, kas kļuvusi par NVO pamatdarbību. Jautājums 2015. gadā tika iekļauts arī Tieslietu ministrijas vadītās darba grupas darba kārtībā, kura vienlaikus izvērtē jautājumu par NVO darbības atklātību un uzraudzības stiprināšanu, t.sk. jautājumu par pretvalstisku organizāciju darbības ierobežošanu un apturēšanu. Tā kā šie divi jautājumi – NVO saimnieciskā darbība un NVO darbības atklātības un uzraudzības stiprināšana – NVO sektoram ir īpaši nozīmīgi, bet vienlaikus tie ir arī krasi atšķirīgi, tad to tālāka virzība TM darba grupas ietvaros, pēc biedrības „Latvijas Pilsoniskā alianse” iniciatīvas, tika nošķirta.

Jautājums par saimnieciskās darbības ierobežošanu tika izskatīts Valdības un NVO sadarbības memoranda padomes sēdē. Tika lemts, ka FM un VID jānoorganizē tikšanās ar NVO, lai pārrunātu piedāvātos ierobežojumus, pret kuriem krasi iestājas visas NVO. Pēc sēdes jautājums atkārtoti tika skatīts Memoranda padomē, kas lēma, ka priekšlikumi ierobežot BN saimniecisko darbību tiek atcelti.

Lai arī kādi priekšlikumi tiktu rasti šajā sakarā, nav pieļaujams, ka valsts uz atsevišķu gadījumu pamata nosaka ierobežojumus visam NVO sektoram, nevis pilnveido procesus konkrētu ļaunprātīgu pārkāpēju uzraudzībai un to darbības apturēšanai.

Drošības riski saistībā ar pretvalstisku NVO darbību

Tieslietu ministrijā ir izveidota darba grupa, kas risina jautājumu par valsts drošības apdraudējuma riskiem saistībā ar pretvalstisku NVO darbību. Pēdējo pāris gadu laikā būtiski mainījies izpratne par valsts drošību, tostarp aktuāls kļuvis arī jautājums par **NVO kā nemilitāra instrumenta izmantošanu dažādiem pretvalstiskiem mērķiem**. Jautājums prasa nekavējošu rīcību. Izstrādājot jebkādas tiesiskus ierobežojumus un institucionālus risinājumus, lai ātri un efektīvi varētu identificēt un izbeigt pretvalstisku NVO vai apvienību darbību, laikus jāpārlicinās, vai tie nepārkāpj samērīguma principa ievērošanu konstitucionālo pamattiesību ierobežošanā.

³ Finanšu ministrija. Informatīvais ziņojums „Par iespēju precizēt Sabiedriskā labuma organizāciju likumā sabiedriskā labuma organizāciju definīciju un darbības jēdzienu”, 10. lpp. Pieejams MK interneta vietnes www.mk.gov.lv sadaļā „Tiesību aktu projekti”: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40354993> – skatīts 07.06.2015.

⁴ <http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/budzets/49291-rosina-nodalit-nvo-saimniecisko-darbibu-no-darbibas-kurai-ir-pelnas-gusanas-merkis> – skatīts 30.07.2015.

Darba grupa izstrādājusi konkrētus grozījumus Biedrību un nodibinājumu likumā saistībā ar NVO saimniecisko darbību raksturojošajiem kritērijiem, kuru mērķis ir izšķirt, kad un ar kādiem nosacījumiem veicamajai saimnieciskajai darbībai ir papilddarbības raksturs un kad tai ir pamatdarbības raksturs. Grozījumu pieņemšana ir procesā (pagaidām tie atlikti līdz sociālās uzņēmējdarbības normatīvā regulējuma izstrādāšanai), bet tie paredz noteikt divus kritērijus, no kuriem vienam izpildoties, būtu uzskatāms, ka biedrība saimniecisko darbību veic kā pamatdarbību, tādējādi biedrības darbība ir izbeidzama:

- biedrības ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido 75% vai vairāk no biedrības un nodibinājuma kopējiem ieņēmumiem taksācijas gada laikā vai jebkurā 12 mēnešu periodā;
- biedrības ieņēmumi no saimnieciskās darbības taksācijas gada laikā ir lielāki par normatīvajos aktos noteiktajām 500 minimālajām mēneša darba algām.

Nodokļu atvieglojumi

Likuma grozījumu būtisks pilnveidojums 2014. gada beigās veikts attiecībā uz BN gada pārskatā iekļaujamās informācijas caurskatāmību un saņemto ziedojumu un dāvinājumu izlietojuma atšifrēšanu.⁵ Jaunās kārtības mērķis: rast detalizētāku priekšstatu par saņemto ziedojumu un dāvinājumu izlietojumu, nosakot stingrākas prasības informācijai par izlietotajiem ziedojumiem un dāvinājumiem, kas jāsniedz Ziedojumu un dāvinājumu pārskatā.

2015. gada 30. jūnija MK sēdē tika atbalstīts rīkojums par biedrībai un nodibinājumam piederošajām ēkām vai inženierbūvēm, kas ir **atbrīvotas no nekustamā īpašuma nodokļa**, paredzot piešķirt atbrīvojumu uz nenoteiktu laiku, līdz biedrība zaudē tiesības uz atbrīvojumu no nodokļa par tai piederošajām ēkām vai inženierbūvēm.⁶

Konsultācija risinājumiem bēgļu uzņemšanas jautājumu koordinēšanai

Atbildot uz globālo krīzi iedzīvotāju pastiprinātajā migrācijā, nevalstiskās organizācijas uzsākušas veidot kopīgu platformu, lai iesaistītos „bēgļu jautājuma” risināšanā, pamatojoties uz cilvēktiesību un solidaritātes vērtību perspektīvu. Jāatzīmē, ka šajā jautājumā NVO starpā nav vienprātības. Tomēr Latvijas Pilsoniskā alianse sadarbībā ar citām līdzīgi domājošām Latvijas biedrībām un nodibinājumiem rudens vidū organizēja **konsultāciju risinājumiem bēgļu uzņemšanas jautājumu koordinēšanai Latvijā**. Konsultācija apvienoja tos valsts pārvaldes institūciju pārstāvjus un aktīvos Latvijas iedzīvotājus, kā arī tās nevalstiskās organizācijas, kas vēlas konstruktīvi risināt bēgļu uzņemšanu un integrāciju Latvijā un iesaistīties šo procesu īstenošanā. Konsultācijas laikā tika radīts priekšlikumu kopums problēmu risināšanai dažādos ar bēgļu uzņemšanu saistītos aspektos. Priekšlikumi tika iesniegti visām atbildīgajām institūcijām.

⁵ 2006. gada 3. oktobra MK noteikumi Nr. 808 „Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem”. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=145113> – skatīts 26.05.2015.

⁶ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40352381&mode=mk&date=2015-06-30> – skatīts 21.07.2015.

Konsultācijas saturiski organizēja Latvijas Samariešu apvienība, „Patvērums „Drošā māja””, Sabiedriskās politikas centrs „Providus”, Starptautiskā Migrācijas organizācija Latvijā, Latvijas Cilvēktiesību centrs, Latvijas Pilsoniskā alianse, Fonds atvērtai sabiedrībai „Dots”, Latvijas Platforma attīstības sadarbībai, Izglītības attīstības centrs, Resursu centrs sievietēm „Marta”, Rīgas senioru alianse „Rasa”, Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija, onkoloģisko pacientu atbalsta biedrība „Dzīvības koks”, biedrība „Ascendum”, Nodarbinātības valsts aģentūra, Nordic Club House. Konsultācija vienkopus pulcēja aptuveni 100 biedrību un nodibinājumu, valsts pārvaldes, pašvaldību pārstāvjus, kā arī aktīvus cilvēkus, kuri vēlas un var sadarboties, lai atbalstītu bēgļu uzņemšanu Latvijā, kā arī lai atbalstītu cittautiešus, kas ieradušies un dzīvo Latvijā.

1. Pētījuma ietvars

Pārskats par NVO sektoru Latvijā 2015. gadā tapis, izmantojot vairākus datu ieguves avotus un metodes. Lai gan katra no metodēm ļāva iegūt apjomīgu datu klāstu, tomēr šis pārskats izveidots kā vispārīgs ziņojums par NVO attīstības dinamiku un „veselības stāvokli”. Pārskatā iekļautie dati skaidri norāda uz NVO sektora problēmām, attīstības virzību un iespējamām tendencēm tā, lai fakti un dati būtu gan viegli saprotami sakarībās, gan arī izmantojami:

- nevalstiskajām organizācijām interešu aizstāvības darbā, darbā ar biedru un brīvprātīgo piesaisti, finansējuma piesaisti un darbā ar savu ideju, sasniegumu un izaicinājumu komunikēšanu sabiedrībai;
- valsts iestādēm darbā ar nevalstiskajām organizācijām, sadarbības nodrošināšanai ar citām iestādēm;
- plašsaziņas līdzekļiem un komunikācijas speciālistiem NVO sektora un pilsoniskās sabiedrības būtības, sekmju un grūtību analītiskai izprašanai;
- pētniekiem, kuri iesaistīti sociālo, politisko un ekonomisko problēmjautājumu teorētiskā un praktiskā izpētē.

Pētījumā „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015” izmantotas septiņas datu ieguves metodes. Metožu dažādība nodrošina, ka tiek iegūta vispusīga un padziļināta informācija par katru no pētījuma aspektiem.

Dokumentu analīze

Pētījumā dokumentu analīzes metode dod vērtējumu par esošajiem normatīvajiem aktiem, kuri ietekmē, sekmē vai ierobežo BN darbību Latvijā. Analizēti šādi normatīvie akti:

- Biedrību un nodibinājumu likums;
- Sabiedriskā labuma organizāciju likums (un saistošie MK noteikumi);
- Likums par grāmatvedību (un saistošie MK noteikumi);
- Informācijas atklātības likums (un saistošie MK noteikumi);
- Publisko iepirkumu likums (un saistošie MK noteikumi);
- Brīvprātīgā darba likums;
- Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem;
- Nacionālās drošības likums;
- Valsts Kultūrkapitāla fonda likums;
- Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums;
- tiesību aktu projekti.

Vienlaikus analizēti politikas attīstības dokumenti: Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam; Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam; valdības deklarācija un rīcības plāns; Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam koncepcijas projekts „Par

sociālās uzņēmējdarbības ieviešanas iespējām Latvijā”; citi politikas attīstības dokumenti, kas ietekmē BN dibināšanu, darbību un attīstību.

Papildus ņemti vērā secinājumi no pētījumiem, kas veikti par NVO sektora dažādiem aspektiem 2013. gadā.

Statistikas datu analīze

Statistika par BN finanšu rādītājiem iegūta, lai raksturotu BN ieņēmumu un izdevumu struktūru 2014. gadā un lai analizētu bilances sasaisti ar organizāciju attīstību un finansiālo neatkarību. Iegūti dati par NVO sektora izaugsmes dinamiku, un tie skatīti reģionālā griezumā un gada griezumā rakursā.

Statistikas dati iegūti no šādiem reģistriem: Valsts ieņēmumu dienests, SIA „Lursoft IT” un Centrālā statistikas pārvalde.

No VID iegūtie dati par BN finanšu rādītājiem analizēti dažādos giezumos:

- informācija par BN iesniegtajiem gada pārskatiem par 2014. gadu;
- NVO bilances aktīvu posteņi par ilgtermiņa ieguldījumiem (nemateriālie ieguldījumi, pamatlīdzekļi), ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem (ilgtermiņa aizdevumi), apgrozāmiem līdzekļiem (krājumi, materiāli, preces), debitoriem, vērtspapīriem, naudu;
- kopsavilkums par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību ieņēmumu un izdevumu pārskatiem 2014. gadā;
- informācija par biedrībām un nodibinājumiem, kuri iesniegtajos gada pārskatos par 2014. gadu uzrāda ieņēmumus no saimnieciskās darbības;
- darba ņēmēju un saimnieciskās darbības veicēju skaits 2014. gada 1. janvārī;
- informācija par BN nodarbināto darbinieku skaitu un to ienākumiem no algota darba 2014. gadā;
- nevalstisko organizāciju valstij samaksātie nodokļi 2013. gadā;
- informācija par debitoru un kreditoru finanšu apjomu 2014. gadā;
- SLO finanšu rādītāji.

Savukārt SIA „Lursoft IT” datu bāzes dati izmantoti, lai atspoguļotu NVO dibināšanas skaita izmaiņas noteiktā laika periodā un NVO dibināšanas aktivitāti reģionos, kā arī lai iegūtu informāciju par 99 biedrību un nodibinājumu gada pārskatiem par darbību 2014. gadā. Dati prasīti no SIA „Lursoft IT” datu bāzē reģistrētajām biedrībām un nodibinājumiem, kas atlasīti atbilstoši šādiem kritērijiem (ar kopējo izlases skaitu – 100):

Skaitis/teritorija:

- 45 gada pārskati no Rīgas NVO;
- 5 gada pārskati no Liepājas NVO;
- 2 gada pārskati no Jūrmalas NVO;
- 2 gada pārskati no Daugavpils NVO;
- 2 gada pārskati no Jelgavas NVO;
- pa 1 gada pārskatam no citām pašvaldībām (pēc izpildītāja ieskatiem – dažādu reģionu, kuru ieņēmumi no saimnieciskās darbības nav 0).

Darbības joma:

- kultūras un atpūtas joma – 39 gada pārskati;
- attīstība un apsaimniekošana – 21 gada pārskats;
- likumdošana, interešu aizstāvība un politika – 11 gada pārskati;
- profesionālās asociācijas – 10 gada pārskati;
- izglītība un pētniecība – 5 gada pārskati;
- sociālie pakalpojumi – 3 gada pārskati;
- filantropija un brīvprātīgā darba veicēji – 3 gada pārskati;
- veselība – 2 gada pārskati;
- vide – 2 gada pārskati;
- garīguma stiprināšana – 1 gada pārskats;
- pārējie – 3 gada pārskati no citām darbības jomām (pēc izpildītāja ieskatiem – tās organizācijas, kuru ieņēmumi no saimnieciskās darbības nav 0).

Savukārt Centrālā statistikas pārvalde sniedza datus par strādājošo darbavietu aizpildījumu biedrībās un nodibinājumos, nodarbināto izglītības līmeni un darba samaksas apjomu 2014. gadā.

Pētījumā tika ietverti **Sabiedrības līdzdalības indeksa aptaujas** dati. Aptauju organizēja Latvijas Pilsoniskā alianse no 2015. gada maijam līdz septembrim. Tajā piedalījās 423 respondenti.

Intervijas ar publiskās pārvaldes pārstāvjiem

Intervijas notika ar publiskās pārvaldes iestāžu (tajā skaitā Saeimas komisiju, Valsts kancelejas un ministriju speciālistiem un vadošajiem darbiniekiem) un pašvaldību darbiniekiem, lai iegūtu viedokli par sadarbības praksi ar NVO, sadarbību veicinošiem un traucējošiem faktoriem un vērtējumu par nevalstisko organizāciju darbību interešu aizstāvībā. **Kopējais interviju skaits – 25.** Intervijas noritēja 2015. gada februārī–aprīlī. Intervijas notika klātienē, pa telefonu un ar e-pasta saziņu. Pētījuma rezultātu izklāstā izmantoti citāti no intervijām, lai pamatotu pētnieku izteikto viedokli.

Fokusa grupas ar nevalstisko organizāciju pārstāvjiem

Fokusa grupu intervijas tika veiktas četru Latvijas reģionu pilsētās. 2015. gada pētījumam tika izvēlētas **Liepājas, Preiļu, Bauskas un Limbažu** pilsētas un novadu nevalstiskās organizācijas. Fokusa grupu intervijas dalībnieku skaits bija četri līdz astoņi respondenti, un kopumā intervijās piedalījās **24 organizācijas**. Fokusa grupas intervija bija daļēji strukturēta, tajā tika diskutēti vairāki jautājumi:

- kāda ir NVO darbības nozīme konkrētajā pašvaldībā un Latvijā?
- kāds ir organizāciju ieguldījums pašvaldības labklājībā, attīstībā, tautsaimniecībā?
- kādas ir NVO darbības nodrošināšanas un finansējuma piesaistīšanas taktikas?
- cik lielā mērā NVO veicina pilsonisko līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā?

- kā NVO sekmē savas darbības atpazīstamību un sabiedrības iesaistīšanu?
- kas ir NVO darbību veicinošie un traucējošie faktori?

Fokusa grupu dalībnieki bija NVO vadītāji, ievērojot vienmērīgu darbības jomu un darbības ilguma sadalījumu. Intervijas notika 2015. gada pavasarī un rudens sākumā.

Fokusa grupu intervijas tika fiksētas audio ierakstā. Pētījuma rezultātu izklāstā izmantoti citāti no intervijām, lai pamatotu pētnieku izteikto viedokli.

Kvantitatīva NVO aptauja

Pētījuma laikā tika veikta nacionāla mēroga BN aptauja. Kopā datu apstrādē tika iekļautas 295 respondentu anketas, no kurām 183 anketas tika aizpildītas pilnībā un pārējās 112 tikai daļēji. Aptaujas jautājumi aptvēra šādas tēmas:

- NVO darbības galvenie aspekti;
- NVO sadarbība ar partneriem;
- sabiedrības iesaiste NVO darbā;
- informācija par darbiniekiem, biedriem un atbalstītājiem;
- NVO ietekme lēmumu pieņemšanas procesā;
- organizācijai pieejamais finansējums tās darbības nodrošināšanai un aktivitāšu īstenošanai.

Respondentu parametru raksturošanai izmantotas vispārpieņemtās aprakstošās statistikas metodes. Tika izvērtēti centrālās tendences rādītāji (vidējais aritmētiskais, mediāna) un izkliedes rādītāji – standartnovirze un standartkļūda datiem, kas atbilda normālajam sadalījumam. Datiem, kas normālajam sadalījumam neatbilda, tika aprēķinātas 25. un 75. percentīle.

Kvantitatīvā aptauja norisinājās laika posmā no 2015. gada 25. maija līdz 14. jūnijam. Aptauja notika elektroniskā vidē.

Kvantitatīva iedzīvotāju aptauja

Laika posmā no 2015. gada 1. septembra līdz 30. septembrim norisinājās sabiedriskās domas aptauja, ko veica pētījumu aģentūra „Latvijas Fakti”.

Aptauja sniedza informācija par šādiem aspektiem:

- iedzīvotāju dalība pilsoniskās/sabiedriskās aktivitātēs pēdējo trīs gadu laikā;
- iedzīvotāju vērtējums par personīgo un organizāciju spēju ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā;
- uzticēšanās valsts un sabiedriskajām institūcijām;
- iesaiste organizāciju darbībā un aktivitātēs;
- vērtējums par individuālajiem ieguvumiem no iesaistes organizāciju darbībā un aktivitātēs;
- prognozes par iesaistīšanos organizāciju darbā un aktivitātēs nākamo 12 mēnešu laikā;
- faktori, kas veicina iesaisti organizāciju darbībā un aktivitātēs;

- dalība sabiedriskās aktivitātēs kā brīvprātīgajam un motivējošie faktori;
- priekšstati par BN darbības jomām;
- vērtējums par organizāciju sniegtajiem pakalpojumiem.

Aptaujā pēc stratificētās nejaušības principa tika iekļauti 1018 Latvijas Republikas pastāvīgie iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 74 gadiem. Aptauja tika veikta, izmantojot tiešās (personīgās) intervēšanas metodi respondentu dzīvesvietās. Respondentu dzīvesvietu atlasē izmantota nejaušā maršruta metode. Respondentu atlase veikta ar Kiša matricas palīdzību.

Iegūtie dati ir salīdzināti ar iedzīvotāju aptauju, ko 2013. gadā veica „Latvijas Fakti”.

Mediju monitorings

Mediju monitoringa mērķis bija fiksēt publicitāti par nevalstiskajām organizācijām, apkopojot informāciju par biedrībām un nodibinājumiem, un ar pilsonisko sabiedrību saistītiem procesiem. Publicitātes kvalitatīvā analīze apkopo nevalstisko organizāciju informāciju par publicitāti Latvijas drukātajos medijos (latviešu un krievu valodā, nacionālajos un reģionālajos preses izdevumos un laikrakstos), internetā (populārākie ziņu portāli latviešu un krievu valodā) un televīzijas kanālu raidījumos par periodu no 2015. gada jūlija līdz septembrim. Publicitātes analīzē novērtēti šādi publicitātes aspekti:

- kopējais publicitātes apjoms (materiālu skaits, kuros minētas nevalstiskās organizācijas);
- pilsoniskās sabiedrības pārstāvji kā eksperti (NVO pārstāvji izsakās par kādu jautājumu);
- publicitātes sadalījums dažādos medijos (materiālu skaits konkrētos medijos);
- publicitātes tēmas (tēmas, saistībā ar kurām minētas NVO);
- publicitātes atspoguļojuma veids (pieminējums neitrālā, pozitīvā vai negatīvā kontekstā);
- viedokļi par nevalstiskajām organizācijām (viedokļi, kas tiek izteikti par NVO darbību vispārīgi vai par kādu konkrētu NVO);
- nevalstisko organizāciju publicitāte televīzijā (publicitāte LTV1, LTV7, LNT un TV3).

Aplūkotajā laika periodā NVO pieminētas 11 085 rakstos un sižetos, kas ir aptuveni 5 reizes biežāk nekā 2013. gadā. Mediju kvalitatīvo analīzi veica SIA „LETA”.

2. Biedrību un nodibinājumu darbības vispārējais raksturojums

2.1. Situācijas raksturlielumi

Pētījuma pirmā nodaļa iepazīstina ar vispārīgu informāciju par nevalstisko organizāciju sektoru. Atspoguļota informācija par NVO skaitu, darbības kvantitatīvajiem raksturlielumiem, darbības veidiem un jomām.

1. tabula

Situācijas raksturlielumi

Kritērijs	Rādītājs
Biedrību un nodibinājumu skaits Latvijā	20662 ⁷
Sabiedriskā labuma organizāciju skaits Latvijā	2454 ⁸
Nevalstisko organizāciju skaits uz 1000 iedzīvotājiem, vidējais rādītājs	10,5
NVO blīvums (nevalstisko organizāciju skaits uz 1 iedzīvotāju), vidējais rādītājs	0,01
Iedzīvotāju daļa, kas ir biedrs kādā organizācijā, %	4,7%
Iedzīvotāju daļa, kas darbojas interešu grupā, %	15,8%
Iedzīvotāju daļa, kas pēdējo trīs gadu laikā ir iesaistījusies NVO aktivitātēs, %	35,3% ⁹
Iedzīvotāju daļa, kas brīvprātīgi veikusi pienākumus biedrībā vai nodibinājumā, %	3,6%
Sabiedrības uzticēšanās biedrībām un nodibinājumiem, %	34,7%

2.2. Kvantitatīvās izmaiņas nevalstisko organizāciju sektorā

2.2.1. NVO skaits

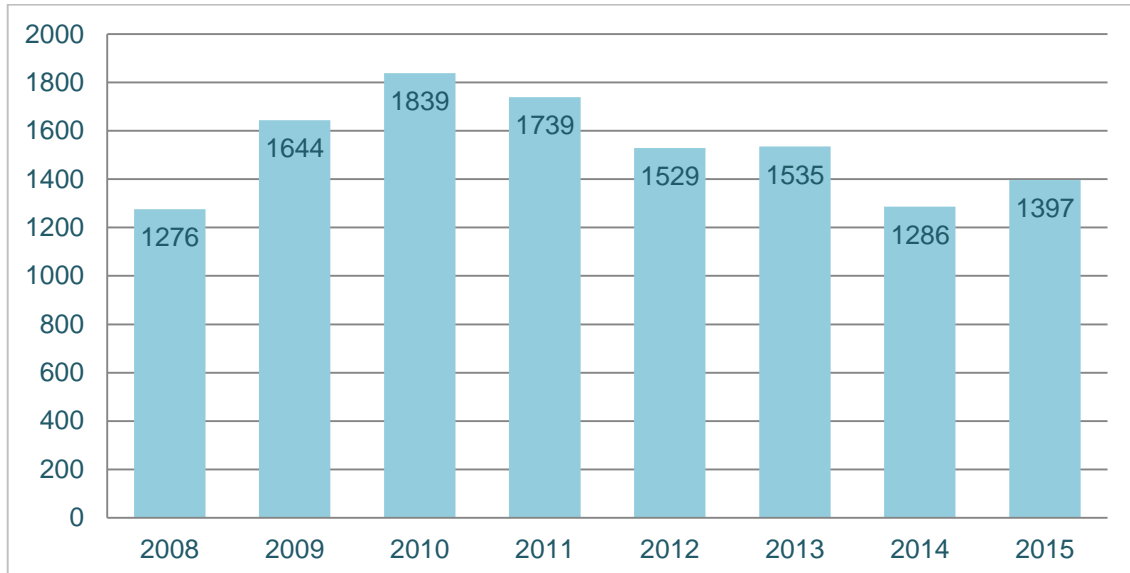
2016. gada 21. janvārī Latvijā bija reģistrētas un aktīvas (nelikvidētas) 20 662 sabiedriskās organizācijas, biedrības un nodibinājumi (šis absolūtais skaitlis tiek izmantots visa pētījuma ietvaros). Pirms divarpus gadiem, 2013. gada 3. jūlijā, bija reģistrētas 17 550 biedrības un nodibinājumi, bet 2013. gada beigās to skaits jau sasniedza 18 164. Proti, **sabiedrisko organizāciju, biedrību un nodibinājumu skaits divu atskaites gadu laikā ir palielinājies par 2498 jeb 12%**. 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, jaundibināto organizāciju skaita dinamika ir samazinājusies, bet likvidēto organizāciju skaita dinamika ir palielinājusies. Neskatoties uz to, **organizāciju skaits katru gadu palielinās**. 2016. gada sākumā to bija par 2498 vairāk nekā 2013. gada beigās.

⁷ SIA „Lursoft IT”. Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika. Interneta vietnes www.lursoft.lv sadaļa „Lursoft statistika/Biedrības un nodibinājumi, un sabiedriskās organizācijas” – skatīts 20.01.2016.

⁸ Valsts ieņēmumu dienesta sniegtā informācija par situāciju 2016. gada 1. janvārī.

⁹ Par 2,9% vairāk nekā 2013. gadā.

NVO skaita dinamika pa pēdējiem gadiem **bijusi svārstīga**. Pēdējo četru gadu laikā jaundibināto NVO skaits vislielākais bijis 2013. gadā, 2014. gadā vērojams kritums, bet 2015. gadā – atkal kāpums. Salīdzinot datus kopš 2008. gada, var vērot stabilu NVO sektora izaugsmes un attīstības tendenci.

1. zīm. NVO skaita dinamika.

Avots: Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika. Lursoft statistikas datu bāze.¹⁰

Vislielākais organizāciju skaits kopš 2013. gada pētījuma nemainīgi ir Latvijas lielākajās pilsētās:

- Rīgā (9082 jeb 44% no visām Latvijas nelikvidētajām organizācijām),
- Liepājā (978 jeb 4,7% no organizācijām),
- Daugavpilī (514 jeb 2,5% no visām organizācijām),
- Jūrmalā (518 jeb 2,5% no visām organizācijām),
- Jelgavā (410 jeb 1,98% no visām organizācijām).

Tas nozīmē, ka **organizāciju īpatsvara dinamika praktiski paliek nemainīga**. Nemainās arī novadi ar mazāko organizāciju skaitu – Zilupe, kurā reģistrētas un nelikvidētas ir 6 organizācijas (tāpat kā 2013. gadā), un Baltinavas novads ar 7 organizācijām.

Pa Latvijas reģioniem

Rīgas reģionā ietilpstošā Rīga nosaka, ka vislielākais organizāciju skaits ir tieši šajā reģionā. Kopumā šeit par aktīvām var uzskatīt **12 539 organizācijas jeb 60,7% no visām Latvijas organizācijām**. Vislielākais organizāciju skaits ir Rīgā (9082), tai seko Jūrmala un Ogres novads. Vismazāk organizāciju darbojas Sējas novadā un Strenču novadā.

¹⁰ https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=41

Rīga	9082
Jūrmala	518
Ogres novads	284
Sējas novads	21
Strenču novads	18

Kurzemē ir 2675 nevalstiskas organizācijas jeb 13,3% no visām Latvijas nelikvidētajām organizācijām. Lielākais organizāciju skaits ir Liepājā (965), tai seko Saldus novads. Vismazākais organizāciju skaits ir Vaiņodes un Mērsraga novadā.

Liepāja	978
Saldus novads	321
Kuldīgas novads	268
Ventspils	258
Mērsraga novads	14
Vaiņodes novads	12

Latgalē ir 1988 aktīvas biedrības un nodibinājumi jeb 9,6% no visām Latvijas aktīvajām organizācijām. Vislielākais to skaits ir Daugavpils un Rēzeknes novadā un pilsētā, savukārt vismazākais organizāciju skaits ir Zilupes un Baltinavas novadā.

Daugavpils	514
Rēzeknes novads	227
Rēzekne	207
Daugavpils novads	134
Baltinavas novads	7
Zilupes novads	5

Zemgalē ir 1820 aktīvas organizācijas jeb 8,8% no visām Latvijas organizācijām. Lielākais organizāciju skaits ir Jelgavā un Jelgavas novadā. Vismazākais organizāciju skaits ir Salas novadā (17).

Jelgava	410
Jelgavas novads	179
Bauskas novads	154
Dobeles novads	152
Aknīstes novads	23
Salas novads	19

Vidzemē reģistrēta un nav likvidēta 1601 organizācija jeb 7,7% no visām Latvijas organizācijām. Lielākais organizāciju skaits ir Valmierā un Madonas novadā, vismazākais skaits –Varakļānu un Naukšēnu novadā.

Valmiera	223
Madonas novads	219
Cēsu novads	152
Alūksnes novads	150
Varakļānu novads	14
Naukšēnu novads	13

Divos pēdējos gados **vislielākais** nevalstisko organizāciju **pieaugums** vērojams **Rīgas reģionā** (to skaits palielinājies par 4726 organizācijām), bet **vismazākais** – **Vidzemes reģionā** (organizāciju skaits palielinājies par 103 organizācijām).

2. tabula

NVO dinamika absolūtajos skaitļos pa reģioniem

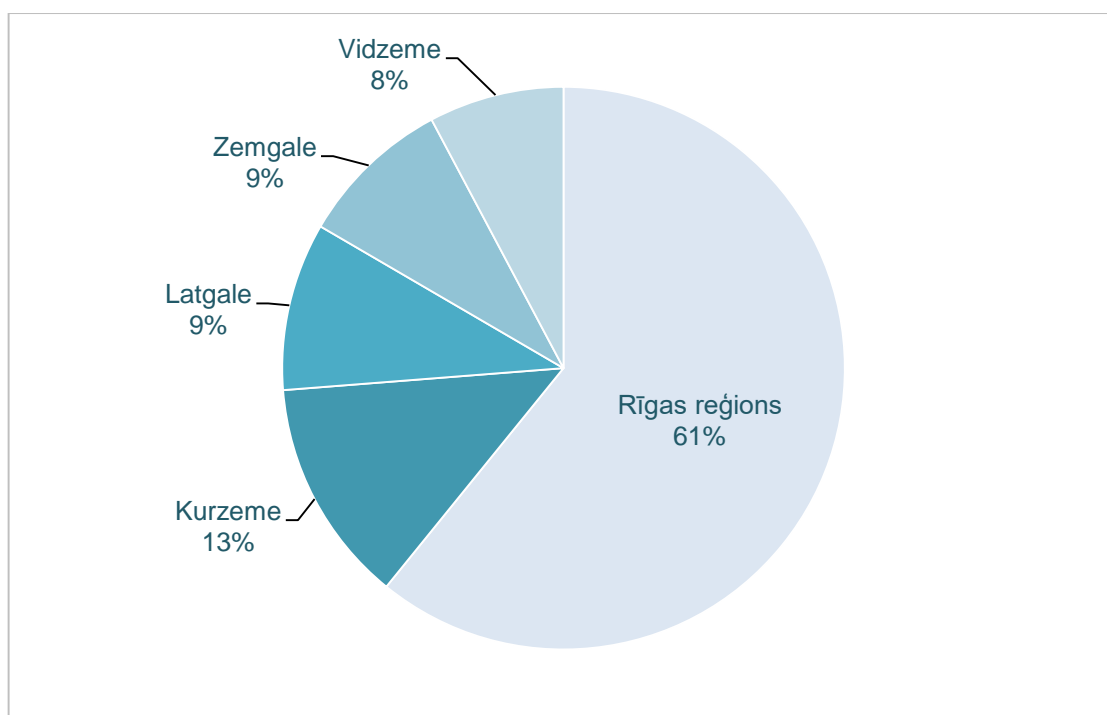
Latvijas reģioni	2013. gada nogale	2016. gada sākums	Pieaugums
Rīgas reģions	7813	12 539	+4726
Kurzemes reģions	2258	2675	+417
Latgales reģions	1585	1988	+403
Zemgales reģions	1441	1820	+379
Vidzemes reģions	1498	1601	+103

NVO skaita proporcija divu gadu gaitā ir izmainījusies. Latgales un Zemgales reģionā NVO īpatsvars no visām Latvijā neaktivitātajām NVO ir nedaudz palielinājies, bet Vidzemē un Rīgā – nedaudz samazinājies. Rīgas reģionā un Kurzemē NVO īpatsvars attiecībā pret valsti kopumā palicis nemainīgs.

3. tabula

NVO dinamika procentos pa reģioniem

Latvijas reģions	2013. gada beigās	2016. gada sākums
Rīga	45%	44%
Rīgas reģions	17%	17%
Kurzemes reģions	13%	13%
Latgales reģions	9%	10%
Zemgales reģions	8%	9%
Vidzemes reģions	9%	8%

2. zīm. NVO skaits reģionos 2016. gada sākumā.

Avots: Sabiedrisko organizāciju, biedrību un nodibinājumu sadalījums pa Latvijas novadiem/pilsētām. Lursoft statistikas datu bāze.

2.2.2. NVO blīvums

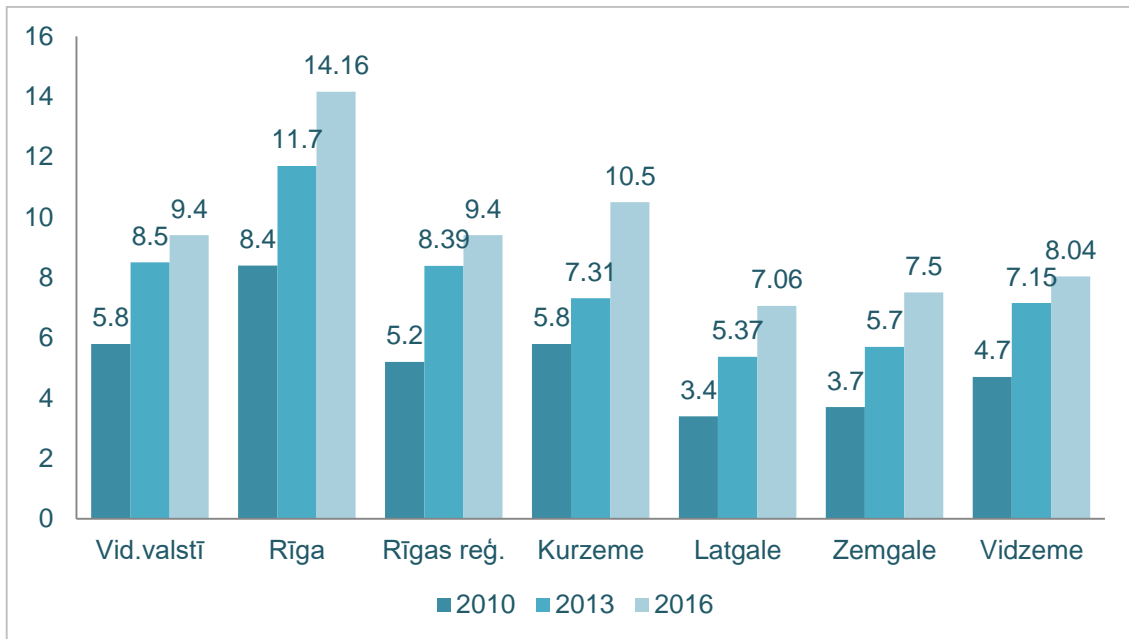
NVO blīvums palielinās. Uz 1000 iedzīvotājiem 2013. gadā vidēji bija 8,5 BN, un 2016. gada sākumā to ir 9,4. NVO blīvums pa reģioniem divu gadu laikā ir proporcionāli mainījies. Visos reģionos **NVO skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir palielinājies par vienu vienību**, un visizteiktāk tas izpaudies Kurzēmē. 2013. gadā visvairāk organizāciju uz 1000 iedzīvotājiem bija Rīgas reģionā, tad Zemgalē, Kurzēmē, Vidzemē, bet vismazāk – Latgalē. Savukārt 2016. gada sākumā vislielākais organizāciju skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir Kurzēmē, tad Rīgas reģionā, Vidzemē, Zemgalē, bet vismazākais skaits – Latgalē. Tas varētu būt skaidrojams ar iedzīvotāju skaita izmaiņām, proti, kopš 2013. gada visos Latvijas reģionos iedzīvotāju skaits ir samazinājies (viskrasāk Latgalē un Kurzēmē – attiecīgi vairāk par 11 tūkstošiem un 8 tūkstošiem), taču NVO skaits ir palielinājies, tāpēc arī NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem palielinās.

4. tabula

NVO blīvuma dinamika pa reģioniem

Latvijas reģioni	2013. gada beigas	2016. gada sākums	Blīvuma dinamika
Rīga	11,7	14,16	+2,46
Rīgas reģions	8,39	9,4	+1,01
Kurzemes reģions	7,31	10,5	+3,19
Latgales reģions	5,37	7,06	+1,69
Zemgales reģions	5,7	7,5	+1,8
Vidzemes reģions	7,15	8,04	+0,89

NVO blīvuma dinamika pa gadiem ļauj secināt, ka kopš 2010. gada visstraujākais NVO blīvuma kāpums ir Rīgā. Kurzēmē 2016. gadā NVO blīvums ir lielāks kā vidēji valstī, kā arī Kurzemes reģionā var konstatēt samērā lielu blīvuma kāpumu, salīdzinot ar citiem reģioniem (par 3 vienībām).

3. zīm. NVO blīvuma dinamika.

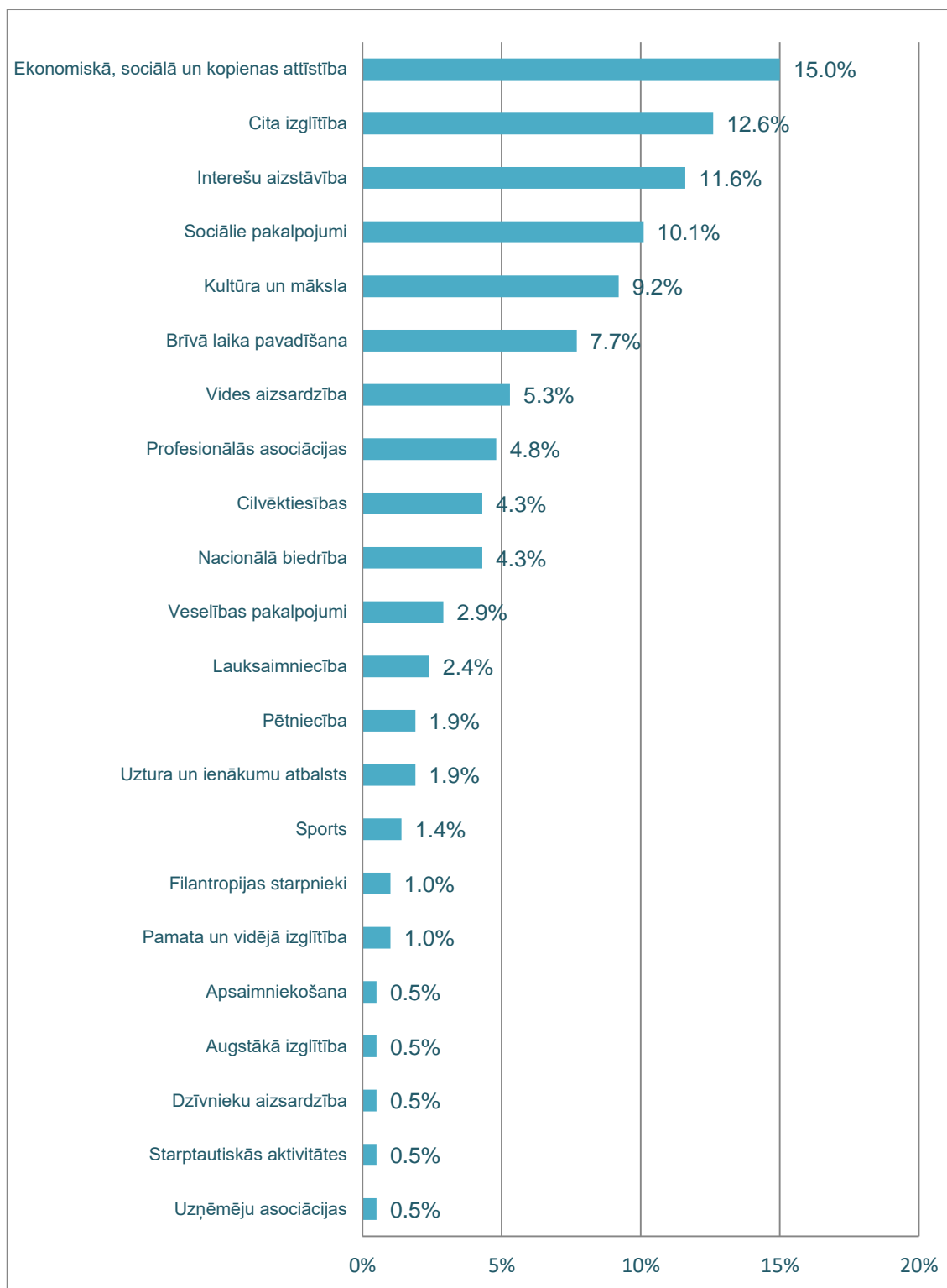
Avots: Lursoft datu bāze. Centrālās statistikas pārvaldes dati.

2.2.3. NVO darbības jomas

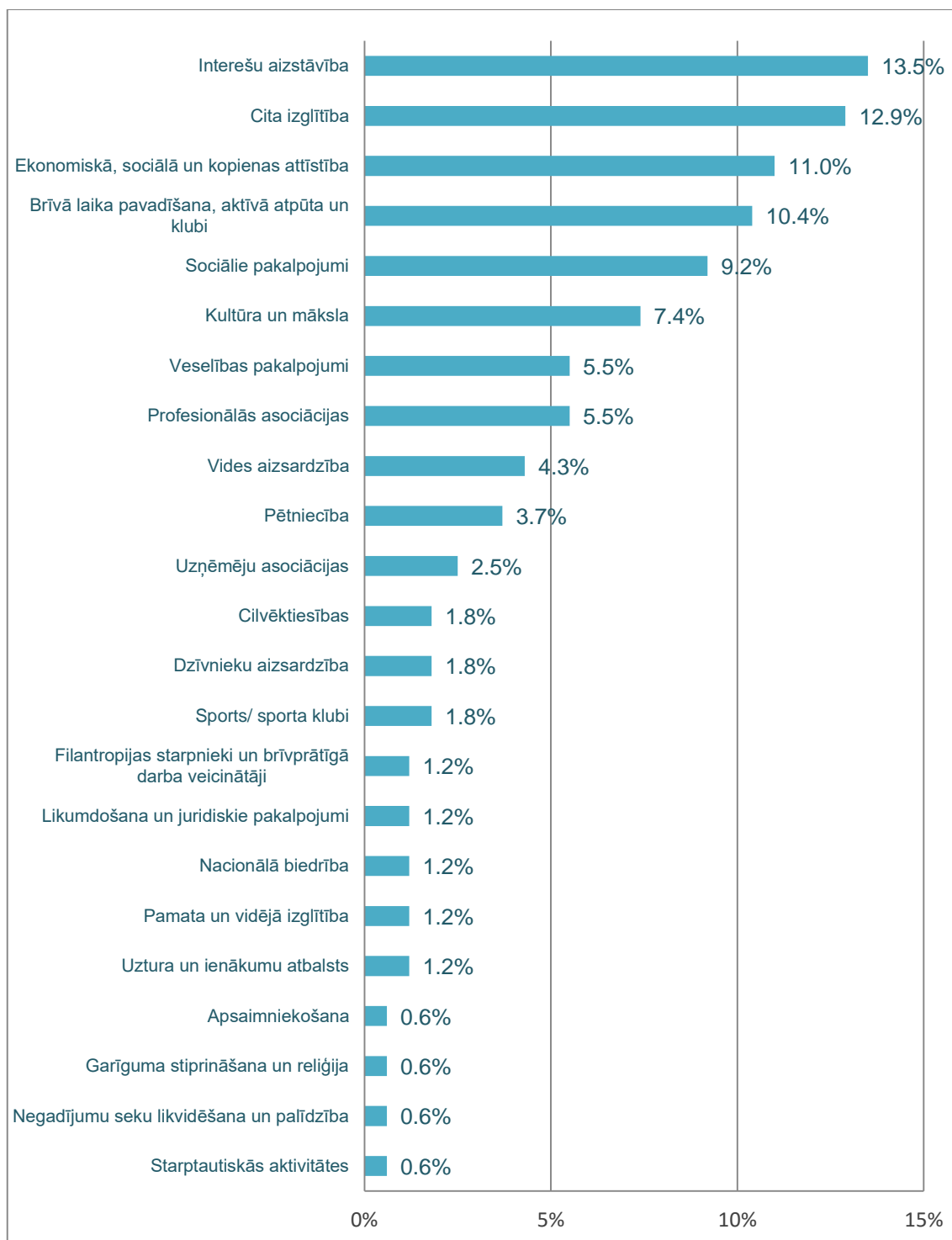
NVO aptaujā tika noskaidrots, ka **2015. gadā visvairāk BN darbojies interešu aizstāvības jomā** (13,5% no 164 organizācijām, kuras norādīja darbības jomu). **Cita izglītība** (12,9%) un **ekonomiskā, sociālā un kopienas attīstība** (11,09%) bija pirmajā trijniekā NVO darbības jomu uzskaitījumā. **Vismazāk organizāciju** (mazāk par 1%) **darbojušās apsaimniekošanas, garīguma stiprināšanas un reliģijas, negadījumu seku likvidēšanas un palīdzības, kā arī starptautisko aktivitāšu jomā.**

2012. gadā aina bija nedaudz savādāka: 15% no aptaujātajām organizācijām darbojās ekonomiskās, sociālās un kopienas attīstības jomā; citas izglītības jomā darbojās tieši tikpat daudz organizāciju (12,6%), cik 2015. gadā; mazliet mazāk organizāciju darbojās interešu aizstāvības jomā (11,6%). Vismazāk organizāciju (mazāk par vienu procentu) darbojās apsaimniekošanas, augstākās izglītības, dzīvnieku aizsardzības, starptautisko aktivitāšu un uzņēmēju interešu (uzņēmēju asociācijas) jomā.

2015. gadā salīdzinājumā ar 2012. gadu nedaudz palielinājies to organizāciju skaits, kuras nodarbojas ar uzņēmēju interešu aizstāvību (uzņēmēju asociācijas) (par 2%) un dzīvnieku aizsardzību (par 1,3%).

4. zīm. NVO darbības jomas 2012. gadā.
 Avots: NVO darbība Latvijā 2012. WebResearch.

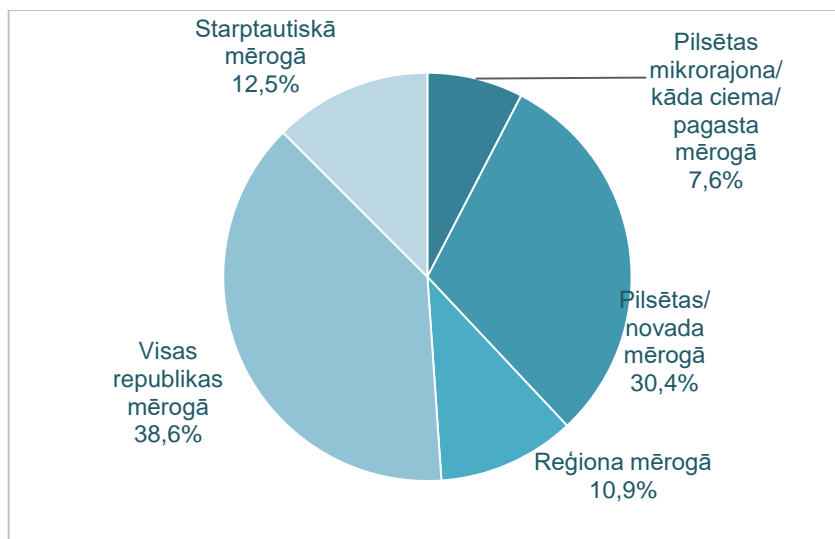

5. zīm. NVO darbības jomas 2015. gadā.
 Avots: NVO darbība Latvijā 2015. WebResearch.

Jāuzsver, ka pētījums par NVO darbību Latvijā var arī pilnībā neaizņemt visu Latvijas NVO darbības jomu spektru varbūtīgās jeb nejausās gadījuma izlases dēļ. **legūtie statistikas dati ir attiecināmi tikai uz izlasi.** Proti, datus nevar attiecināt uz visu ģenerālkopu – Latvijas nevalstiskajām organizācijām –, tomēr NVO darbības jomu tendences var izsecināt arī no ierobežotās izlases.

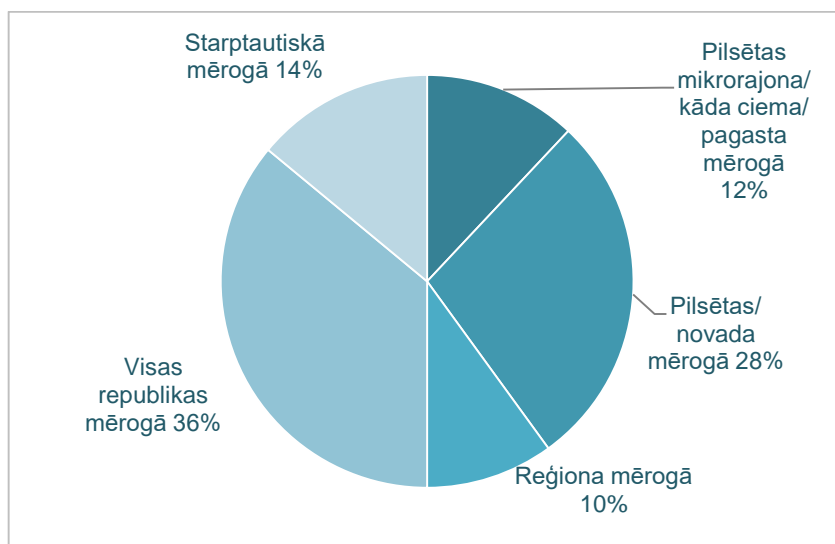
2.2.4. NVO darbības mērogs

2015. gadā vairāk ir to organizāciju, kas par savas darbības mērogu norāda visu Latvijas Republiku. Plašākā mērogā – starptautiskā vai reģiona –, tāpat kā pavisam šaurā – mikrorajona vai ciemata – mērogā darbojas tikai viena desmitā daļa organizāciju.

6. zīm. NVO darbības mērogs 2015. gadā.
Avots: NVO darbība Latvijā 2015. WebResearch.

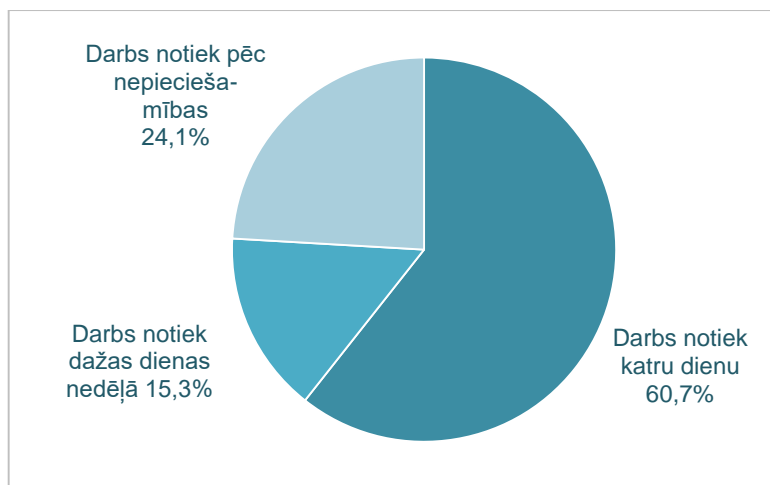
Līdzīga aina bija vērojama arī 2012. gadā. Taču salīdzinoši palielinājies to organizāciju skaits, kuras darbojas mikrolīmenī, t.i., vietējās kopienas attīstībai. Tas varētu būt saistīts ar idejisku pavērsienu pilsoniskajā apziņā, proti, aizvien aktuālāka kļūst iedzīvotāju iesaiste vietēja mēroga pasākumu – talku, ielu svētku, iedzīvotāju forumu – īstenošanā.

7. zīm. NVO darbības mērogs 2012. gadā.
Avots: NVO darbība Latvijā 2012. WebResearch.

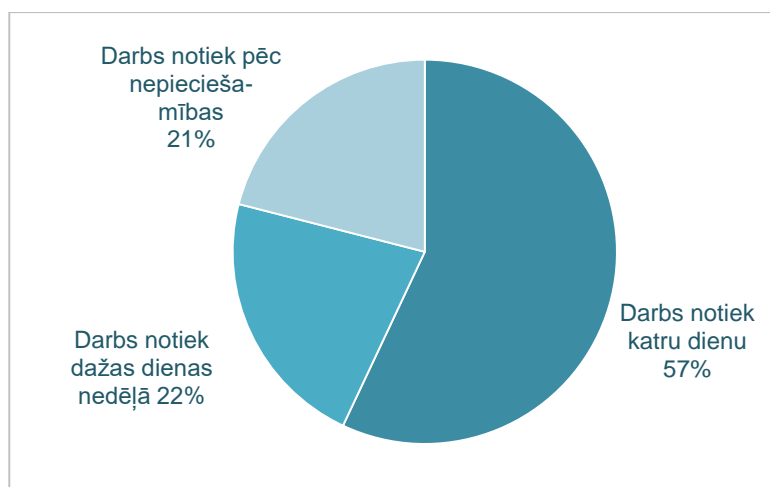
2.2.5. Organizāciju darbības biežums

Pārsvarā nevalstiskajās organizācijās darbs notiek katru dienu (60,7%), kā arī dažas dienas nedēļā (15,3%). Ceturtā daļa no aptaujātajām organizācijām strādā pēc nepieciešamības. Proporcioniāli līdzīga aina bija arī 2012. gadā, tomēr tad vairāk bija to organizāciju, kuras darbu veica vien dažas dienas nedēļā (22%).

8. zīm. Organizāciju darbības biežums 2015. gadā.

Avots: Nevalstisko organizāciju darbība Latvijā 2015. gadā. WebResearch.

9. zīm. Organizāciju darbības biežums 2012. gadā.

Avots: Nevalstisko organizāciju darbība Latvijā 2012. gadā. WebResearch.

NVO darbības noteicošais faktors galvenokārt ir tas, ka NVO ir bezpeļņas organizācijas. Tām reti kad ir regulāri ienākumi, līdz ar to Latvijas NVO sektorā nav daudz tādu BN, kas var iedzīvotājiem nodrošināt pilna vai pat daļēja laika algotu darbu uz ilgāku laiku. Pārsvarā nevalstiskās organizācijas Latvijā finansējumu iegūst uz noteiktu laiku; tas tiek piesaistīts projektu aktivitātēm ES, valsts vai pašvaldības atklātajos vai, atsevišķos gadījumos, slēgtajos projektu konkursos. Tomēr aizvien vairāk organizāciju veic saimniecisko darbību, tādējādi nodrošinot terminētas darba vietas dažiem darbiniekiem. Viens no piemēriem ir nodibinājums „Otrā elpa”, kas

darbojas sociālās uzņēmējdarbības jomā un nodrošina pastāvīgas darba vietas aptuveni 16 darbiniekiem.

Gan 2015. gadā, gan trīs gadus iepriekš veiktais pētījums apliecina, ka ikdienas darbs NVO parasti tiek nodrošināts, ņemot vērā apstākli, ka vidēji organizācijām vispār nav pastāvīgi algotu darbinieku vai sezonālu darbinieku. Organizācijās pārsvarā ir viens projektu ietvaros algots darbinieks un vidēji pieci brīvprātīgie darbinieki. Tas nozīmē, ka **vairāk nekā pusē organizāciju ikdienas darbu brīvprātīgi veic to biedri**. Protams, konceptuāli tas ir arī saprotams, ja zināms, ka biedrību jēga ir pašu biedru brīvprātīga biedrošanās, ietverot arī dažādas aktivitātes biedrības darbības nodrošināšanai, biedru interešu aizstāvībai, mērķa grupu interešu un vajadzību apmierināšanai, sabiedrisku mērķu sasniegšanai. Tomēr jāņem vērā, ka biedrības un nodibinājumi ir organizētās sabiedrības daļa, kas ar savu darbu, zināšanām un kompetencēm dažādās jomās nodrošina tos pakalpojumus, kurus nespēj nodrošināt valsts, un sniedz tādu ekspertu viedokļu un redzējumu pienesumu, kas nepieciešams taisnīgas likumdošanas izveidei, demokrātiskai lēmumu pieņemšanai un uz cilvēku labklājību un drošību vērstas rīcībpolitikas veidošanai.

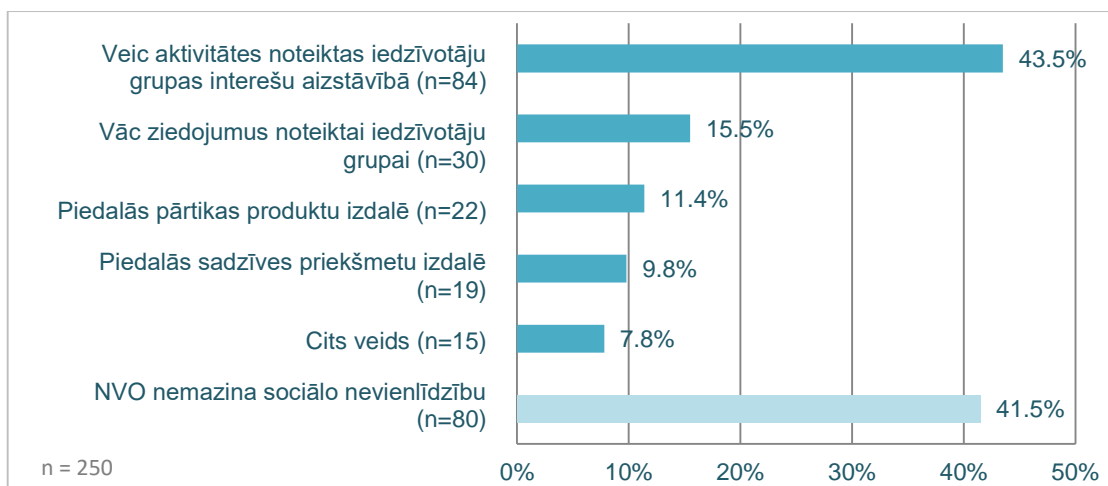
Vēl daži dati, kas apliecina brīvprātīgā darba ekonomisko un politisko vērtību: vairāk nekā puse organizāciju regulāri tiek ar valsts institūciju un pašvaldību darbiniekiem un piedalās sabiedriskajās apspriedēs, un 83,5% organizāciju uzskata, ka pilnībā vai daļēji izdevies gūt izmaiņas lēmumu pieņemšanas procesā, tātad to darbs ir bijis rezultatīvs. Tajā pašā laikā pastāv tendence, ka organizācijas ar lielāku pastāvīgo vai projektā iesaistīto darbinieku skaitu savas iespējas ietekmēt pozitīvas pārmaiņas dažādās politikas un sociālās dzīves jomās novērtē augstāk. Jo vairāk darbinieku un biedru, jo lielāka iespēja, ka organizācija izvērs dažādas sadarbības un interešu aktivitātes, – liecina NVO aptauja. Tā kā organizācijas jau brīvprātīgi veic rezultatīvu darbu, bet, palielinoties darbinieku skaitam, to cerības un īstenoto aktivitāšu skaits arī palielinās, var pieņemt, ka **organizācijām ir lielākas darba jaudas palielināšanas iespējas, nekā tās šobrīd var izmantot**.

Konsekventi no valsts puses būtu ievērot brīvprātīgā darba pienesumu kopējai Latvijas valsts labklājībai. Nozīmīgs solis valsts atbalstam brīvprātīgo darbam ir 2015. gadā pieņemtais Brīvprātīgā darba likums¹¹.

2.3. NVO darbība sociālās nevienlīdzības mazināšanai un iedzīvotāju interešu aizstāvībai

NVO aptaujā 170 organizācijas (68% no 250 respondentiem) norādīja, ka izvērs darbību sociālās nevienlīdzības mazināšanai. Visbiežāk šīs organizācijas veic aktivitātes noteiktas iedzīvotāju grupas interešu aizstāvībai (84 organizācijas jeb 43,5%). Salīdzinot ar 2012. gada pētījuma datiem, šādu organizāciju skaits ir nedaudz mazinājies (47% 2012. gadā).

¹¹ <http://likumi.lv/ta/id/275061-brivpratiga-darba-likums>

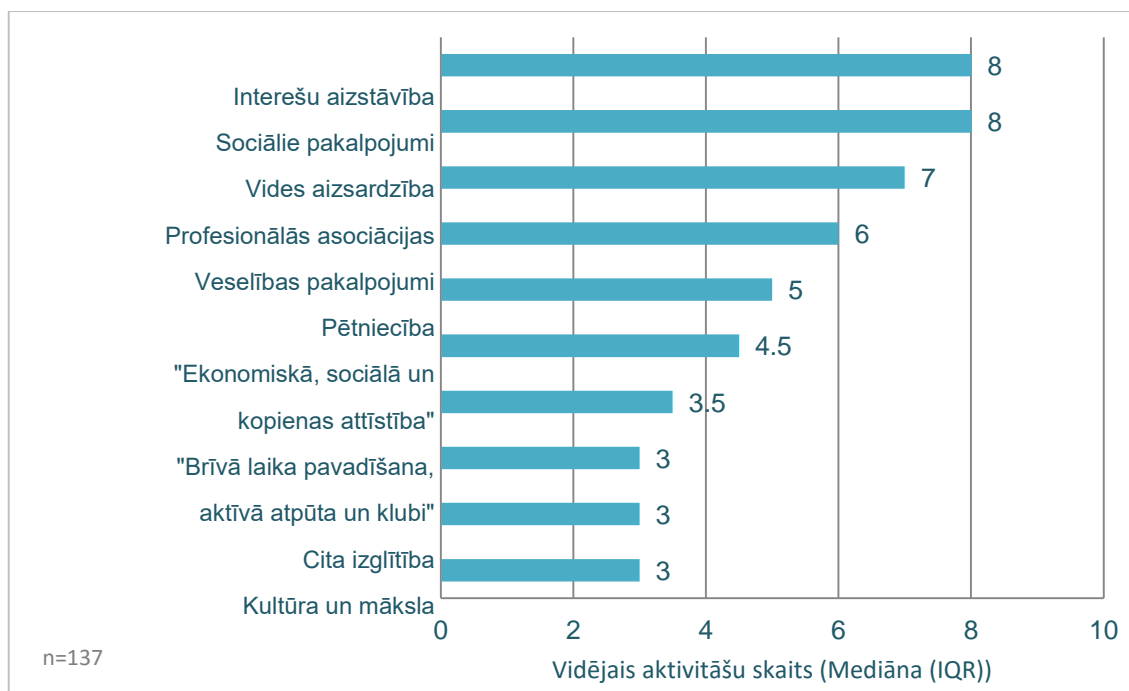
10. zīm. NVO darbība sociālās nevienlīdzības mazināšanai.

Avots: NVO darbība Latvijā 2015. WebResearch.

Cits aktivitāšu veids sociālās nevienlīdzības mazināšanā:

- savstarpējā izpalīdzība un atbalsts;
- tautas orientēšanās seriālu rīkošana, kuros kopā ar veselajiem dalībniekiem līdzvērtīgi var piedalīties jebkurš;
- projekti konkrētai grupai, pakalpojumiem;
- tautas tradīciju popularizēšana;
- iespēju piedāvāšana pašu spēkiem pagatavot pārvietošanās līdzekli – velosipēdu;
- mūžizglītības organizēšana;
- aktivitāšu organizēšana attālos lauku reģionos un mazpilsētās;
- primārās veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšana bērniem Latvijas reģionos;
- likumdošanas ietekme ar EK atbalstu;
- izglītošana un iespējošana;
- NVO darbinieku izglītošana un ārvalstu pieredzes pārņemšanas nodrošināšana;
- humānā palīdzība;
- bezmaksas kultūras pasākumi;
- projektu atbalstīšana sociālajā jomā.

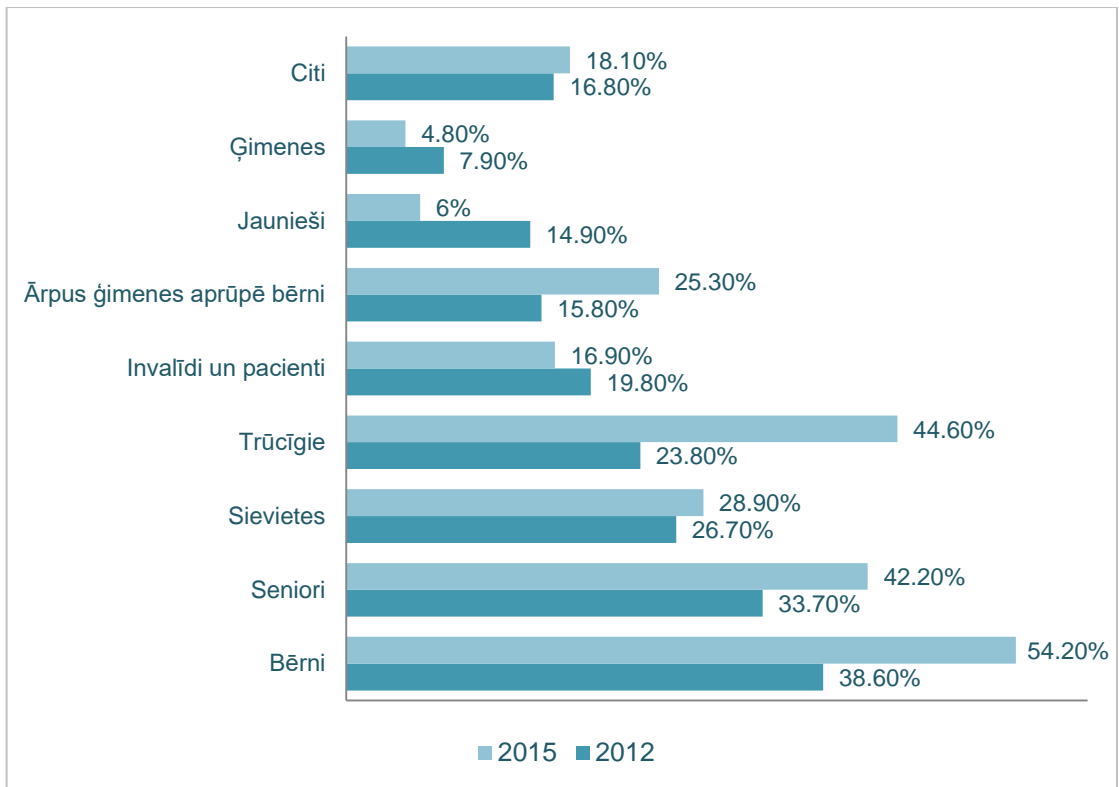
Organizācijas visbiežāk veic aktivitātes interešu aizstāvības, sociālo pakalpojumu un vides aizsardzības jomā. Mazāks skaits aktivitāšu tiek veikts brīvā laika pavadīšanas, citas izglītības un kultūras organizācijas jomā.

11. zīm. NVO veikto aktivitāšu skaits.
 Avots: NVO darbība Latvijā 2015. WebResearch.

Organizāciju pārstāvji tic, ka NVO var panākt būtiskas izmaiņas sociālo pakalpojumu un kvalitātes jomā (gandrīz 60% aptaujāto NVO sniedz atbildi, ka tic savai ietekmei). Tomēr, tajā pašā laikā, gandrīz 50% aptaujāto netic, ka var mazināt korupciju, un apmēram 30% netic, ka var veikt būtiskas kvalitatīvas izmaiņas nodarbinātības veicināšanas jomā (ap 40% uzskata, ka var veikt tikai daļējas pārmaiņas). Tas liek secināt, ka **organizācijas vairāk tic saviem spēkiem palīdzēt iedzīvotājiem ikdienas situācijās nekā savai spējai ietekmēt sistēmiskas izmaiņas**. To apstiprina arī fakts, ka interesešu aizstāvības un palīdzības sniegšanai kādai konkrētai mērķa grupai lielākā daļa NVO kā sadarbības partnerus izvēlas, pirmkārt, citas nevalstiskas organizācijas.

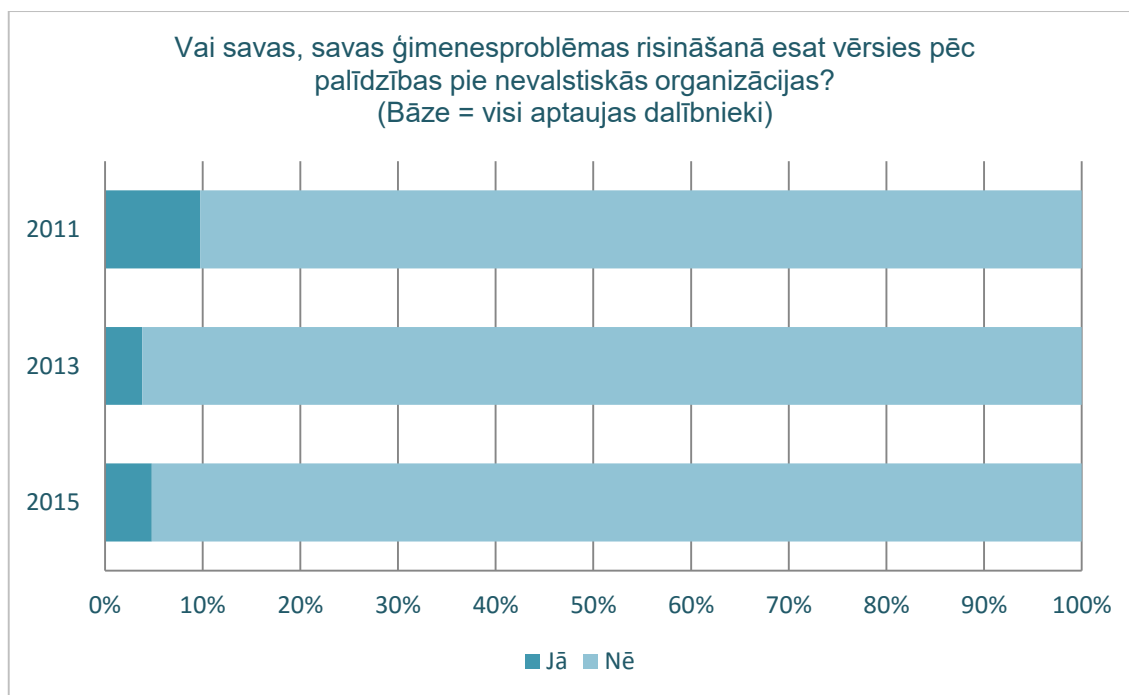
2015. gadā **organizācijas visbiežāk aizstāvējušas bērnu, trūcīgo un senioru intereses un strādājušas to labā**. 2012. gadā visvairāk aizstāvētās iedzīvotāju grupas bija bērni, seniori un sievietes.

12. zīm. NVO aizstāvēto interešu sabiedrības grupas.

Avots: NVO darbība Latvijā 2012. un 2015. gadā. WebResearch.

Datu dinamika ļauj secināt, ka pēdējo **trīs gadu laikā palielinājies to organizāciju skaits, kas aizstāv bērnu** (t.sk. ārpus ģimenes aprūpē esošo bērnu), **senioru un trūcīgo intereses**, toties samazinājies organizāciju skaits, kuras aizstāv jaunatnes un ģimenes intereses. Var pieņemt, ka šādi dati signalizē par vispārīgu sabiedrības polarizāciju sociālās un ekonomiskās labklājības jomā. Tieši bērni un seniori ir tie, kuri paši var maz vai arī nemaz nevar nodrošināt sev ienākumus un būt ekonomiski neatkarīgi, tāpēc ir pakļauti nabadzībai un sociālās atstumtības riskam. To organizāciju skaita samazināšanās, kuras aizstāv jauniešu intereses, var tikt saistīta ar ES programmas „Jaunatne darbībā” slēgšanu un modificēšanu „Erasmus+” programmā, kas organizācijām, iespējams, prasīja jaunas kompetences un esošās darbības un aktivitāšu pārvērtēšanu.

13. zīm. Palīdzības meklēšana pie nevalstiskajām organizācijām.

Avots: Sabiedrības viedoklis par NVO Latvijā. Latvijas Fakti.

Zīmējumā var redzēt, ka divu gadu laikā par vienu procentu ir palielinājies to iedzīvotāju skaits, kuri savu vai ģimenes problēmu risināšanā ir vērsušies pie nevalstiskas organizācijas.

Tāpat kā pirms diviem gadiem, **visbiežāk pēc palīdzības pie nevalstiskajām organizācijām** ir vērsušies **finansiāli mazāk nodrošinātie respondenti, bezdarbnieki, pensionāri.**

Izvēli lūgt palīdzību nevalstiskai organizācijai visbiežāk noteicis fakts, ka:

- tā ir organizācija, kura palīdz cilvēkiem ar tādām problēmām kā man/ specializējas tādu problēmu risināšanā (minēja 38,8% respondentu). Šādu motīvu vadīto iedzīvotāju skaits ir pieaudzis par 10%, kas ļauj izdarīt pieņemumu, ka NVO ir labi atpazīstamas sabiedrībā;
- dzirdēts par citu cilvēku pozitīvo pieredzi līdzīgu problēmu risināšanā (minēja 31,6% respondentu);
- jau iepriekš bijusi laba sadarbība (32,7%);
- ieteicis sociālais darbinieks vai cits speciālists (30,6%);
- ieteikuši radi, draugi, paziņas (26,5%).

Vairākums (61,2%) respondentu saņēmuši gaidīto palīdzību no nevalstiskās organizācijas. Tomēr tas ir mazāk nekā pirms diviem gadiem, kad gaidīto palīdzību saņēma gandrīz 90% iedzīvotāju. 2011. gadā apmierināti ar NVO palīdzību bija 76% respondentu. Lai gan vīlušies nevalstiskās organizācijas palīdzībā ir tikai 2% respondentu, tomēr **datu izmaiņas dinamika sasaucas ar vispārēju neuzticības palielināšanos jebkādām institūcijām, tajā skaitā arī nevalstiskajām organizācijām.**

Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem 2015. gadā bija 288 biedrības, nodibinājumi un to struktūrvienības, kas reģistrētas kā sociālo pakalpojumu sniedzēji¹². Divu gadu laikā šādu biedrību un nodibinājumu, un to struktūrvienību skaits palielinājies par 104 vienībām. No 820 dažāda juridiska statusa organizācijām, kuras šobrīd sniedz sociālos pakalpojumus, 179 jeb 22% ir biedrības un nodibinājumi, vai to struktūrvienības. Taču no visiem reģistrētajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem BN (kā arī to struktūrvienības) veido 26%. Savukārt **no to NVO skaita, kuras sniedz sociālos pakalpojumus, 81% veido biedrības un to struktūrvienības.**

2.4. Sabiedriskā labuma organizāciju darbība

Organizāciju skaits, kurām 2013. gada 1. janvārī piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss, bija 1955; savukārt līdz 2013. gada 1. jūlijam šāds statuss bija piešķirts jau 1984 organizācijām¹³. 2013. gada 31. decembrī Latvijā bija 2046 organizācijas ar SLO statusu, 2014. gada decembra beigās to skaits bija 2287, bet **2016. gada 1. janvārī Latvijā darbojās jau 2454 organizācijas, kurām piešķirts SLO statuss.** 2014. gadā SLO statuss tika piešķirts 241 organizācijai, 2015. gadā – 167 organizācijām. Tas nozīmē, ka **SLO statusa organizāciju skaits turpina palielināties, taču pieauguma tempi vairs nav tik lieli** – 2015. gadā SLO statuss piešķirts par aptuveni vienu trešdaļu mazākam organizāciju skaitam nekā 2014. gadā. Pavisam no visu nelikvidēto organizāciju skaita **SLO statuss piešķirts 11,9% organizāciju.**

2015. gada pavasara beigās NVO aptaujā piedalījās ap 300 organizāciju, no kurām pusei bija SLO statuss. Var secināt, ka:

- **SLO skaits turpina palielināties.** Tas netieši norāda uz valsts labvēlīgo likumdošanu organizāciju darbībai, attīstībai un to sabiedrisko mērķu sasniegšanai. To apliecina arī NVO aptauja. SLO biežāk nekā NVO bez šāda statusa uzskata, ka organizācija spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanu. Kopā ar lielāku manevrēšanas iespēju ziedotāju piesaistei šis ir apliecinājums, ka NVO saskata SLO statusa priekšrocības un tās izmanto;
- SLO statusa organizācijas izrāda salīdzinoši lielu atsaucību un ieinteresētību komunicēt un piedalīties sabiedriskās domas veidošanā. Par to liecina fakts, ka aptuveni puse no brīvprātīgās NVO aptaujas respondentiem ir SLO.

¹² LR Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs: <http://www.lm.gov.lv/text/1047> – skatīts 01.02.2016.

¹³ Informāciju sniedza Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu pārvaldes Juridiskā daļa.

Sabiedriskā labuma organizāciju norādītās darbības jomas

Avots: VID dati.

Darbības jomas	Organizāciju skaits 2014. gada 31. decembrī	Organizāciju skaits 2016. gada 1. janvārī
Sporta atbalstīšana	808	868
Labdarība	795	833
Pilsoniskās sabiedrības attīstība	670	738
Kultūras veicināšana	514	560
Trūcīgo un sociāli mazaizsargāto personu grupu sociālās labklājības celšana	444	464
Izglītības veicināšana	305	315
Cilvēktiesību un indivīdu tiesību aizsardzība	123	121
Vides aizsardzība	122	129
Veselības veicināšana	116	123
Zinātnes veicināšana	74	76
Palīdzības sniegšana katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās	24	26
Slimību profilakse	19	19

Vienai organizācijai SLO statusu var piešķirt vairākās darbības jomās, tāpēc pēc to uzskaitījuma nevar spriest, vai konkrētais skaitlis raksturo organizācijas, kuru darbība sniedz sabiedrisko labumu tikai un vienīgi nosauktajā jomā. Tomēr tabulā redzams, ka **atbalsts sportam, labdarība un pilsoniskās sabiedrības attīstība ir tās jomas, kurās visbiežāk darbojas organizācijas, kurām piešķirts SLO statuss.**

Sporta atbalstīšana, labdarība, pilsoniskās sabiedrības attīstība un kultūra ir jomas, kurās palielinājies SLO statusu ieguvušo organizāciju skaits. Pa kādai organizācijai, kam piešķirts SLO statuss, ir nācis klāt visās jomās, izņemot slimību profilakses un cilvēktiesību un indivīdu tiesību aizsardzības jomas. Gada laikā slimību profilakses jomā SLO skaits palicis nemainīgs, bet cilvēktiesību un indivīdu tiesību aizsardzības jomā SLO statusu zaudējušas divas organizācijas.

Sabiedriskā labuma organizāciju skaita dinamika

Avots: VID dati.

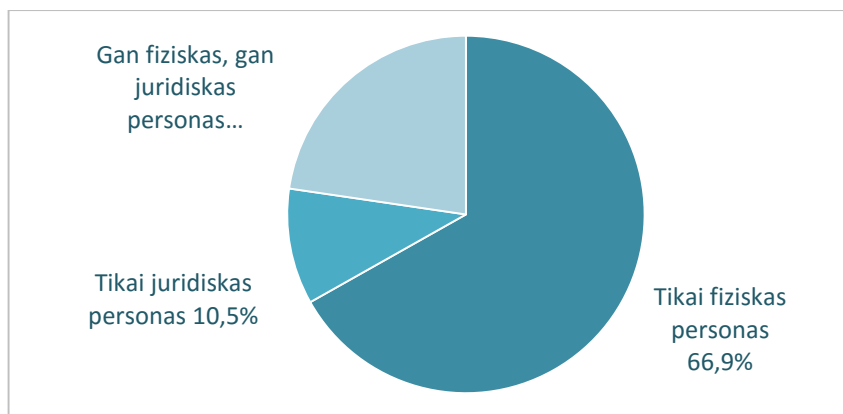
Darbības jomas	2013. gada sākums	2014. gada beigas	2016. gada sākums	Pieaugums divu gadu laikā
Sporta atbalstīšana	731	808	868	+137
Labdarība	706	795	833	+127
Pilsoniskās sabiedrības attīstība	593	670	738	+145
Kultūras veicināšana	469	514	560	+91
Sabiedrības, it īpaši trūcīgo un sociāli mazaizsargāto personu grupu, sociālās labklājības celšana	428	444	464	+36
Izglītības veicināšana	306	305	315	+9
Cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzība	121	123	121	0
Vides aizsardzība	111	122	129	+18
Veselības veicināšana	111	116	123	+12
Zinātnes veicināšana	70	74	76	+6
Palīdzības sniegšana katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās	21	24	26	+5
Slimību profilakse	16	19	19	+3

6. tabulā redzams, ka divu gadu laikā **visstraujāk audzis to organizāciju skaits**, kas darbojas **pilsoniskās sabiedrības attīstības, sporta atbalstīšanas un labdarības jomā**, – vairāk par 100 organizācijām. Vismazākais SLO pieaugums vērojams slimību profilakses, palīdzības sniegšanas katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās un zinātnes veicināšanas jomā. Cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzības jomā SLO skaits palicis praktiski nemainīgs.

3. Organizāciju darbībai piesaistītie cilvēkresursi

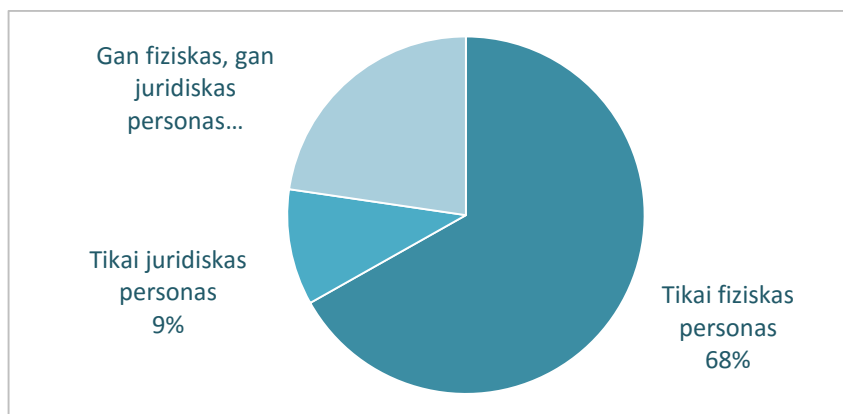
3.1. Biedru piesaiste

2015. gadā lielākā daļa organizāciju, 67%, pārsvarā bija fizisku biedru organizācijas; mazāk, 23%, bija to organizāciju, kurās apvienotas tikai un vienīgi juridiskās personas; savukārt 10% organizāciju biedri bija gan fiziskas, gan juridiskas personas. Var teikt, ka tāda pati situācija bija arī 2012. gadā, kad dominēja fizisku personu pārstāvētas organizācijas.

14. zīm. Organizāciju biedri 2015. gadā.

Avots: Nevalstisko organizāciju darbība Latvijā 2015. gadā. WebResearch.

15. zīm. Organizāciju biedri 2012. gadā.

Avots: Nevalstisko organizāciju darbība Latvijā 2012. gadā. WebResearch.

2015. gadā vidēji biedrībā bija 25 biedri (2012. gadā – 28 biedri); vidēji biedru skaits svārstījās no 12 līdz 64.

NVO 2012. gadā par galvenajiem motīviem, kas pamudina iedzīvotājus kļūt par biedrības biedriem, norādīja:

- iespēju iegūt jaunus kontaktus (40,6%);
- organizācijas draudzīgo atmosfēru (36,6%);
- iespēju apvienoties kādas jomas interesentiem (36,6%).

2015. gadā par motīviem minēti:

- organizācijas draudzīgā atmosfēra (42,8%);
- iespēja gūt jaunus kontaktus (38,8%);
- iespēja apvienoties kādas jomas interesentiem (35,5%).

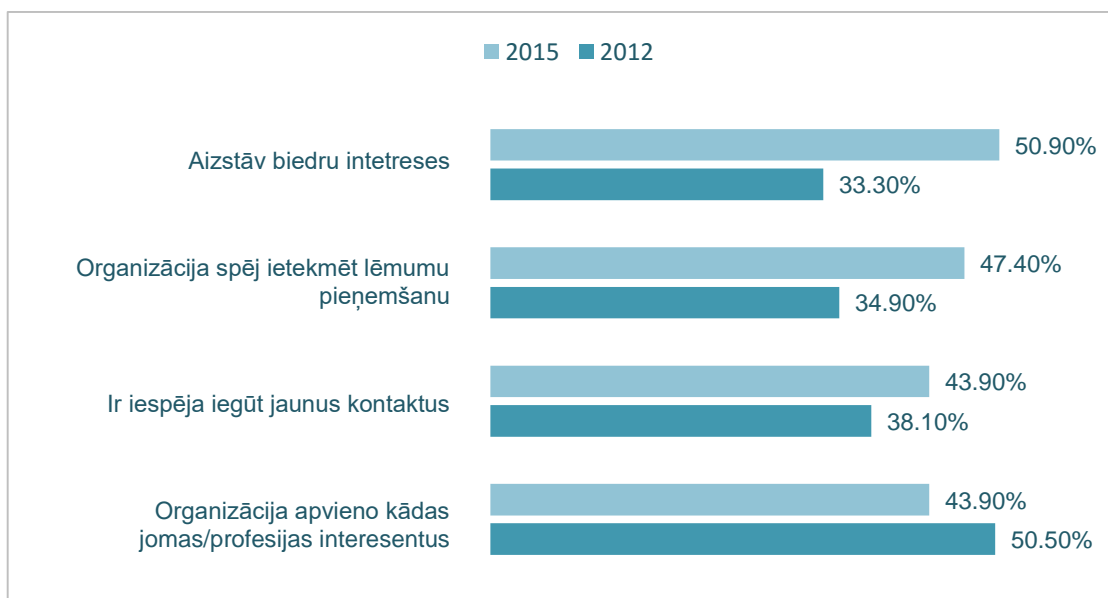
Abos pētījuma periodos tādi motīvi kā iespēja pilnveidot profesionālo izaugsmi un organizācijas spēja ietekmēt lēmumu pieņemšanu bijuši nosacīti mazsvarīgākie (mazāk par 20%) pašu nevalstisko organizāciju vērtējumā. Tomēr jāatzīmē, ka tas gan ir pretrunā ar citiem rādītājiem – proti, viena no plašāk pārstāvētām NVO darbības jomām ir interešu aizstāvība. Ticībai, ka organizācija var ietekmēt lēmumu pieņemšanu, jābūt par vienu no galvenajiem nosacījumiem, lai piesaistītu un apvienotu biedrus.

Savādāka situācija izveidojas, kad organizācijas min iemeslus, kas mudina juridiskas personas kļūt par biedrības biedriem. 2012. gadā tie bija:

- organizācija apvieno kādas jomas/profesijas interesentus – 50,5%;
- iespēja iegūt jaunus kontaktus – 38,1%;
- organizācija spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanu – 34,9%;
- organizācija aizstāv biedru intereses – 33,3%.

2015. gadā galvenie juridisko personu motīvi bija:

- organizācija aizstāv biedru intereses – 50,9%;
- organizācija spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanu – 47,4%;
- organizācija apvieno kādas jomas/profesijas interesentus – 43,9%;
- iespēja iegūt jaunus kontaktus – 43,9%.

16. zīm. Juridisko personu motīvi kļūt par biedrības biedriem 2012. un 2015. gadā.
Avots: NVO darbība Latvijā 2012. un 2015. gadā. WebResearch.

Datu dinamika norāda – pēdējos gados biedri – juridiskas personas – arvien vairāk saprot un novērtē, ka biedrības ietvaros kopīgiem spēkiem iespējams aizstāvēt savas intereses un ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesus.

3.2. Darbinieku piesaiste

Nevalstiskās organizācijas visbiežāk praktizē darbinieku piesaisti konkrētiem projektiem. Parasti arī speciālisti tiek algoti noteiktu funkciju pildīšanai un organizācijas mērķu sasniegšanai. NVO aptauja liecina, ka **vidēji organizācijām nav algoto darbinieku, ir viens projektu ietvaros algots darbinieks, pieci brīvprātīgi darbinieki un nav sezonālo darbinieku.**

NVO pārstāvji diskusijās četrās Latvijas pilsētās apliecina, ka organizācijas vadītājs un valde visbiežāk ir tie cilvēki, kuri strādā brīvprātīgi, ja vien nav iespējams piesaistīt finansējumu no projektu naudas. Grāmatvedis ir gan algots darbinieks, gan kontraktēta persona kā ārpakalpojuma sniedzējs, gan brīvprātīgā darba veicējs, ja viņš ir kāds biedrs vai biedrības aktīvists. Speciālisti un koordinatori visbiežāk tiek piesaistīti, nodrošinot tiem atalgojumu. Taču, piesaistot brīvprātīgos darbiniekus vai darbiniekus sezonas darbam, BN izmanto daudzas iespējas: Nodarbinātības valsts aģentūras Jauniešu garantijas pasākumu programmu, pašvaldības nodarbinātības programmas, Valsts probācijas dienesta sniegtās nodarbinātības iespējas, valsts subsidētās darba vietas invalīdiem, studentu prakšu iespējas, Latvijas Sarkanā Krusta piedāvātās iespējas legāli nodarbināt trešo valstu pilsoņus, Eiropas brīvprātīgā darba programmu, „Erasmus+” projekta iespējas piesaistīt brīvprātīgos no ārzemēm. Kā atzīst NVO vadītāji, pašām organizācijām, lai tās sekmīgi piesaistītu un nodarbinātu cilvēkus, jābūt sagatavotām. *„Piesaistot brīvprātīgos darbiniekus, ir jābūt gatavam darāmo darbu sarakstam. Jābūt ne tikai idejai, bet arī bāzei, kur cilvēkiem darboties.”* (Liepājas organizācijas vadītājs.) **Risks sektorā pastāv tajā apstākļi, ka pat lielo organizāciju darbība gulstas uz viena cilvēka pleciem.** Trūkst cilvēku, kas organizācijas ideju mērķtiecīgi un nevilcinoties varētu nest tālāk.

3.3. Iedzīvotāju iesaiste organizāciju darbībā

NVO darbībā iesaistās ne tikai biedri vai dibinātāji, bet arī plašāka sabiedrība. Visbiežāk izmantotās iesaistīšanās jomas un formas ir **projektu un pasākumu organizēšana, ideju un priekšlikumu izteikšana, piedalīšanās projektu aktivitātēs un to īstenošanā.** Šīs iesaistes formas atzīmēja vairāk nekā puse NVO, kas piedalījās aptaujā 2015. gada maijā. Pašas organizācijas atzīst, ka cilvēkiem patīk un tie vēlas iesaistīties, jo tā ir iespēja gūt interesantu pieredzi un gandarījuma sajūtu par paveikto, kā arī lietderīgi pavadīt brīvo laiku. Savukārt kļūst par juridiskiem biedriem mudina tas, ka biedrības un to apvienības aizstāv savu biedru intereses, palielinās iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu, apvienoties vienas jomas pārstāvjiem un vienas profesijas interesentiem un iegūt jaunus kontaktus.

Organizācijas izmanto tradicionālus veidus, kā iesaistīt iedzīvotājus, un arī meklē jaunus ceļus. Fokusa grupu diskusijās organizāciju pārstāvji stāsta, ka iedzīvotāju iesaistei dažādās aktivitātēs tiek izmantotas gan savas organizācijas, gan pašvaldību mājas lapas un sociālo tīklu konti, gan arī rakstošā prese (it īpaši mazās pilsētās, laukos). Tomēr **par efektīvāko veidu gan iedzīvotāju, gan mērķa grupas, gan jaunu biedru piesaistei organizācijas atzīst tiešu kontaktu un konkrēta cilvēka**

personīgu uzrunāšanu, jo tādā veidā ziņa izplatās „no mutes mutē” – pa vislabāko reklāmas kanālu.

„Uzrunājam katru skolu atsevišķi. Tīklošanai, individuālajam darbam ir liela nozīme. Sociālie tīkli vairs nedarbojas, tas ir kā iesaukt akā. Komunikācija nenotiek caur internetu. Jāiegulda liels darbs – tad būs lielāka atdeve.” (Fonda pārstāve Liepājā.)

„Sociālie tīkli vairāk ir izklaidei, nevis iesaistei. Vislabākais ir palaist ziņu „no mutes mutē”.” (Jauniešu organizācijas pārstāvis no Liepājas.)

„Visefektīvākais veids – „zvans draugam” un tiešs kontakts, kad piezvana un aicina. Paņem daudz laika, bet ir efektīvs.” (Preiļu organizācijas vadītāja.)

4. Organizāciju sadarbība ar partneriem

4.1. Sadarbības prakses raksturojums

NVO aptaujas dati liecina, ka sadarbība parasti nenotiek tikai ar vienu partneri vai izmantojot tikai vienu saziņas kanālu, bet gan visai daudzpusīgi. Organizācijas, kas tiekas ar lēmējvaras pārstāvjiem, visdrīzāk tiekas arī ar izpildvaru, sabiedriskajiem medijiem un citām nevalstiskajām organizācijām. Pastāv tendence, ka biežāk ar pašvaldībām sazinās un sadarbojas tās organizācijas, kurās ir lielāks brīvprātīgo skaits. Savukārt ar Saeimu, ministrijām un valsts institūcijām biežāk sazinās un sadarbojas organizācijas, kurās ir lielāks algoto darbinieku vai projekta ietvaros iesaistīto darbinieku skaits. NVO, kuras pēdējā gada laikā piedalījušās kādā no sabiedriskajām apspriedēm, biežāk sadarbojas ar citām NVO, citu pašvaldību iestādēm un ministrijām. Savukārt organizācijas ar mazu biedru skaitu ir tendētas neizvērst nevienu no sadarbības aktivitātēm. Tātad – **jo lielāks darbinieku, biedru un brīvprātīgo skaits, jo biežāka un daudzveidīgāka ir sadarbības prakse.**

NVO sadarbības prakse tiek veidota pēc principa „no tuvākā uz tālāko”. Proti, visbiežāk organizācijas sadarbojas ar savu mērķa grupu un sabiedrību kopumā (t.i., valsts iedzīvotājiem). Mazliet retāk, bet arī visai bieži, tās sadarbojas ar citām NVO, sabiedriskajiem medijiem un vietējām pašvaldības iestādēm. Taču organizācijas ir atzīmējušas, ka tās reti sadarbojas vai nekad nesadarbojas ar Eiropas Parlamenta un Saeimas deputātiem. To NVO skaits (84,2%), kuras bieži vai vidēji sadarbojas ar citām nevalstiskajām organizācijām, faktiski ir gandrīz tikpat liels, cik to NVO skaits, kuras reti vai vispār nekad nesadarbojas ar EP deputātiem (88,3%). Savukārt to NVO skaits, kuras bieži vai vidēji sadarbojas ar sabiedriskajiem medijiem un kuras reti vai nekad nesadarbojas ar Saeimas deputātiem, ir vienāds – attiecīgi 72,1% un 72%. Tāda pati situācija bija 2012. gadā; izmaiņas dotos ir statistiski nebūtiskas. Tas nozīmē, ka **nevalstiskās organizācijas par savas sadarbības partneriem** aizvien retāk **saredz** lēmējvaras pārstāvjus, bet daudz biežāk – **līdzcildvēkus kopumā**, vai tā būtu organizēta pilsoniskā sabiedrība NVO formā, vai plašāka sabiedrība caur plašsaziņas līdzekļu kanāliem.

NVO aptauja liecina, ka visaugstākais sadarbības aktivitātes indekss ir tām organizācijām, kuras nodarbojas ar sociālajiem pakalpojumiem un interešu aizstāvību, kā arī profesionālajām organizācijām. Taču, tā kā pārsvarā aktivitātes indeksi starp vairākām jomām statistiski nozīmīgi neatšķiras, nebūtu īsti korekti secināt, ka NVO kādās jomās darbojas vairāk vai mazāk aktīvi.

2012. gadā gan biedrības, gan nodibinājumi vienlīdz aktīvi sadarbojās ar citām NVO. 2015. gadā palielinājies to nodibinājumu skaits, kuras nekad nesadarbojas ar citām organizācijām, un samazinājies to nodibinājumu skaits, kuras bieži vai vidēji sadarbojas ar citām NVO. Tas nozīmē, ka **arvien biežāk nodibinājumi** savas organizācijas mērķu īstenošanai **iztieks saviem spēkiem.**

Pirms trim gadiem pastāvēja vāji izteikta sakarība starp organizācijas darbības mērogu un tās sadarbības intensitāti ar citām NVO, bet 2015. gadā šāda sakarība nepastāvē. Savukārt organizācijas ar SLO statusu 2012. gadā sadarbojās ar citām NVO biežāk nekā organizācijas bez SLO statusa. 2015. gadā šāda saistība nav konstatēta, kas ļauj

cerēt, ka **ikviena nevalstiska organizācija par saviem partneriem labprāt izvēlas citas nevalstiskas organizācijas neatkarīgi no to statusa un mēroga.**

NVO ar citām nevalstiskajām organizācijām vairāk sadarbojas organizācijas mērķu sasniegšanai, īstenojot kopējus projektus, seminārus un pieredzes apmaiņas pasākumus, – tieši tāpat kā pirms trim gadiem. Kā aktīvākās sadarbības jomā jāmin vides aizsardzības organizācijas – tās savstarpēji sadarbojas nedaudz biežāk kā pārējo jomu NVO.

Pirms trim gadiem NVO darbības datu analīzē varēja konstatēt ļoti vāju saistību starp sadarbības intensitāti un biedru skaitu, kā arī organizācijas reģistrācijas gadu – intensitāte pieauga, palielinoties biedru skaitam organizācijā un organizācijas vecumam. 2015. gadā sadarbības intensitātei bija vāja tendence palielināties, palielinoties projektu ietvaros algoto darbinieku skaitam, toties korelācija ar biedru skaitu un reģistrācijas gadu nebija statistiski nozīmīga.

NVO sadarbojas ar pašvaldībām savu mērķu sasniegšanai un kopēju projektu īstenošanai, tomēr vienlīdz svarīgs sadarbības motīvs ir no pašvaldības iegūtais finanšu atbalsts. Tas ir pat mazliet biežāk nekā pirms trim gadiem, kad NVO bija vairāk tendētas sadarboties ar pašvaldībām izglītības un pieredzes apmaiņas jomā. Pastāv ļoti vāja tendence, ka biedrības biežāk nekā nodibinājumi kontaktējas ar vietējām pašvaldībām un pašvaldības iestādēm.

2012. gadā varēja konstatēt, ka organizācijas ar SLO statusu biežāk sadarbojas ar vietējo pašvaldību vai tās iestādēm, taču 2015. gadā šādas saistības nepastāv. Tomēr dati liecina, ka SLO biežāk izvērš sadarbību ar citām pašvaldībām. Tas skaidrojams ar to, ka SLO darbības mērogs parasti ir plašāks, proti, visa valsts. Pastāv ļoti vāja tendence pieaugt sadarbības intensitātei ar vietējās pašvaldības iestādēm un pašvaldību, palielinoties projektu ietvaros piesaistīto algoto darbinieku un brīvprātīgo darbinieku skaitam; turpretim pirms trim gadiem nozīmīgāks bija biedru, nevis darbinieku skaits. Abos pētījumos apstiprinājies, ka ar pašvaldību biežāk sadarbojas organizācijas, kuru darbības mērogs ir šaurāks, t.i., vietējā kopiena vai visa republika, nevis starptautisks mērogs.

Ar ministrijām un to pakļautībā esošajām iestādēm NVO joprojām risina interešu aizstāvības jautājumus biežāk nekā ar citām iestādēm. SLO statusa esamība neietekmē sadarbības intensitāti ar ministrijām, toties organizācijas darbinieku un biedru skaits, kā arī tās dibināšanas vecums gan ir vāji saistīts ar sadarbības intensitāti, proti, vecākas, pieredzējušākas un lielākas organizācijas to dara biežāk.

Organizācijas joprojām gūst sev nozīmīgu finansiālu atbalstu no uzņēmumiem. Organizācijas ar SLO statusu biežāk nekā pārējās īsteno sadarbību ar uzņēmumiem. Jo vairāk darbinieku un biedru, jo sadarbības intensitāte lielāka – tāda aina bija vērojama gan pirms trim gadiem, gan pētījuma izstrādes laikā.

Kopumā var secināt, ka 2015. gadā **arvien lielāku lomu spēlē tieši algotie darbinieki** jeb organizācijas finansiālās iespējas algot pastāvīgus darbiniekus savas darbības, kā arī sadarbības ar citām organizācijām nodrošināšanai. Ilgtermiņā tas varētu nozīmēt arī organizāciju tendenci profesionalizēties, it īpaši, ja runā par interešu aizstāvības jomu.

Datu interpretācijā jāņem vērā, ka statistiskās korelācijas starp salīdzināmiem rādītājiem 2012. un 2015. gadā, kā arī starp dažādiem rādītājiem viena gada pētījuma ietvaros ir vāji izteiktas. Turklāt NVO aptaujā derīgas atbildes sniedza tikai 295 organizācijas, tas ir, tikai 1,4% no visa Latvijas NVO skaita. Līdz ar to iegūtos datus nevar vispārināt un tie neuzrāda būtiskas izmaiņas sadarbības praksē pēdējo trīs gadu laikā, lai varētu spriest par kādām jaunām nozīmīgām tendencēm visā NVO sektorā.

4.2. Varas pārstāvju sadarbības vērtējums

Lai izzinātu sadarbības praksi, tika aptaujāti valsts varas pārstāvji un NVO pārstāvji. Lai gan sadarbības vērtējumi ir atšķirīgi, tomēr kopīgus saskares punktus var atrast. Viens no būtiskākajiem secinājumiem: **gan valsts un pašvaldības, gan organizētā pilsoniskā sabiedrība var atrast un atrod kopsaucējus un ir motivētas sadarboties**, apzinoties, ka kvalitatīva lēmumu pieņemšana atbilstoši valsts Satversmei un ES vienojošajiem dokumentiem ir iespējama, tikai un vienīgi iesaistot sabiedrību.

Atšķirīgi sadarbības praksi raksturo tās valsts izpildvaras institūcijas, kurām galvenie sadarbības partneri ir arodbiedrības, Darba devēju konfederācija, Latvijas Pašvaldību savienība, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera un lielas nevalstiskās organizācijas – profesionālās nozaru asociācijas, kurās apvienojušies ražotāji, dažādu tautsaimniecības nozaru pārstāvji ražotāju un tirgotāju interešu aizstāvībai no iestādēm, kas pārsvarā sadarbojas ar tām BN, kurām ir sociāls mērķis. **Valsts institūcijas atzīst, ka lielās profesionālās nozaru organizācijas ir lobisti**, jo pārstāv nozari.

„Strādājot ar dažādām NVO, vismaz farmācijas nozarē, nereti novērots, ka atsevišķas NVO pārstāv vienu komersantu vai ļoti šauru interešu grupu, kas nereti traucē konstruktīvu darbu normatīvo aktu tapšanas un apspriešanas stadijā.” (Veselības ministrijas pārstāvis.)

Tomēr sadarbība lielākoties tiek raksturota nevis kā spiediena izdarīšana uz valsts pārvaldes institūciju, bet drīzāk kā konstruktīva sadarbība. Liela daļa pašreizējo sadarbības organizāciju valsts institūcijām ir zināmas kā labi un atbildīgi partneri jau vairāku dekadžu garumā. *„Jau pirms 15 gadiem sākās šī sadarbība, katras nozares lielākās asociācijas mēs zinām, un viņi ar mums sadarbojas ar mērķi pārstāvēt nozares viedokli. Mums ir saraksts, mēs viņus pazīstam”* (Ekonomikas ministrijas pārstāvis), *„Savus partnerus esam ieguvuši, laika gaitā tiem pašiem piesakoties ministrijā vai satiekoties pasākumos”* (Ekonomikas ministrijas departamenta vadītājs). Taču arī jauni sadarbības partneri tiek aicināti, it īpaši, ja nozare vai jautājumu loks ir novitāte, un valsts institūcijai trūkst ekspertīzes, vai arī šīs organizācijas pašas piedāvā sadarbību no savas puses.

Visi aptaujātie valsts pārvaldes iestāžu darbinieki atzina, ka tās ir atvērtas jauniem sadarbības partneriem, uzsverot, ka organizācijām pašām jāseko līdzi lēmumu pieņemšanas un īstenošanas darba kārtībai, jo institūcija visas organizācijas nepazīst un nevar katru individuāli paaicināt.

„Ja pašas organizācijas piesakās un izsaka vēlmi darboties, nevienai netiek atteikts. Kad aiziet uz valsts sekretāru sanākumi, tad jau jebkurai organizācijai ir iespēja pieteikties. Daudzi arī tādējādi piesakās un sniedz atzinumus. Parasti jau, ja

organizācija redz saskarsmes punktus, tad nāk un piedalās.” (Finanšu ministrijas pārstāvis.)

Valsts institūcijas, kuras sadarbojas ar profesionālo nozaru asociācijām, biežāk min gadījumus, kad tiek deleģēti valsts uzdevumi, piešķirot finansējumu. *„Datu savākšana prasa naudu – citreiz mēs to varam, citreiz nepieciešamas ekspertu līmeņa diskusijas, un tad mēs piesaistām asociācijas. Mēs gan deleģējam uzdevumus, piemēram, savākt datus, un arī finansējam šo pasūtījumu, ja mums dati ir ļoti nepieciešami.”* (Ekonomikas ministrijas pārstāvis.)

Lai gan daudzas valsts institūcijas norāda, ka sadarbojas ar nevalstiskām organizācijām, tomēr **jāvērtē kritiski, kuras tieši ir šīs organizācijas un ar kādu mērķi tās dibinātas.** Piemēram, Dabas aizsardzības pārvalde sadarbojas ar Ķemeru nacionālā parka fondu, īstenojot vairākus apjomīgus vides aizsardzības projektus. Ķemeru nacionālā parka fonds¹⁴ tika izveidots 2000. gadā, lai sniegtu atbalstu valsts institūcijai, kura pārvaldīja parka teritoriju – Ķemeru nacionālā parka administrācijai. Fonda dibināšanā piedalījās Ķemeru nacionālā parka administrācijas darbinieki, Latvijas Dabas fonds un vietējo pašvaldību pārstāvji. Fonda darbība sākās ar ārvalstu finansējuma piesaisti privāto zemju atpirkšanai nacionālajā parkā. Tas nozīmē, ka fonda dibināšanu vairāk noteica valsts un pašvaldības intereses apsaimniekot dabas parka teritoriju, nevis pašu iedzīvotāju iniciētā aktivitāte. Arī šobrīd fonda partneri ir valsts un pašvaldību institūcijas. Pēc savas būtības fonds atšķiras no iedzīvotāju iniciētas un organizētas darbības, kuras dzinulis ir iedzīvotāju vai kopienu pašu apzinātās vajadzības.

Ekonomikas ministrija cieši sadarbojas ar dažādu tautsaimniecības nozaru profesionālajām apvienībām, asociācijām. Tās pārstāv nozares ražotāju intereses, līdz ar to šo organizāciju darbība atšķiras no pilsoniskās sabiedrības interešu aizstāvības organizācijām. Lai gan tās arī aizstāv intereses, tomēr šīm interesēm pamatā ir komerciāls raksturs.

Ņemot vērā iepriekš minēto, jānorāda, ka atšķirīgi sadarbības praksi raksturo ministrijas, kuru pārziņā ir t.s. sociālie jautājumi. To sadarbības partneru skaits ir visai mainīgs un daudzveidīgs. Iesaistītās organizācijas nereti nonāk pretrunā viena ar otru, jo pašas savā starpā nesaskaņo nostājas. Tomēr viedokļu atšķirību izskaušana ierēdņu ērtībai nevar būt pietiekams pamatojums, lai ignorētu vai, tieši otrādi, sadarbotos ar vieniem vai otriem. **Sociālajos jautājumos pastāv mazākas iespējas pasūtīt pētījumus, un ministrijas paļaujas uz ekspertīzi, ko organizācijas no savas puses sniedz bez maksas.**

Ministrijas, kuras darbojas galvenokārt sociālu jautājumu risināšanā, uzsver Kopienu fondu nozīmi iedzīvotāju viedokļu apzināšanā un apkopošanā, kas notiek iedzīvotāju forumos. Tādā veidā ministrijas iegūst iedzīvotāju skatījumu un tiek nodrošināta netieša iedzīvotāju iesaiste lēmumu pieņemšanas procesā. Ministrijas, kuras risina tautsaimnieciskus jautājumus, vairāk uzsver nozaru profesionāļu redzējumu kā noteicošo, ja runā par iedzīvotāju iesaisti.

Tas, ka sadarbības prakse „sociālo jautājumu” un „profesionālo jautājumu” valsts izpildvaras iestādēs ir atšķirīga, varētu būt saistīts ar politisko kultūru: tiek noklusēti

¹⁴ http://www.kemerunacionalaisparks.lv/?r=28&n_venture

pieņemts, ka par sociālajiem jautājumiem sabiedrība runā savā vārdā jeb balstās uz principu „slīcēju glābšana slīcēju rokās”, kamēr par tautsaimniecības jautājumiem iestājas tie, kuri gūst peļņu no ražošanas un patēriņa, proti, komersanti. Tas, ka komersanti ir apvienojušies interešu aizstāvībai un izmanto juridiski atļauto BN formu, nenomaskē ekonomisko sviru, kura kustina šo biedru un dibinātāju pilsoniskās darbības patiesos motīvus un ietekmēšanas iespēju arsenālu.

Nedrīkst neatzīmēt, ka, līdzīgi kā piesaistot cilvēkresursus, organizācijām ir svarīgs personīgs kontakts, arī sadarbības ar NVO gadījumā ļoti nozīmīga ir personīga pazišanās vai atpazīstamība – vai NVO līderi, vadītāji ir vai nav atpazīstami konkrēto komisiju vai institūciju vadītājiem. Piemēram, Finanšu ministrija sadarbību ar nevalstisko organizāciju apvienību raksturo šādi: „*Ministrija nevar palaist garām, kad kaut kas tiek organizēts, un uzaicina apvienību, piemēram, jo zina, kas tai interesē. Diezin vai X interesē sporta attīstība vai veselības jautājumi, bet, ja ir jautājums par domas veidošanu, normatīvā akta izstrādi, tad aicināšu, jo zinu, ka tas interesē.*”

Viens no risinājumiem sadarbības prakses uzlabošanai būtu sociālo jautājumu iekļaušana to valsts iestāžu dienas kārtībā, kuras šķietami risina „lietu”, nevis „cilvēku jautājumus”. LM departamenta vadītājas viedoklis to ilustrē visprecīzāk: „*Man ir žēl, ka nevaram diversificēt jautājumus par cilvēkiem uz dažādām ministrijām un valsts iestādēm. Piemēram, šķiet, ka Sakaru ministrija spriež par ceļiem, bet ceļus un transportu lieto cilvēki, tātad arī šai ministrijai būtu jātiekas ar NVO sociālajā jomā. Tagad sanāk, ka visi ar cilvēkiem saistītie jautājumi nonāk Labklājības ministrijā. Vajadzētu stimulēt citas ministrijas ieraudzīt, ka to pārraudzības jautājumi skar iedzīvotājus. Palīdzēt ieraudzīt un arī NVO ielauzties šajās ministrijās, lai viņi saprot un ņem vērā, ka cilvēki ir arī viņu lauciņš.*”

4.3. NVO pārstāvju sadarbības vērtējums

Fokusa grupu diskusijas četrās Latvijas pilsētās ar vietējo NVO pārstāvjiem liecina, ka **organizācijas par nozīmīgākiem sadarbības partneriem uzskata citas nevalstiskas organizācijas** (kuras atrodas tajā pašā pilsētā un novadā vai arī kuru darbība ir tām radniecīga), kā **arī pašvaldības iestādes**. Pilsētu un novadu domes, pašvaldības iestādes tiek gan slavētas, gan arī par tām tiek izteikti kritiski spriedumi.

„*Grūtāk iet ar vēlmi un izpratni uz vietas. Pašvaldība aicina „nāciet un runājiet”, bet tālāk nekas nenotiek. Rezolūciju līmenī ir vienošanās, taču, tiekoties ar atsevišķu ierēdņi, atkal ir neizpratne. Pašvaldība neatbild uz iesniegumiem. Vienmēr gatavi uz klausīt, bet neņem vērā. Ir jārunā savādāk.*” (Biedrība Bauskā.)

Tomēr lielākā daļa diskusiju dalībnieku uzsver, ka pašvaldību varas iestādes ir pretimnākošas gan līdzfinansējuma ziņā, gan sniegto pakalpojumu jomā. Piemēram, Preiļu nevalstiskajām organizācijām un pašvaldībai ir visai cieša sadarbība. Pašvaldība izlīdz ne tikai ar telpām un transportu, bet arī ar grāmatvedības pakalpojumiem. Pateicoties gan personīgiem kontaktiem, gan veiksmīgai sadarbības praksei, rodas iespaids, ka Preiļu pašvaldība organizētās pilsoniskās sabiedrības stiprināšanā iegulda samērā lielu artavu un novērtē, ka organizācijas nosedz to sociālo pakalpojumu klāstu, ko pašvaldība saviem spēkiem nodrošināt nevar vai neprot.

Lauku un kopienu partnerība daudzos novados ir viens no spēcīgākajiem atbalsta punktiem, kas vietējo varu prot apvienot ar sabiedrības vajadzībām un interesēm.

„Latvijā ir ļoti dažādas partnerības. Ir tādas, kurās darbojas galvenokārt pašvaldību attīstības daļu darbinieki un vēl tad klāt NVO. Tās dublē darbību, jo pašvaldībās budžets ir paredzēts, un ar šo naudu viņi operē. Otrs veids – nav saistības ar pašvaldību, tie ir īstie NVO cilvēki. Tā arī ir savādāka naudas apsaimniekošana, jo sanāk nemītīga plānošana. Mēs sākam ar to, ka izzinām cilvēku vēlmes. Notikuši divi iedzīvotāju forumi, divas apkaimes darbnīcas. Apbraukājām visu novadu. Esam daļa no sabiedrības, pagasta. Mēs izzinām, kas ir labs, kas pietrūkst. Un ko esat gatavi darīt? Tad mēs iezīmējam trīs jomas. Pašvaldība daļu no ieteikumiem ievieš savos dokumentos, mēs – savā stratēģijas dokumentā.” (Partnerības pārstāve Latgalē.)

Mazāk kā sadarbības partneri tiek minētas organizāciju apvienības vai citi biedri apvienībās, starptautiskas organizācijas (ja vien pati organizācija nav meitas organizācija kādai starptautiskai organizācijai), uzņēmēji, nacionālā mēroga lēmējvaras (deputāti, Saeimas komisijas, frakcijas) un izpildvaras (ministrijas, valsts aģentūras) pārstāvji. **Tomēr organizācijas, kuru mērķauditorija ir šaura un konkrēta** (invalīdi, audžuģimenes u. tml.), **daudz biežāk veido ilgstošu un auglīgu sadarbību ar lēmējvaru un izpildvaru nacionālā līmenī.**

„Nu jau ir situācija, kad NVO nāk kā partneri, ierēdņi sāk novērtēt NVO pienesumu. NVO jānāk ar saviem argumentiem, nevis „dod man, es gribu darīt labu darbu”. Jāparāda, kā NVO dod tautsaimniecībai labumu, nodarbina desmitiem cilvēku.” (Liepājas organizācija.)

Lai gan interešu aizstāvība tiek raksturota samērā plaši, tomēr prevalē netieša norāde, ka izpildvara nevalstiskās organizācijas vairāk izmanto kā bezmaksas resursus, nevis saredz organizācijas kā ilgstošus un vērā ņemamus sadarbības partnerus. Uz to norāda gan intervijas ar valsts iestāžu pārstāvjiem, kuri stāsta, ka atbilstoši izskatāmajam jautājumam tiek piesaistīta viena vai otra organizācija kā kompetents eksperts, gan arī fokusa grupu diskusijas dalībnieki:

„Ministrijās ir cilvēki, kas ar mums konsultējas. Viņi saprot, kur meklēt palīdzību. Arī izglītības un sociālo lietu sfērā – visur var tikt un sarunāt. Darbaspēka resursu trūkst arī ministrijā, mana palīdzība ir vajadzīga.” (Fonds Liepājā.)

4.4. Sadarbības pieredzes kopējais vērtējums

Dažādi datu avoti ļauj izdarīt secinājumu, ka galvenās NVO un valsts varas sadarbības jomas un formas ir:

- politikas plānošanas dokumentu un likumprojektu izstrāde;
- Eiropas struktūrfondu u.c. fondu uzraudzība;
- darbs ministriju un Saeimas komisiju darba grupās;
- konsultācijas par nozarei svarīgāko problēmjaudājumu risinājumiem;
- pētījumi tautsaimniecības nozarēs vai par atsevišķiem sociāliem jautājumiem;
- izglītības pasākumi;
- pakalpojumu nodrošināšana un uzdevumu deleģēšana.

Pozitīvi vērtējama tendence, ka pašas organizācijas kā labu sadarbības platformu novērtē un izmanto Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda padomes sniegtās priekšrocības interešu aizstāvībai. 2014. gada Valsts

kancelejas dati liecina, ka 13 ministrijas aicinājušas NVO uz 605 saviem pasākumiem, pavisam kopā iesaistot 4673 NVO pārstāvjus, bet pašas piedalījušās 1070 NVO pasākumos (vairāk par interešu aizstāvības aktivitātēm 6. nodaļā).

Sadarbība un konsensa sasniegšana prasa vērā ņemamus resursus gan no NVO, gan no valsts institūciju puses. „*Tas ir nenormāls resursu tēriņš. Kā atrast optimālu modeli, lai būtu iesaiste, bet lai arī darbs ietu uz priekšu? Jo nav pasargāts no brīža, kad, izejot publiskā telpā, neviens neiestāties pret,*” – uzsver FM pārstāve. „*Citreiz man liekas, ka sociālos partnerus mēs par daudz ņemam vērā. Cik tālu var uzklausīt? Es saprotu, ka viedokļi ir jāuzklausā, bet cik tālu piekāpties? Citreiz kompromisu nevar atrast. Ir jābūt noteiktai saprātīgai robežai, cik tālu mēs varam uzklausīt,*” – atzīst kādas uzraugošās valsts iestādes darbiniece.

„Spēlētāju” maiņa (ieinteresētās NVO te uzrodas, te nozūd), nemitīga viedokļu saskaņošana, atbilžu sniegšana, ideju komunicēšana, darba grupu darbības un reprezentatīvas pārstāvniecības nodrošināšana – tie ir daži no faktoriem, kas izsmel gan valsts institūciju, gan nevalstisko organizāciju laiku, naudu, pacietību un entuziasmu.

NVO, valsts un vietējās varas pārstāvji min **ieteikumus sadarbības uzlabošanai:**

- intensīvāka un mērķtiecīgāka informatīvo ziņojumu apraide un apmaiņa starp NVO un valsts institūcijām;
- nevalstisko organizāciju pārstāvju maksimāla iesaistīšana normatīvo aktu izstrādē;
- izglītojoši pasākumi (semināri), kuros visas iesaistītās puses var apmainīties ar informāciju un viedokļiem;
- vienots NVO viedoklis atsevišķos jautājumos. Kopainas saskatīšana, lai izvairītos no situācijas, kad dažkārt tiek aizstāvētas tikai dažu subjektu/organizāciju intereses. Optimāli būtu, ja organizācijas varētu apvienoties aliansēs un formulēt vienotu nostāju attiecībā uz problemātiskiem jautājumiem.

5. Organizāciju publicitāte un atpazīstamība sabiedrībā

2015. gada jūlijā–septembrī ziņu aģentūra „LETA” veica NVO **publicitātes kvalitatīvo analīzi**, apkopojot nevalstisko organizāciju publicitāti Latvijas drukātajos medijos, internetā un TV. Aplūkotajā laika periodā **NVO pieminētas 11 085 materiālos – rakstos un sižetos**, un tas ir piecas reizes vairāk nekā 2013. gadā, kad NVO tika minētas 2155 materiālos. Viena trešā daļa no šiem materiāliem ietver arī NVO pārstāvju komentārus. Nevalstisko organizāciju pārstāvji figurē kā eksperti 3509 materiālos, kas ir gandrīz sešas reizes vairāk nekā 2013. gadā.

Trīs mēnešu laikā vairāk nekā 50 reizes tika uzklauti un citēti Latvijas Ārstu biedrības prezidents Pēteris Apinis (jāatzīmē, ka P. Apinim ir savs ētera laiks televīzijas kanālā „Rīga 24”), biedrības „Latvijas Ceļu būvētājs” valdes priekšsēdētājs Andris Bērziņš, „Par dzimto valodu!” biedrs Iljarions Girss un biedrības „Āgenskalns – mūsu mājas” vadītājs Ēriks Pūle.

Daudzkārt uzklauti un intervēti NVO ekspertu saraksts ļauj secināt, ka **visbiežāk tika uzklauti lauksaimnieki** – pavisam kopā 160 reizes (biedrību „Zemnieku saeima”, „Lauksaimnieku apvienība” un „Siera klubs” pārstāvji). Trīs „Zemnieku saeimas” pārstāvji plašsaziņas līdzekļos trīs mēnešu laikā izteikušies 87 reizes. Lauksaimniecība kā tēma, kurā minētas NVO, ir atspoguļota 457 publikācijās un tikai divos TV sižetos, kas liecina, ka tā nebūt nav pats apskatītākais temats. Visticamāk, ka publikāciju tēma bijusi piena nozares krīze, kas radusies Krievijas embargo rezultātā un ko ilustrē kāds no viedokļiem:

„Sadarbojoties vairākām organizācijām, esam sākuši piena stratēģijas veidošanu. Agrāk šāda kopā sanākšana bija apgrūtināta, taču, pateicoties krīzei, kā arī ZSA iniciatīvai, diskusijā piedalījās gan ražotāji un pārstrādātāji, gan pārstāvji no LLKC un ZM. Rezultātā esam apzinājuši to spēles laukumu, ko sauc par piena ražošanu krīzes apstākļos. Nākamā sanākšana situācijas risināšanai ir paredzēta pēc divām nedēļām, kuru laikā, savstarpēji komunicējot, meklēsim atbildes uz šodien uzdotajiem jautājumiem.”¹⁵

Biedrības „Patvērums „Drošā māja”” eksperti tikuši uzklauti 83 reizes. Pavisam kopā 126 reizes eksperti no biedrībām „Patvērums „Drošā māja””, „Antiglobālisti” un „Arābu kultūras centrs” ir izteikušies dažādos rakstošajos medijos. Pēdējo mēnešu politisko debašu aktualitātes liek izdarīt pieņēmumu, ka šie eksperti izteikušies par bēgļu tēmu. Bēgļi NVO kontekstā tika minēti 583 publikācijās un 32 TV sižetos, kas ir divreiz biežāk nekā otrā populārākā tēma „bērni un jaunieši”.

No interneta portāliem NVO biežāk minētas „pilseta24.lv” (992 reizes) un „delfi.lv” (339). 2013. gadā biežāk NVO darbību atspoguļoja „diena.lv”, „apollo.lv” un „la.lv”.

No mēneša izdevumiem līderis bijis Latvijas Nedzirdīgo savienības izdevums žurnāls „Kopsoli” (24); no nacionālajām avīzēm – „Diena” (126); no nedēļas izdevumiem –

¹⁵ Nevalstiskās organizācijas, to publicitātes kvalitatīvā analīze; 2015. gada jūlijs–septembris. SIA „LETA”.

Austrālijas latviešu žurnāls „Laikraksts „Latvietis”” (43); no reģionālās preses – „Vietējā Latgales Avīze” (153).

Starp TV kanāliem visvairāk ar NVO saistītu sižetu attiecīgajā laika posmā fiksēts LNT (47) un LTV1 (35).¹⁶

Populārākie temati¹⁷, saistībā ar kuriem medijos minētas nevalstiskās organizācijas, bijuši **kultūra** (1 782 materiāli), **NVO vispārīgs minējums** (796), **sports** (760) un **pašvaldības** (732). Pirms divarpus gadiem populārākās tēmas bija „sociālais atbalsts” (286), „lauksaimniecība” (250), „vide” (208) un „izglītība un zinātne” (158).

Visbiežāk (92% gadījumu) nevalstiskās organizācijas medijos minētas **neitrālā kontekstā**; 7% materiālu bijuši pozitīvi, savukārt 1% – negatīvi. Līdzīga aina bija arī 2013. gadā.

Sabiedriskajā TV nevalstiskās organizācijas visbiežāk minētas saistībā ar **bēgļu jautājumiem** (32 sižeti): 84% materiālu bijuši neitrāli, 14% – pozitīvi, 2% – negatīvi. Pozitīvo sižetu skaits kopš 2013. gada palielinājies par 8%. Pavisam aplūkotajā laika periodā sabiedriskajā TV NVO minētas 107 reizes, kas savukārt ir par 72 sižetiem vairāk nekā 2013. gadā. Tāpēc var apgalvot, ka **sabiedriskā televīzija sižetus arvien biežāk veido, atsaucoties uz nevalstiskajām organizācijām, turklāt NVO tēls skatītājiem tiek demonstrēts pozitīvākā gaismā nekā pirms pāris gadiem.**

Iepriekš minētie skaitļi ļauj noticēt, ka **nevalstisko organizāciju darbība tiek pamanīta un to viedoklis uzklausīts.** Tomēr pārdomas izraisa tas, ka NVO kultūras kontekstā tiek minētas 2,3 reizes biežāk nekā nākamās populārākās tēmas – „vispārīgs NVO minējums”, „sports” vai „pašvaldības”. Tas vedina domāt, ka **NVO galvenokārt gūst publicitāti, ja tās rīko kultūras pasākumus vai arī piedalās tajos.**

Fokusa grupu interviju dalībnieki no 24 Latvijas reģionu organizācijām informēja par savu organizāciju taktiku iedzīvotāju iesaistē un savas darbības izgaismošanā. **Visbiežāk šobrīd tiek izmantoti sociālie tīkli,** jo tas ir kanāls, kas neprasa gandrīz nekādus finanšu ieguldījumus no NVO puses – tikai laiku, izpratni un entuziasmu. Nereti jauniešiem un brīvprātīgiem darbiniekiem tiek uzticēts pienākums komunicēt ar sabiedrību. Biedrības šādu saziņas veidu vērtē kā efektīvu, tomēr ne tik efektīvu kā tiešu mērķa grupas uzrunāšanu un personīgu kontaktu izmantošanu. Daudzas **organizācijas informāciju par sevi izplata vietējos laikrakstos,** un laikrakstu veidotāji arī paši interesējas, kas notiek nevalstiskajās organizācijās, sagatavo publikācijas un veido reportāžas. Arī šī sadarbība neprasa nekādas finansiālas izmaksas. Daudz retāk tiek minētas reģionālās televīzijas un nacionālā mēroga plašsaziņas līdzekļi NVO darba un viedokļa atspoguļošanai. Tomēr jāsaprot, ka arī pašos reģionos nav daudz organizāciju, kas darbojas valsts mērogā. Tas nozīmē, ka **NVO publicitāte un atpazīstamība ir saistītas ar to darbības mērogu.** Nacionālās vai starptautiskās organizācijas, kurās tiek nodrošināts ikdienas darbs, rūpējas par savu atpazīstamību un reputāciju tāpat kā komercuzņēmumi. Šādām organizācijām ir gan savas mājas lapas, gan publikāciju pieredze, gan samērā stabila sadarbība ar rakstošajiem un raidošajiem medijiem.

¹⁶ Pilns plašsaziņas kanālu pārskats dots pielikumā.

¹⁷ Pilns tematu saraksts dots pielikumā.

6. Pilsoniskais dialogs Latvijā un interešu aizstāvība

7. tabula

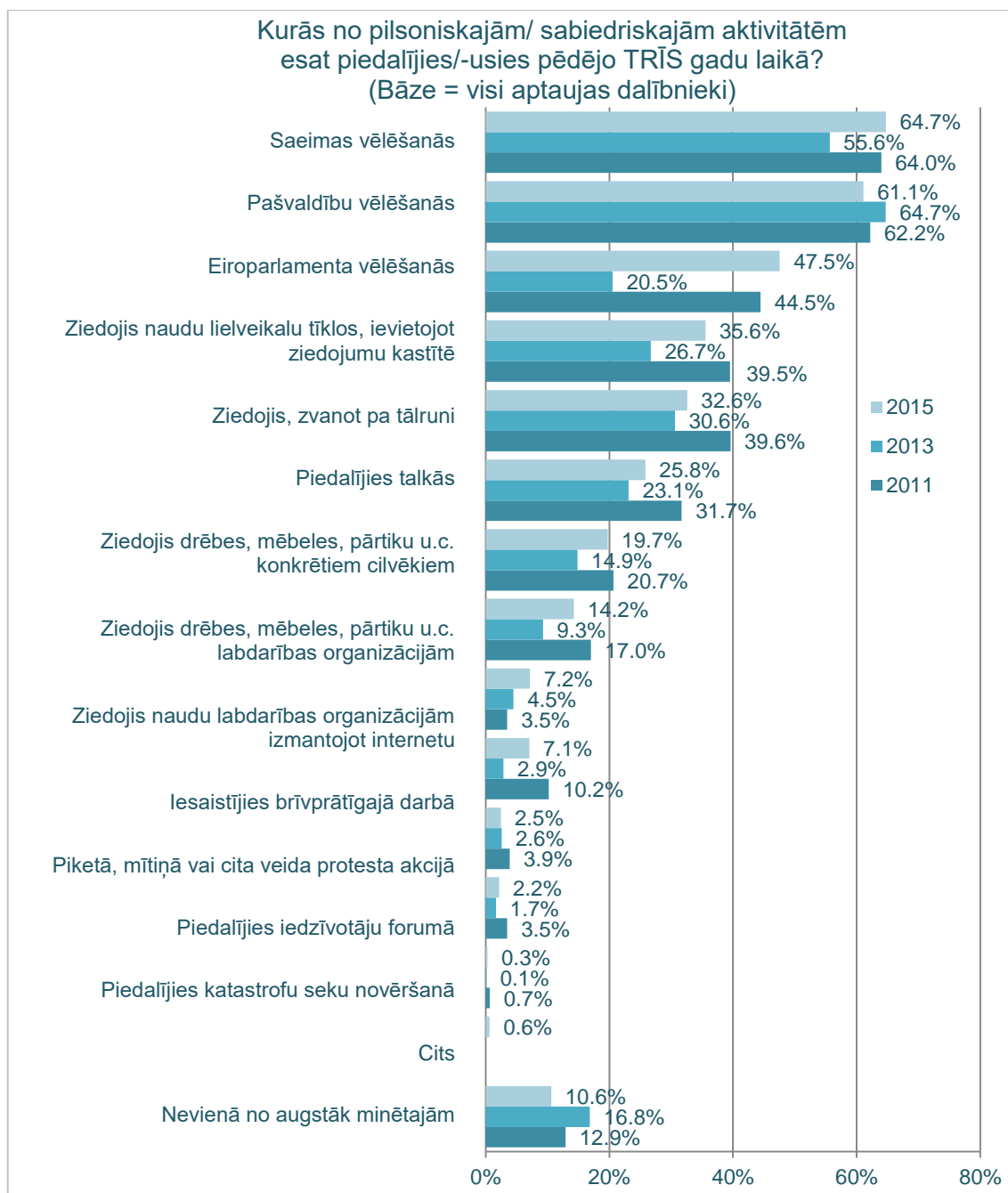
Situācijas raksturojums

Kritērijs	Rādītājs – 2015. gads
Atzinumu skaits, ko organizācijas sniegušas par normatīvo aktu projektiem valdības līmenī	512 atzinumi
NVO skaits, kas darbojās kādā no ministriju pastāvīgajām konsultatīvajām padomēm / darba grupām	1128 organizācijas
Iedzīvotāji tic personīgai spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā, %	13,8% Latvijas iedzīvotāju ¹⁸
Organizācijas tic spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā, %	72% biedrību un nodibinājumu
Iedzīvotāju skaits, kuri pēdējo trīs gadu laikā ir iesaistījušies kādā sabiedriskā/pilsoniskā aktivitātē	89,4% Latvijas iedzīvotāju

6.1. Iedzīvotāju iesaiste lēmumu pieņemšanas procesos

Aģentūras „Latvijas Fakti” veiktā iedzīvotāju aptauja 2015. gada septembrī liecina, ka Latvijas **iedzīvotāju iesaiste pilsoniskajā dialogā un savu interešu aizstāvībā kļuvusi nedaudz aktīvāka** salīdzinājumā ar 2011. un 2013. gadu. Pēdējo trīs gadu laikā kādā no pilsoniskajām/sabiedriskajām aktivitātēm ir piedalījušies 89,4% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju.

¹⁸ Tas ir mazāk nekā 2013. gada (-2,7%) un 2011. gada (-1,5%) pētījumos.

17. zīm. Respondentu atbildes par piedalīšanos sabiedriskajās aktivitātēs.
Avots: Latvijas Fakti.

Sabiedrības līdzdalības indeksa¹⁹ aptaujas dati liecina, ka **Latvijas iedzīvotāju sabiedrības līdzdalības intensitāti var vērtēt kā vidēju**. Vidējs līdzdalības indekss norāda, ka iedzīvotāji atbalsta vairākas līdzdalības formas, ir piedalījušies kādā no darbībām vai pat ierosinājuši un organizējuši tās.

Salīdzinošie pētījumi ilgākā laikā posmā atklāj līdzīgu tendenci, proti, sabiedriski aktīvākās grupas ir iedzīvotāji ar augstāko izglītību, latvieši, sievietes, strādājošie ar vidēju vai augstāku ienākumu līmeni uz vienu ģimenes locekli mēnesī. Savukārt Sabiedrības līdzdalības indeksa aptaujas dati par 2015. gada maiju–septembri

¹⁹ Sabiedrības līdzdalības indekss ir Latvijas Pilsoniskās alianses veidots instruments iedzīvotāju individuālās pilsoniskās līdzdalības mērīšanai. Vairāk: www.lidzdaliba.lv

neliecina par būtiskām atšķirībām līdzdalības intensitātē starp vecumiem un dzimumiem.

Lielākoties Latvijas iedzīvotāji izmanto pārstāvniecības demokrātijas formu – dalību vēlēšanās balsojot. Pēdējos gados 64,7% respondentu ir piedalījušies Saeimas vēlēšanās, 61,1% – pašvaldību vēlēšanās, un 47,5% – Eiroparlamenta vēlēšanās.

Iedzīvotāji līdzās vēlēšanām labprāt izmanto arī **līdzdalības demokrātijas formas. Visieciņākās ir labdarības akcijas** – ziedošana, ievietojot naudu ziedojumu kastītē lielveikalos (35,6%), ziedošana, zvanot pa tālruni (32,6% respondentu), kā arī **piedalīšanās talkās** (25,8%).

Sabiedrības līdzdalības indeksa aptaujas dati²⁰ ierindo pilsoniskās aktivitātes pēc veikto darbību biežuma šādi:

- iesaistīšanās brīvprātīgajā darbā (65%);
- piedalīšanās kampaņās, demonstrācijās, piketos, mītiņos (37%);
- piedalīšanās sabiedriski nozīmīgu jautājumu lemsanā, balsojot referendumā, piedaloties parakstu vākšanā un interneta balsojumos (31%).

Sabiedrības līdzdalības indeksa aptaujā 29% respondentu (līdzīgi kā „Latvijas Faktu” veiktajā iedzīvotāju aptaujā) norāda, ka ziedo gan lietas, gan mantas. Toties **vismazāk iedzīvotāju iesaistās vietējā līmeņa pārvaldē** – skolas vecāku padomē, draudzes padomē vai iedzīvotāju rīcības komitejās (19%).

Savukārt NVO aptauja, kas tika veikta 2015. gada pavasara beigās, liecina, ka iedzīvotāji NVO darbībā mazāk iesaistās ar ziedojumiem, bet vairāk piedalās pasākumu un projektu īstenošanā.

2015. gadā **gandrīz visas aktivitātes** (izņemot dalību pašvaldību vēlēšanās) **veikuši vairāk respondentu nekā 2013. gadā.** Kopumā kādās no vēlēšanām piedalījušies 74,4% respondentu (+4,7% salīdzinājumā ar 2013. g.), un naudu, drēbes, mēbeles, pārtiku u.c. konkrētiem cilvēkiem vai labdarības organizācijām ziedojuši 58,6% Latvijas iedzīvotāju (+6,5% salīdzinājumā ar 2013. g.).

2015. gada laikā ar kādu no pašvaldības darbiniekiem vai deputātiem tikušies vai sazinājušies 21,2% respondentu. Ar kādu no valsts institūcijas darbiniekiem, ministriem vai Saeimas deputātiem tikušies vai sazinājušies 13,7% aptaujāto. Lai rastu risinājumu kādai personīgai, ģimenes vai sabiedrības grupas problēmai, kādas citas sociāli politiskas aktivitātes (dalība parakstu vākšanā, sabiedriskā apspriedē vai tml.) veikuši 10,6% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju. Arī visas šīs aktivitātes veiktas biežāk, nekā tas bija 2013. gadā.

Palielinājies to iedzīvotāju skaits, kuri pēdējo trīs gadu laikā iesaistījušies kādā no sabiedriskajām grupām vai organizācijām. Šobrīd tādu ir 35,3% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, un tas ir par 2,9% vairāk nekā 2013. gada pētījumā. Par biedriem kādā no biedrībām sevi identificē 4,7% iedzīvotāju, taču trīs reizes vairāk aptaujāto

²⁰ Sabiedrības līdzdalības indeksa aptauja veikta no 2015. gada maija līdz oktobrim, un tajā piedalījušies 423 Latvijas iedzīvotāji.

norāda, ka ir kādas interešu grupas dalībnieki (dzied korī, dejo kolektīvā, piedalās kādā klubiņā utt.).

Pēdējā gada laikā kā **brīvprātīgie darbojušies 14,8% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju**, un salīdzinājumā ar 2013. gada pētījumu šādu respondentu skaits ir būtiski palielinājies – +7,2%.

„Latvijas Faktu” un Sabiedrības līdzdalības indeksa aptauja ļauj secināt, ka **iedzīvotāju pilsoniskās aktivitātes intensitāte pēdējos gados palielinās**. Tomēr kontrastā šim secinājumam jāatzīmē sabiedrībā valdošā skepse attiecībā uz iedzīvotāju un nevalstisko organizāciju spēju ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesus un veikt kvalitatīvas izmaiņas dažādu problēmu risināšanā. Aptaujā noskaidrots, ka **tikai 13,8% iedzīvotāju uzskata, ka tie spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā**, un šis rādītājs ir vēl mazāks nekā 2013. gadā (-2,7%) un 2011. gadā (-1,5%) veiktajos pētījumos. Noraidošu attieksmi pauž gandrīz divas trešdaļas aptaujas dalībnieku. Arī NVO aptaujas dati liecina, ka BN pārstāvji uzskata līdzīgi, proti, iedzīvotāju iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu ir visai mazas, un to atzīst gandrīz 60% aptaujāto.

Gan paši iedzīvotāji, gan NVO pārstāvji min iemeslus, kas varētu veicināt lielāku iedzīvotāju iesaisti organizētajā pilsoniskajā sabiedrībā. Iedzīvotāji pieņem, ka interesanti pasākumi, vairāk brīvā laika, iespēja gūt papildu zināšanas un prasmes un iespēja palīdzēt citiem cilvēkiem vai savai kopienai motivētu tos iesaistīties kādā nevalstiskā organizācijā. NVO pārstāvji lēš, ka iedzīvotājus vairāk iesaistīties motivētu gan iespēja gūt interesantu pieredzi un gandarījuma sajūtu, gan arī iespēja lietderīgi pavadīt brīvo laiku un iegūt jaunus kontaktus.

6.2. Biedrības kā lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieki

6.2.1. Organizāciju un iedzīvotāju viedoklis

Pēdējos gados sabiedrībā pieaug skepse par nevalstisko organizāciju spēju ietekmēt kvalitatīvas izmaiņas dažādās jomās.

Latvijas iedzīvotāju skatījumā vienīgā joma, kurā nevalstiskās organizācijas spētu sekmīgi ietekmēt izmaiņas, ir **vides aizsardzība**, – tam tic 44,2% aptaujāto. Savukārt vairums iedzīvotāju – aptaujas respondentu – ir pārliecināti, ka citos darbības virzienos nevalstiskās organizācijas nespētu ietekmēt kvalitatīvas izmaiņas.

Tiek minētas divas jomas, kurās būtu salīdzinoši lielākas iespējas ietekmēt kādas pozitīvas izmaiņas:

- reģionālās kopienas attīstība – 27,1% aptaujas dalībnieku pozitīvi vērtēja nevalstisko organizāciju spēju sekmīgi ietekmēt izmaiņas šajā jomā, savukārt 29,5% respondentu pauda kritisku attieksmi;
- cilvēktiesību aizsardzība (t.sk. neiecietības mazināšanā, diskriminācijas novēršanā) – atzinīgi nevalstisko organizāciju spēju ietekmēt pozitīvas izmaiņas šajā jomā vērtēja 25,6%, savukārt kritiska attieksme bija 35,6% respondentu.

Reģiona vai vietējās kopienas attīstība, cilvēktiesības, sociālo pakalpojumu kvalitāte un vides aizsardzība ir tās jomas, kurās arī no pašu BN skatupunkta var panākt vislielākās izmaiņas.

Pašas biedrības un nodibinājumi uz savas ietekmes iespējām raugās cerīgāk: 71,6% no 203 aptaujātajām nevalstiskajām organizācijām tic savai spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanu, bet 27,5% savu ietekmi vērtē kā nozīmīgu. **Tomēr salīdzinājumā ar politiķiem, uzņēmējiem un darba devēju organizācijām NVO ietekme tiek novērtēta kā ievērojami mazāka.**

Ar katru gadu **mazinās uzticēšanās sabiedriskajām un valsts institūcijām.** Vienīgi uzticēšanās LR Prezidenta institūcijai un policijai ir augusi laikposmā no 2011. līdz 2015. gadam.

Pozitīvāk vērtētās valsts un sabiedriskās institūcijas:

- LR prezidents (uzticas 47,5%, neuzticas 14% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju);
- policija (uzticas 46,9%, neuzticas 18,7% respondentu);
- pašvaldības (uzticas 45,4%, neuzticas 18,6% respondentu).

Kopumā pozitīvs, bet gandrīz neitrāls uzticēšanās reitings ir tiesai, valsts institūcijām, masu medijiem un uzņēmējiem. Pārējās valsts un sabiedriskās organizācijas kopumā vērtētas kritiski, t.i., tādas, kuru darbībai nav uzticēšanās. **Viskritiskāk vērtētās institūcijas ir Saeima** (neuzticas 50,1% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju) un **valdība** (neuzticas 39,4% respondentu).

Biedrībām un nodibinājumiem pilnībā vai daļēji uzticas 21,4% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, bet neuzticas 28,4% iedzīvotāju. Tām uzticas mazāk nekā valsts un vietējās varas un tiesībsargājošām institūcijām, tomēr vairāk nekā Saeimai. Diemžēl „Latvijas Faktu” aptaujas rezultāti liek secināt, ka uzticēšanās biedrībām un nodibinājumiem, salīdzinot ar citām institūcijām, ir samērā zema, faktiski tās ierindojojt „uzticēšanās reitingā” starp valdību un Saeimu.

Aptaujas dalībnieki, tāpat kā 2011. un 2013. gadā, nevalstisko organizāciju darbību saista:

- ar labdarību (43% respondentu);
- ar brīvā laika pavadīšanas iespēju nodrošināšanu (40,4%);
- ar informācijas sniegšanu (37%);
- ar sabiedrības interešu pārstāvniecību un aizstāvību dialogā ar dažāda līmeņa lēmumu pieņēmējiem (pašvaldību, valsts institūcijām) (33,1%);
- ar zināšanu un prasmju papildināšanu (organizējot seminārus, konferences, apmācības; veidojot pētījumus, analītiskus materiālus) (31,1%).

Pēc palīdzības pie nevalstiskajām organizācijām vērsušies tikai 4,8% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, kas ir nedaudz vairāk kā 2013. gadā. Vairākums (61,2%) šo respondentu ir saņēmuši gaidīto palīdzību no nevalstiskās organizācijas, bet vīlušies tās palīdzībā ir tikai 2% respondentu.

6.2.2. Nevalstisko organizāciju faktiskās darbības uzskaitē

Izpratni par NVO faktiskajām iespējām ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu valstī sniedz **Valsts kanceleja**.

Valsts kancelejas 2014. gada dati par nevalstisko organizāciju un Latvijas Republikas valdības sadarbības memoranda īstenošanu atspoguļo ministriju un NVO sadarbības raksturu un tendences.

2014. gadā kopējais izstrādāto **tiesību aktu projektu un politikas plānošanas dokumentu skaits bija 1193**. Pavisam 250 tiesību aktu projektu un politikas plānošanas dokumentu tika apspriests darba grupās, kurās bija iekļauts arī NVO pārstāvis, t.i., **21% no visiem izstrādātajiem dokumentu projektiem**. Visvairāk nevalstisko organizāciju (112) ir iesaistījusi Zemkopības ministrija, kaut gan tā nav slēgusi līdzdarbības līgumus ne ar vienu no NVO. Neviena nevalstiskā organizācija nav darbojusies Iekšlietu un Aizsardzības ministrijas darba grupās, kurās tika izstrādāti aktu vai dokumentu projekti.

Kopumā ministrijas ir slēgušas vairāk nekā **100 līdzdarbības līgumus**. Zemkopības ministrija, Ārlietu ministrija un Finanšu ministrija nav noslēgušas līdzdarbības līgumus ne ar vienu nevalstisko organizāciju.

1128 NVO darbojās kādā no ministriju pastāvīgajām konsultatīvajām padomēm / darba grupām. Neviena NVO nedarbojās Aizsardzības ministrijas padomēs vai darba grupās. Vislielākais NVO skaits darbojies FM padomēs vai darba grupās, ko varētu skaidrot ar līdzdalību budžeta un tā grozījumu izstrādē.

188 tiesību aktu projekti un politikas plānošanas dokumenti tika apspriesti konsultatīvajās padomēs. Aizsardzības ministrija nevienu aktu projektu nav skatījusi konsultatīvajā padomē; ļoti reti to ir darījušas Iekšlietu ministrija un Ārlietu ministrija.

Ministrijas piesaistījušas NVO kā ekspertus 141 tiesību aktu projekta un politikas plānošanas dokumenta izstrādē. AM nav iesaistījusi nevienu NVO; pa vienai NVO iesaistījusi Ārlietu, Iekšlietu un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Visvairāk NVO ekspertus piesaistījušas Zemkopības ministrija un Veselības ministrija (vairāk nekā 30 katra).

Par 512 tiesību aktu projektiem un politikas plānošanas dokumentiem ir saņemti NVO atzinumi. Aizsardzības ministrija nav saņēmusi nevienu, bet Finanšu ministrija un Zemkopības ministrija saņēmušas visvairāk atzinumu – ap 100 katra.

2014. gadā ministrijas rīkojušas pavisam 98 sabiedriskās apspriedes un publiskās apspriešanas. Nevienam apspriedē nav rīkojušas Aizsardzības ministrija, Finanšu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija un Satiksmes ministrija.

Labklājības ministrija, Aizsardzības ministrija, Satiksmes ministrija, Iekšlietu ministrija, Finanšu ministrija un Ekonomikas ministrija neredz iespēju nodot konkrētu valsts pārvaldes uzdevumu izpildi NVO. Kaut gan Labklājības ministrija, Iekšlietu ministrija un Finanšu ministrija ir slēgušas līdzdarbības līgumus ar NVO, tas automātiski neparedz konkrētu valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšanu. Tomēr uzskaitīto organizāciju skaits un to darbības profils liek izteikt pieņēmumu, ka vismaz Labklājības ministrija daļu no saviem uzdevumiem, proti, pakalpojumu nodrošināšanu dažādām mērķa grupām, ir deleģējusi nevalstiskajām organizācijām. Protams, uzdevumu deleģēšana nav funkciju

deleģēšana – tās tiešām neviena valsts pārvaldes institūcija nevar deleģēt kādai citai organizācijai.

Visskopāk pilsonisko sabiedrību dokumentu izstrādē, konsultatīvajās padomēs un darba grupās **iesaistījusi Aizsardzības ministrija**. Valsts kancelejas apkopotie dati par 2014. gadu liek secināt, ka **aizsardzība ir tā valsts joma, kurā pilsoņiem nav nekādas ietekmes**. Tomēr AM mājas lapā ir sadaļa „Sabiedrības līdzdalība”²¹, un tajā tiek proponēta ministrijas nostāja attiecībā uz sadarbību ar sabiedrību.

AM ir atvērta sadarbībai ar pilsonisko sabiedrību un aicina nevalstisko sektoru aktīvi iesaistīties politikas plānošanas un valsts pārvaldes īstenošanas procesos. Aizsardzības ministrijai ir izveidojusies pastāvīga sadarbība ar nevalstisko sektoru gan Latvijā, gan ārvalstīs. Sadarbībā ar NVO katru gadu tiek īstenoti dažādi projekti. NVO un citu sabiedrības pārstāvju iesniegtie priekšlikumi tiek izskatīti aizsardzības ministra izveidotās padomēs. Lai veicinātu nevalstiskā sektora iesaisti aizsardzības nozarē notiekošajos procesos, AM regulāri informē aktīvos sadarbības partnerus par aktualitātēm un aicina uz kopējām diskusijām ideju un viedokļu apmaiņai. AM sadarbību ar nevalstisko sektoru koordinē Militāri publisko attiecību departaments.

Pašas Aizsardzības ministrijas iesniegtie dati ir pretrunā ar mājas lapā deklarēto informāciju par NVO priekšlikumu uzklauššanu, NVO iesaisti aizsardzības nozarē notiekošajos procesos un to iesaisti politikas plānošanas un valsts pārvaldes īstenošanas procesos. Pēc Valsts kancelejas datiem, AM īstenotās aktivitātes dialogam un sadarbībai ar pilsonisko sabiedrību 2014. gadā nozīmēja foruma organizēšanu, materiālā atbalsta akcijas Ukrainas militārpersonu ģimenēm un finanšu resursu piešķiršanu militāra rakstura biedrībām. Oficiālā vēstulē Latvijas Pilsoniskajai aliansei Aizsardzības ministrijas Militāri publisko attiecību departaments atbild, ka „*Aizsardzības ministrija atbalsta un turpina sekmēt sabiedrības un nevalstiskā sektora iesaisti politikas plānošanas un valsts pārvaldes īstenošanas procesos, aicinot ikvienu Latvijas iedzīvotāju uz pasākumiem un semināriem.*” Oficiālā vēstule nedod skaidrojumu pretrunai starp deklarēto rīcībpolitiku un Valsts kancelejas datiem.

Biedrības un nodibinājumi arī paši novērtē savas iespējas un faktiskās ietekmes sfēras lēmumu pieņemšanas procesā.

70% biedrību un nodibinājumu ir saskārušies ar neizpratni no valsts un pašvaldību institūciju puses. Lai risinātu savas mērķa grupas problēmas, organizācijas visbiežāk vērsas nevis pie lēmumu pieņēmējiem, bet gan pie lēmumu īstenotājiem.

8. tabula

Organizācijas rīcība problēmu risināšanai
Avots: Latvijas Fakti.

Ticies ar pašvaldības darbinieku	57,8%
Sazinājies ar valsts institūcijas darbinieku	52,8%
Ticies ar valsts institūcijas darbinieku	51,8%
Piedalījies sabiedriskajā apspriedē	51,3%

²¹ http://www.mod.gov.lv/lv/Ministrija/Sab_lidzdaliba.aspx

Lielākā daļa organizāciju ir panākušas tikai daļējas izmaiņas (71%), bet 16% vispār nav panākušas nekādas izmaiņas.

No 164 organizācijām, kuras NVO aptaujā norādīja savas darbības jomas, visbiežāk tika minēta interešu aizstāvība (13,5% gadījumu). Tas liecina, ka pašas organizācijas apzinās savu mērķa grupu interešu aizstāvības nozīmi un rīkojas atbilstoši šo interešu aizstāvībai.

Fokusa grupu interviju dalībnieki – NVO pārstāvji – kopumā pozitīvi vērtēja savu organizāciju iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesus vietējā līmenī, toties maz bija to reģiona organizāciju, kuras aktīvi un regulāri iesaistās lēmumu veidošanas procesos valstī. Daudzas organizācijas tā arī uzskata, ka NVO ietekmes zona un nozīme ir tikai vietēja mēroga. NVO vidū bija tādas, kas iesaistās valdības un NVO sadarbības memoranda īstenošanas padomes darbā, kamēr citas visai skeptiski raugās uz šīs padomes darba efektivitāti: *„Memoranda padome ... šķaudīt gribas – ko tā dod? Tā neko nedod. Pašvaldībās ir sabiedriskās organizācijas – lai pašvaldība uzrunā šīs organizācijas.”*

Organizācijas, kuras atzīst, ka piedalās lēmumu pieņemšanas vai interešu aizstāvības procesos, lielākoties aprobežo savu darbību ar konsultēšanu vai viedokļa un priekšlikumu izteikšanu. Tikai 2–3 organizācijas no 24, kuras piedalījās fokusa grupu diskusijās, mācēja izstāstīt, kādas pārmaiņas likumdošanā vai politikas dokumentu izstrādē tās spējušas panākt ilgtermiņā.

7. Biedrošanās tiesiskās vides un valsts politikas NVO darbības atbalstam novērtējums

Normatīvajos aktos, kas regulē NVO darbību Latvijā, pēdējo pāris gadu laikā notikušas vairākas izmaiņas. Tāpat arī vairāku ministriju paspārnē tiek izstrādāti politikas plānošanas dokumenti un politikas iniciatīvas, kas tuvākajā nākotnē varētu iemiesoties arī attiecīgā tiesiskā regulējumā un būtiski ietekmēt NVO sektoru. Šajā pētījumā tiks aplūkotas minētās izmaiņas, aktualitātes un izaicinājumi 2014.–2015. gada periodā.

7.1. Normatīvie akti

7.1.1. Biedrību un nodibinājumu likums

2014. gada 2. janvārī stājās spēkā grozījumi Biedrību un nodibinājumu likumā, kas paredz ieviest biedrību un nodibinājumu klasifikāciju atbilstoši BN darbības jomai. Saskaņā ar likumā noteikto Ministru kabinetam bija jāizstrādā attiecīgie noteikumi par klasifikāciju līdz 2014. gada 2. jūlijam.²² 2016. gada 1. janvārī stājās spēkā Biedrību un nodibinājumu klasificēšanas noteikumi²³, kas nosaka, ka no 2016. gada 1. janvāra BN var pieteikt ierakstīšanai Uzņēmumu reģistrā to darbības jomas. Minētie grozījumi izstrādāti, lai, papildinot ierakstu sistēmu Uzņēmumu reģistrā, tiktu nodrošināta reģistrā ierakstīto BN identificēšana atbilstoši to darbības jomai un lai šāda informācija būtu publiski pieejama vienuviet, tostarp lai tiktu nodrošināta arī darba devēju organizāciju un to apvienību identificēšana²⁴.

MK noteikumi ir saistoši gan jaundibinātām, gan arī esošām biedrībām, jo visām biedrībām un nodibinājumiem ir saistošas BNL normas. BNL 13. pants, saskaņā ar kuru tika izdoti MK noteikumi, ka arī 15. pants regulē BN reģistru un to, kāda informācija (tajā skaitā organizācijas darbības joma) ierakstāma šajā reģistrā, tādēļ visām organizācijām jāiesniedz pilnīga informācija Uzņēmumu reģistrā; tomēr nekur nav noteikts termiņš, kādā veicams ieraksts reģistrā par organizāciju darbības jomu.

Biedrības un nodibinājumi var norādīt vairākas darbības jomas vienlaicīgi. Jau reģistrētām BN darbības joma ierakstīšanai reģistrā jāpiesaka, iesniedzot pieteikumu B3, tā 2.5. punktā veicot atzīmi ar informāciju par darbības jomu un samaksājot valsts nodevu (5,69 EUR apmērā) par ieraksta izdarīšanu reģistrā. Ja vairākas darbības jomas piesaka jau reģistrēta biedrība vai nodibinājums, pieteikuma veidlapai B3 jāpievieno attiecīgs lapu skaits ar 2.5. punktu. Normatīvie akti nenosaka termiņu, kādā veicams ieraksts BN reģistrā, taču darba devēju organizācijām, darba devēju organizāciju apvienībām un arodbiedrībām darbības joma jāpiesaka obligāti.

BN klasifikācija kalpos ērtākai datu un informācijas iegūšanai par NVO, kas palīdzēs uzlabot valsts pārvaldes un NVO sadarbību politikas īstenošanā un lēmumu

²² <http://likumi.lv/ta/id/261214-grozijumi-biedribu-un-nodibinajumu-likuma> – skatīts 26.05.2015.

²³ <http://likumi.lv/ta/id/278848-biedribu-un-nodibinajumu-klasificesanas-noteikumi> – skatīts 08.02.2016.

²⁴ Anotācija:

<http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/6F1EC9F994BC7A89C2257A9C00261FC2?OpenDocument> – skatīts 26.05.2015.

pieņemšanas procesā, kā arī ļaus potenciālajiem atbalstītājiem un ziedotājiem atrast organizācijas atbilstoši tai darbības jomai, kādu tie vēlas atbalstīt.

7.1.2. Brīvprātīgā darba likums

Viens no būtiskākajiem notikumiem NVO sektora tiesiskā regulējuma laukā ir Brīvprātīgā darba likuma²⁵ pieņemšana 2015. gada 18. jūnijā.

Likumā noteiktais tiesiskais regulējums brīvprātīgā darba attiecībām ir būtisks progress ne tikai NVO sektoram, bet arī citiem brīvprātīgā darba organizētājiem (valsts un pašvaldību iestādēm, politiskajām partijām un to apvienībām) un pašiem tā veicējiem, jo minētā joma vairs nedarbojas pašregulācijā, kā tas bija līdz šim, kad vienīgais regulējums bija ietverts vienā Biedrību un nodibinājumu likuma pantā.

Galvenie jautājumi, kurus regulē Brīvprātīgā darba likums, ir: brīvprātīgā darba definējums; brīvprātīgā darba organizētāju loks; brīvprātīgā darba tiesisko attiecību nodibināšana; nosacījumi, lai slēgtu līgumus par brīvprātīgā darba veikšanu; iesaistīto pušu tiesības un pienākumi. Brīvprātīgā darba likums paredz, ka tiek veidota brīvprātīgā darba uzskaites sistēma, kas ir Nodarbinātības valsts aģentūras pārziņā esošās valsts informācijas sistēmas „Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēma” sastāvdaļa.

2015. gada 22. decembra Ministru kabineta sēdē tika pieņemti „Noteikumi par brīvprātīgā darba veicēja veselības un dzīvības apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā”.²⁶

2015. gada 29. oktobrī tika pieņemti un 2015. gada 19. novembrī izsludināti grozījumi likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, kas paredz, ka ar nodokli netiek apliktas ar brīvprātīgā darba veikšanu saistīto personificēto izdevumu kompensācijas, kuras brīvprātīgā darba veicējam sedz brīvprātīgā darba organizētājs saskaņā ar līgumu. Minētais attiecas uz izdevumiem par ēdināšanu, viesnīcu, naktsmītni, degvielu, apģērbu, transportu, kas taksācijas gadā nepārsniedz 1000 eiro, kā arī uz izdevumiem par veselības, dzīvības un civiltiesisko apdrošināšanu un veselības pārbaudēm.²⁷ Grozījumi stājas spēkā 2016. gada 1. janvārī, un līdz šim datumam MK vēl bija jāizstrādā noteikumi iepriekš minēto izdevumu sastāva un normu noteikšanai.

Tā kā likums pieņemts pavisam nesen, vēl pārāgri spriest un vērtēt, kāda būs tā ietekme un rezultāti brīvprātīgā darba jomas sakārtošanā un veicināšanā NVO sektorā. Būtiskākie jautājumi, uz kuriem atbildes tiks rastas tikai pēc pāris gadiem:

- vai likums veicinās brīvprātīgā darba attīstību un popularitāti?
- vai brīvprātīgā darba darītājam ir kāds labums no tā, ja ar to slēdz līgumu par minēto darbu (piem., vai brīvprātīgo darbu var izmantot darba stāžā)?

²⁵ <http://likumi.lv/ta/id/275061-brivpratiga-darba-likums> – skatīts 22.06.2015.

²⁶ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40372793&mode=mk&date=2015-12-22> – skatīts 21.01.2016.

²⁷ <http://likumi.lv/doc.php?id=56880> – skatīts 22.11.2015.

7.1.3. Sabiedriskā labuma organizāciju likums

Sabiedriskā labuma organizāciju likumā pēdējo gadu laikā grozījumi nav veikti, tomēr tuvākajā laikā tas varētu mainīties. FM, kura uzrauga šī likuma darbības sfēru, apkopojusi praksi un problēmjautājumu loku sabiedriskā labuma jomā un izstrādājusi vairākus priekšlikumus potenciāliem likuma grozījumiem. 2015. gada pirmajā pusē Valsts sekretāru sanāsmē tika izsludināts FM sagatavotais informatīvais ziņojums „Par iespēju precizēt Sabiedriskā labuma organizāciju likumā sabiedriskā labuma organizāciju definīciju un darbības jēdzienu”²⁸. Ziņojuma mērķis ir vērtēt iespēju precizēt vairākus aspektus:

- SLO definīciju un darbības jēdzienu un analizēt SLO statusa piešķiršanas un SLO uzraudzības procesu. FM sadarbībā ar NVO un SLO komisijas darbā iesaistīto ministriju pārstāvjiem ir sagatavojusi jomu skaidrojumu SLO likuma izpratnē un piedāvā precizēt SLO likuma 2. panta pirmo daļu, plašāk aprakstot katru darbības jomu, un papildināt jau esošo SLO likuma 2. pantu ar subjektiem, kas nevar būt SLO;²⁹
- regulējumu, nosakot stingrākus SLO statusa piešķiršanas nosacījumus un izstrādājot SLO statusa piešķiršanas kritērijus, piemēram, papildinot SLO likuma 7. pantu ar papildu nosacījumiem, ka SLO statusu var piešķirt ne ātrāk kā gadu pēc tās dibināšanas vai arī ja tās dibinātājs ir cilvēks ar vismaz viena gada pieredzi darbā NVO, kā arī ar nosacījumu, ka NVO ir darbojusies atbilstoši statūtos noteiktajiem mērķiem;³⁰
- VID lomā SLO uzraudzības procesā, iekļaujot sponsorēšanas definīciju SLO likumā, paredzēt atbildību SLO par ziedojuma izlietojumu atbilstoši tā mērķim un noteikt organizācijai pienākumu atmaksāt valsts budžetā negūtos nodokļu ieņēmumus gadījumā, ja ziedojums tiek izlietots neatbilstoši tā mērķim, kā arī paredzēt SLO statusa anulēšanu, ja par SLO pamatdarbību kļūst saimnieciskā darbība, un vēl citus papildinājumus, tajā skaitā par SLO komisijas un VID darba uzlabošanu un atvieglošanu saistībā ar SLO.³¹

FM prezentēja minēto ziņojumu MK un NVO sadarbības memoranda padomes sēdē³² 2015. gada 27. maijā. Tajā NVO pārstāvji atzina, ka FM priekšlikumi izstrādāti visai vienpusēji un nepieciešamas papildu diskusijas. Iespējams, šī iemesla dēļ 2015. gada 19. novembrī minētais ziņojums tika atsaukts no tālākas skatīšanas Valsts sekretāru sanāsmē.³³

²⁸ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40354993>, arī <http://www.juristavards.lv/zinas/266722-stiprinas-labu-parvaldibu-valsts-iestazu-un-nvo-sadarbiba/> – skatīts 07.06.2015.

²⁹ Turpat, 14.–15. lpp.

³⁰ Turpat, 16. lpp.

³¹ Turpat, 16.–18. lpp.

³² Memoranda padomes sēdes 27.05.2015. protokols: http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/maijs_memo_protokols_red.pdf – skatīts 21.01.2016.

³³ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2014-11-22&dateTo=2015-11-22&text=Par+iespeju+preciz%C4%93t+Sabiedrisk%C4%81+labuma+organiz%C4%81ciju+likum%C4%81+sabiedrisk%C4%81+labuma+organiz%C4%81ciju+defin%C4%ABciju+un+darb%C4%ABbas+j%C4%93dzienu&org=0&area=0&type=0> – skatīts 22.11.2015.

7.2. Gaidāmās izmaiņas biedrību un nodibinājumu saimnieciskās darbības regulējumā

FM paspārnē notiek darbs, lai nodalītu to NVO saimniecisko darbību, kas tiek veikta kā papilddarbība, no tās saimnieciskās darbības, kas kļuvusi par NVO pamatdarbību. Šis jautājums 2015. gadā tika iekļauts arī TM vadītās darba grupas darba kārtībā, kura vienlaikus izvērtē jautājumu par NVO darbības atklātību un uzraudzības stiprināšanu, t.sk. jautājumu par organizāciju pretvalstiskas darbības ierobežošanu un apturēšanu. Tā kā šie divi jautājumi – NVO saimnieciskā darbība un NVO darbības atklātības un uzraudzības stiprināšana – ir NVO sektoram ļoti būtiski un vienlaikus ļoti atšķirīgi, tad to tālāka virzība TM darba grupas ietvaros tika nošķirta. Turklāt arī pēc būtības atbildīgie par NVO saimnieciskās darbības regulējuma izvērtēšanu ir FM un VID.

BN saimnieciskā darbība jau daudzus gadus bijusi diskusiju objekts. Saskaņā ar FM aplēsēm attiecībā uz sabiedriskā labuma organizācijām vidēji 10% no visām SLO saimnieciskās darbības ieņēmumi veido vairāk nekā 50% no visiem kopējiem ieņēmumiem.³⁴ FM un VID saredz problēmu: NVO ļaunprātīgi izmanto faktu, ka tās nav UIN maksātājas, un gūst peļņu veidā, kas vairs nevar tikt uzskatīts par papilddarbību, izvairoties no UIN nomaksas. NVO dibināšanas mērķis nav un nevar būt peļņas gūšana, tomēr NVO ir tiesības veikt saimniecisko darbību papilddarbības veidā, ko NVO arī izmanto. Saimnieciskai darbībai pārtopot par pamatdarbību, pastāv risks, ka tas kropļo uzņēmējdarbības vidi un tiek veikta negodīga komercprakse³⁵. FM izstrādājusi priekšlikumus, lai nošķirtu NVO saimniecisko darbību kā papilddarbību no tādās darbības, kurai ir pamatdarbības raksturs, nosakot konkrētus sliekšņus, proti, no saimnieciskās darbības gūto ieņēmumu proporciju pret kopējiem ieņēmumiem un saimnieciskās darbības ieņēmumu maksimālo apmēru taksācijas gada laikā.³⁶

2015. gada 25. novembra NVO un MK Memoranda padomes sēdē VID prezentēja nedaudz citādi formulētu priekšlikumu, lai normatīvajos aktos viennozīmīgi būtu noteikta robeža starp BN statūtos noteikto mērķu sasniegšanu bez peļņas gūšanas nolūka no komercdarbības Komerclikuma izpratnē. VID ierosina noteikt šādus kritērijus, no kuriem vienam izpildoties, būtu uzskatāms, ka biedrība saimniecisko darbību veic kā pamatdarbību, tādējādi biedrības darbība ir izbeidzama:

- BN ieņēmumi no saimnieciskās darbības ir 75% vai vairāk no BN kopējiem ieņēmumiem taksācijas gada laikā vai jebkurā 12 mēnešu periodā;

³⁴ Finanšu ministrijas informatīvais ziņojums „Par iespēju precizēt Sabiedriskā labuma organizāciju likumā sabiedriskā labuma organizāciju definīciju un darbības jēdzienu”, 10. lpp. Pieejams MK interneta vietnes www.mk.gov.lv sadaļā „Tiesību aktu projekti”: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40354993> – skatīts 07.06.2015. Jāatzīmē, ka, pēc VID aprēķiniem, kas tika prezentēti NVO un MK Memoranda padomes sēdē 2015. gada 25. novembrī (3. darba kārtības punkts), dati ir detalizētāki par visām NVO un atsevišķi par SLO ieņēmumiem no saimnieciskās darbības: <http://www.mk.gov.lv/lv/content/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padomes-5> – skatīts 26.11.2015.

³⁵ <http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/budzets/49291-rosina-nodalit-nvo-saimniecisko-darbibu-no-darbibas-kurai-ir-pelnas-gusanas-merkis> – skatīts 30.07.2015.

³⁶ <http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/budzets/49291-rosina-nodalit-nvo-saimniecisko-darbibu-no-darbibas-kurai-ir-pelnas-gusanas-merkis> – skatīts 30.07.2015.

- BN ieņēmumi no saimnieciskās darbības taksācijas gada laikā ir lielāki par normatīvajos aktos noteiktajām 500 minimālajām mēneša darba algām.³⁷

Pašreiz BNL ir noteikts, ka BN darbība var tikt izbeigta, ja par pamatdarbību ir kļuvusi saimnieciskā darbība³⁸. Kritēriju, kad saimnieciskā darbība uzskatāma par pamatdarbību, nav. Tiešām nav pieļaujama situācija, kad NVO negodīgi konkurē ar komersantiem un gūst priekšrocības uz UIN nemaksāšanas rēķina, tomēr jāņem vērā fakts, ka saimnieciskā darbība kā tāda ir viens no būtiskākajiem NVO ieņēmumu avotiem.

Svarīgi izvērtēt, cik liels skaits ir tādu BN, kas uzskatāmi par ļaunprātīgiem BN tiesiskās formas izmantotājiem, un vai iespējams labāk uzraudzīt konkrētus pārkāpējus. Valsts pārvaldei, īpaši VID, ilgākā laikā vērojama tendence izmantot atsevišķus negatīvus piemērus un uz to pamata noteikt ne vienmēr saprātīgus ierobežojumus, aizliegumus un kontroli visam sektoram – tas tā mēdz būt uzņēmējdarbības sektorā un tagad, iespējams, var notikt arī NVO sektorā. Ja kādi aspekti arī ir pilnveidojami, tad svarīgi tos izvērtēt pēc būtības un kompleksi ar citiem nozīmīgiem NVO sektora ilgtspējīgas attīstības jautājumiem. Pats fakts vien, ka daļai BN saimnieciskās darbības ieņēmumi pārsniedz citus ieņēmumus, nav pietiekams pamatojums, lai apšaubītu visu NVO godprātību un ierobežotu iespējas veikt saimniecisko darbību.

Ne mazāk būtisks par to, kā un no kurienes NVO gūst ieņēmumus, ir veids, kā šie ieņēmumi tiek izlietoti. Jāvērtē, vai (un cik daudz) NVO ieņēmumi (īpaši saimnieciskās darbības ieņēmumi) tiek izlietoti statūtos noteiktā mērķa sasniegšanai, konkrētiem projektiem, aktivitātēm u. tml. NVO visbiežāk tiek dibinātas tādu mērķu īstenošanai, kurus valsts pārvalde nenodrošina vai nodrošina nepietiekami un kuri nav saistoši arī komersantiem, jo tie nenes peļņu. NVO ieņēmumu izlietojums būtu galvenais vērtējamais aspekts, lai noteiktu, vai NVO saimnieciskā darbība kļuvusi par pamatdarbību ar primāro mērķi gūt peļņu vai arī tā ir tikai līdzeklis statūtos noteikto mērķu sasniegšanai. Gadījumā, ja labumu acīmredzami gūst tikai daži BN darbinieki, kas saņem neadekvāti lielu algu, vai arī biedrības biedri kādas atlīdzības veidā, vai arī visi ienākumi tiek tērēti administratīviem izdevumiem, bet nekādas aktivitātes statūtos noteikto mērķu sasniegšanā netiek veiktas vai tiek veiktas minimāli, tad ir pamats iebildumiem pret šādu saimniecisko darbību kā atbilstošu NVO. Turpretim, **ja saimnieciskās darbības ieņēmumi tiek tērēti statūtos noteiktajiem mērķiem, tostarp administratīvajiem izdevumiem, kas saistīti un pamatoti ar noteikto mērķu sasniegšanu, tad nav iemesla uzskatīt, ka notiek ļaunprātīga likuma izmantošana.** Turklāt NVO veiktā saimnieciskā darbība jāskata cieši kopā ar sociālās uzņēmējdarbības konceptu, kam vēl nav tiesiskā ietvara. Minētais koncepts un tiesiskais ietvars ir izstrādes stadijā, un **priekšlikums ir skatīt iespējamo NVO saimnieciskās darbības regulējuma pilnveidošanu vienlaikus ar sociālās uzņēmējdarbības tiesiskā regulējuma izstrādi.** Memoranda padomes pārstāvji atbalsta FM priekšlikumu atlikt BNL grozījumu veikšanu, līdz tiks izstrādāts projekts par sociālās uzņēmējdarbības tiesisko regulējumu.

³⁷ <http://www.mk.gov.lv/lv/content/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padomes-5> – skatīts 26.11.2015.

³⁸ Biedrību un nodibinājumu likuma 57. panta 1. daļas 2. punkts un 105. panta 1. daļas 4. punkts: <http://likumi.lv/doc.php?id=81050> – skatīts 25.07.2015.

Ņemot vērā, ka valsts pārvalde gadiem ilgi var atlikt NVO sektoram svarīgu jautājumu risināšanu (nacionālā NVO fonda izveide, sociālās uzņēmējdarbības tiesiskā regulējuma izveide u.c.), nav attaisnojami, ka ierobežojumu noteikšana NVO, kas palīdzētu iekasēt lielākus ieņēmumus valsts budžetā, var tikt izstrādāta un virzīta Ministru kabinetā tikai dažu mēnešu laikā. Risinājumam jābūt kvalitatīvi apspriestam ar NVO pārstāvjiem, izvērtētam, samērīgam un efektīvam un jāsaskan ar citu NVO sektoram svarīgu jautājumu sakārtošanu, kas veicinātu NVO sektora ilgtspējīgu attīstību, nevis jāpamatojas tikai uz nepieciešamību gūt papildu ieņēmumus budžetā. Minētā iemesla dēļ arī pašam NVO sektoram jābūt modram un jāiesaistās diskusijās un viedokļu paušanā šajā sakarā, lai nepieļautu, ka NVO sektora saimnieciskā darbība tiek nesamērīgi ierobežota³⁹.

7.3. Biedrību un nodibinājumu grāmatvedību regulējošie normatīvie akti

Būtisks pilnveidojums 2014. gada beigās veikts attiecībā uz BN gada pārskatā iekļaujamās informācijas caurskatāmību un saņemto ziedojumu un dāvinājumu izlietojuma atšifrējumu.⁴⁰ 2014. gada 2. decembrī MK izdeva noteikumus Nr. 732, kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī, un tie ir piemērojami BN gada pārskatiem par 2015. gadu un nākamajiem pārskata gadiem. Jaunās kārtības mērķis ir rast detalizētāku priekšstatu par saņemto ziedojumu un dāvinājumu izlietojumu, nosakot stingrākas prasības Ziedojumu un dāvinājumu pārskatā sniegt informāciju par izlietotajiem ziedojumiem un dāvinājumiem. Attiecībā uz SLO ir precizēta gada pārskatu iesniegšanas kārtība, paredzot, ka būs jāsniedz detalizēta informācija par ziedojumu un dāvinājumu izlietojumu un atlikumiem, tajā skaitā par anonīmo ziedojumu un dāvinājumu izlietojumu, kā arī par saņemtajiem ES, EEZ un citu ārvalstu fondu līdzekļiem. Tāpat paredzēts, ka to SLO gada pārskats, kuru apgrozījums pārskata gadā pārsniedz 800 000 EUR, būs jāpārbauda zvērinātam revidentam.⁴¹

Plānots, ka detalizētākas informācijas sniegšana ļaus VID vieglāk veikt mērķziedojumu izlietošanas kontroli, kā arī nodrošinās sabiedrības iespējas iegūt informāciju par to, kādām aktivitātēm un projektiem tiek izlietoti BN saņemtie ziedojumi (dāvinājumi). Tam vajadzētu uzlabot līdzekļu izlietošanas caurskatāmību un veicināt sabiedrības uzticību biedrībām, nodibinājumiem un arodbiedrībām, proti, nodrošināt, lai šo organizāciju saņemtie līdzekļi tiktu izlietoti plānotajiem mērķiem. Tā kā šis regulējums piemērojams gada pārskatiem par 2015. gadu un nākamajiem pārskata gadiem, tad šobrīd vēl par agru spriest par tā ietekmes rezultātiem un vai tas ir pietiekams, lai sasniegtu nospraustos mērķus, tostarp arī tiesībsargājošo iestāžu mērķus.

BN finansiālās darbības nepārskatāmība ir viena no problēmām, kas aktualizējusies saistībā ar drošības iestāžu uzmanības lokā nonākušo organizāciju darbību, arī tādu, kas, iespējams, veic pretvalstiskas darbības. Proti, biedrības brīvi var saņemt ziedojumus, kuru avoti netiek uzskaitīti; biedrības izmanto brīvprātīgo darbu kā aizsegu

³⁹ Vairāk par tematu Zonberga K. „Kā bruņurupucis gribēja lidot”. Interneta žurnāls „Satori.lv”, 21.01.2016.: http://satori.lv/raksts/10663/Ka_brunurupucis_gribeja_lidot

⁴⁰ 2006. gada 3. oktobra MK noteikumi Nr. 808 „Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem”. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=145113> – skatīts 26.05.2015.

⁴¹ MK noteikumu Nr. 808 60.1 punkts; skaidrojums pieejams arī: <http://www.vid.gov.lv/default.aspx?&tabid=7&id=15&oid=129845> – skatīts 07.06.2015.

ārvalstu finansējuma saņemšanai; praksē ir grūtības ar mērķziedojumu izlietošanas kontroli utt. Šīs problēmas izgaismo vispārīgu biedrības kā juridiskas personas, kura iesaistās politiskajā darbībā, finansiālās darbības nepārskatāmību.⁴²

7.4. Izmaiņas saistībā ar biedrību un nodibinājumu ēku atbrīvojumu no nekustamā īpašuma nodokļa

2015. gada 30. jūnija MK sēdē tika atbalstīts rīkojums par BN piederošajām ēkām vai inženierbūvēm, kas atbrīvotas no nekustamā īpašuma nodokļa, paredzot piešķirt atbrīvojumu uz nenoteiktu laiku, līdz biedrība zaudē tiesības uz atbrīvojumu no NĪN par tai piederošajām ēkām vai inženierbūvēm.⁴³ Rīkojumā noteikts, ka pēc pirmreizējas biedrībai piederošas ēkas vai inženierbūves iekļaušanas rīkojuma projektā turpmāk biedrībai informācija Finanšu ministrijā būs jāsniedz tikai tad, ja notiks izmaiņas biedrībai piederošo ēku un inženierbūvju izmantošanas veidā vai īpašuma tiesību sastāvā. Rīkojuma projekts nosaka NĪN atbrīvojumu, sākot ar 2016. gadu.

7.5. Drošības un apdraudējuma risku novēršana NVO sektorā

TM darba grupa risina jautājumu par drošības riskiem un apdraudējumiem valsts drošībai saistībā ar pretvalstisku NVO darbību. Pēdējo pāris gadu laikā būtiski mainījusies izpratne par valsts drošību, tostarp aktuāls kļuvis jautājums par NVO kā nemilitāra instrumenta izmantošanu dažādiem pretvalstiskiem mērķiem. Jau pašreizējā regulējuma ietvaros pastāv iespēja tiesas ceļā pēc prokurora vai VID pieteikuma izbeigt tādu reģistrētu BN darbību, kuru darbība ir pretrunā ar Satversmi vai likumiem, turklāt līdz galīgā tiesas nolēmuma pieņemšanai to publiskā darbība vai cita darbība var tikt ierobežota.⁴⁴ Tāpat saskaņā ar pēdējiem grozījumiem par BN gada pārskatiem un VID iesniedzamajā informācijā par ziedojumiem un citu finansējumu un to izlietojumu zināmā mērā jau ir nodrošināta labāka caurskatāmība BN finansējumam un tā izlietojumam. Tomēr minētais jautājums ir komplicēts, jo NVO veidošana ir viena no Satversmes un starptautisko tiesību aizsargātām demokrātiskas valsts pamatbrīvībām – biedrošanās brīvība. Tātad jebkādiem normatīvā regulējuma grozījumiem, kuri jebkādā veidā ierobežotu šo vai jebkuru citu pamatbrīvību, jābūt samērīgiem, un sabiedrības ieguvumam jābūt lielākam par indivīdam(-iem) nodarīto kaitējumu, kas rodas no šo pamattiesību ierobežošanas. Izstrādājot tiesiskus ierobežojumus un institucionālus risinājumus, lai ātri un efektīvi varētu identificēt un izbeigt pretvalstisku NVO vai apvienību darbību, laikus jāpārlicinās, vai tas nepārkāpj samērīguma principa ievērošanu konstitucionālo pamattiesību ierobežošanā. Šajā ziņā ļoti pozitīvi vērtējams fakts, ka jau minētajā TM darba grupā piedalās arī gan tiesībsargs, gan Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību organizācijās, gan NVO pārstāvji, kuri kopā ar savu ekspertīzi palīdzēs rast optimālu risinājumu.

Jautājums ir komplicētāks nekā tikai NVO tiesiskais regulējums, jo pretvalstisku subjektu darbības problemātika attiecas ne tikai uz reģistrētām NVO, kuras, iespējams,

⁴² Tieslietu ministrija. Informatīvais ziņojums „Par Ministru kabineta 2014.gada 15.jūlija sēdes protokollēmuma (prot. Nr.39 49.§) "Informatīvais ziņojums "Par priekšlikumu grozījumiem normatīvajā regulējumā, lai ierobežotu anonīmu ziedojumu saņemšanu biedrībām, kuras ietekmē politikas procesus"" 2.punktā dotā uzdevuma izpildi”, pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40356956>, skatīts 24.06.2015

⁴³ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40352381&mode=mk&date=2015-06-30> – skatīts 21.07.2015.

⁴⁴ Biedrību un nodibinājumu likuma 57. un 105. panta regulējums.

slēpj savus patiesos mērķus un darbības zem korektiem un demokrātiskiem statūtos deklarētiem mērķiem, bet arī uz neregistrētām kustībām un personu apvienībām. Drošības un apdraudējuma riski NVO kontekstā papildus aplūkoti turpmāk tekstā.

7.5.1. Izmaiņas drošības situācijā un NVO kā nemilitārs ierocis

2014.–2015. gada periods iezīmējies ar saasinājumiem ģeopolitiskajā situācijā saistībā ar Krievijas agresiju Ukrainā. Notikumi Ukrainā ir mainījuši drošības situāciju Eiropā un arī ilgtermiņā ietekmēs drošību Latvijā. Valdība apņēmusies izstrādāt jaunu Nacionālās drošības koncepciju un Nacionālās drošības plānu, ievērojot jaunus ģeopolitiskos apstākļus.⁴⁵ Tādi termini kā „hibrīdkarš”, „informatīvais karš”, „Krievijas maigā vara” un „Krievijas publiskā diplomātija” 2014.–2015. gadā kļuvuši par normu publiskajā telpā gan politiķu, gan pilsoniskās sabiedrības pārstāvju, gan dažādu ekspertu paustajos viedokļos.⁴⁶

Kāpēc tas ir aktuāli saistībā ar NVO sektoru? **NVO ir viens no instrumentiem, kā demokrātiskiem līdzekļiem demokrātiskā valstī tiek īstenotas pretvalstiskas darbības**, lai sasniegtu citas valsts nedraudzīgas ārpolitikas mērķus. Galvenokārt šajā kontekstā runa ir par Krievijas valsts finansētām NVO, kuras dibinātas un deklarē demokrātiskus mērķus, bet realitātē veic pasākumus, kas vērsti uz Latvijas sabiedrības šķelšanu, sabiedrības uzskatu maiņu par demokrātiskām vērtībām, neticības viešanu Latvijas spējām aizstāvēt savu neatkarību, pret Latvijas dalību ES un NATO u.tml. Savu t.s. tautiešu organizāciju veidošana un finansēšana ir viena no Krievijas publiskās diplomātijas taktikām. Tā saucamās „Krievijas tautiešu” organizācijas, apvienības un kustības, kas regulāri aktualizē valodas, nepilsoņu diskriminācijas un cilvēktiesību pārkāpumu tematiku, sludina atšķirīgu vēstures interpretāciju, kas nesaskan ar Latvijas oficiālo nostāju un ir izpausmes, kuras novērotas gadiem ilgi.⁴⁷

Publiskā diplomātija ir ļoti izplatīts instruments valstu ārpolitikas līdzekļu arsenālā.⁴⁸ Tās mērķis ir stiprināt valstu attiecības, veicināt sabiedrības saliedētību un integrāciju ap „vienotām vērtībām”. Bet pāris pēdējo gadu notikumi Ukrainā ir likuši skaidri saprast, ka publiskās diplomātijas instrumenti var tikt izmantoti arī propagandai, sabiedrības šķelšanai un var kalpot kādas citas valsts ārpolitikas mērķu sasniegšanai, kas būtiski atšķiras no tās valsts interesēm, pret kuru tie tiek izmantoti. Pilsoniskās sabiedrības dažādās izpausmes formas var tikt veiksmīgi izmantotas antikonstitucionāliem mērķiem. Lielvaras, šajā gadījumā Krievijas, izmanto publiskās diplomātijas instrumentus izkropļotā veidā, lai realizētu savus noteiktus ārpolitikas mērķus, kas vērsti uz Latvijas sabiedrības šķelšanu un Latvijas kā neatkarīgas valsts destabilizāciju, paļāvības uz sabiedrotajiem (t.sk. NATO) graušanu. Šo mērķu sasniegšanā Krievija

⁴⁵ MK deklarācijas 154. punkts.

⁴⁶ LV par „maigo varu” kā efektīvāku ietekmes līdzekli, definīcija un galvenie virzieni: http://appc.lv/wp-content/uploads/2014/12/FOI_Non_military.pdf, 4. lpp. un 71. lpp. – skatīts 08.06.2015; „maigās varas” diskusija: <http://providus.lv/article/video-dazadas-maigas-varas-sejas-baltijas-valstis-un-austrumu-partneri-starp-krieviju-un-es>; plašāk vēl par terminiem: http://www.lai.lv/site/docs/LIIA_soft_power_book_web_layout.pdf – skatīts 11.08.2015.

⁴⁷ Springe I., Motuzaite D., Gailāne G. „Demokrātijas izplatīšana Latvijā Kremļa stilā.” Baltijas pētnieciskās žurnālistikas centrs „Re:Baltica”. http://www.rebaltica.lv/lv/petijumi/krievijas_nauda_baltija/a/601/demokratijas_izplatisana_latvija_kremla_stila.html – skatīts 02.08.2015.

⁴⁸ Vairāk par publisko diplomātiju: http://appc.lv/wp-content/uploads/2014/09/Krievijas_publ_dipl_Latvija_2014_APPC.pdf skat 24.06 – aplūkota Krievijas „maigās varas” izpratne un sapratne par t.s. tautiešu NVO kā savu mērķauditoriju un arī ārpolitikas mērķu realizētāju citās valstīs.

izmanto savus tautiešus gan kā savu mērķgrupu, gan kā instrumentu savu mērķu sasniegšanai.⁴⁹

Var droši teikt, ka starptautiskā kontekstā Latvija ir daudz labākā stāvoklī, nekā Ukraina bija brīdī, kad Krievija veica militāro invāziju tajā. Latvija ir Eiropas Savienības un NATO dalībvalsts, kas ļauj ticēt, ka ārējs apdraudējums Latvijai nav vairs tikai Latvijas problēma, bet starptautiska mēroga jautājums. NATO Vašingtonas līguma 5. pants nosaka, ka bruņots uzbrukums vienai vai vairākām dalībvalstīm ir uzskatāms par uzbrukumu visām NATO dalībvalstīm. Tas ļauj justies mierīgāk attiecībā uz ārējā apdraudējuma riskiem, tomēr nebūt neatrisina iekšējā apdraudējuma riskus, kas viegli var rasties un patiesībā jau pastāv, izmantojot tos pašus demokrātijas sniegtos instrumentus un konstitucionālās tiesības, tajā skaitā tiesības biedroties, pulcēties, brīvi paust savus uzskatus u. tml., lai veiktu pretvalstiskas darbības.

Latvijas drošības iestādes bažas par iekšējo valsts drošību uzsver savos publiskajos pārskatos. Satversmes Aizsardzības birojs (SAB) savā darbības pārskatā par 2014. gadu identificē, ka „*sabiedriskās domas un politisko lēmumu mērķtiecīga ietekmēšana ar informatīvā kara metodēm kļūst arvien biežāka un bīstamāka ikdienas parādība*” un „*tādas Eiropas Savienības pamatbrīvības kā brīvas pārvietošanās iespējas un vārda brīvība var tikt izmantotas arī sabiedrībai ļaunprātīgā un kaitīgā veidā.*”⁵⁰ Pēc SAB pārskatā ietvertās informācijas, 2014. gadā Krievijas tautiešu politikas realizācija notika bez būtiskām izmaiņām, proti, tradicionālajiem darbības virzieniem pievienojās vēl viens – tautiešu pasākumi atbalsta demonstrēšanai Krievijas politikai Ukrainā.⁵¹ Drošības policija jau savā pārskatā par 2013. gadu norāda: „*dažādu ar Krievijas īstenotās tautiešu politikas saistīto nevalstisko organizāciju darbība arī pērn bija vērsta pret Latvijas sabiedrības saliedētību un uz Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju piederības sajūtas Latvijai mazināšanu.*” Tāpat jau iepriekš tā norādījusi uz Krievijas centieniem stiprināt savu ietekmi kaimiņvalstīs, izmantojot gan tautiešu politiku, gan t.s. „maigās varas” un ekonomiskos instrumentus.

7.5.2. Izmaiņu nepieciešamības pamatojums

Lai veiksmīgi pretstāvētu nedraudzīgai ārvalsts propagandai, valsts var izmantot vairākus mehānismus – tiesiskos, ekonomiskos, politiskos.

Pašreiz spēkā esošā Nacionālās drošības koncepcija tika pieņemta 2011. gadā, un, iespējams, tajā vajadzīgi papildinājumi, ņemot vērā dinamiskās izmaiņas drošības jomā saistībā ar pēdējā gada ģeopolitiskajiem notikumiem un iekšējiem drošības riskiem, kas pastāv arī NVO sektorā.

Lai pastiprinātu drošību, Tieslietu ministrijā ir izveidota darba grupa, kurā iesaistīti drošības iestāžu pārstāvji, plašs valsts pārvaldes pārstāvju loks, kā arī Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memorandu parakstījušo NVO pārstāvji.⁵² Darba grupas mērķis ir izstrādāt priekšlikumus normatīvā regulējuma pilnveidošanai saistībā ar BN darbības atklātības un uzraudzības veicināšanu, lai efektīvi varētu

⁴⁹ http://appc.lv/wp-content/uploads/2014/12/FOI_Non_military.pdf – skatīts 08.06.2015.; vēl par šo tēmu: <http://www.lai.lv/lv/publications/latvian-foreign-and-security-policy-yearbook-2015/> – skatīts 21.04.2015.

⁵⁰ http://www.sab.gov.lv/downloads/2014_parskats.pdf – skatīts 08.06.2015.

⁵¹ http://appc.lv/wp-content/uploads/2014/12/FOI_Non_military.pdf, 6. lpp. – skatīts 08.06.2015.

⁵² <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40356956> – skatīts 24.06.2015.

apturēt tādas NVO, kas veic pretvalstiskas darbības, t.i., darbības, kuras ir pretrunā ar Satversmi un likumiem, ir vērstas pret demokrātisko valsts iekārtu u. tml. TM darba grupas priekšlikumu apkopojumam bija jānonāk Ministru kabinetā līdz 2015. gada 1. septembrim. Līdz 2015. gada novembrim priekšlikumi MK vēl netika iesniegti, bet NVO un MK sadarbības memoranda padomes sēdē 2015. gada 30. septembrī Tieslietu ministrija prezentēja priekšlikumus grozījumiem Biedrību un nodibinājumu likumā⁵³. Piedāvātie grozījumi paredz noteikt konkrētus aizliegumus BN publiskai darbībai, kurus pārkāpjot, to darbība var tikt pilnībā vai daļēji apturēta, kā arī var tikt iesaldēti to līdzekļi. Aizliegumi attiecas uz darbībām, kas vērstas pret Latvijas Republikas neatkarību, aicina nepildīt likumus, veikt kara propagandu, slavēt vai aicina izdarīt noziedzīgus nodarījumus un veicina citus apdraudējumus attiecībā uz valsts vai sabiedrības drošību. Plānots arī noteikt papildu pienākumu biedrībām un nodibinājumiem iesniegt finanšu pārskatus vairākas reizes gadā, uzrādīt darījumu apliecināšanos dokumentus, kā arī uzrādīt finansējuma avotus, ja to pieprasa VID, pamatojoties uz valsts drošības iestādes motivēta atzinuma pamata. Tāpat plānots papildināt BNL pantus par to darbības izbeigšanu. Galvenais jautājums, par kuru vēl rit diskusijas šajā sakarā, ir atbildīgās lēmējinstiūcijas noteikšana.

Ievērojot drošības jautājuma aktualitāti NVO sektorā, arī 2015. gada 29. maijā notikušajā Saeimas un NVO forumā izskanēja vairāki priekšlikumi, kā NVO, sadarbojoties ar valsts pārvaldi, var veicināt drošības apdraudējumu novēršanu. Viens no priekšlikumiem ir sadarbībā ar Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisiju nodrošināt aktīvu sabiedrības iesaisti Nacionālās drošības koncepcijas un Valsts aizsardzības koncepcijas līdzveidošanā un nodrošināšanā, tostarp veidojot skaidru nemilitārās aizsardzības sadaļu šajos dokumentos. Vēl viens priekšlikums ir sadarbībā ar Saeimas Eiropas lietu komisiju un Saeimas Ārlietu komisiju pastiprināt Latvijas publiskās diplomātijas centienu koordinēšanu ar NVO, kā arī NVO pieredzes nodošanu ārpus Latvijas (t.sk. veicot, piemēram, pieredzes kartēšanu un NVO savstarpēji stiprinot sadarbību, veidojot sadarbības tīklu/sistēmu). 2015. gada 26. novembrī Saeima ar lēmuma projektu apstiprināja jauno Nacionālās drošības koncepciju.⁵⁴ Koncepcijā noteiktas astoņas prioritātes valsts nacionālās drošības apdraudējumu novēršanai: iekšējās drošības apdraudējuma novēršana; ārvalstu izlūkošanas un drošības dienestu radītā apdraudējuma novēršana; militārā apdraudējuma novēršana; pilsoniskās sabiedrības vienotības apdraudējuma novēršana; Latvijas informatīvajai telpai radītā apdraudējuma novēršana; Latvijas ekonomikai radītā apdraudējuma novēršana; starptautiskā terorisma radītā apdraudējuma novēršana; un kiberapdraudējuma novēršana.⁵⁵ Kā pilsoniskas sabiedrības vienotības apdraudējums koncepcijā konkrēti nosaukta Krievijas īstenotā tautiešu un informatīvā politika, kuras mērķis ir šķelt Latvijas sabiedrību, tādējādi veicinot iekšpolitiskās situācijas saasināšanos. Prioritātes pilsoniskās sabiedrības vienotības apdraudējuma novēršanai koncepcijā noteiktas: pilsoniskās sabiedrības līdzdalība sabiedriski politiskajos procesos (t.sk. atvēlot pastāvīgu valsts budžeta finansējumu pilsoniskās sabiedrības kapacitātes stiprināšanai); mērķtiecīga stratēģiskā

⁵³ <http://www.mk.gov.lv/lv/content/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padomes-3> – skatīts 25.11.2015.

⁵⁴ <http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/24138-saeima-apstiprina-nacionalas-drosibas-koncepciju> – skatīts 26.11.2015.

⁵⁵ http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs_imp.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=255/Lm12 – skatīts 26.11.2015.

komunikācija starp valsts augstākajām amatpersonām un sabiedrību kopumā; un integrācijas politikas īstenošanas uzlabošana. Kopumā viss izskatās skaisti uz papīra, tomēr praktiskā rīcība rādīs, cik no izvirzītajiem pasākumiem tiks mērķtiecīgi ieviests dzīvē.

7.5.3. Spēkā esošais tiesiskais regulējums

Jāsecina, ka pašreiz jau pastāv tiesiskais regulējums, kas ļauj apturēt tādu BN darbību, kuras atklāti veic pretvalstiskas darbības. Tas sakņojas Satversmē un starptautiskajās tiesību normās un ir iestrādāts BNL, kā arī Nacionālās drošības likumā ir noteikts aizliegums veidot militāras organizācijas. Esošais regulējums paredz iespējas apturēt tādu BN reģistrāciju, kuru dibināšanas dokumenti norāda uz antikonstitucionāliem vai pretlikumīgiem nodomiem, kā arī apturēt jau reģistrētu BN darbību, ja to darbība nonāk pretrunā ar Satversmi vai likumiem.

Vārda un biedrošanās brīvības ierobežojumu konstitucionālais pamats ir Satversmes 116. pants, kas paredz, ka minētās personas pamattiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai „*aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību*” – tātad valstij svarīgas vērtības.⁵⁶

Nacionālās drošības likuma 18. panta 2. daļa nosaka: „*aizliegts izveidot, apmācīt un apbruņot militāras brīvprātīgo sabiedriskās organizācijas vai to apvienības.*”⁵⁷

BNL 6. pants paredz, ka „*Biedrības un nodibinājuma nosaukums un simbolika nedrīkst ietvert militāra formējuma vai tādas organizācijas vai grupas nosaukumu vai simboliku, kura atzīta par noziedzīgu vai antikonstitucionālu, nosaukums un simbolika nedrīkst radīt pozitīvu attieksmi pret vardarbību.*”⁵⁸ BNL 11. pants nosaka ka „*Biedrībai un nodibinājumam ir aizliegts apbruņot savus biedrus vai citas personas, organizēt tiem militāras mācības un veidot militarizētas vienības.*” Reģistra amatpersona var lemt atteikt reģistrēt biedrību vai nodibinājumu saskaņā ar BNL 17. panta 5. daļu, ja cita starpā statūtos noteiktais mērķis ir pretrunā ar Satversmi, likumiem vai Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.

Pamatojoties uz BNL likumā noteikto iespēju atteikt reģistrāciju iepriekš minēto iemeslu dēļ, ir vismaz viens precedents, kas nonācis līdz pat Augstākās tiesas Senātam. Jaundibināma biedrība „Komunisma atbalsta kustība Latvijā” atklāti tās nosaukumā un savos statūtos noteiktajos mērķos norādījusi, ka viens no tās mērķiem būs „*veicināt komunisma ideju atbalstīšanu*”⁵⁹. Lietai nonākot līdz Senātam, savā sprieduma motīvu daļā Senāts atsaucies gan uz Satversmes tiesas, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām par pamattiesību ierobežojumu pamatojumu, kas cita starpā atzīst, ka, lai gan demokrātija nav iespējama bez pluralisma (tajā skaitā, tādu uzskatu un ideju dažādību, kas ne tikai tiek uztvertas labvēlīgi vai neitrāli, bet arī šokē un uztrauc sabiedrību vai kādu tās daļu), tomēr nevajadzētu nevienam atļaut balstīties uz Konvencijas noteikumiem, lai vājinātu vai iznīcinātu demokrātiskas sabiedrības ideālus un

⁵⁶ Satversme: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> – skatīts 21.04.2015.

⁵⁷ Nacionālās drošības likums: <http://likumi.lv/doc.php?id=14011> – skatīts 21.04.2015.

⁵⁸ <http://likumi.lv/doc.php?id=81050> – skatīts 21.04.2015.

⁵⁹ http://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/AT%20Sen%C4%81ta%20admin.tiesas%20spriedumi/2013/Apr%C4%ABlis/30.04.2013/AL_3004_AT_SKA-0172-2013.pdf – skatīts 21.04.2015.

vērtības.⁶⁰ Ņemot vērā šīs un citas Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas, Senāts secinājis, ka konkrētajā gadījumā „vārda un biedrošanās brīvības ierobežojums, kas izpaužas vienīgi biedrības neregistrēšanā, salīdzinot ar mērķi aizsargāt demokrātiju kā valsts pamatvērtību, kas pieder pie Latvijas valsts konstitucionālās identitātes, kā arī ņemot vērā Latvijas specifisko vēsturiski politisko kontekstu, ir samērīgs”⁶¹. Minētā dēļ Senāts atstāja spēkā apgabaltiesas spriedumu par atteikumu uzlikt Uzņēmumu reģistram par pienākumu reģistrēt šeit aprakstīto biedrību.

7.5.4. Jaundibināmu biedrību un nodibinājumu reģistrācijas process un Uzņēmumu reģistra kompetence

Jāatzīmē, ka 2014.–2015. gads ir zīmīgs ar regulāri izskanējušām ziņām par to, ka Uzņēmumu reģistra Biedrību un nodibinājumu reģistrs ir atlicis vai atteicis kādas biedrības reģistrāciju, pamatojot to tieši ar iesniegto dokumentu neatbilstību Satversmei vai ar bažām par atbalstu kādam militāram grupējumam, kura darbība nav viennozīmīgi vērtējama. Daži piemēri ir Jāņa Kuzina mēģinājums reģistrēt biedrību „Eirāzijas Savienība”⁶², Jevgēņija Osipova mēģinājums reģistrēt biedrību „Avrora.lv”⁶³, kā arī Illariona Girsas mēģinājums dibināt jaunu biedrību „Latvijas Sirdsapziņas gūstekņu līga”, ko policija apturēja vēl pirms pieteikuma iesniegšanas Uzņēmumu reģistrā⁶⁴.

Reģistra iestāde, izvērtējot konkrētu gadījumu, ja ir šaubas par organizācijas atbilstību BN prasībām, var vērsties pie citām valsts pārvaldes vai tiesībsargājošām institūcijām ar lūgumu sniegt viedokli par konkrēto gadījumu (nosaukuma un mērķu atbilstību normatīvajiem aktiem). Saņemtie viedokļi tiek izmantoti, pieņemot lēmumu, un vienā vai otrā gadījumā attiecīgās pieteiktās BN reģistrācija var tikt atlikta līdz trūkumu novēršanai, vai arī reģistrācija var tikt atteikta.

Atsevišķos gadījumos Uzņēmumu reģistra lēmumu pamatojums atlikt vai atsacīt reģistrēt kādu biedrību arī var būt diskutējams. Nesens šāds piemērs ir biedrības „SOS palīdzība Ukrainas armijai” mēģinājums reģistrēties – biedrība tika reģistrēta tikai pēc nosaukuma maiņas par „SOS palīdzība Ukrainai”. Pamatojums no reģistra puses biedrības „SOS palīdzība Ukrainas armijai” reģistrācijas atlikšanai bija balstīts uz citu valsts iestāžu, tostarp Drošības policijas un Ārlietu ministrijas, sniegtajiem viedokļiem – proti, neviennozīmīgā interpretācija par minētās biedrības mērķiem un darbības ietekmi uz Latvijas reputāciju.

Tajā pašā laikā ir vairākas organizācijas, kuru nosaukumi un statūtos noteiktie mērķi ir demokrātiski „pareizi un korekti”, bet to darbības atbilstība Latvijas Satversmē noteiktajām vērtībām un valsts interesēm ir pat ļoti apšaubāma.

Viena no zināmākajām reģistrētajām Krievijas tautiešu organizācijām „Russkaya Zarya” par savu mērķi postulē „attīstīt un aizsargāt Latvijas krievu kopienu atbilstoši vispārāztītajiem principiem un starptautisko tiesību normām cilvēktiesību jomā, cienot

⁶⁰ Turpat, 15. lpp.

⁶¹ Turpat, 16. lpp.

⁶² <http://m.delfi.lv/latvija/article.php?id=45699802>

⁶³ <http://m.focus.lv/latvija/politika/tiesa-daleji-apmierinajusi-osipova-prasibu-par-atteikumu-registret-biedribu-avroralv> – skatīts 14.06.2015.

⁶⁴ <http://monitorings.leta.lv/pdf/P50CCEF74-2012-4BD7-894E-38051A1D6F4C/> – skatīts 31.07.2015.

etnisko daudzveidību un noliedzot jebkāda etniskā vai valodiskā pārkuma pieļaujamību”.⁶⁵ Tāpat biedrība „Cilvēktiesību līgu starptautiskās federācijas Latvijas Cilvēktiesību komiteja”, kas saistīta ar T. Ždanokas vārdu un sadarbojas ar viņu, norāda, ka tās mērķis ir „vispārējās cilvēku tiesību deklarācijas, uz tās bāzes izstrādāto starptautisko un iekšējo tiesību normu ievērošanas nodrošināšana un ar cilvēktiesībām saistīto filozofisko un tiesisko ideju popularitātes panākšana Latvijas Republikā”.⁶⁶ Viens no tās valdes locekļiem ir Vladimirs Buzajevs, kas zināms kā prokremlisks aktīvists. 2015. gada 30. jūnijā kopā ar vēl citiem prokremliskiem aktīvistiem viņš tika aizturēts, parakstot jaunas biedrības „Latvijas Sirdsapziņas gūstekņu līga” dibināšanas dokumentus – tās mērķis būtu aizstāvēt „citādi domājošos no policijas izsekošanas Latvijā”.

Iepriekš minētie gadījumi liecina, ka Uzņēmumu reģistra iespējas kontrolēt dažādu mērķu sasniegšanai veidotu organizāciju rašanos un darbību ir formālas. Tās tikai pārbauda iesniegtos dokumentus un tajos ietverto ziņu atbilstību Satversmei un likumiem. Tas nav ne labi, ne slikti – tas vienkārši ir fakts. Nav arī adekvāti gaidīt no reģistra iestādes padziļinātāka izmeklēšanas darba veikšanu katrā konkrētā gadījumā. Ir saprotama un par atbilstošu atzīstama reģistra iestādes pieeja, šaubīgos gadījumos atliekot vai atsakot reģistrāciju, tādējādi atstājot tiesas kompetencē izlemt konkrēto gadījumu, ja konkrētā lēmuma adresāts uzskata, ka lēmums nav pamatots, nevis uzņemties risku reģistrēt kādu organizāciju, kuras dokumenti norāda uz neviennozīmīgi vērtējamas darbības iespējamību.

BN reģistrācijas process ir formāls un nesniedz precīzu priekšstatu par to, kāda būs attiecīgās BN reālā darbība. Tādēļ **BN reģistrācijas procesam nebūtu nepieciešamas kādas stingrākas prasības**. Nosakot lielākus ierobežojumus, varētu nepamatoti tikt apgrūtināta NVO darbības vide, radīts papildu slogs jaunu prasību ievērošanai, kas diezin vai sasniegtu mērķi – izskaust pretvalstiskas BN. Reģistra iestādei nevajadzētu noteikt kādas izmeklēšanas funkcijas – šādam nolūkam ir drošības un citas tiesībsargājošās iestādes, kas izvērtē konkrētu personu konkrētas darbības.

7.5.5. Biedrību un nodibinājumu darbības izbeigšana un apturēšana

Biedrību un nodibinājumu likums nosaka, ka biedrības vai nodibinājuma darbību, pamatojoties uz tiesas nolēmumu, var izbeigt, cita starpā, ja tās darbība ir pretrunā ar Satversmi, likumiem vai citiem normatīvajiem aktiem. Nodibinājuma darbību var izbeigt ar tiesas nolēmumu gadījumā, ja nodibinājuma darbība neatbilst statūtos noteiktajam mērķim. Pieteikumu tiesā var iesniegt prokurors vai Valsts ieņēmumu dienests. Tiesa var aizliegt biedrībai vai nodibinājumam līdz galīgā nolēmuma pieņemšanai lietā veikt publisko darbību vai citu darbību, un minētais lēmums par biedrības publiskās darbības vai citas darbības aizliegumu nosūtāms reģistra iestādei ieraksta izdarīšanai reģistrā.

Pašreiz ar likumu noteiktie ierobežojumi kalpo tādu BN darbības apturēšanai, kuri nolēmuši reģistrēt sevi kā juridiskas personas. Realitātē gan ir tā, ka ne visas personu apvienības tiek reģistrētas. Nereti arī personas, kas izvērš kādas pretvalstiskas darbības, to dara reģistrēti un ar demokrātisku mērķu lozungiem, bet ar necaurskatāmu vai slikti caurskatāmu finansējuma plūsmu, vai arī to aktivitātes tiek apmaksātas tiešā

⁶⁵ Lursoft publiskā datu bāze – skatīta 14.06.2015.

⁶⁶ Lursoft publiskā datu bāze – skatīta 21.07.2015.

veidā no citiem avotiem, vai tās darbojas neregistrēti, kas vēl vairāk apgrūtina to finansējuma plūsmas kontroli. No tā izriet, ka formāli BN dokumenti gan atbilst Satversmei un likumiem, bet BN faktiskā darbība ir pretrunā ar tiem. Savukārt neregistrētas personu apvienības un kustības vispār ir ārpus formālas kontroles.

Pēc Drošības policijas aplēsēm, Latvijā ir ap 100 organizāciju, kas nodarbojas ar tā saucamo Krievijas tautiešu politiku. Pēc Drošības policijas priekšnieka Mežvieta viedokļa, galvenais izaicinājums ir to naudas līdzekļu nepārskatāmība, kurus saņem šādas organizācijas.⁶⁷ Pēc viņa domām, būtu jānosaka stingrākas likuma normas, lai Latvijai nedraudzīgās organizācijas būtu spiestas atskaitīties par naudas izcelsmi, jo pašreiz naudas plūsmas esot nepārskatāmas.⁶⁸ Vienlaikus Mežviets atzīst, ka iepriekš biedrībām pievērsta pārāk maza uzmanība.⁶⁹ BN naudas plūsmas pārskatāmības jautājums zināmā mērā ir atrisināts ar jau minētajiem grozījumiem MK noteikumos par BN gada pārskatiem. Tomēr tas nerisina naudas pārskatāmību, kura nonāk un tiek izmantota neregistrētu apvienību darbībā, turklāt grozīto MK noteikumu efektivitāti varēs sākt vērtēt tikai pēc gada.

Vēl kāds izaicinājums, kas ir pat lielāks, saistīts ar virkni aktīvu personu apvienību, kuras nemaz nemēģina savu organizāciju reģistrēt juridiskā veidojumā. Tāds, piemēram, ir t.s. sabiedriskā kustība „Nepilsoņu kongress”⁷⁰, kura ir neregistrēta organizācija un kuras pārstāvji regulāri nonāk drošības iestāžu redzeslokā. Papildus efektīvākam valstij nelojālu BN darbības apturēšanas procesam, **iespējams, būtu jāizveido arī šādu BN un tajos darbojošos personu „melns saraksts” un būtu jānosaka, ka aizliedzams šīm konkrētām personām, kuras iesaistītas pretvalstisku kustību organizēšanā un līdzdalībā, veidot biedrības un nodibinājumus vai apvienoties tajās.**

BN darbības apturēšanas klupšanas akmens ir garais process, kamēr to darbības apturēšana tiek panākta ar tiesas lēmumu. Tiesas procesi ir gari, tādēļ šādos gadījumos tie nav efektīvs līdzeklis.

⁶⁷ <http://bnn.lv/dp-latvija-teju-100-organizācijas-realize-krievijas-tautiesu-politiku-150993> – skatīts 14.06.2015.

⁶⁸ Arī politologs Artūrs Kvesko savā pētījumā (http://appc.lv/wp-content/uploads/2014/09/Krievijas_publ_dipl_Latvija_2014_APPC.pdf, 122. lpp. – skatīts 07.06.2015.) norāda, ka būtisks ir jautājums par NVO finanšu caurskatāmību un atklātumu. Ņemot vērā, ka NVO faktiski vienmēr ir atkarīgas no ārējiem finanšu donoriem, jārada skaidrība par to, kā interesēs vai par kādiem līdzekļiem tiek veikti konkrētie pasākumi, ja NVO vēlas saglabāt uzticama publiskās diplomātijas aktora tēlu. Sevišķi aktuāli tas ir valstīs, kur NVO finanšu caurskatāmība nav obligāta prasība. Jautājums nav mazsvarīgs arī Latvijā, kur NVO ir atļauts saņemt anonīmus ziedojumus, tāpēc finanšu līdzekļu sniedzējs nav zināms. Visos gadījumos tas var nebūt kritiski, taču, ja NVO iegūst spēcīgas pozīcijas sabiedrībā un rīkojas ar ievērojamiem finanšu resursiem, tai ir lielas iespējas ietekmēt sabiedrisko domu un uzskatus. Reizē tas rosina arī jautājumu, vai NVO darbība ir labticīga un atbilst norādītajiem mērķiem.

⁶⁹ <http://tvplay.skaties.lv/parraides/neka-personiga/576555?autostart=true> – skatīts 14.06.2015.

⁷⁰ Mināma arī „Eirāzijas tautas fronte”, kas nav reģistrēta juridiska persona, bet darbojas zem vienota nosaukuma un veic organizētas darbības. Šī organizācija izveidojusi piemiņas medaļu – ordeni –, kas, pēc organizācijas paziņotā, ir veltīta „latviešu strēlnieku nopelniem Krievijas drošības nodrošināšanā”:

<http://www.delfi.lv/news/national/politics/eirazijas-tautas-fronte-rada-ordeni-latviesu-strelniekiem-kazocins-norada-uz-hibridkaru.d?id=46286541#ixzz3hkXmFbuj>
: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/eirazijas-tautas-fronte-rada-ordeni-latviesu-strelniekiem-kazocins-norada-uz-hibridkaru.d?id=46286541> – skatīts 03.08.2015.

7.5.6. NVO sektors un valsts drošība

Visefektīvāk jautājums par NVO sektorā darbojošos pretvalstisko elementu uzraudzību var tikt risināts, izvirzot to nacionālās drošības jautājuma līmenī. Līdzīgi kā ASV vai Krievijā, jebko var ierobežot vai slēgt, atsaucoties uz nacionālo drošību, un tas konstitucionāli noderētu arī Latvijai. Taču demokrātiskā valstī jāpanāk ne tikai likumīgs, bet arī leģitīms ietvars, lai efektīvi aizsargātu savu valsts iekārtu un Satversmi, kas turklāt būtu arī samērīgs ar sasniedzamo mērķi. Nosakot ierobežojumus attiecībā uz biedrošanās brīvību un vārda brīvību, tie jāvērtē ļoti skrupulozi, lai nenonāktu situācijā, kad noteiktie ierobežojumi dod pamatu vērsties Cilvēktiesību tiesā. Lai izvairītos no šādas iespējamības, jāņem talkā Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi un tajos sniegtā argumentācija saistībā ar jebkādu pamattiesību ierobežojumu noteikšanas pamatojamību un samērīgumu.

Papildus tiesiskās aizsardzības instrumentiem ne mazāk svarīga ir pašas sabiedrības aktīvā loma dažādu risku identificēšanā un adekvātā reaģēšanā uz tiem. Vienlīdz būtiski ir veikt pētniecisko darbu, informēt un izglītēt sabiedrību, kā arī publiskot to organizāciju, personu nosaukumus, vārdus, darbības un aktivitātes, kas ir apzināti vērsti uz sabiedrības musināšanu, šķelšanu un antikonstitucionālu viedokļu paušanu. Šeit vietā uzteikt pētnieciskās žurnālistikas centra „ReBaltica” darbu šajā jomā, analizējot un publicējot materiālus par to, kā Krievija finansē savas organizācijas un tautiešu politikas atbalstītājus.⁷¹

Jautājums par resursu pietiekamību un piešķiršanu Latvijas pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm ir aktuālāks nekā jebkad agrāk. Paļauties tikai uz tiesiskā regulējuma pilnveidošanu nav pareizi, un **ne mazāk būtiska ir pilsoniskās sabiedrības kopumā un arī katra Latvijas iedzīvotāja attieksme pret notiekošo**. Neiesaistīšanās provokācijās, kas slēptas zem dažādām, it kā demokrātiskām aktivitātēm, un distancēšanās no sabiedrības šķelšanas centieniem vājinās mēģinājumus vērsties pret Latvijas nacionālās drošības interesēm.⁷²

Latvijā pieejamais finansējums NVO nevar konkurēt ar finansējumu, ko Krievija piešķir savu tautiešu organizācijām. Saskaņā ar Drošības policijas sniegto informāciju, izmantojot demokrātisko sistēmu Latvijā, ar apjomīgu finanšu resursu atbalstu savas aktivitātes izvērš Latvijai nelojālas organizācijas un neregistrētas kustības, un finansiālais atbalsts tām palielinās ar katru gadu. Resursu ieguldījums Latvijas pilsoniskās sabiedrības attīstībā ir mērķtiecīga investīcija Latvijas drošības un aizsardzības veicināšanai.⁷³ Šī iemesla dēļ **NVO finansēšanas no valsts budžeta modeļa izstrāde ir ne tikai nozīmīga NVO sektoram, bet ir ietverama nacionālās drošības kontekstā risināmo jautājumu lokā**.

7.6. Sociālā uzņēmējdarbība

Būtiski minēt, ka 2014. gada 14. oktobrī Ministru kabinetā tika izskatīta koncepcija „Par sociālās uzņēmējdarbības ieviešanas iespējām Latvijā”⁷⁴ („Koncepcija”), un

⁷¹ http://www.rebaltica.lv/lv/petijumi/krievijas_nauda_baltija – skatīts 21.07.2015.

⁷² <http://www.iem.gov.lv/files/text/DPpaarskats.pdf> skat 08.06, 5. lpp. – skatīts 03.08.2015.

⁷³ <http://www.nvo.lv/lv/news/publication/begli-negribam-bet-citu-valstu-nodoklu-maksataju-m-6448/> – skatīts 03.08.2015.

⁷⁴ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40314167> – skatīts 03.08.2015.

konceptijas projekts tika atbalstīts ar 2014. gada 30. oktobra MK rīkojumu Nr. 618, uzsākot jaunu politikas iniciatīvu⁷⁵. Atbildīgā ministrija par koncepcijas īstenošanu tika noteikta Labklājības ministrija. Sociālo uzņēmumu izveide un to darbības sekmēšana kā viens no uzdevumiem paredzēts jau Nacionālajā attīstības plānā (NAP)⁷⁶, un arī Valdības deklarācija paredz normatīvās bāzes izstrādi sociālās uzņēmējdarbības ieviešanai⁷⁷. Koncepcija paredz izveidot īpašu statusu tādiem uzņēmumiem, kuru galvenais mērķis ir risināt sociālās problēmas, nevis primāri gūt labumu to īpašniekiem. Sociālā uzņēmējdarbība kā jēdziens un pieeja sociālo problēmu risināšanā pieder pie jaunākajām attīstības tendencēm Eiropā.⁷⁸ **Pašreiz Latvijā nepastāv tiesiskais ietvars, kas atbalstītu tādu saimniecisko darbību**, kura ar komercdarbības metodēm risina sabiedrībai svarīgas problēmas nišās, kuras neaizpilda tirgus sektors un nenodrošina vai nepilnīgi nodrošina publiskais sektors.⁷⁹ Latvijā sociālie uzņēmumi nereti aizsākušies kā NVO un komersantu privātas iniciatīvas. Lai šīs iniciatīvas atbalstītu, sociālās uzņēmējdarbības koncepta attīstība un tiesiskā regulējuma izstrāde ir svarīga daudzām NVO, kas pēc būtības vai kādā konkrētā jomā darbojas kā sociāli uzņēmumi. Kā piemērs šādai NVO var tikt minēta Latvijas Samariešu apvienība, kas sniedz dažādus sociālus pakalpojumus, piemēram, aprūpi mājās, pakalpojumu „Drošības poga” u.c.⁸⁰ Vēl viens piemērs ir nodibinājums „Otrā elpa”, kas pēc būtības darbojas kā sociāls uzņēmums⁸¹. Tāpat arī uzņēmums „MAMMU.lv”⁸² sevi definē kā sociālu uzņēmumu, un tas darbojas nevis peļņas, bet sabiedriska mērķa vārdā. Minētais uzņēmums nodarbojas ar modes biznesu, nodarbinot jaunās māmiņas, kurām ir grūtības iekļauties darba tirgū. Krīzes laikā nodibinājums „Fonds „Ziedot.lv”” bija nodibinājis sociālo uzņēmumu „Ziedot.lv kiosks”, kura mērķis bija dot darbu sociālās riska grupas cilvēkiem, tirgojot to rokdarbus. Minētais uzņēmums gan nesen slēgts, jo aktualitāte zudusi, un arī nodokļu nomaksa saskaņā ar visiem pašreizējiem likumiem, kas nešķiro šādus uzņēmumus no citiem komersantiem, ir pārāk apgrūtināša un padara uzņēmumu konkurēt nespējīgu.⁸³

Saskaņā ar Koncepcijas ietvaros virzīto modeli Latvijas situācijā plānots, ka sociālais uzņēmums būs Komerclikuma subjekts (komercsabiedrība), kam noteiktā kārtībā tiks piešķirts īpašs sociālā uzņēmuma statuss, pamatojoties uz noteiktu kritēriju kopumu.⁸⁴ Paredzēts izstrādāt jaunu normatīvo aktu, kas regulētu minēto sfēru, kā arī ieviest UIN atvieglojumus uzņēmumiem, kuri ieguvuši sociālā uzņēmuma statusu, ar nosacījumu, ka tiek ievēroti saimnieciskās darbības ierobežojumi tikai konkrētā jomā, peļņas sadales ierobežojumi (aizliegums) u.c. likumā noteiktās prasības. Tāpat arī Koncepcijā iecerēts pēc iespējas rast atbalstu minētajiem uzņēmumiem – sākotnēji ES fondu

⁷⁵ <http://likumi.lv/doc.php?id=269885> – skatīts 03.08.2015.

⁷⁶ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam (apstiprināts 20.12.2012.), 247. paragrāfs. Pieejams:

http://www.pkc.gov.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeima_apstiprinats.pdf – skatīts 04.08.2015.

⁷⁷ Deklarācija par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, 88. punkts. Pieejams: http://www.pkc.gov.lv/images/LS_MK_deklaracija.pdf – skatīts 04.08.2015.

⁷⁸ Koncepcija, 5. lpp.

⁷⁹ Turpat, 3. lpp.

⁸⁰ <http://www.samariesi.lv/lv/pakalpojumi> – skatīts 18.09.2015.

⁸¹ <http://otraelpa.lv/veikali/> – skatīts 18.09.2015.

⁸² <http://www.mammu.lv/> – skatīts 18.09.2015.

⁸³ <http://www.ziedot.lv/jaunumi/ziedot-lv-socialais-uznemums-4451> – skatīts 18.09.2015.

⁸⁴ Koncepcija, 7. lpp.

ietvaros, nosakot prioritārās atbalstāmās jomas un pēc laika un pieredzes gūšanas veidojot speciālas valsts atbalsta politikas.⁸⁵

Ņemot vērā, ka sociālās uzņēmējdarbības radītā pievienotā vērtība ir visas vai kādas sabiedrības daļas ieguvums, ir apsveicami, ja minētā darbības forma guvusi valsts ievērtību un ir izteikta politiskā griba šādu saimnieciskās darbības veidu attīstīt un atbalstīt. Tas gan veicinās jaunu uzņēmumu rašanos, gan arī sekmēs tādu sabiedrībai būtisku problēmu risināšanu, kuras ir ārpus publiskās pārvaldes iespēju robežām, kā arī nesaista klasisko komersantu interesi, jo paģēr peļņas atraušanu saviem īpašniekiem. Tomēr **konkrēts projekts sociālās uzņēmējdarbības jomas regulējuma tiesiskajam ietvaram varētu tapt ne ātrāk kā 2018. gadā** – tāds termiņš ietverts Konceptijā. Laika posmā no 2016. gada 1. janvāra līdz 2018. gada 31. decembrim paredzēts, ka LM veiks izmēģinājumuprojekta īstenošanu un, pamatojoties uz tā rezultātiem, tiks izstrādāts informatīvais ziņojums par turpmāko rīcību pilnvērtīgas un efektīvas atbalsta sistēmas veidošanai sociālajiem uzņēmumiem.⁸⁶ Līdz 2022. gadam LM ar Eiropas Sociālā fonda līdzekļu palīdzību pārbaudīs labākos risinājumus sociālo uzņēmumu izveidei un attīstībai, tādējādi veicinot sociālās uzņēmējdarbības attīstību un palielinot nodarbinātības iespējas, jo sevišķi nelabvēlīgākā situācijā esošiem cilvēkiem.⁸⁷

2016. gads ir atnesis labvēlīgas pārmaiņas sociālās uzņēmējdarbības un NVO sektora atbalstam, proti, FM ir izstrādājusi jaunu Publisko iepirkumu regulējumu. Būtiskākās izmaiņas ir iestrādātas, lai atvieglotu procedūras sociālo un citu pakalpojumu iepirkšanai (izglītības, veselības aprūpes un kultūras pakalpojumi, viesnīcu un ēdināšanas pakalpojumi, juridiskie pakalpojumi, izmeklēšanas un apsardzes pakalpojumi u.c.) un deleģējumu izstrādāt zaļo publisko iepirkumu noteikumus.

Attiecībā uz sociālo uzņēmējdarbību paredzēts ietvert sociālos uzņēmējus kā privilģēto tiesību lģgumu subjektus, tas ir, pasūtģtģjs bģs tiesģgs rezervģt iespģju piedalģties iepirkuma procedģrģs tikai tiem kandidģtiem vai pretendģtiem, kas galvenokģrt (vairģk par 30 procentiem no vidģjģ darbinģku skaita gadģ) nodarbina tģs personas ar invalidģtģti, kuras nevar nodarbinģt normģlos apstģkģļos.

⁸⁵ Turpat, 13. lpp.

⁸⁶ Konceptija, 20. lpp.

⁸⁷ <http://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/labklajibas-ministrija-veicinas-socialas-uznemejdarbibas-attistibu-0> – skatģts 13.08.2015.

8. NVO sektora finanšu pārskats

Finanšu pārskata sagatavošanai tika analizēta biedrību, nodibinājumu un profesionālo asociāciju sektora bilance un ieņēmumu un izdevumu pārskati dalījumā pa pārskatu posteņiem.

Bilancē tiek analizēti:

- bilances aktīva posteņi par ilgtermiņa ieguldījumiem (nemateriālie ieguldījumi, pamatlīdzekļi), ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem (ilgtermiņa aizdevumi), apgrozāmiem līdzekļiem (krājumi, materiāli, preces), debitoriem, vērtspapīriem, naudu;
- pasīva posteņi par fondiem, ilgtermiņa kreditoriem (ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm, citi aizņēmumi), īstermiņa kreditoriem (īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm, nodokļi, pārējie kreditori).

Ieņēmumu un izdevumu pārskatā tiek analizēti:

- ieņēmumi (biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas, saņemtie ziedojumi un dāvinājumi, saņemtie mantojumi, saņemtās dotācijas, ieņēmumi no saimnieciskās darbības, citi ieņēmumi);
- izdevumi (naudas maksājumi personām, materiālu izdevumi, algas un sociālās apdrošināšanas maksājumi, pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana, citi izdevumi, nodokļi).

Grāmatvedības datu analīzes mērķis ir atklāt NVO 2014. gada pārskatos finanšu riskus (debitori un kreditori), problēmas NVO darbībā un nodokļu un normatīvo aktu piemērošanas jautājumos.

Tika analizēti dati, kas iegūti no **99 nevalstisko organizāciju gada pārskatiem par 2014. gadu**. Tika analizēta 99 NVO bilance un ieņēmumu un izdevumu pārskats pēc Uzņēmumu reģistra iesniegtajiem datiem. Pētījums veikts par tām nevalstiskajām organizācijām, kuras veic divkārtšā ieraksta grāmatvedību. Šīs NVO gada pārskata sastādīšanai ievēro Ministru kabineta 2006. gada 3. oktobra noteikumus Nr. 808 „Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem”. Gada pārskatam jāsniedz skaidrs priekšstats par NVO līdzekļiem, to avotiem un finansiālo stāvokli pārskata gada pēdējā dienā (bilances datums), kā arī par NVO saimnieciskajiem darījumiem, ieņēmumiem un izdevumiem pārskata gadā.

8.1. NVO ieņēmumu un izdevumu struktūra

8.1.1. Ieņēmumu posteņu datu analīze

9. tabula

99 NVO gada pārskata sastāvdaļas „Ieņēmumi un izdevumi” dati
Avots: Lursoft.

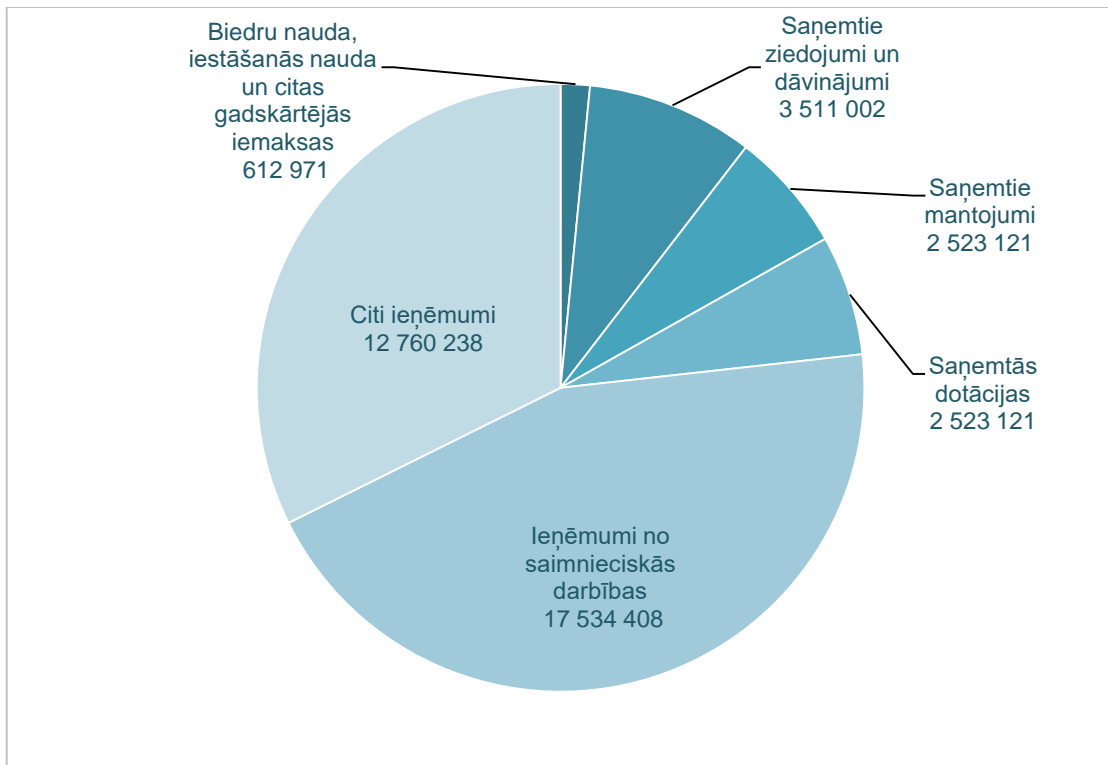
Nr.	Posteņa nosaukums	2014. gads (EUR)
I	Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas	612 971
II	Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi	3 511 002
III	Saņemtie mantojumi	3772
IV	Saņemtās dotācijas	2 523 121
V	Ieņēmumi no saimnieciskās darbības	17 534 408,34
VI	Citi ieņēmumi	12 760 238
VII	Ieņēmumi kopā	36 945 512,34
VIII	Izdevumi	-35 585 580,80*
1.	Naudas maksājumi personām	-344 618,23
2.	Materiālu izdevumi	-2 631 492,57
3.	Algas	-7 260 921
4.	Sociālās apdrošināšanas maksājumi	-1 660 948
5.	Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana	-762 067
6.	Citi izdevumi	-22 926 751,15
IX	Nodokļi	-39 231
X	Izdevumi kopā	-35 626 029**
XI	Ieņēmumu un izdevumu starpība	1 319 483,39***

* VIII rinda nesakrīt ar X rindu – izveidojas starpība 40 448,20 EUR (35 626 029 – 35 585 580,80). Ja atņem nodokļus 39 231 EUR, tad izveidojas starpība 1 217,15 EUR.

** X rindā, saskaitot izdevuma posteņus, faktiski ir 35 626 028,95 EUR.

*** XI rinda atšķiras par 0,05 EUR, matemātiski $36\,945\,512,34 - 35\,626\,029 = 1\,319\,483,34$ EUR.

9. tabulā norādīti BN ieņēmumi un izdevumi par 2014. gadu. Analizējot datus, atklājās matemātiskas nesakritības. Iemesli tam var būt dažādi: gada pārskatā summas norādītas ar centiem, gada pārskats iesniegts papīra veidā, pārskata posteņi saskaitīti mehāniski; iespējami arī citi iemesli.

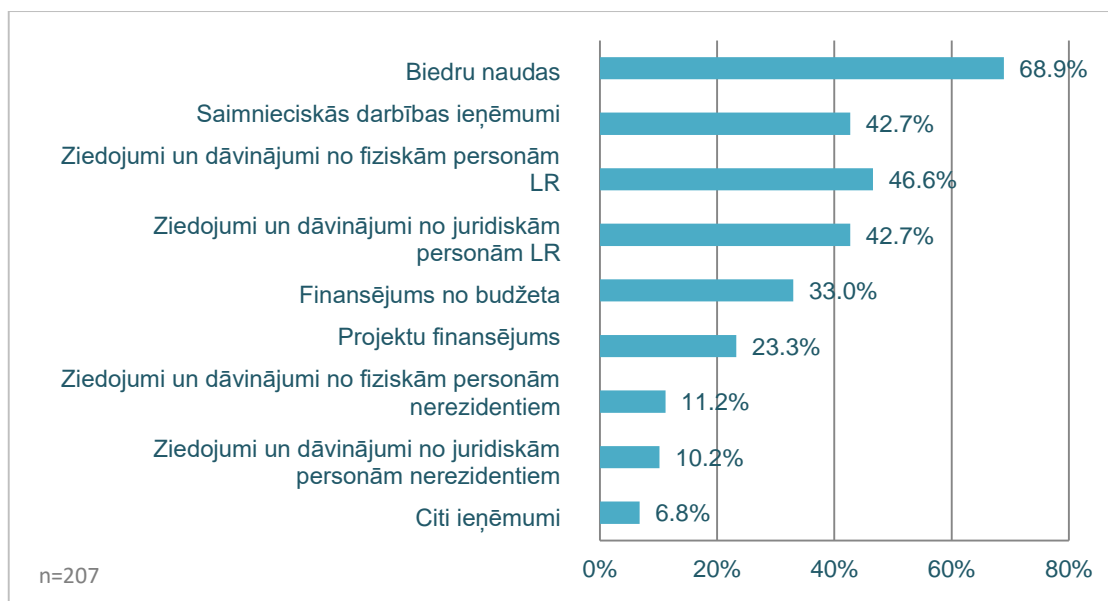

18. zīm. 99 NVO gada pārskata sastāvdaļas „ieņēmumi un izdevumi” ieņēmumu struktūra (EUR).

Avots: Lursoft.

Kā liecina 99 NVO izlases ieņēmumu posteņu analīze, vislielākais īpatsvars ieņēmumu struktūrā ir ieņēmumiem no (1) **saimnieciskās darbības**, tad seko (2) **citi ieņēmumi**, un pēc tam (3) **ziedojumi un dāvinājumi**.

NVO finanšu pārskatu dati, kas iesniegti Valsts ieņēmumu dienestā, ir pretrunā ar pašu nevalstisko organizāciju NVO aptaujā 2015. gada pavasarī norādītajiem ieņēmumu avotiem. No 207 biedrībām un nodibinājumiem gandrīz 70% norādījuši biedru naudu kā vienu no galvenajiem ieņēmumu avotiem. Tomēr „izplatītākais” nenozīmē „naudas izteiksmē nozīmīgākais”. Tas, ka organizācijas norāda finansējuma iegūšanu no biedru iemaksām, bet finanšu pārskati liecina, ka biedru iemaksas ir nebūtisks ieņēmumu avots, var liecināt, ka pašas organizācijas lolo ilūzijas par savu biedru finanšu pienesumu.

19. zīm. Organizācijas ieņēmumi.

Avots: NVO darbība Latvijā 2015. gadā. WebResearch.

8.1.2. Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas

Idejiski biedrības ir pašu biedru veidotas un finansētas organizācijas. Teorētiski jāpieņem, ka biedru iemaksām jāveido biedrību budžetu lielākā daļa vai vismaz finansiāli būtiska daļa biedrības minimālo funkciju uzturēšanai. Taču ieņēmumu analīze liek secināt, ka biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas **neveido NVO sektora pamatieņēmumus**. No 99 NVO biedru naudas saņem tikai **27 organizācijas**. Ja runā par biedrībām, tad visdrīzāk katras statūtos ir minēti biedru pienākumi, tostarp biedru iemaksas.

Gadskārtējās biedru iemaksas sastāvā tiek uzrādīta pārskata gadā iekasētā (kasē vai bankas kontā iemaksātā) biedru nauda, iestāšanās nauda un citi NVO kasē saņemtie tās biedru vai biedru kandidātu, locekļu vai dalībnieku obligātie gadskārtējie naudas maksājumi. Taču gada pārskata ziņojumā nav noteikta obligāta prasība norādīt atšifrējumu par saņemto biedru naudu, iestāšanās naudu un citu NVO kasē saņemto tās biedru vai biedru kandidātu, locekļu vai dalībnieku obligātajiem gadskārtējiem naudas maksājumiem. Tādēļ par to veidiem secinājumus izdarīt nav iespējams. No kopējiem NVO ieņēmumiem, 36 945 512,34 EUR, **biedru nauda**, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas veido 612 971 EUR jeb **1,66%**. Tas nozīmē, ka biedru iemaksas nav tas ieņēmumu postenis, no kura NVO varētu uzturēt ilgtermiņa darbību.

8.1.3. Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi

Arī NVO saņemtie **ziedojumi un dāvinājumi neveido NVO sektora pamatieņēmumus**. Saņemto ziedojumu un dāvinājumu sastāvā tiek norādīti pārskata gadā NVO kasē vai bankas kontā saņemtie naudas ziedojumi vai dāvinājumi, kā arī saņemtie kustamas vai nekustamas mantas ziedojumi vai dāvinājumi, kas novērtēti naudā, pamatojoties uz to vērtību, kura norādīta ziedojumu vai dāvinājumu darījumu

apliecinošajos dokumentos. Atšifrējumu par ziedojumu veidiem norāda gada pārskata ziedojumu un dāvinājumu pārskatā. Līdz ar to gada pārskata lietotājs var gūt skaidru priekšstatu par NVO saņemtajiem un izlietotajiem ziedojumiem. No kopējiem ieņēmumiem, 36 945 512,34 EUR, saņemtie **ziedojumi un dāvinājumi** veido 2 523 121 EUR jeb **9,50%** (no tiem tikai 0,01% ir saņemtie mantojumi).

8.1.4. Saņemtās dotācijas

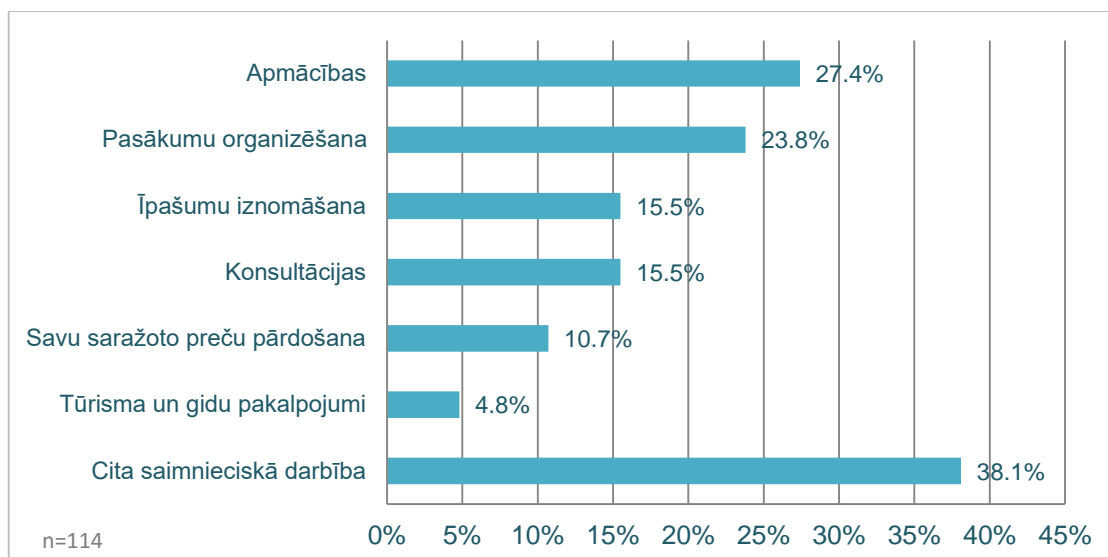
Saņemto dotāciju sastāvā norāda pārskata gadā NVO kontā no valsts vai pašvaldības iestādes saņemto valsts vai pašvaldību budžeta finansējumu. Gada pārskata ziņojumā ir noteikta obligāta prasība norādīt atšifrējumu par saņemto dotāciju veidiem un to izlietojumu. Tādēļ par to veidiem var izdarīt secinājumus, proti, kas un kāda veida finansējumu ir piešķīris un kur (kādiem mērķiem) saņemtais finansējums izlietots. Šāda informācijas uzrādīšana norāda uz gada pārskata ziņojumā saņemtā finansējuma izšķērdēšanas riskiem.

No kopējiem ieņēmumiem, 36 945 512,34 EUR, saņemtās **dotācijas** veido tikai **6,83%**, kas liecina par negatīvu tendenci no valsts un pašvaldību sektora puses finansiāli atbalstīt NVO sektoru. No kopējiem ieņēmumiem, 36 945 512,34 EUR, saņemtās dotācijas veido aptuveni 1/15 daļu. **Saņemtās dotācijas neveido NVO sektora pamatieņēmumus.**

8.1.5. Ieņēmumi no saimnieciskās darbības

Gada pārskata ziņojumā nav noteikta obligāta prasība norādīt atšifrējumu par saņemto saimnieciskās darbības ieņēmumu veidiem, tādēļ par to veidiem secinājumus izdarīt nav iespējams. NVO normatīvie akti, kas regulē gada pārskata sastādīšanu, neparedz bilancē uzrādīt „Uzkrātos ieņēmumus”, kas veidojas gadījumos, kad pakalpojumi faktiski ir sniegti, prece nosūtīta, bet rēķins izrakstīts nākamajā pārskata gadā.

99 NVO finanšu pārskati ļauj secināt, ka **no saimnieciskās darbības ieņēmumus gūst 47,46% organizāciju**. NVO aptauja rāda, ka aptuveni 39% organizāciju gūst ieņēmumus no saimnieciskās darbības. Tāpat tiek norādītas jomas, kurās NVO gūst ieņēmumus.

20. zīm. Saimnieciskās darbības veidi.

Avots: NVO darbība Latvijā 2015. gadā. WebResearch.

Cita saimnieciskā darbība ir:

- vīzas šoferiem, TIR karnešu realizācija,
- veļas mazgāšana, pirts, duša,
- tulkojumi, tehnikas ģīre, pētījumi,
- tirdzniecība,
- stažēšanās, pieredzes apmaiņas organizēšana,
- reklāmas,
- radošās darbnīcas,
- projektu rakstīšana,
- projektu aktivitāšu nodrošināšana NVO,
- vides aizsardzība,
- kopīpašuma apsaimniekošana,
- pārtikas uzņēmumu sertifikācija,
- palīdzības pakalpojumi,
- NVO darbības koordinēšana pašvaldībā,
- nelieli saimnieciskie pakalpojumi,
- muzejs,
- muitas galvojumu nodrošināšana,
- līgumdarbi,
- jauniešu projektu koordinēšana,
- ekspertīzes, pētījumi,
- biedrības inventāra noma,
- intelektuālie pakalpojumi,
- dzīvnieku aprūpe,
- amatu prasmju demonstrējumi,
- avīzes izdošana,
- aprūpe.

Ja NVO nodarbojas ar saimniecisko darbību un, kā rāda statistika, no 99 pētāmajām **NVO ieņēmumi no saimnieciskās darbības ir gandrīz pusei (47,46%)**, tad šāds rādītājs ir nozīmīgs, lai pievērstu tam uzmanību un analizētu finanšu riskus.

Komerclikumā noteikts, ka saimnieciskā darbība ir jebkura sistemātiska, patstāvīga darbība par atlīdzību. Savukārt BNL nosaka, ka biedrībai un nodibinājumam ir tiesības papilddarbības veidā veikt saimniecisko darbību, kas saistīta ar sava īpašuma uzturēšanu vai izmantošanu, kā arī veikt citu saimniecisko darbību, lai sasniegtu BN mērķus. Atšķirībā no komercstruktūras biedrības un nodibinājumi ienākumus drīkst izmantot vienīgi statūtos noteiktā mērķa sasniegšanai. Peļņu, kas gūta no BN veiktās saimnieciskās darbības, nedrīkst sadalīt starp biedrības biedriem vai nodibinājuma dibinātājiem.

Šāda situācija **rada NVO sektorā finanšu riskus:**

- pastāv labvēlīgi apstākļi tam, lai NVO faktiski nodarbotos ar komercdarbību un NVO pārvaldei būtu drīzāk jāreģistrē komercsabiedrība un jāmaksā valsts budžetā paredzētais UIN 15% apmērā no apliekamā ienākuma (peļņas). Pastāvot šādiem riskiem, NVO var izvairīties no nodokļu nomaksas. Saskaņā ar likumu „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” uzņēmumu ienākuma nodokli nemaksā biedrības un nodibinājumi, ja to dibināšanas atklāts vai slēpts mērķis nav peļņas vai kapitāla pieauguma gūšana to biedriem;
- ja NVO ir piešķirts SLO statuss, kas saņem ziedojumus, tad papildus nodokļu riskam pastāv arī krāpšanas risks ar nolūku saņemt normatīvajos aktos noteiktos atvieglojumus, atlaides un finansējumu sadarbībā ar saistītajām personām kapitālsabiedrībās.

Taču nav izslēgts, ka problēma meklējama apstākļī, ka NVO sektors nevar segt savas administrācijas izmaksas, lai sasniegtu statūtos paredzētos mērķus. Tām nepietiek ar biedru naudām un ziedojumiem, turklāt valsts vai pašvaldības finansējums ir ierobežots. Tādēļ šajā gadījumā katra organizācija jāvērtē atsevišķi.

No 99 NVO **47 organizācijas saņem tikai saimnieciskās darbības ieņēmumus**. Tas, iespējams, liecina par slēptu komercdarbību. 47 NVO, kuras nesaņem biedru naudu, **ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido 6 114 315,89 EUR**. Tās ir organizācijas, kas nodarbojas ar dzīvokļu apsaimniekošanu, vēsturisko mantojumu, sociālo atbalstu, kultūru, sportu u.c. To skaitā ir arī nodibinājumi, kuru ieņēmumiem būtu jā sastāv no ziedojumiem.

No kopējiem ieņēmumiem **ieņēmumi no saimnieciskās darbības ir 47,46%**, kas liecina, ka **NVO sektora pamatieņēmumi veido ieņēmumus no saimnieciskās darbības** tāpat kā komersantiem no komercdarbības, nevis no saņemtajām biedru naudām un ziedojumiem. No atlasīto 99 NVO kopējiem ieņēmumiem, 36 945 512,34 EUR, saņemtie **saimnieciskās darbības ieņēmumi veido pusi**. Tādējādi var apgalvot, ka **saņemtie ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido NVO sektora pamatieņēmumus**, jo tie sasniedz gandrīz pusi no kopējiem ieņēmumiem.

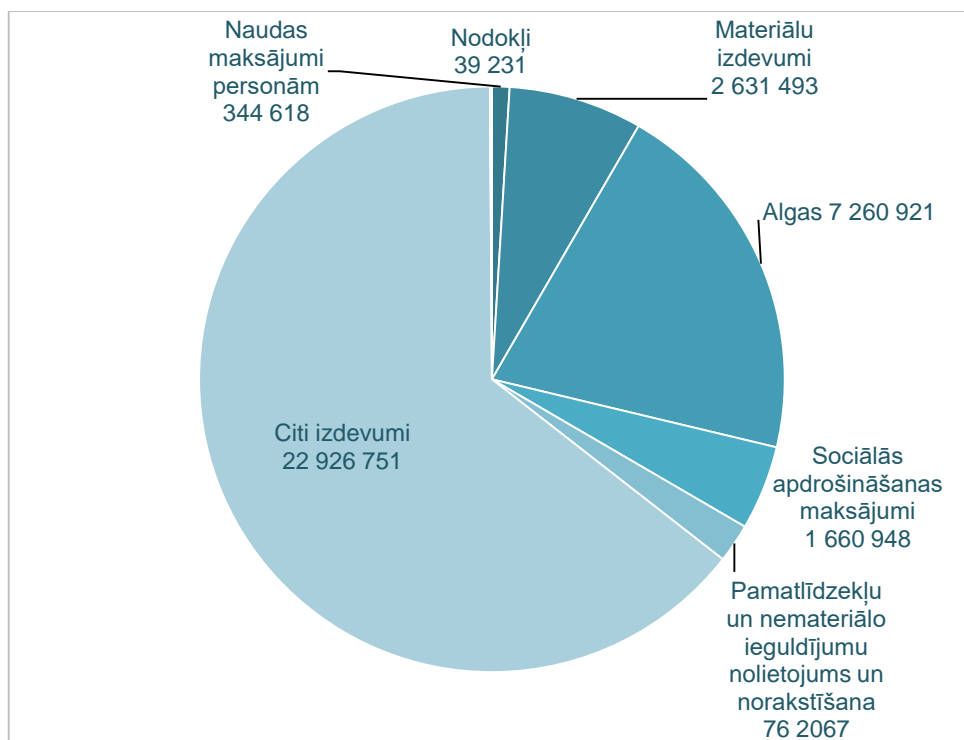
8.1.6. Citi ieņēmumi

Citu ieņēmumu sastāvā norāda naudas ieņēmumus no saņemtās apdrošināšanas atlīdzības, kompensācijas, pamatlīdzekļu, citu ilgtermiņa ieguldījumu vai apgrozāmo līdzekļu pārdošanas, kā arī citus naudas ieņēmumus no finansēšanas avotiem, kuri nav aizliegti normatīvajos aktos. Gada pārskata ziņojumā nav uzstādīta obligāta prasība norādīt atšifrējumu par citu saņemto ieņēmumu veidiem, tādēļ par to veidiem secinājumus izdarīt nav iespējams, jo nav zināms, vai šo citu ieņēmumu lielākais īpatsvars veidojas no pamatlīdzekļu, apgrozāmo līdzekļu pārdošanas vai citiem ieņēmumu veidiem.

No kopējiem ieņēmumiem **citi ieņēmumi veido 34,54%**, kas liecina, ka NVO sektora pamatieņēmumi veido ieņēmumus ne tikai no saimnieciskās darbības, bet tie veidojas arī no citiem ieņēmumiem, kuri var rasties no saimnieciskā darbībā izmantojamo pamatlīdzekļu, apgrozāmo līdzekļu pārdošanas. Līdz ar to **citi ieņēmumi ir uzskatāmi par daļēji līdzvērtīgiem ieņēmumiem no saimnieciskās darbības**. Piemēram, NVO var arī saņemt apdrošināšanu par bojātu saimnieciskās darbības izmantojamu nekustamo īpašumu vai kompensāciju no stihiskā nelaimē zaudēta nekustamā īpašuma. Citi ieņēmumi ir aptuveni gandrīz viena trešdaļa no kopējiem ieņēmumiem, kas **daļēji veido NVO sektora pamatieņēmumus**.

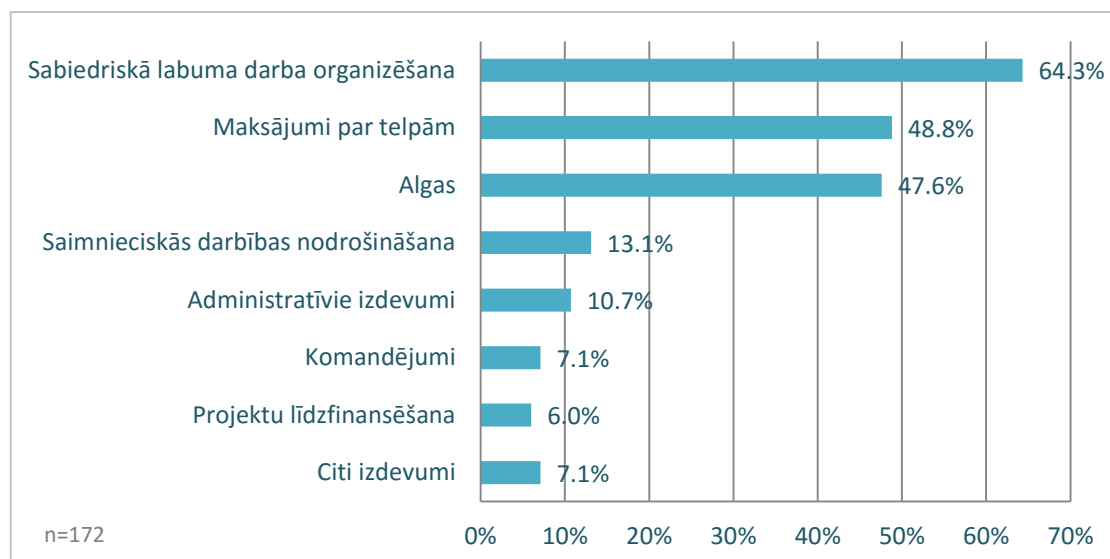
8.2. Izdevumu posteņu datu analīze

Izdevumu posteņu analīzes uzdevums ir izpētīt, vai organizācijas savus līdzekļus izlieto NVO statūtos noteiktajai darbībai vai arī NVO pārvaldes un biedru labumam. Analīze liek secināt, ka **vislielāko īpatsvaru izdevumu struktūrā ieņem citi izdevumi**, tad seko algas, un pēc tam – materiālu izdevumi.

21.zīm. 99 NVO gada pārskata sastāvdaļas „Ieņēmumi un izdevumi” izdevumu struktūra.
Avots: Lursoft.

NVO aptaujā pašas organizācijas norādīja galvenos izdevumu posteņus. Nozīmīgākie bija sabiedriskā labuma darba organizēšana (64,3%), maksājumi par telpām (48,8%) un algas (47,6%).

22.zīm. Organizācijas izdevumi.
Avots: NVO darbība Latvijā 2015. gadā. WebResearch.

8.2.1. Naudas maksājumi personām

Naudas maksājumi personām sastāv no naudas maksājumiem personām, ko veikusi NVO, kas dibināta un darbojas, lai aizstāvētu sociāli mazaizsargāto personu grupu un trūcīgo personu un ģimeņu tiesības un intereses, vai ko veikusi NVO saistībā ar cita veida sabiedriskā labuma darbību. Šajā postenī norāda arī naudas maksājumus personām, kurām saskaņā ar nodibinājuma statūtiem var izmaksāt līdzekļus no nodibinājuma mantas. Gada pārskata ziņojumā nav noteikta obligāta prasība norādīt atšifrējumu par naudas maksājumiem personām, tādēļ par to veidiem secinājumus izdarīt nav iespējams.

No kopējiem administratīvajiem un saimnieciskās darbības izdevumiem, 35 586 797,95 EUR, **naudas maksājumi personām veido 0,97%**, kas ir maznozīmīga summa un kopējos izdevumus neietekmē. **Naudas maksājumi personām neveido NVO sektora pamatizdevumus.**

8.2.2. Materiālu izdevumi

Materiālu izdevumu sastāvā norāda izlietos pirktos, ziedojumā vai dāvinājumā saņemtus materiālus, preces un citus krājumus. Tos novērtē, pamatojoties uz naudas summu, kas par tiem samaksāta, bet ziedojumā vai dāvinājumā saņemtus krājumus novērtē, pamatojoties uz summu, kas ieģrāmatota ieņēmumos.

NVO, kuras kārtu grāmatvedību pēc divkāršā grāmatvedības principa, materiālus faktiski uzskaita pēc to saņemšanas, nevis pēc samaksātās naudas. Naudas plūsmas principu ievēro tikai tās NVO, kuras grāmatvedību kārtu pēc vienkāršā grāmatvedības ieraksta principa, jo tās nesastāda bilanci, kurā tiek atspoguļoti NVO līdzekļu atlikumi. Tādējādi normatīvo aktu prasības, kuras regulē NVO sektora grāmatvedības uzskaiti un gada pārskata sastādīšanu, ir pretrunā ar grāmatvedības pamatprincipiem un faktisko NVO uzskaiti.

Gada beigās NVO atlikumā bieži ir materiāli, par kuriem nav samaksāta nauda, ja tie iegādāti pārskata gada pēdējās dienās. Ja NVO šādu materiālu izdevumus neuzrādīs ieņēmumu un izdevumu pārskatā, tad arī bilanci materiālu atlikumus nevar uzrādīt, ja par tiem nav samaksāta nauda. Veidosies situācija, ka inventarizācijas rezultāti nesakrīt ar datiem, kuri būtu jānorāda bilanci.

No administratīvajiem un saimnieciskās darbības izdevumiem **materiālu izdevumi ir 7,40%** jeb 1/13 daļa. Materiālu izdevumi pret saimnieciskās darbības ieņēmumiem veido 15%. Tātad 15% var uzskatīt par preču vai pakalpojumu provizorisku pašizmaksu to pārdošanas gadījumos. **Materiālu izdevumi** ir vidēji nozīmīga NVO izdevumu daļa, taču tie **neveido NVO pamatizdevumus.**

8.2.3. Algas

Ieņēmumu un izdevumu pārskatā norāda NVO darba ņēmējiem pārskata gadā aprēķināto darba samaksu pirms nodokļu atskaitīšanas (bruto summas).

Gada pārskata ziņojumā norāda algu atšifrējumu, ja algu vai atlīdzību saņēmuši pārvaldes institūcijas locekļi par noteikta veida izdevumiem. Ziņojumā norāda algas vai atlīdzības kopsommu un paskaidrojumus, kāda veida izdevumi atlīdzināti. Tas ļauj

secināt, vai NVO sektorā pārvaldes institūcija saņem **samērīgu atlīdzību**. Gada pārskata ziņojumā norāda ar darba līgumiem nodarbināto darbinieku vidējo skaitu gadā un viņu darba algas kopsummu. Tas savukārt ļauj secināt, cik liels atalgojums vidēji tiek saņemts NVO sektorā. Rādītājus var salīdzināt ar komercsabiedrību rādītājiem un izdarīt secinājumus par atlīdzības samērīgumu.

No administratīvajiem un saimnieciskās darbības izdevumiem **algas veido 20,40%** jeb aptuveni 1/5 daļa, kas ir **nozīmīga summa pret pārējiem izdevumiem**. Jāņem vērā, ka NVO sektora pamatmērķis ir veikt sabiedrisko vai sabiedriskā labuma darbību, nevis saņemt biedru naudas un ziedojumus, lai no tiem gandrīz 20% izlietotu darbinieku algām. Izpētot 99 NVO atsevišķi, var secināt, ka 28 NVO algas nav noteiktas un tikai 10 NVO nav darbinieku. Kopumā **99 nevalstiskajās organizācijās tiek nodarbināti 1116 darbinieki**. Vidēji bruto alga uz vienu darbinieku ir 6 506,20 EUR; **par vienu mēnesi bruto alga vidēji ir 542,18 EUR**.

8.2.4. Sociālās apdrošināšanas maksājumi

NVO gada pārskatā tiek atspoguļoti nodokļi, taču valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI) nav nodalītas atsevišķi darba devējam un darba ņēmējam.

Analizējot aprēķināto algu un VSAOI, veidojas starpība starp aprēķināto un uzrādīto 51 903,26 EUR apmērā. **Iespējams, starpība rodas no izmaksām pensionāriem**, jo VSAOI darba devēja likme ir mazāka – 19,86%.

No administratīvajiem un saimnieciskās darbības izdevumiem **sociālās apdrošināšanas maksājumi veido 4,67%**. Kopā darbaspēka izmaksas NVO veido aptuveni 25,07% jeb 1/4 daļu. Ja nosaka aprēķinātās algas un darba devēja VSAOI pret biedru naudām, ziedojumiem, mantojumiem un dotācijām, tad rodas starpība 2 271 003 EUR apmērā. Tas nozīmē – lai izmaksātu algas, būtu **nepieciešami ieņēmumi no saimnieciskās darbības**. Kopumā tas ir nozīmīgs izdevumu postenis kopā ar algas posteni.

8.2.5. Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana, nodokļi un citi izdevumi

Nolietojums aprēķināms atbilstoši NVO vadības noteiktajam pamatlīdzekļu un nemateriālo vērtību lietošanas periodam. No administratīvajiem un saimnieciskās darbības izdevumiem **pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana veido 2,14%**, kas ir **nenozīmīgs izdevumu postenis**.

No kopējiem izdevumiem **nodokļi par nekustamo īpašumu veido 0,11%**. Šie **izdevumi pret kopējiem izdevumiem ir maznozīmīgi** – tie vienīgi liecina, ka NVO īpašumā ir nekustamais īpašums, t.i., ēkas un zeme, un tās nav atbrīvotas no NĪN nomaksas.

No administratīvajiem un saimnieciskās darbības izdevumiem **citi izdevumi veido 64,42% un vairāk nekā pusi** no visiem pārējiem izdevumiem. **Tas ir nozīmīgs postenis NVO ieņēmumu un izdevumu pārskatā**. Šajā postenī slēpjas **vairāki NVO finanšu riski**. Piemēram, zaudējumi no pamatlīdzekļu pārdošanas rodas gadījumos, kad tie ir pārdoti par zemāku vērtību nekā atlikusī vērtība bilancē. Zaudējumi no pamatlīdzekļu likvidācijas rodas, ja pamatlīdzeklis norakstīts, ziedots vai dāvināts citām

personām. Tā kā NVO uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarāciju nesastāda un šo nodokli nemaksā, tad var rasties risks, vai šie pamatlīdzekļi tiešām ir pārdoti vai ziedoti personām, kas nav saistītas ar konkrēto NVO. Uzņēmumam, kas šādi rīkotos, būtu jāpalielina apliekamais ienākums un jāmaksā UIN, izņemot atsevišķus gadījumus. Savukārt NVO nav nodokļu sekas, ja VID nepierāda pretējo, proti, nesaskata komercdarbības pazīmes un nepielīdzina pamatlīdzekļu pārdošanu vai ziedošanu par labuma gūšanu ar NVO saistītai personai. Citu izdevumu sastāvā iekļauj lielāko daļu no NVO biroja izdevumiem. Ja šie izdevumi netiek atšifrēti pa posteņiem ziņojumā, tad pastāv risks, ka šajos izdevumos var iekļaut arī biedru personiskos izdevumus (degviela, pārtika, izdevumi komandējuma laikā, atpūtas un izklaides pasākumi u.c.), kas būtu apliekami ar iedzīvotāju ienākuma nodokli.

8.3. Ieņēmumu un izdevumu starpība

Gada pārskata postenī „Ieņēmumu un izdevumu starpība” norāda pārskata gada ieņēmumu pārsniegumu pār izdevumiem – kā pozitīvu skaitli – vai izdevumu pārsniegumu pār ieņēmumiem – kā negatīvu skaitli.

Ieņēmumi kopumā 99 pētāmajās NVO 2014. gadā veidojuši **36 945 512,34 EUR**, bet **izdevumi** kopumā – **35 626 029 EUR**. Tātad **ieņēmumu un izdevumu starpība ir pozitīva**, un NVO ienākumi ir par 1 319 483,39 EUR lielāki nekā izdevumi. Kopējie izdevumi pret kopējiem ieņēmumiem procentuāli ir 96,43%, tātad aptuveni **3,57% veido NVO ieņēmumu pārpalikumu jeb ienākumu**, kas pēc NVO vadības lēmuma tiek uzrādīts bilancē attiecīgajā rezerves fondā.

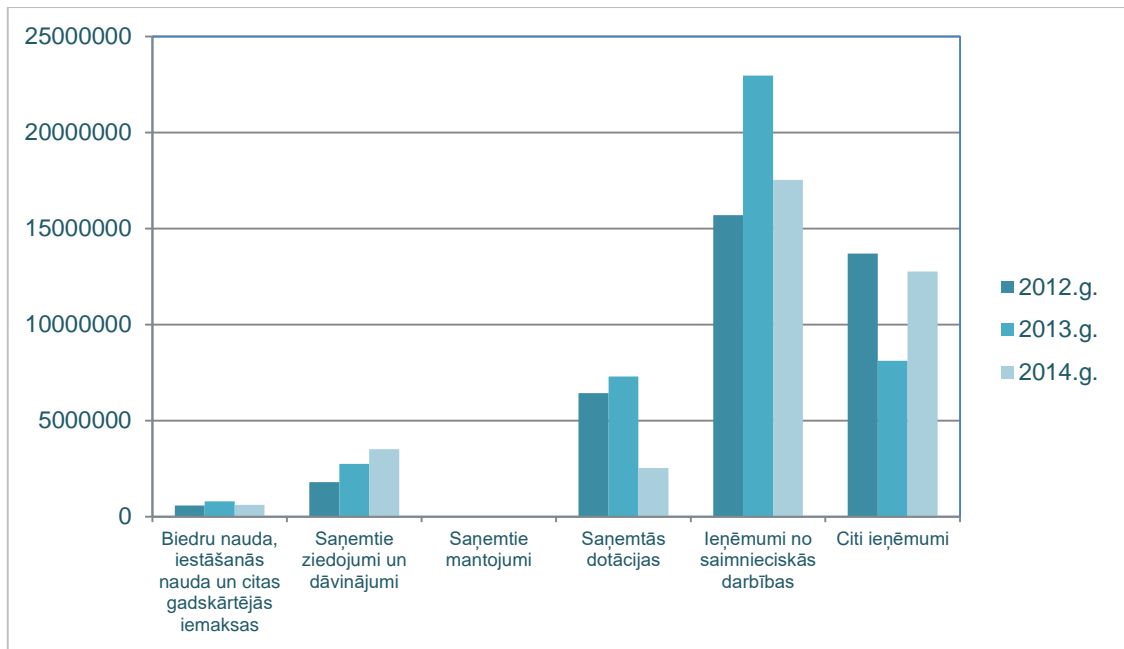
8.4. Ieņēmumu un izdevumu posteņu salīdzinājums par trim gadiem

Lai gūtu priekšstatu par dinamiku NVO sektora finanšu jomā, tika veikts BN Ieņēmumu un izdevumu pārskatu salīdzinājums par 2012., 2013. un 2014. gadu.

10. tabula

99 NVO gada pārskata sastāvdaļas „Ieņēmumi un izdevumi” dati
par 2012., 2013. un 2014. gadu
Avots: Lursoft.

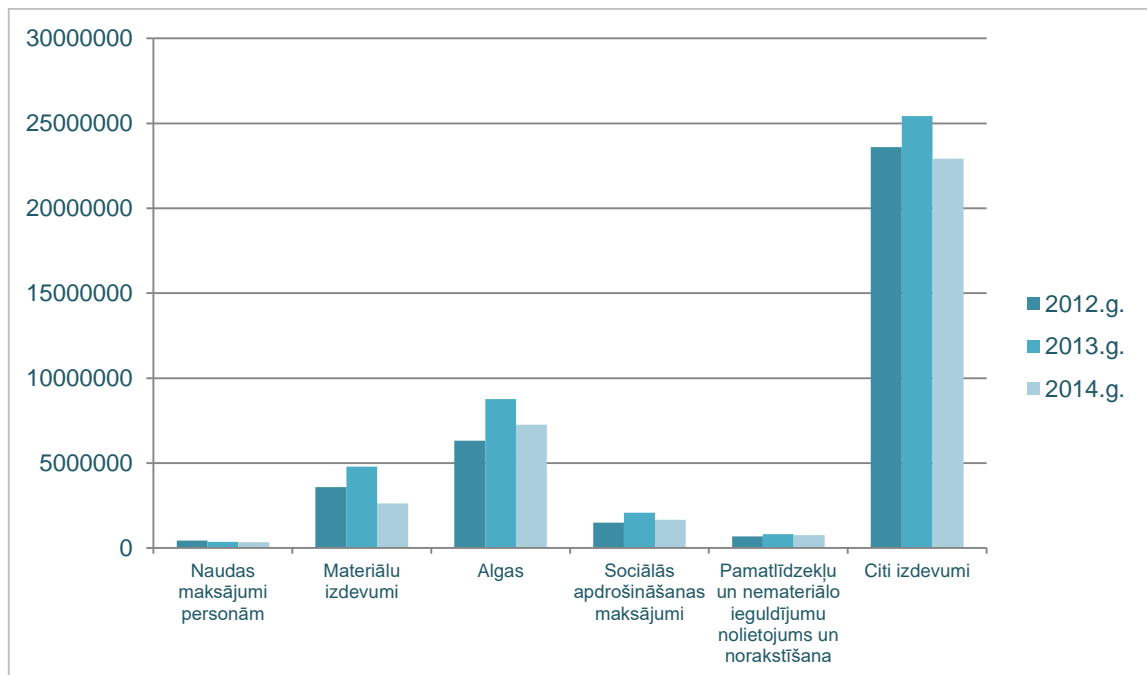
Nr.	Posteņa nosaukums	2012. gads (EUR)	2013. gads (EUR)	2014. gads (EUR)
I	Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas	576 481	794 815	612 971
II	Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi	1 796 336	2 749 306	3 511 002
III	Saņemtie mantojumi	842	3387	3772
IV	Saņemtās dotācijas	6 427 374	7 301 150	2 523 121
V	Ieņēmumi no saimnieciskās darbības	15 687 268	22 958 299	17 534 408,34
VI	Citi ieņēmumi	13 686 980	8 109 331	12 760 238
VII	Ieņēmumi kopā	38 175 281	41 916 288	36 945 512,34
VIII	Izdevumi	-27 797 407	-42 241 235	-35 585 580,80
1.	Naudas maksājumi personām	-446 004	-367 301	-344 618,23
2.	Materiālu izdevumi	-3 588 530	-4 789 685	-2 631 492,57
3.	Algas	-6 309 302	-8 776 173	-7 260 921
4.	Sociālās apdrošināšanas maksājumi	-1 501 033	-2 069 033	-1 660 948
5.	Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana	-676 120	-817 616	-762 067
6.	Citi izdevumi	-23 592 854	-25 433 152	-22 926 751,15
IX	Nodokļi	-52 433	-46 899	-39 231
X	Izdevumi kopā	-36 166 276	-42 299 859	-35 626 029
XI	Ieņēmumu un izdevumu starpība	-2 009 005	-383 571	1 319 483,39

23. zīm. 99 NVO ieņēmumu salīdzinājums par 2012., 2013. un 2014. gadu.

Avots: Lursoft.

Kā redzams 23. zīmējumā, vislielākais ieņēmumu īpatsvars ir ieņēmumiem no saimnieciskās darbības, pēc tam seko citi ieņēmumi, un tad – dotācijas. Vislielākie ieņēmumi no saimnieciskās darbības bijuši 2013. gadā, tad seko 2014. gads, pēc tam – 2012. gads. Citi ieņēmumi vislielākie bijuši 2012. gadā, pēc tam seko 2014. gads un 2012. gads. Saņemtās dotācijas vislielākās bijušas 2013. gadā, pēc tam seko 2012. gads, bet 2014. gadā tās samazinājās.

24. zīm. 99 NVO izdevumu salīdzinājums par 2012., 2013. un 2014. gadu.

Avots: Lursoft

24. zīmējumā redzams, ka vislielākais izdevumu īpatsvars ir citiem izdevumiem, pēc tam seko algas, un tad – materiālu izdevumi. Citi izdevumi vislielākie bijuši 2013. gadā, pēc tam seko 2012. gads un 2014. gads. Algas vislielākās bijušas 2013. gadā, tad seko 2014. gads, pēc tam – 2012. gads. Materiālu izdevumi vislielākie bijuši 2013. gadā, pēc tam seko 2012. gads, bet 2014. gadā tie samazinājās.

8.4.1. NVO ieņēmumu salīdzinājums

11. tabula

Biedrību un nodibinājumu gada pārskatu
Ieņēmumu un izdevumu pārskatu kopsavilkums
Avots: Lursoft.

Rindas nosaukums	2013. g.	2014. g.
	Summa, tūkst. EUR	Summa, tūkst. EUR
I. Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas	34 530,18	36 033,39
II. Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi	75 296,57	76 431,04
III. Saņemtie mantojumi	106,83	117,48
IV. Saņemtās dotācijas	73 826,09	90 770,30
V. Ieņēmumi no saimnieciskās darbības	88 825,26	94 020,34
VI. Citi ieņēmumi	86 395,63	92 722,54
VII. Ieņēmumi kopā	358 980,56	390 095,09
VIII. Izdevumi	336 701,21	367 715,81
1. Naudas maksājumi personām	27 439,45	32 630,84
2. Materiālu izdevumi	41 452,46	39 339,74
3. Algas	48 420,15	53 094,94
4. Sociālās apdrošināšanas maksājumi	11 003,69	11 668,52
5. Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana	16 502,05	18 478,77
6. Citi izdevumi	191 883,40	211 575,88
IX. Nodokļi	1183,91	929,13
X. Izdevumi kopā	337 885,13	367 715,81
XI. Ieņēmumu un izdevumu starpība	21 095,43	22 379,29

Pēc 11. tabulas var secināt, ka vislielākais īpatsvars **2013. gadā** bijis **ieņēmumiem** no:

- saimnieciskās darbības ar 25% īpatsvaru, pēc tam seko citi ieņēmumi ar 24% īpatsvaru;
- saņemtajiem ziedojumiem un dāvinājumiem – ar 21% īpatsvaru;
- saņemtajām dotācijām – ar 20% īpatsvaru.

Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas ir otrais mazākais rādītājs ar 10% īpatsvaru.

Vislielākais īpatsvars **2014. gadā** bijis **ieņēmumiem** no:

- saimnieciskās darbības – ar 24% īpatsvaru;
- citiem ieņēmumiem – ar 24% īpatsvaru;
- saņemtajām dotācijām – ar 23% īpatsvaru;
- saņemtajiem ziedojumiem un dāvinājumiem – ar 20% īpatsvaru.

Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas ir otrais mazākais rādītājs ar 9% īpatsvaru.

Kopumā **no saimnieciskās darbības un citiem ieņēmumiem veidojas lielākais ieņēmumu īpatsvars**. Savukārt biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas kopā ar ziedojumiem un dāvinājumiem veido ap 30%. Tomēr ziedojumi un dāvinājumi, kā arī dotācijas, kas veido ap 20% īpatsvaru, nav prognozējami ieņēmumi. Līdz ar to NVO jāveic saimnieciskā darbība, lai tās pašas varētu sevi uzturēt – maksāt telpu īri un komunālos maksājumus, iegādāties biroja inventāru un tehniku, iegādāties materiālus, kas nepieciešami statūtos paredzēto mērķu īstenošanai utt.

8.4.2. Salīdzinājums par 2013. gada un 2014. gada NVO ieņēmumiem

Salīdzinot ieņēmumus par 2013. un 2014. gadu, var izdarīt secinājumus par NVO ieņēmumu dinamiku, un galvenais no tiem ir: **2014. gadā NVO ieņēmumi palielinājušies visos ieņēmumu posteņos**. Citi secinājumi:

- kopējie ieņēmumi salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 8%**;
- biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušās par 4%**;
- saņemtie ziedojumi un dāvinājumi 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 1%**;
- saņemtie mantojumi 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 9%**;
- saņemtās dotācijas 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušās par 19%**;
- ieņēmumi no saimnieciskās darbības 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 6%**;
- citi ieņēmumi 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 7%**.

8.4.3. Salīdzinājums par 2013. gada un 2014. gada NVO izdevumiem

2013. gadā sociālās apdrošināšanas maksājumi salīdzinājumā ar kopējiem izdevumiem veidoja 3%. Aprēķinātā bruto alga bija 11 664,41 EUR. Ieņēmumu un izdevumu pārskatā postenī „Sociālās apdrošināšanas maksājumi” uzrādītas mazākas aprēķinātās darba devēja VSAOI. No tā var secināt, ka NVO strādājuši pensionāri un personas, kurām piemēro citu valsts sociālās apdrošināšanas likmi.

Situācija tāda pati bija arī 2014. gadā – ieņēmumu un izdevumu pārskata postenī „Sociālās apdrošināšanas maksājumi” uzrādītas par 856,58 tūkstošiem EUR mazākas aprēķinātās darba devēja VSAOI. Tas liek secināt, ka NVO nodarbinājušas personas, kurām VSAOI tiek aprēķināts pēc mazākas likmes, – piemēram, tie bijuši pensionāri u.c. personas.

Centrālās statistikas pārvaldes dati par 2013. gadu liecina, ka kopējais darbinieku skaits NVO sektorā bijis 9430 cilvēku. Vidēji uz vienu darbinieku gadā alga bija 5134 EUR; vidējā alga mēnesī – 427,89 EUR. Kopumā par gadu no 1. ceturkšņa līdz 2013.

gada pēdējai darba dienai darbinieku skaits bija palielinājies par 629 cilvēkiem. Šāds rādītājs nozīmē, ka arī NVO aktivitāte bija palielinājusies. Pozitīvi vērtējams, ka NVO nodarbina cilvēkus ar darba tiesiskajām attiecībām, maksā tiem algu un budžetā – nodokļus.

Analizējot gada pārskata datus, var izdarīt secinājumus par izdevumu dinamiku 2013. un 2014. gadā:

- 2014. gadā **vislielāko īpatsvaru ieņem citi izdevumi** – vairāk nekā pusi (58%), pēc tam seko algas (14%) un materiālu izdevumi (11%). Līdzīgs īpatsvars vērojams 2013. gadā;
- kopējie izdevumi salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 8%**;
- nodokļi salīdzinājumā ar 2013. gadu **samazinājušies par 27%**;
- naudas maksājumi personām salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 16%**;
- materiālu izdevumi salīdzinājumā ar 2013. gadu **samazinājušies par 5%**;
- algas salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušās par 9%**;
- sociālās apdrošināšanas maksājumi salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 6%**;
- pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 11%**;
- citi izdevumi salīdzinājumā ar 2013. gadu **palielinājušies par 9%**.

Naudas maksājumu personām, algu, sociālās apdrošināšanas maksājumu, pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana, ka arī citu izdevumu īpatsvars 2014. gadā pieaudzis, bet samazinājušies nodokļu un materiālu izdevumi.

8.5. Bilance

Bilance ir gada pārskata sastāvdaļa, kurā norāda NVO līdzekļu un to avotu (aktīvu un pasīvu) atlikumus bilances datumā, piemēram, 31. decembrī. Līdzekļus norāda bilances aktīvā, bet to avotus – bilances pasīvā. Bilances aktīva kopsummai jābūt vienādai ar bilances pasīva kopsummu. Bilances aktīvā norāda NVO pirktos, kā arī ziedojumā vai dāvinājumā, mantojumā vai citādā veidā saņemtus ilgtermiņa ieguldījumus un apgrozāmos līdzekļus.

12. tabula

99 NVO gada pārskata sadaļas „Bilance” dati
Avots: Lursoft.

Nr.	Posteņa nosaukums	2014. gads	Posteņa nosaukums	2014. gads
	Aktīvs	EUR	Pasīvs	EUR
	Ilgtermiņa ieguldījumi	10 006 106	I. Fondi	12 539 202,1
I	Nemateriālie ieguldījumi	50 725	1. Pamatfonds	1 992 443
II	Pamatlīdzekļi	7 712 691	2. Mērķfondi	3 961 046
1.	Nekustamais īpašums	5 470 991	3. Rezerves fonds	6 585 713,13
2.	Pārējie pamatlīdzekļi	2 241 700	II. Ilgtermiņa kreditori	1 137 289
III	Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi	2 242 690	1. Ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm	1 056 435
1.	Akcijas un daļas	2 136 261	2. Citi aizņēmumi	80 854
2.	Ilgtermiņa aizdevumi	106 429	III. Īstermiņa kreditori	6 088 472
	Agrozāmie līdzekļi	9 758 857,13	1. Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm	184 407
I	Krājumi	1 430 256	2. Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	382 493
1.	Materiāli	50 303	3. Pārējie kreditori	5 221 572
2.	Preces	1 379 953		
II	Debitori	3 100 769,12		
III	Vērtspapīri	658		
IV	Nauda	5 250 339,14		
	Bilance	19 764 963,1		19 764 963,1

Postenis „Agrozāmie līdzekļi” nesakrīt ar apakšposteņiem, jo saskaitot veidojas 9 782 022,26 EUR, un starpība ir 23 165,13 EUR. Postenis „Īstermiņa kreditori” nesakrīt ar apakšposteņiem, jo saskaitot veidojas 5 788 472 EUR, un starpība ir 300 000 EUR. Matemātiskās nesakrītības iespējamas, jo NVO ir nepareizi atspoguļojušas gada pārskata apakšposteņus. Iespējams, gada pārskati pēc VID analīzes vēlāk ir laboti. Gada pārskatā summas jānorāda bez centiem.

8.5.1. Balances aktīvu posteņu datu analīze

Lai izdarītu secinājumus par NVO sektora ilgtermiņa ieguldījumiem, apgrozāmajiem līdzekļiem, fondiem un kreditoriem, veikts pētījums par 99 NVO bilances rādītājiem par 2014. gadu. Tā kā iesniegti neprecīzi bilances dati, kas veido būtisku starpību pa atsevišķiem bilances apakšposteniem, var izdarīt ierobežotus secinājumus.

1. Vislielāko procentuālo daļu NVO bilances aktīvos veido:

- pamatlīdzekļi – 39%,
- nauda – 27%,
- debitori – 16%.

2. **Nemateriālie ieguldījumi** no kopējiem bilances aktīviem veido pavisam nenozīmīgu apjomu – tikai **0,26% vai 0%**. Nemateriālie ieguldījumi ir arī datorprogrammas atlikusī vērtība, ja tās cena nav iekļauta datora iegādes izmaksās un iegādes līgums dod tiesības šo datorprogrammu lietot pastāvīgi, pieļaujot, ka katrai NVO jābūt datoram, kam nepieciešama datorprogramma, bet, apskatot 99 NVO atsevišķi, nemateriālie ieguldījumi uzrādīti tikai 14 NVO. Tas liecina, ka iegādātās datorprogrammas izmaksās ir iegrāmatotas pilnā apmērā, neparedzot tām ilgāku izmantošanu un nolietojumu aprēķinot katru gadu. Ja tas ir tā, tad licence vajadzīga visām programmām. Nemateriālo ieguldījumu neesamība var liecināt arī par nelicenzētu programmu izmantošanu. Taču, lai izdarītu konkrētākus secinājumus, jāapzina, cik katrai NVO ir datoru, un tikai tad var jautāt par datorprogrammu licencēm.
3. **Pamatlīdzekļi** veido **39%** no kopējiem bilances aktīviem jeb 1/3 daļu.
4. Lielākās pamatlīdzekļu summas ir 574 650 EUR, 196 641 EUR, 320 223 EUR un 220 317 EUR. Pamatojoties uz šīm lielākajām pamatlīdzekļu summām, var veikt atsevišķu pētījumu par konkrētu NVO, lai pārlicinātos, vai tās darbībai tik tiešām vajadzīgi šāda apjoma pamatlīdzekļi vai arī tie uzskatāmi par labumiem, kurus izmanto NVO valde vai biedri savu hobiju apmierināšanai (piemēram, luksusa klases automašīnas un ūdens transports).
5. **Nekustamais īpašums** pret kopējiem pamatlīdzekļiem ir **71%**. **Pārējie pamatlīdzekļi** pret kopējiem pamatlīdzekļiem veido **29%**.
6. Izpētot 99 NVO, **16 NVO pieder nekustamais īpašums**, bet lielākai daļai no tām pieder pārējie pamatlīdzekļi.
7. NVO pēc to sociālās būtības nebūtu jānodarbojas ar akciju vai kapitāldaļu iegādi augļu ieguvei. Izņēmums varētu būt gadījums, kad akcijas vai kapitāldaļas saņemtas ziedojumā, dāvinājumā vai mantojumā. Tādēļ būtu jāveic atsevišķs NVO pētījums, jo no 99 pētāmajām NVO **septiņām NVO pieder akcijas un kapitāldaļas komercsabiedrībās** par dažādām summām no nepilniem 3 EUR līdz pat 2 093 577 EUR.
8. **Krājumi** pret bilances aktīviem veido **7%**. **Materiāli** uzrādīti 12 NVO no 99. Vislielākā summa, kas norādīta pie materiāliem, ir 27 864 EUR. **Preces**

uzrādītas 21 NVO no 99. Lielākās preču summas ir 557 786 EUR, 372 775 EUR un 226 966 EUR.

9. **Debitori** pret bilances kopējiem aktīviem ir **16%**. Debitoru sastāvā norāda biedrības un nodibinājuma prasījumus no citām personām.
10. NVO rīcībā ir arī skaidrā nauda vai bankas kontos esošā bezskaidrā nauda. **Nauda** pret bilances kopējiem aktīviem veido **27%**.

8.5.2. Bilances pasīvu posteņu datu analīze

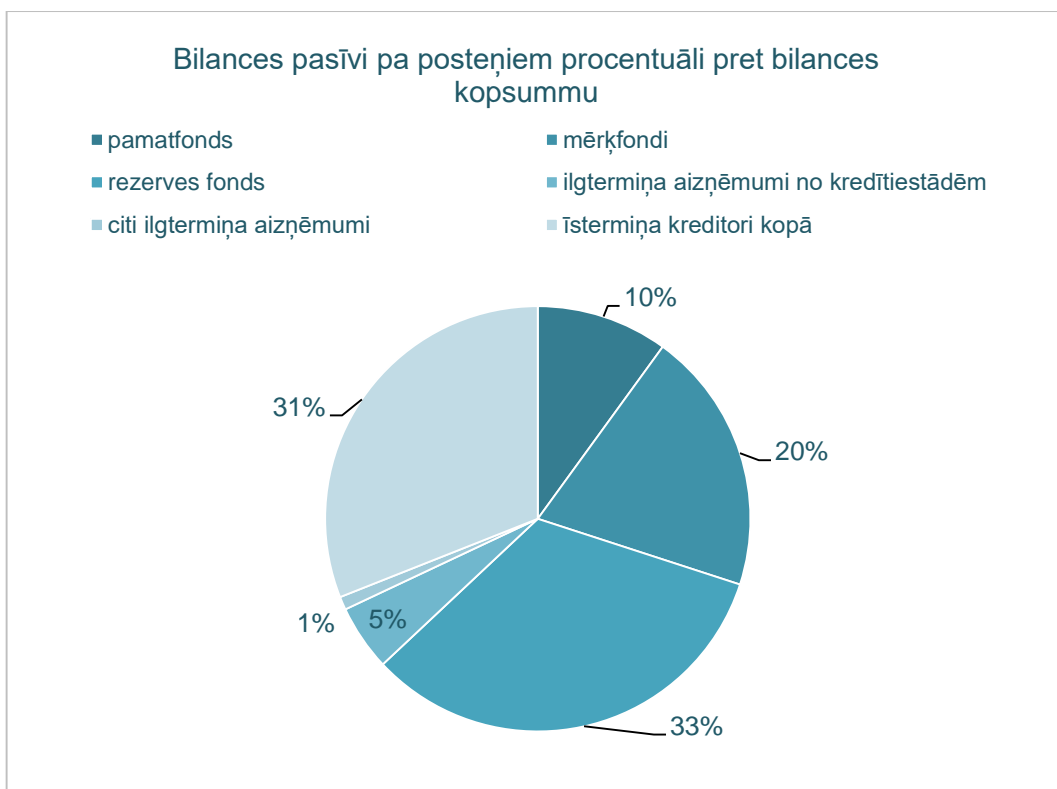
Bilances pasīvā norāda biedrības, nodibinājuma vai arodbiedrības fondus, kā arī ilgtermiņa un īstermiņa kreditoru parādus.

13. tabula

Bilances pasīva posteņi
Avots: Lursoft.

Fondi	Summa, EUR
Pamatfonds	1 992 443
Mērķfondi	3 961 046
Rezerves fonds	6 585 713,13
Fondi kopā	12 539 202,1
Ilgtermiņa kreditori	
Ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm	1 056 435
Citi aizņēmumi	80 854
Ilgtermiņa kreditori kopā	1 137 289
Īstermiņa kreditori	
Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm	184 407
Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	382 493
Pārējie kreditori	5 221 572
Īstermiņa kreditori kopā⁸⁸	6 088 472

⁸⁸ Saskaitot īstermiņa kreditorus kopā, veidojas 5 788 472 EUR, un starpība ir 300 000 EUR. Tādējādi iespējams, ka kāda NVO nav nodalījusi šo summu apakšpostenī, līdz ar to nevar izdarīt pareizus secinājumus.

25. zīm.99 NVO gada pārskata sastāvdaļas „Bilance” pasīvu struktūra.
Avots: Lursoft.

Veicot bilances pasīvu analīzi, var izdarīt vairākus secinājumus.

1. Vislielāko procentuālo daļu NVO bilances pasīvos veido:

- rezerves fonds – 27%,
- īstermiņa kreditori – 31%,
- mērķfondi – 20%.

2. Visu 99 pētāmo NVO **pamatfonds** (ilgtermiņa ieguldījumi) kopējā bilances pasīvā veido **10%**. Šis fonds paredzēts ierobežotai lietošanai. **Mērķfonds** (ieguldījumi ar konkrētu mērķi kopējā bilances pasīvā veido **20%**. Arī šis fonds paredzēts ierobežotai lietošanai.

Rezerves fonds kopējā bilances pasīvā veido **33%**. Šis fonds paredzēts neierobežotai lietošanai.

3. Visu 99 pētāmo NVO **ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm** kopējā bilances pasīvā veido **5%**. Tas nozīmē, ka NVO no bankām aizņēmušās kredītus uz ilgu laiku. No 99 NVO **ilgtermiņa kredītus aizņēmušās 11 NVO**.

4. **Īstermiņa kredītsaistības ar bankām ir 9 NVO**. Lielākās summas ir 1 555 EUR, 2 990 EUR, 163 705 EUR, 4051 EUR, 7222 EUR un 4884 EUR.

5. **Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas**, ko samaksājušas nevalstiskās organizācijas, veido **382 493 EUR**.

6. Pie pārējiem kreditoriem (īstermiņa) norāda NVO saistības ar citām personām par īstermiņa aizņēmumiem, saņemtajām precēm un sniegtajiem pakalpojumiem, kā arī saistības attiecībā pret darbiniekiem par to kontos kredītiestādēs neieskaitītajām vai no NVO kases neizmaksātajām algām, atlīdzībām vai citiem maksājumiem. No 99 pētāmajām NVO **pārējie kreditori** veido **5 221 572 EUR**. Šim postenim jābūt nosegtam ar naudu un krājumiem. Nauda NVO bilanci veido 5 250 339,14 EUR, bet krājumi – 1 430 256 EUR. Līdz ar to **riski nerodas**.

8.6. Gada pārskatu pārbaude

NVO gada pārskatu pārbauda NVO pārvaldes iecelta revīzijas komisija, kas piedalās (un veic) materiālo līdzekļu (pamatlīdzekļi, krājumi, nauda un citi) un grāmatvedības datu inventarizācijā, grāmatvedības reģistru un attaisnojuma dokumentu pārbaudē, gada pārskata novērtēšanas un sastādīšanas pārbaudē, kā arī atbilstības normatīvajiem aktiem pārbaudē.

Revīzijas laikā visas piezīmes tiek pierakstītas un saglabātas. Revīzijas komisija var izteikt rakstiskus priekšlikumus un iebildumus par kļūdu labošanu, grāmatvedības politikas atbilstību, gada pārskata novērtējumu un citiem jautājumiem. Revīzijas komisija NVO pārvaldei par revīzijā konstatēto sniedz revīzijas ziņojumu, un zvērināts revidents sniedz arī gada pārskata atzinumu.

Normatīvie akti nenosaka NVO revīzijas komisijas kompetenci. Līdz ar to **rodas risks NVO sektorā gada pārskatu pārbaudīt tikai formāli**. Tas savukārt rada risku **sniegt gada pārskatā nepatiesu, maldinošu, neskaidru, nepārskatāmu informāciju**. Tādējādi gada pārskata lietotājs var izdarīt nepareizus secinājumus un pieņemt tādas lēmumus, kas NVO var radīt negatīvas finansiālas sekas, piemēram, maksātnespējas riskus, nespēju norēķināties ar kreditoriem, parādus darbiniekiem, nodokļu parādus utt. Ja revīziju veic profesionālis – zvērināts revidents –, tad minētie riski samazinās. Tā kā par zvērināta revidenta pakalpojumiem ir jāmaksā, tad ne visas NVO to var atļauties.

8.7. Priekšlikumi NVO grāmatvedības uzlabošanai

Grāmatvedības pētījuma gaitā radušies vairāki vērojumi, secinājumi un kritiski jautājumi attiecībā uz NVO darbību regulējošo grāmatvedības likumdošanas bāzi un praksi. Pētījuma autori definēja priekšlikumus NVO grāmatvedības uzlabošanai, kas veicinātu godīgāku un pārskatāmāku NVO finanšu darbību uzskaiti un uzraudzību.

Priekšlikumi attiecībā uz ieņēmumu un izdevumu uzskaiti

1. Attiecībā uz NVO, kuras sastāda gada pārskatu un veic saimniecisko darbību, noteikt normatīvajos aktos obligāti sastādāmo gada pārskata pielikumu, kurā norādīti visi ieņēmumu un izdevumu pārskata ieņēmumu posteņu atšifrējumi pa grāmatvedības kontiem ar paskaidrojumu. Gada pārskata ziņojumā minētā informācija nav nepieciešama.
2. Noteikt Biedrību un nodibinājumu likumā, kā arī Komerclikumā komercdarbības pazīmes un kārtību, kādā NVO jāreģistrējas komercreģistrā par komercsabiedrību. Noteikt šādiem gadījumiem reorganizācijas kārtību arī

grāmatvedību reglamentējošos normatīvajos aktos un nodokļu reglamentējošos normatīvajos aktos.

3. Noteikt saimnieciskai darbībai izņēmumus, kad UIN nav jāmaksā, piemēram:
 - dzīvokļu apsaimniekošanas biedrībām, ja ienākumi tiek izlietoti namu remontam;
 - medicīnas biedrībām, ja ienākumi tiek izlietoti medikamentu un medicīnas iekārtu iegādei;
 - izglītības biedrībām, ja ienākumi tiek izlietoti grāmatu un skolas preču iegādei;
 - kultūras biedrībām, ja ienākumi tiek izlietoti tautastērpu iegādei.
4. Noteikt UIN maksāšanas pienākumu atkarībā no ieņēmumu izlietojuma. Pieļaut veidot uzkrājumus pamatlīdzekļu un krājumu iegādei.
5. Izveidot jaunus Ministru kabineta noteikumus, kas detalizēti aprakstītu NVO sektora gada pārskata sastādīšanas kārtību, novērtēšanu un pārvērtēšanu pa posteņu veidiem un aprēķināšanas kārtību.
6. Veikt VID auditu tām NVO, kuras saņem tikai saimnieciskās darbības ieņēmumus, un aprēķināt budžetā nenomaksāto UIN un PVN.
7. Uzrakstīt jaunu likumu „Par sociālo uzņēmējdarbību”, kura mērķis būtu regulēt NVO saimnieciskās darbības ieņēmumu izlietojumu NVO darbībai. Piemēram, no saimnieciskās darbības ieņēmumiem var iegādāties labdarībai paredzētas mantas, uzbūvēt bērniem rotaļu laukumu, rīkot nometnes utt.
8. VID salīdzināt savā rīcībā esošos datus ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem un noskaidrot, kāpēc radusies atšķirīga informācija darba algu un sociālo iemaksu maksājumos.
9. VID noskaidrot, kāpēc samazinājušies nodokļu maksājumi par 2014. gadu, proti, vai tas ir saistīts ar NĪN atlaidēm.
10. Izdarīt izmaiņas likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” un likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, ietverot normas, kas pieļautu saņemt atlaidi tiem nodokļu maksātājiem, kuri izdara ziedojumus fizisku personu izglītībai vai veselības uzlabošanai.

Priekšlikumi attiecībā uz bilanci

1. Veikt NVO auditu, lai noskaidrotu, vai to izdevumi izlietoti statūtos paredzētajiem mērķiem. Pievērst uzmanību pārējiem NVO pamatlīdzekļiem, akcijām un daļām, ilgtermiņa aizdevumiem, ilgtermiņa aizņēmumiem no kredītiestādēm, citiem ilgtermiņa aizņēmumiem, īstermiņa aizņēmumiem, pārējiem īstermiņa kreditoriem.
2. Noskaidrot, vai datorprogrammām ir nepieciešamās licences.
3. Noteikt grāmatvedības uzskaites prasības atsevišķi divkāršai un atsevišķi vienkāršai grāmatvedībai, ievērojot uzkrājumu principus un kases principus.

4. Noteikt pamatlīdzekļu uzskaites kārtību, nolietojuma un novērtēšanas veidus.
5. Noteikt krājumu uzskaites un novērtēšanas veidus.
6. Noteikt prasības gada pārskata pielikumā uzrādīt atšifrējumu pa bilances posteņiem.
7. Noteikt debitoru uzskaites un novērtēšanas veidus.

Priekšlikumi attiecībā uz gada pārskatiem

1. Noteikt normatīvajos aktos NVO revīzijas komisijā vismaz vienu personu, kas pārzina grāmatvedību.
2. Noteikt normatīvajos aktos obligāti saglabāt revīzijas piezīmes, kurās var izsekot līdz NVO pārbaudes gaitai.

9. Priekšlikumu kopuma izstrāde NVO finansēšanas sistēmas attīstībai Latvijā

9.1. Analīze

Tiesiskais regulējums attiecībā uz NVO finansēšanu no valsts budžeta līdzekļiem 2014. un 2015. gadā nav būtiski mainījies. Galvenie finansējuma avoti NVO tāpat ir ieņēmumi no saimnieciskās darbības, saņemtie ziedojumi, dalība projektu konkursos (gan valsts pārvaldes iestāžu, gan ārvalstu donoru izsludinātajos konkursos), finansējums deleģēto valsts pārvaldes (pašvaldību) uzdevumu izpildei, iepirkumu procedūru rezultātā iegūtais finansējums pakalpojumu sniegšanai.⁸⁹ Tomēr jāatzīmē, ka pēdējo pāris gadu laikā notikusi būtiska virzība politiskā līmenī, lai tiktu izveidots **valsts finansēts NVO fonds**. Fonds sniegtu atbalstu NVO kapacitātes stiprināšanai, NVO pārstāvju darbam nozaru ministriju un Ministru kabineta veidotajās darba grupās, atzinumu izstrādē un sniegšanā. Pašreiz NVO fonds ir tikai valdības plānā un koncepcijā, kas ir politikas plānošanas dokumenti, nevis tiesību akti. Kā zināms, politiskiem solījumiem ne vienmēr var ticēt, īpaši, ja konkrētu iniciatīvu realizēšanai nepieciešami budžeta līdzekļi, tomēr tas dod cerību, ka pēc daudzu gadu diskusijām šī iniciatīva beidzot varētu materializēties reālā formā.

9.2. Pieejamie fondu līdzekļi

Līdz 2016. gadam NVO ir pieejams nozīmīgs atbalsts – Sabiedrības integrācijas fonda administrētais ārvalstu piešķirtais finansējums, kas tika īstenots ar Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta grantu shēmas „Nevalstisko organizāciju fonds” (turpmāk – EEZ un Norvēģijas grantu shēmas NVO fonds) starpniecību.⁹⁰ Taču no 2016. gada šie līdzekļi vairs nav pieejami un nav skaidrs, kas šo finanšu robu aizpildīs NVO sektorā.

9.3. Valsts finansēts NVO fonds – tapšanas gaita un statuss

Pilsoniskās līdzdalības veicināšana un pilsoniskās sabiedrības aktivitāšu atbalsts minēti Nacionālajā attīstības plānā (NAP) kā uzdevumi rīcības virziena „Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats”⁹¹ ietvaros. NVO fonda koncepcijas izstrāde un Latvijas NVO fonda ieviešana atbilstoši MK apstiprinātajam ieviešanas modelim iekļauti kā uzdevumi Valdības rīcības plānā.⁹² Sagaidāmais rezultāts līdz 2018. gadam atbilstoši Valdības rīcības plānam ir īstenota NVO atbalsta programma „NVO fonds”.⁹³ Par NVO fonda koncepcijas izstrādi atbildīgā ministrija ir Kultūras ministrija, un par Latvijas NVO fonda ieviešanu atbildīgais ir noteikts Sabiedrības integrācijas fonds.⁹⁴

⁸⁹ Stkāk par NVO pieejamiem tiešiem finansējuma avotiem Kultūras ministrijas konceptuālajā ziņojumā: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40336784> – skatīts 23.07.2015.

⁹⁰ Turpat.

⁹¹ <http://likumi.lv/doc.php?id=253919> – skatīts 23.07.2015.

⁹² 2015. gada 16. februārī MK apstiprinātā Valdības rīcības plāna 136. uzdevuma 1. un 4. pasākums: <http://likumi.lv//ta/id/272247?&search=on> – skatīts 23.07.2015.

⁹³ Turpat.

⁹⁴ SIF apstiprināts par atbildīgo institūciju, acīmredzami pamatojoties uz KM iesniegto konceptuālā ziņojuma par NVO fondu starpziņojumu, kurā SIF kā NVO administrētājs bija ietverts kā atbalstāms modelis.

Nacionālā Nevalstisko organizāciju fonda (NVO fonds) izveides nepieciešamība diskutēta sen, bet, tā kā visus šos gadus ar īsu pārtraukumu bija pieejami ārvalstu finansētāju līdzekļi dažādu NVO aktivitāšu un darbības atbalstam, NVO fonda izveide nebija nonākusi prioritāšu virsotnē. Konkrētāka virzība šajā jautājumā notika 2014. gadā, kad NVO spiediena rezultātā tika organizētas vairākas darba grupas sēdes starpziņojuma sagatavošanai par NVO fonda izveides koncepciju. 2014. gadā KM sagatavoja un iesniedza MK informatīvu ziņojumu „Par valdības rīcības plāna 128.3. pasākuma „Uzsākt koncepcijas par valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda izveidi izstrādi, t.sk. līdz 2014. gada 1. oktobrim sagatavojot starpziņojumu izskatīšanai Ministru kabinetā par koncepcijas izstrādes gaitu” īstenošanas gaitu”.⁹⁵ MK to pieņēma zināšanai 2014. gada 10. novembra sēdē. Kultūras ministrija NVO fonda koncepcijas izstrādi ir iekļāvusi starp prioritātēm 2015. gadā.⁹⁶

Pēc biedrības „Latvijas pilsoniskā alianse” iniciatīvas 2015. gada jūnijā tika sagatavota un nosūtīta atklāta vēstule Saeimai, Ministru prezidentei un partiju frakcijām, kā arī Kultūras ministrei par NVO fonda izveides nepieciešamību, paredzot tam līdzekļus jau 2016. gada valsts budžetā; to parakstīja vairāki desmiti biedrību un nodibinājumu⁹⁷. 2015. gada vasarā pēc KM iniciatīvas notikušas dažas darba grupas tikšanās, lai finalizētu un tālāk virzītu Ministru kabinetā gala konceptuālo ziņojumu „Par valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda izveidi”. Ziņojuma projekts par NVO fonda izveidi tika prezentēts arī NVO un MK sadarbības memoranda sēdē 2015. gada 29. jūlijā⁹⁸. Memoranda sēdes dalībnieku – NVO pārstāvju – galvenais uzsvars bija NVO fonda izveides un valsts finansējuma paredzēšana jau 2016. gada valsts budžetā.

MK ziņojumu apstiprināja 2015. gada 1. decembrī, apstiprinot arī finansējumu NVO fonda finansēšanas modeļa 3. variantā īstenošanai. Atbalstītais NVO fonda finansēšanas modelis paredz **noteikt SIF par jaunveidojamā NVO fonda, kas būtu kā atsevišķa valsts budžeta programma, administrētāju**. Tāpat MK uzdeva SIF līdz 2016. gada 1. martam izstrādāt un apstiprināt NVO fonda darbības stratēģiju līdz 2018. gadam, saskaņojot to ar Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomi un Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomi.⁹⁹

KM iesniedza pieprasījumu pēc papildu līdzekļiem jauno politisko iniciatīvu īstenošanai, tostarp NVO fondam 700 000 EUR apmērā pirmajam NVO fonda darbības gadam. Tomēr šis priekšlikums netika atbalstīts. Kultūras ministrijai 2016. gadam piešķirts finansējums 400 000 eiro apmērā nevalstisko organizāciju projektu līdzfinansējumam KM valsts budžeta programmā „Nevalstisko organizāciju atbalsts un sabiedrības integrācijas politikas īstenošana”.¹⁰⁰

⁹⁵ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40336784> – skatīts 31.05.2015.

⁹⁶ http://www.km.gov.lv/lv/jaunumi/?news_id=5955 – skatīts 31.05.2015.

⁹⁷ http://www.nvo.lv/site/attachments/28/05/2015/NVO_FONDS2015.pdf – skatīts 31.05.2015.

⁹⁸ <http://www.mk.gov.lv/content/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padomes-sedes> – skatīts 02.12.2015.

⁹⁹ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40373478&mode=mk&date=2015-12-01> – skatīts 02.12.2015.

¹⁰⁰ http://www.km.gov.lv/lv/jaunumi/?news_id=7091 – skatīts 02.12.2015.

9.3.1. NVO fonda mērķi un iespējamie modeļi

NVO fonda vispārējais mērķis paredz **stiprināt pilsoniskās sabiedrības ilgtspējīgu attīstību Latvijā**.¹⁰¹ Latvijas NVO fonda mērķis ir finansiāli atbalstīt BN, lai veicinātu iedzīvotāju līdzdalību sabiedriskajos procesos, uzlabotu iedzīvotāju dzīves kvalitāti un stiprinātu demokrātiju Latvijā.¹⁰² Fonds nodrošinātu iespēju biedrībām un nodibinājumiem saņemt finansējumu to darbības kapacitātes stiprināšanai un aktivitāšu īstenošanai; **īpaši nozīmīgs tas būtu organizācijām, kuras strādā dažādu jomu interešu aizstāvībā, līdzdalības un demokrātijas veicināšanā.**

Atbilstoši šim ziņojumam tika izstrādāti **trīs iespējamie NVO finansēšanas atbalsta modeļi**:

- 1. variants:** jauns, neatkarīgs fonds (iespējams nodibinājums);
- 2. variants:** nozares fonds – nozarei paredzētais finansējums tiek piešķirts pa nozarēm;
- 3. variants:** pilsoniskās sabiedrības ilgtspējības attīstības stiprināšanai un NVO darbības atbalstam izveidota atsevišķa valsts budžeta programma.¹⁰³

Pēdējais, 3. variants, guva vislielāko atbalstu darba grupas ietvaros un tika atbalstīts arī Ministru kabinetā. Ziņojuma izstrādes gaitā Latvijas Pilsoniskā alianse izstrādāja un iesniedza KM darba grupai savus priekšlikumus par finansējuma nodrošināšanu NVO fonda darbības uzsākšanai.

- Izveidot atsevišķu valsts budžeta programmu „NVO fonds” un piešķirt līdzekļus šī fonda darbības nodrošināšanai un tā atbalstāmo projektu īstenošanai, kuru administrēšanu veic SIF, izveidojot atsevišķu administratīvu struktūru tieši NVO fonda administrēšanai, kas būtu nodalīta no pašreizējās SIF padomes un projektu izvērtēšanas struktūras.
- NVO fonda apjoms saglabājams tādā apjomā kā pašreizējie ārvalstu finanšu instrumenti EEZ un Norvēģijas programmās. Finansējumu valsts budžetā varētu rast uz t.s. „deputātu kvotu” rēķina, kas tagad jau atkal kļuvušas par normu. To kopējais apjoms ir pietiekams, lai vismaz uzsāktu NVO fonda budžeta programmu, pēc tam katru gadu to attiecīgi palielinot.
- Papildus jāveic arī grozījumi SIF likumā, paredzot, ka SIF piešķirtais finansējums tieši NVO fonda programmām katru gadu tiks palielināts – līdzīgi kā Valsts Kultūrkapitāla fonda likumā, kas paredz, ka valsts budžeta līdzekļu piešķirums kārtējam gadam ir lielāks nekā iepriekšējā budžeta gadā.¹⁰⁴
- Nevalstiskās organizācijas, kā arī citas organizācijas, kas iesaistītas interešu aizstāvības un pilsoniskās sabiedrības attīstības veicināšanā, papildu finansējumu NVO fondam varētu piesaistīt no valsts kapitālsabiedrībām, ja tiktu veikti grozījumi „Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas

¹⁰¹ Konceptuālais ziņojums „Par valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda izveidi”, 15. lpp. – skatīts 02.12.2015.

¹⁰² Turpat, 5. lpp.

¹⁰³ Turpat, 4. lpp.

¹⁰⁴ Valsts kultūrkapitāla fonda likuma 5. panta 2. daļa paredz, ka „valsts budžeta līdzekļu piešķirums kārtējam gadam ir lielāks nekā iepriekšējā budžeta gadā”:
<http://likumi.lv/doc.php?id=81064> – skatīts 23.07.2015.

novēršanas likumā”, papildinot 10. panta 2. daļas 1. punktu ar iespēju ziedot pilsoniskās sabiedrības attīstības veicināšanai. Piedāvātā jaunā likuma redakcija varētu būt šāda:

„... (2) *Kapitālsabiedrība šā likuma 11. un 12. pantā noteiktajā kārtībā finanšu līdzekļus vai mantu drīkst dāvināt (ziedot), ja vienlaikus pastāv šādi nosacījumi:*

*1) dāvinājums (ziedojums) paredzēts kultūras, mākslas, zinātnes, izglītības, sporta, vides vai veselības aizsardzības, **pilsoniskās sabiedrības attīstības**, kā arī sociālās palīdzības veicināšanai; ..”*

Papildinot likuma „Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums” 10. panta 2. daļas 1. punktu ar iespēju ziedot pilsoniskās sabiedrības attīstības veicināšanai, tiktu novērsta situācija, kad pašreiz šādam mērķim valsts kapitālsabiedrības ziedot nevar vispār, kas nostāda interešu aizstāvības organizācijas sliktākā stāvoklī attiecībā pret citām organizācijām, kuras darbojas likumā minētajās jomās, kurās var tikt veikti ziedojumi (sports, zinātne, māksla u.c.). Protams, tas pats par sevi nenodrošinātu paredzamu finansējumu NVO fondam, jo valsts kapitālsabiedrībām nav pienākuma ziedot, turklāt nav arī pienākuma ziedot proporcionāli visām likumā noteiktajām jomām, tomēr tas pavērtu iespēju pretendēt uz ziedojumiem no valsts kapitālsabiedrībām. Turklāt, ja minētie grozījumi varētu tikt virzīti kopā ar FM izstrādāto priekšlikumu kopumu valsts kapitālsabiedrību ziedošanas politikas un caurskatāmības uzlabošanai, tad, iespējams, varētu panākt labu risinājumu, proti, visām jomām tiktu ziedots proporcionāli.

9.3.2. NVO fonds – politisks lēmums un valsts drošības interešu stiprināšana

NVO fonda izveide, atvēlot tam valsts budžeta līdzekļus, ir politisks lēmums. Lai gan NVO fonda izveide nevar tikt uztverta kā absolūts risinājums, kas nodrošinās NVO sektora ilgtspējīgu attīstību, tas tomēr būtu nozīmīgs solis uz priekšu. Tādējādi valsts atzītu, ka NVO ir pietiekami svarīgs sadarbības partneris, lai tā rūpētos par NVO turpmāku līdzdalību politikas procesos un novērtētu NVO pienesumu ilgtspējīgas valsts politikas veidošanā. NVO fonda izveide ir viens no pašreizējās valdības uzdevumiem.

Tāpat viena no galvenajām valdības prioritātēm ir valsts drošība. Pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā un pastāvīgo dažādo hibrīdkara izpausmju kontekstā **valsts drošība cieši savijas ar pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas nepieciešamību**. Latvijas valstij nelojālu organizāciju un personu apvienību aktivitātes turpinās. Savu tautiešu organizāciju atbalstam no Krievijas tiek iepludināti ievērojami līdzekļi. Tas dod lielākas iespējas ietekmēt sabiedrības apziņu, un Latvijas pilsoniskā sabiedrība ar saviem ierobežotajiem resursiem nespēj konkurēt. Tādēļ ārkārtīgi būtiski ir stiprināt Latvijas pilsoniskās sabiedrības rīcībspēju, īpaši tās NVO, kuras darbojas Latvijas valstij svarīgu vērtību un interešu aizstāvības jomās un veicina sabiedrības saliedētību ap kopīgām vērtībām. Šajā kontekstā svarīgi panākt, lai valsts finansējums no NVO fonda netiktu piešķirts organizācijām, kuras ar deklarātvīem un tiesiskiem mērķiem patiesībā veic pretvalstiskas darbības. Šī mērķa sasniegšanai, iespējams, būtu jāsadarbojas ar drošības iestādēm, kā arī jāparedz kritēriji, kas nodrošinātu, lai NVO fonda līdzekļi netiktu piešķirti tādām organizācijām, kuras ir Latvijai nelojālu organizāciju „melnajā sarakstā” un par kurām saņemts pamatots drošības iestādes

atzinums. Šāda atzinuma pieprasīšana būtu tās institūcijas pienākums, kura izvērtē līdzekļu piešķiršanu.

9.4. Citas aktualitātes

NVO sektoram, papildus citiem finansējuma avotiem, katru gadu aktuāli ir divi finansējuma avoti – valsts kapitālsabiedrību ziedojumi un valsts budžeta līdzekļi, kas tiek piešķirti t.s. „deputātu kvotu” ietvaros. Deputātu kvotas bija vēl aizvien pastāvoša prakse 2015. gada budžetā, un arī 2016. gada budžeta veidošanas procesā šādas kvotas tika sadalītas, atbalstot daudzus deputātu individuāli iesniegtos priekšlikumus.

9.4.1. Valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību ziedojumi

Pēdējie būtiskie grozījumi pastāvošajā tiesiskajā regulējumā attiecībā uz valsts un pašvaldības kapitālsabiedrību iespējām ziedot vai nodot savu mantu bezatlīdzības ceļā NVO vai privātai kapitālsabiedrībai tika veikti 2012. gada beigās – „Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu”” (likuma nosaukums grozīts par „Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums”), kas stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī.¹⁰⁵

Joprojām Ministru kabinetā nav akceptēts FM projekts „Konceptija par publiskas personas kapitālsabiedrību, kapitālsabiedrību, kurās publiskas personas daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopumā pārsniedz 50 procentus, kā arī kapitālsabiedrību, kurās vienas vai vairāku publisku personu kapitālsabiedrību daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopumā pārsniedz 50 procentus, dāvinājumu (ziedojumu) politikas uzlabošanu.”¹⁰⁶ Tas ir bijis pieteikts skatīšanai, bet vēl aizvien atlikts. Saskaņā ar koncepcijas projektu, kas bija iesniegts MK, Finanšu ministrija atbalsta un tālāk virza variantu, kurš paredz, ka dāvinājumu kārtība jāuzlabo, ievērojot korporatīvās pārvaldības principus. Ja koncepciju apstiprinās un akceptēs FM piedāvāto uzlabojumu modeli, būtu nepieciešams izstrādāt grozījumus „Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likumā”, kā arī „Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likumā”. Pašreiz nekādi grozījumi likumos skatīšanai MK nav iesniegti. 2014. gada septembra Memoranda padomes sēdē tika skatīts FM sagatavotais ziņojums par valsts kapitālsabiedrību ziedošanas pilnveidošanu. Vairāku NVO pārstāvji iestājas pret to, ka valsts kapitālsabiedrības vispār ziedo. Dažu NVO pārstāvji ir par to, lai kapitālsabiedrības neziedotu vispār. FM atbalsta modeli, kas paredz korporatīvās pārvaldes uzlabošanu. Grūti spriest, kā tas varētu būtiski uzlabot esošo sistēmu.

Valsts kapitālsabiedrību ziedošanas atklātības un caurskatāmības sakarā būtisks ir pieņemtais „Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums”, kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī. Minētais likums attiecībā uz publiskas personas¹⁰⁷ kapitālsabiedrībām paredz, ka publiskas personas kapitālsabiedrība un

¹⁰⁵ <http://likumi.lv/ta/id/252822-grozijumi-likuma-par-valsts-un-pasvaldibu-finansu-lidzeklu-un-mantas-izskerdesanas-noversanu-> – skatīts 08.02.2016.

¹⁰⁶ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40231358&mode=mk&date=2014-07-15> – skatīts 08.02.2016.

¹⁰⁷ Publiska persona saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1. panta 1. punktu ir Latvijas Republika kā sākotnējā publisko tiesību juridiskā persona un atvasinātas publiskas personas. Tās darbojas saskaņā ar publisko tiesību principiem. Atvasināta publiska persona ir pašvaldība vai cita ar likumu vai uz likuma pamata izveidota publiska persona. Tai ar likumu

publiski privātā kapitālsabiedrība publisko savā mājas lapā, bet, ja tādas nav, tad kapitāla daļu turētāja mājas lapā, ne retāk kā reizi gadā kapitālsabiedrības ziedošanas (dāvināšanas) stratēģiju un ziedošanas (dāvināšanas) kārtību. Tāpat kapitālsabiedrība pastāvīgi atbilstoši nepieciešamībai aktualizē informāciju par katra saņemtā un veiktā ziedojuma (dāvinājuma) summu un saņēmējiem.¹⁰⁸

9.4.2. Valsts kapitālsabiedrības – ziedotāji

2015. gada 1. jūlijā bija 116 kapitālsabiedrības¹⁰⁹, kurās valstij bija kāds dalības īpatsvars. No minētajām 116 kapitālsabiedrībām 72 bija tādas, kurās valstij piederēja vairāk nekā 50% pamatkapitāla. Aplūkojot pieejamo informāciju par šīm 72 kapitālsabiedrībām, jāsecina, ka informācija par ziedojumiem publicēta vairumā mājas lapu; tur, kur tās nav, acīmredzot ziedojumi netiek veikti. Savukārt ziedošanas stratēģijas atrodamas to uzņēmumu mājas lapās, kuri ziedo aktīvi. Veselības ministrijas kapitālsabiedrību (slimnīcu u. tml. iestāžu) mājas lapās atrodama sadaļa par ziedojumiem, kur vairumā gadījumu minēts, ka konkrētā kapitālsabiedrība ziedojumus neveic. Prasība publicēt ziedošanas stratēģiju un kārtību ir jauna; informācija jāpublicē reizi gadā. Jāsecina, ka to valsts kapitālsabiedrību mājas lapas, kuras regulāri ziedo, jau satur visu likumā prasīto informāciju.

No visām 72 kapitālsabiedrībām, kurās valstij pieder vairāk nekā 50% kapitāla, vērā ņemami ziedotāji ir piecas kapitālsabiedrības:

- VAS „Latvijas valsts meži”,
- VAS „Latvijas dzelzceļš”,
- VAS „Latvijas Loto”,
- AS „Latvenergo”,
- AS „Lattelecom”.

Attiecībā uz AS „Lattelecom” prasība publicēt mājas lapā ziedošanas stratēģiju un kārtību, kā arī ziedojumu summas un ziedojumu saņēmējus nav attiecināma, jo tā ir publiskas personas kontrolēta kapitālsabiedrība, kur publiskai personai VAS „Privatizācijas aģentūra” pieder 51% pamatkapitāla. Pārējās četras ir 100% publiskas personas kapitālsabiedrības. Visu pārējo valsts kapitālsabiedrību ienākumi acīmredzot nav tik ievērojami, lai tās papildus savu attīstības plānu īstenošanai varētu atbalstīt kādas NVO. Visvairāk apspriestā un bieži arī kritizētā ziedošanas kontekstā ir VAS „Latvijas valsts meži” (LVM). Tā ziedojumos parasti pārdala visvairāk naudas un arī cenšas īstenot savu darbību tā, lai par tās procesiem šajā sakarā būtu „tīri papīri”, par ko var spriest pēc LVM sagatavotā ziņojuma MK par ziedojumiem.¹¹⁰ LVM akciju

piešķirta sava autonoma kompetence, kas ietver arī sava budžeta veidošanu un apstiprināšanu. Tai var būt sava manta (turpat, 1. panta 2. punkts): <http://likumi.lv/doc.php?id=63545> – skatīts 02.12.2015.

¹⁰⁸ <http://likumi.lv/doc.php?id=269907> – 58. panta (1) 1) e) punkts un 3) c) punkts – skatīts 13.08.2015.

¹⁰⁹ Informācija pieejamam Pārresoru koordinācijas centra mājas lapā: http://www.pkc.gov.lv/images/Kapitalsabiedribas/VKS_01072015_lidzdaliba.pdf – skatīts 13.08.2015.

¹¹⁰ Informatīvais ziņojums „Par akciju sabiedrības „Latvijas valsts meži” dāvināšanai (ziedošanai) paredzēto finanšu apjomu un dāvināšanas (ziedošanas) kārtību 2014. gadā”. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40336459&mode=mk&date=2014-11-03> – skatīts 18.08.2015.

turētājs Zemkopības ministrija ir izvēlējusies atsevišķas NVO kā partnerus, ar kurām noslēgti nodomu protokoli par ikgadēju VAS mērķziedojumu novirzīšanu konkrētām atbalsta jomām, kas tālāk izlietojami partneru programmu finansēšanai. NVO, kuras vēlas pieteikties LVM ziedojumiem, savus pieteikumus sūta šiem partneriem atbilstoši tai jomai, kurā tās vēlas pretendēt uz atbalstu. VAS „Latvijas valsts meži” nodomu protokoli noslēgti ar:

- nodibinājumiem „Fonds „Ziedot”” un „Latvijas Bērnu fonds”, biedrību „Latvijas Samariešu apvienība” par ziedojumiem sociālās palīdzības un veselības aizsardzības veicināšanas jomai;
- publisko nodibinājumu „Valsts Kultūrkapitāla fonds” (VKKF) par ziedojumiem kultūras un mākslas veicināšanas jomai;
- Meža attīstības fondu par ziedojumiem vides, izglītības un zinātnes veicināšanas jomai;
- biedrību „Latvijas Sporta federāciju padome” par ziedojumiem sporta veicināšanas jomai.¹¹¹

Nodomu protokoli paredz, ka katru gadu partneri saņem mērķziedojumus atbilstoši likumos noteiktajiem ierobežojumiem un uzņēmuma stratēģijas īstenošanai nepieciešamajiem līdzekļiem. VKKF un Meža attīstības fonds ir valsts izveidotas un pārvaldītas institūcijas. Latvijas Sporta federāciju padome apvieno visas valsts atzītās sporta federācijas Latvijā. Savukārt nodibinājumi „Fonds „Ziedot”” un „Latvijas Bērnu fonds” un biedrība „Latvijas Samariešu apvienība” ir privātas nevalstiskas organizācijas.

Pozitīvi vērtējams fakts, ka VAS „Latvijas valsts meži” nodrošina ziedojumu pieejamību visām ar likumu atļautajām jomām. Atsevišķām NVO nodoto atbildību par ziedojumu izvērtēšanu un piešķiršanu Zemkopības ministrija skaidro ar to, ka šīs NVO ilgtermiņā ir pierādījušas savu profesionalitāti, kā arī vislabāk pārzina tās savas jomas organizācijas, kurām visvairāk vajadzīga finansiāla palīdzība.¹¹² Tomēr nodomu protokoli ir noslēgti uz nenoteiktu laiku, un nav skaidrs, kādā veidā uz līdzīgu lomu varētu pretendēt citas NVO un kā notiek pašreizējo partneru darbības izvērtēšana šajā jomā. Tas dažām NVO piešķir privilēģētāku stāvokli, turklāt uz nenoteiktu laiku, lai gan neapšaubāmi izvēlētais NVO daudzu gadu garumā ir pierādījušas savu reputāciju un spēju nodrošināt savu organizāciju ilgtspējīgu attīstību.

9.4.3. Ziedošanas process un mērķi

Valsts kapitālsabiedrības var ziedot vairākām jomām. Lai gan no NVO pārstāvjiem izskan arī pretējs viedoklis, tomēr ir atbalstāms, ka valsts kapitālsabiedrības var ziedot. Pirmkārt, tas paplašina NVO iespējas saņemt finansējumu no dažādiem avotiem. Lai gan valsts kapitālsabiedrību ziedojumi ir tā pati valsts nauda, tomēr veids, kā tā tiek sadalīta, atšķiras no citiem valsts finansējuma saņemšanas veidiem. Tas paver iespējas plašākam pretendentu lokam pieteikties uz to un cerēt uz atbalstu. Otrkārt, lēmēji par līdzekļu sadali ir dažādi, un tas izslēdz vienveidīgu pieeju pretendentu izvēlē, tādējādi dažādojot saņēmēju loku. Pašreiz valsts kapitālsabiedrības ziedojumos var

¹¹¹ <http://www.lvm.lv/par-mums/sociala-atbildiba/ziedojumi/ziedojumu-politika> – skatīts 13.08.2015.

¹¹² ZM mājas lapā publicēta informācija: <https://www.zm.gov.lv/mezi/statiskas-lapas/valsts-atbalsts/lvm-sociala-atbildiba?nid=324#jump> – skatīts 18.08.2015.

novirzīt ne vairāk par 20% no peļņas. Protams, valsts kapitālsabiedrībām ziedošana ir izvēle, nevis pienākums, un tas, iespējams, nav labvēlīgi NVO sektoram, jo nevar paļauties, ka šāds finansējums būs pieejams katru gadu. Valsts kapitālsabiedrību daļu turētājs var lemt arī par visas peļņas izmaksu dividendēs, lai papildinātu valsts budžetu.

Pašreizējā regulējuma negatīvais aspekts – nav skaidrs, pēc kādiem kritērijiem valsts kapitālsabiedrība izvēlas ziedot konkrētai jomai. Likums paredz vairākas jomas, kurām var ziedot. Pēc publiski pieejamās informācijas valsts kapitālsabiedrību – ziedotāju – mājas lapās redzams, ka ir atsevišķas jomas, kurām ziedo labprāt un vairāk nekā citām (skat. 14. tabulu). Turklāt pēc uzņēmuma mājas lapā publiskotās informācijas par ziedojumu piešķiršanas prioritātēm dažkārt grūti precīzi noteikt, kura no likumā uzskaitītajām jomām ir domāta. Piemērs ir VAS „Latvijas Loto”, kas savu atbalstu ziedojumos galvenokārt novirza dažādiem ar bērniem un bērniem bāreņiem saistītiem projektiem. Šos ziedojumus var iekļaut jomā „sociālās palīdzības veicināšana”, bet katru atsevišķi var pieskaitīt arī citām jomām. Piemēram, 2015. gada februārī sniegts ziedojums Pulmonālās hipertensijas biedrībai ar mērķi atbalstīt veselības nometnes īstenošanu bērniem ar retām slimībām un viņu tuviniekiem.¹¹³ Tas atbilst gan sociālās palīdzības, gan veselības aizsardzības jomai.

14. tabula

Ziedotāji un ziedojumu jomas
Avots: uzņēmumu mājas lapu sadaļas par sociālo atbildību un ziedojumiem
2014.–2015. gadā.

Joma	LVM	Latvenergo	LDz	Loto
Kultūras veicināšana	+	+	+	
Mākslas veicināšana	+		+	
Zinātnes veicināšana	+			
Izglītības veicināšana	+		+	
Sporta veicināšana	+		+	
Vides aizsardzības veicināšana	+			
Veselības aizsardzības veicināšana	+		+	
Sociālās palīdzības veicināšana	+	+	+	+

Pēc publicētās ziedošanas stratēģijas uzņēmums ziedo visām likumā atļautajām jomām, bet pēc ziedojumu saņēmējiem nav precīzi redzams, kādai jomai atbalstu saņem konkrētā organizācija.¹¹⁴

Visi ziedojumi var tikt attiecināti uz jomu „sociālās palīdzības veicināšana”, bet katrs atsevišķi var tikt attiecināts arī uz vēl kādu papildu jomu, piemēram, „veselības aizsardzības veicināšana”.

¹¹³ VAS „Latvijas Loto” mājas lapas sadaļā „Labo mērķu programma” pieejama informācija: <https://www.latloto.lv/lv/par-latvijas-loto/labo-merku-programma> – skatīts 19.08.2015.

¹¹⁴ VAS „Latvijas Dzelzceļš” ziedošanas stratēģija mājas lapas sadaļā „Vadlīnijas: Sociālā atbildība”: <http://www.ldz.lv/lv/content/vadl%C4%ABnijas>; informācija par ziedojumu saņēmējiem: <http://www.ldz.lv/lv/content/realiz%C4%93tie-projekti> – skatīts 18.08.2015.

Lai ziedojuma kārtību padarītu pārskatāmāku un saprotamāku, pētnieki izvirza divus priekšlikumus:

1. likumā paredzēt, ka gadījumā, ja valsts kapitālsabiedrība izvēlas ziedot, tad tai ziedojamā summa jāsadala visām jomām, kurām var ziedot pēc likuma, ievērojot noteiktu proporcionalitātes principu. Ņemot vērā, ka valsts kapitālsabiedrību peļņa ir valsts nauda, būtu ievērojams proporcionalitātes princips šīs naudas sadalē;
2. papildināt to jomu loku, kurām var ziedot valsts kapitālsabiedrības. To var papildināt un precizēt tā, lai būtu iespējas ziedot visām tām jomām, kuras minētas SLO likumā (salīdzinājumu par jomām abos likumos skat. 15. tabulā). Viena iztrūkstoša joma ir pilsoniskas sabiedrības attīstības veicināšana, kas ļautu pretendēt uz ziedojumiem tām NVO, kuras darbojas interešu aizstāvības jomā.

15. tabula

Ziedojumu jomu salīdzinājums

SLO likums	Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums
<p>Sabiedriskā labuma darbība ir tāda darbība, kas sniedz nozīmīgu labumu sabiedrībai vai kādai tās daļai, it sevišķi, ja tā vērsta uz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>labdarību,</u> • <u>cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzību,</u> • <u>pilsoniskas sabiedrības attīstību,</u> • <u>izglītības veicināšanu,</u> • <u>zinātnes veicināšanu,</u> • <u>kultūras veicināšanu,</u> • <u>veselības veicināšanu un slimību profilaksi,</u> • <u>sporta atbalstīšanu,</u> • <u>vides aizsardzību,</u> • <u>palīdzības sniegšanu katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās,</u> • <u>sabiedrības, it īpaši trūcīgo un sociāli mazaizsargāto personu grupu, sociālās labklājības celšanu.</u> 	<p>Dāvinājums (ziedojums) paredzēts:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kultūras veicināšanai, • <u>mākslas veicināšanai,</u> • zinātnes veicināšanai, • izglītības veicināšanai, • sporta veicināšanai, • vides aizsardzības veicināšanai, • veselības aizsardzības veicināšanai, • <u>sociālās palīdzības veicināšanai.</u>

Piezīme. Pasvītrotas jomas, kuras konkrētajā formulējumā ir tikai vienā no likumiem.

Papildus ziedojuma naudai, par kuru valsts kapitālsabiedrības var saņemt nodokļu atlaides tāpat kā privātie komersanti, valsts kapitālsabiedrības katru gadu dažādiem reklāmas projektiem tērē noteiktu un ne mazu naudas summu. Tādējādi tiek atbalstītas daudzas aktivitātes, kas pieskaitāmas tām pašām jomām, kuras var atbalstīt ar ziedojumiem, bet par kurām nodokļu atlaides nevar saņemt. Viens no piemēriem ir

VAS „Latvijas Dzelzceļš” atbalsts AS „Dinamo Rīga”, kuras ietvaros privātam uzņēmumam, kas nodarbojas ar profesionālo hokeju, tiek samaksāts par reklāmas pakalpojumiem. Tādējādi tiek atbalstīts sports un uzņēmums veicina savu atpazīstamību gan nacionālajā, gan starptautiskajā tirgū. Protams, katra valsts kapitālsabiedrība šādus reklāmas pakalpojumus izskaidro kā saimnieciski izdevīgus un uzņēmuma tēlu pozitīvi veidojošus un popularizējošus.

9.4.4. Deputātu kvotas – aizvien strīdīgas, aizvien dalītas

2015. gada valsts budžetā atkal tika atbalstīta virkne atsevišķu deputātu (galvenokārt tikai koalīcijas deputātu) priekšlikumu par valsts budžeta līdzekļu piešķirumu dažādu projektu atbalstīšanai. Tā saucamās „deputātu kvotas” paredz konkrētu naudas summu katrai frakcijai dažādu iniciatīvu īstenošanai. 2015. gada budžetā šādā veidā tika sadalīti aptuveni 2 miljoni eiro.¹¹⁵ Ne visi deputāti „deputātu kvotu” sistēmu uzskata par sliktu. Negatīvi pret to attiecas vairāki partijas „Vienotība” deputāti.¹¹⁶ Citu partiju deputāti intervijās publiski apliecina, ka slikti esot vienīgi tas, ka atbalstīti tiek pārsvarā koalīcijas deputātu priekšlikumi. Tas neesot pareizi un vajadzētu vienlīdzīgi akceptēt arī opozīcijas deputātu priekšlikumus. Lai gan daļa no līdzekļiem, kurus deputāti sadala, tiek novirzīti arī dažādām NVO un to vajadzībām, t.s. „deputātu kvotas” ir kritizētas no atsevišķu NVO puses visā to pastāvēšanas laikā. Kritiku parasti izsaka vienas un tās pašas organizācijas – Latvijas Pilsoniskā alianse, „Delna”, „Providus”. No citu organizāciju puses pārmetumi šajā jautājumā nav dzirdēti, jo, virspusēji raugoties, „deputātu kvotas” nav nekāds ļaunums, bet gan vēl viens finansējuma piesaistes avots. Tomēr pastāvošā prakse neparedz skaidri noteiktus kritērijus, kāpēc un kam „deputātu kvotu” finansējums tiek izmantots. Latvijas Pilsoniskā alianse uzskata, ka ir demokrātiski un caurskatāmi veidi, kā sadalīt valsts budžeta – nodokļu maksātāju – līdzekļus nevalstisko organizāciju sektora atbalstam, proti, novirzīt šos līdzekļus NVO sektoram, izveidojot ilgi gaidīto NVO fondu, kurā finansējums tiktu sadalīts pēc sabiedrībai saprotamiem kritērijiem.

¹¹⁵ <http://www.la.lv/divi-miljoni-savejo-aplaimosanai/> – skatīts 13.08.2015.

¹¹⁶ I.Viņķele savu negatīvo attieksmi pret „deputātu kvotām” pauž savā blogā:

<https://ivinkele505.wordpress.com/author/ivinkele/> – skatīts 18.08.2015. Negatīvu attieksmi pret „deputātu kvotu” sistēmu intervijās pauduši arī citi „Vienotības” deputāti, piemēram, Veiko Spolītis, Andrejs Judins.

Secinājumi

1. Salīdzinot 2013. gada un 2015. gada pētījuma datus, nākas secināt, ka NVO sektorā vērojams stabils skaitlisks pieaugums, proti, NVO skaits un blīvums palielinās. Tomēr būtu pārsteidzīgi pieņemt, ka tas liecina par aktīvāku cilvēku rīcību pašorganizēties, jo citi rādītāji par to neliecina. Palielinoties NVO skaitam un samazinoties iedzīvotāju skaitam, rodas vien maldīgs priekšstats, ka palielinās sabiedrības pilsoniskā interese pašorganizēties. Lai gan pilsoniski aktīvo cilvēku skaits palielinās, tomēr darbinieku un brīvprātīgo skaits organizācijās nepalielinās; biedru skaits organizācijās būtiski nepalielinās; biedrības un nodibinājumi tāpat kā agrāk nenodrošina darbu ik dienu un pastāvīgi dzīvo finansējuma piesaistes „medību režīmā”; iedzīvotāju uzticēšanās NVO sektoram nav augusi, bet saglabājusies salīdzinoši zema. Tomēr, no otras puses, NVO arvien vairāk tiek piesaistītas kā eksperti gan komentējot sabiedriskās dzīves notikumus plašsaziņas līdzekļos un citur publiskajā telpā, gan dažādās sabiedrības pārvaldes un lēmējvaras institūciju padomēs un darba grupās; tāpat pieaug arī sociālo pakalpojumu sniedzēju skaits, SLO skaits, dažādu atzinumu un interešu aizstāvības pasākumu skaits. Šo datu pretišķība ļauj izdarīt divus pieņēmumus:
 - nevalstisko organizāciju, tāpat kā SLO, skaitliskā dinamika liecina par NVO sektora attīstībai labvēlīgu likumdošanas vidi – biedrības un nodibinājumus ir viegli nodibināt, un cilvēki labprāt izmanto šo iespēju, lai virzītu savas intereses. Tas, ka līdzās darbīgām organizācijām pastāv arī ievērojams skaits tādu, kuras savu darbu faktiski ir apturējušas vai pārtraukušas, liecina, ka NVO likvidācija vai nu nav tik vienkārša kā dibināšana, vai arī neuzliek to biedriem un dibinātājiem lielu pienākumu nastu rūpēties par organizācijas darbības nodrošināšanu un tās juridisko izbeigšanu, ja tā faktiski vairs nepastāv;
 - pildot aizvien kvalificētāku darbu, NVO pamazām profesionalizējas, radot diezgan būtisku darbības mēroga un ietekmes amplitūdu starp mazām, nesēn dibinātām, uz savu pilsētu, pagastu vai vietējo kopienu vērstām organizācijām un lielām interešu aizstāvības organizācijām un NVO apvienībām ar daudzu gadu pieredzi nevalstisko organizāciju darbā.
2. Pētījuma datu analīze, kā arī izmaiņas, kas panāktas politiskajā dienas kārtībā, proti, izmaiņas likumdošanā, kas regulē BN darbību, saimnieciskās darbības veikšanu, sociālo uzņēmējdarbību, brīvprātīgo darbu, nodokļu politiku, un visbeidzot NVO fonda izveide, liek secināt, ka pilsoniskās sabiedrības un valsts sadarbības labvēlīgs iznākums ir atkarīgs no diviem faktoriem:
 - no NVO zināšanām, prasmēm un darbaspējām neatlaidīgi, mērķtiecīgi un sistēmiski veikt interešu aizstāvības darbu. Te liela nozīme ir NVO prasmēm apvienoties savu mērķu īstenošanai, pašu NVO rīcībspējai (ieskaitot cilvēkresursu un finanšu resursu piesaisti), uzkrātajai pieredzei

un zināšanām, gudri izvēlētām ietekmes un interešu aizstāvības stratēģijām un NVO spējai uzņemt līdera, pat pioniera lomu;

- no lēmējvaras un valsts pārvaldes politiskās gribas un patiesas ieinteresētības stiprināt organizētu pilsonisko sabiedrību, saredzēt tajā nevis slogu, konkurentu vai pretinieku, bet, tieši otrādi, iedzīvotāju pilsonisko spēku un briedumu pašiem rīkoties savas labklājības un labbūtības, kā arī lojalitātes Latvijas valstij nodrošināšanā.

3. Organizēta pilsoniskā sabiedrība nenozīmē tikai nesavtīgu pilsoņu darbu sabiedrības labā, bet NVO kā juridiska forma, tāpat kā ikviena cita sabiedriska struktūra vai institūcija, var tikt izmantota ne tik cēliem mērķiem. Viena no pēdējos gados fiksētajām parādībām sektorā ir Latvijas apdraudējuma riski valsts drošībai saistībā ar pretvalstisku NVO darbību. Tas aktualizē jautājumu par NVO kā nemilitāra instrumenta izmantošanu dažādiem pretvalstiskiem mērķiem. Otra parādība – aizvien palielinās to NVO skaits, kas „pārtiek” tikai no saimnieciskajā darbībā gūtiem ieņēmumiem. Tas rada bažas, ka NVO ļaunprātīgi izmanto situāciju, ka tās nav uzņēmumu ienākuma nodokļa maksātājas, un gūst peļņu veidā, kas vairs nevar tikt uzskatīts par papilddarbību, tādējādi izvairoties no ienākumu nodokļa nomaksas. Protams, te atzinīgi vērtējams tieši valsts darbs – Finanšu ministrijas darbs saimnieciskās darbības regulējuma uzlabošanā un Tieslietu ministrijas darbs drošības risku mazināšanā; tāpat arī jāuzteic NVO iesaiste gan vienā, gan otrā darba laukā. Tomēr gan valstij, gan interešu aizstāvības organizācijām jāatceras: nav pieļaujams, ka valsts uz atsevišķu gadījumu pamata nosaka ierobežojumus visam NVO sektoram, nevis pilnveido procesus konkrētu ļaunprātīgu pārkāpēju uzraudzībai un to darbības apturēšanai. Citiem vārdiem, jāraugās, lai, lejojot no vannas ūdeni, netiktu izmests arī pats bērns. Drastiski ierobežojumi visām BN ilgtermiņā radītu lielāku risku vājināt sektora darbu un ietekmi nekā šobrīd grūti aplēšamie ieguvumi, ko ierobežojumi dotu valsts kopējai drošībai un budžetam.
4. Pretrunīgi dati liek vērst uzmanību uz NVO sektora attīstības izaicinājumu, kam ilgtermiņā varētu būt zināma ietekme. No vienas puses, sarūk valsts iedzīvotāju uzticība gandrīz ikvienai institūcijai, tostarp arī biedrībām un nodibinājumiem. Biedrībām uzticas gandrīz tikpat cilvēku, cik uzticas Saeimai un izpildvarai – uzticības reitingā ievietojot NVO pēdējā trijniekā. Mazāks ir arī to iedzīvotāju skaits, kuri tic iedzīvotāju un NVO spējām ietekmēt lēmumus un panākt būtiskus uzlabojumus; turklāt arī paši NVO pārstāvji visai pieticīgi vērtē savas spējas būtiski ietekmēt pārmaiņas. Sarūk to iedzīvotāju skaits, kuriem NVO palīdzējušas atrisināt problēmas, un vēl jorojām samērā maz iedzīvotāju vērsušies pēc palīdzības nevalstiskajās organizācijās. No otras puses, iedzīvotāju sabiedriskā aktivitāte palielinās, ar katru gadu vairāk iedzīvotāju iesaistās sabiedriskajās vai pilsoniskajās aktivitātēs, būtiski palielinās to cilvēku skaits, kuri veic brīvprātīgo darbu, un arvien vairāk iedzīvotāju izmanto dažādas līdzdalības demokrātijas formas un iespējas. NVO sektoru ilgtermiņa perspektīvā varētu skart pārmaiņas, ja iedzīvotāji biežāk un intensīvāk savu interešu aizstāvībai izmantotu nevis organizētas pilsoniskās sabiedrības iespējas (iespēju apvienoties biedrībās un nodibinājumos), bet gan digitālā laikmeta iespējas ātri izveidot neformālas grupas, par galveno saziņas kanālu izmantojot internetu – sociālos tīklus, e-pastu, forumus, e-platformas un mobilā

tālruņa sakarus. Kopienas izveidojas un izzūd atkarībā no sociālās problēmas vai izaicinājuma rakstura. Tās neprasa birokrātiskas struktūras un atskaitīšanos valstij, neuzliek lielu pienākumu slogu, bet savā veidā kalpo par efektīvu līdzekli „ugunsgreka” rakstura problēmu atrisināšanai un iedzīvotāju mobilizēšanai. Arī šāda virtuālajos saziņas kanālos balstīta sabiedrības pašorganizācija jāatzīst par vērtīgu pilsoniskās aktivitātes rādītāju. Tomēr NVO sektora izzušana tuvākajos gados nedraud, jo tieši organizētā pilsoniskā sabiedrība – nevalstiskās organizācijas, kuras ilgtermiņā var uzkrāt un nodot tālāk sabiedrības aktīvistiem savu pieredzi, darba rezultātus, institucionālo atmiņu, profesionālajās zināšanās un prasmēs balstītu rīcībspēju –, ir tā, kas spēj un var ietekmēt valsts pārvaldi un lēmējvaru par labu iedzīvotāju vajadzībām un interesēm, kopdarbībā veidojot dzīvi labāku un pārticīgāku visiem valsts iedzīvotājiem.

Kopsavilkums

Statistiskie rādītāji

Pētījumi, kas veikti, lai sagatavotu „Pārskatu par NVO sektoru Latvijā. 2015”, liecina, ka BN skaits divu atskaites gadu laikā ir palielinājies par 2498 jeb 12%. NVO skaita dinamika pēdējo gadu laikā gan ir svārstīga, tomēr, salīdzinot datus kopš 2008. gada, var vērot NVO sektora izaugsmes un attīstības stabilu tendenci.

Organizāciju īpatsvara dinamika praktiski paliek nemainīga. Vislielākais organizāciju skaits kopš 2013. gada pētījuma nemainīgi konstatēts Latvijas lielākajās pilsētās: Rīgā (44% no visām Latvijas nelikvidētajām organizācijām), Liepājā (4,7% no organizācijām), Daugavpilī (2,5% no visām organizācijām), Jūrmalā (2,5% no visām organizācijām), Jelgavā (1,98% no visām organizācijām). Pēdējo divu gadu laikā vislielākais nevalstisko organizāciju pieaugums vērojams Rīgas reģionā, bet vismazākais – Vidzemes reģionā.

Visos reģionos NVO skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir palielinājies, tātad arī NVO blīvums palielinās. Uz 1000 iedzīvotājiem 2013. gadā vidēji bija 8,5 biedrības un nodibinājumi, 2016. gada sākumā to bija 9,4. 2016. gada sākumā vislielākais organizāciju skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir Kurzemē, tad Rīgas reģionā, Vidzemē, Zemgalē, bet vismazākais – Latgalē. Tas varētu būt skaidrojams ar iedzīvotāju skaita izmaiņām. Kopš 2013. gada visos Latvijas reģionos iedzīvotāju skaits ir samazinājies, taču NVO skaits ir pieaudzis, tādēļ arī NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem palielinās.

Organizāciju darbība

Visvairāk biedrību un nodibinājumu darbojas interešu aizstāvības jomā. Cita izglītība un ekonomiskā, sociālā un kopienas attīstība ir pirmajā trijniekā NVO darbības jomu uzskaitījumā. Vismazāk organizāciju darbojas apsaimniekošanas, garīguma stiprināšanas un reliģijas, negadījumu seku likvidēšanas un palīdzības, kā arī starptautisko aktivitāšu jomā. 2015. gadā vairāk bija to organizāciju, kas par savas darbības mērogu norāda visu Latvijas Republiku.

Gan 2015. gadā, gan trīs gadus iepriekš ikdienas darbs NVO pārsvarā tika nodrošināts, ņemot vērā, ka vidēji organizācijām pastāvīgi algoto darbinieku vai sezonālo darbinieku nebija vispār, bija viens projektu ietvaros algots darbinieks un vidēji pieci brīvprātīgie darbinieki. Tas nozīmē, ka vairāk nekā pusē organizāciju ikdienas darbu brīvprātīgi veica to biedri. Pētījums pierādīja – jo vairāk darbinieku un biedru, jo lielāka iespēja, ka organizācija izvērs dažādas sadarbības un interešu aktivitātes. Ņemot vērā, ka organizācijas jau brīvprātīgi veic rezultatīvu darbu un, palielinoties darbinieku skaitam, palielinās arī to īstenoto aktivitāšu skaits, var pieņemt, ka organizācijām ir lielākas darba jaudas palielināšanas iespējas, nekā tās šobrīd var izmantot. Risks sektorā pastāv tāpēc, ka pat lielās organizācijas balstās uz vienu cilvēku. Trūkst to, kas mērķtiecīgi un nevilcinoties organizācijas ideju varētu nest tālāk. Vairāk nekā 60% aptaujāto organizāciju norāda, ka izvērs darbību sociālās nevienlīdzības mazināšanai. Visbiežāk šīs organizācijas veic aktivitātes noteiktas iedzīvotāju grupas interešu aizstāvībai.

Lielākā daļa aptaujāto organizāciju tic, ka NVO var panākt būtiskas izmaiņas sociālo pakalpojumu un kvalitātes jomā. Tomēr tajā pašā laikā gandrīz 50% aptaujāto organizāciju netic, ka tās var mazināt korupciju, un viena trešdaļa netic, ka tās var veikt būtiskas kvalitatīvas izmaiņas nodarbinātības veicināšanas jomā. Tas liek secināt, ka organizācijas vairāk tic saviem spēkiem palīdzēt iedzīvotājiem ikdienas situācijās nekā savai spējai ietekmēt sistēmiskas izmaiņas.

2015. gadā organizācijas visbiežāk aizstāvējušas bērnu, trūcīgo un senioru intereses un strādājušas to labā. Datu dinamika liecina, ka pēdējo trīs gadu laikā palielinājies to organizāciju skaits, kuras aizstāv bērnu (t.sk. ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu), senioru un trūcīgo intereses, toties samazinājies to organizāciju skaits, kuras aizstāv jaunatnes un ģimenes intereses. Tas ir netiešs signāls par vispārīgu sabiedrības polarizāciju sociālās un ekonomiskās labklājības jomā. Tieši bērni un seniori ir tie, kas paši sev var maz vai arī nemaz nevar nodrošināt ienākumus un būt ekonomiski neatkarīgi, tāpēc pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam.

Tāpat kā pirms diviem gadiem, visbiežāk pēc palīdzības pie nevalstiskajām organizācijām vērsušies finansiāli mazāk nodrošinātie respondenti, bezdarbnieki, pensionāri. 2015. gadā bija 288 biedrības, nodibinājumi un to struktūrvienības, kas reģistrētas kā sociālo pakalpojumu sniedzēji. Divu gadu laikā šādu biedrību un nodibinājumu, un to struktūrvienību skaits palielinājies par 104 vienībām.

2016. gada sākumā Latvijā darbojās 2454 sabiedriskā labuma organizācijas. SLO statusa organizāciju skaits turpina palielināties, tomēr pieauguma tempi vairs nav tik lieli. No kopējā organizāciju skaita SLO statuss ir 11,9% organizāciju. Atbalsts sportam, labdarība un pilsoniskās sabiedrības attīstība ir tās jomas, kurās visbiežāk darbojas organizācijas, kurām piešķirts SLO statuss.

2015. gadā vidēji biedrībā bija 25 biedri, un vidēji biedru skaits svārstījās no 12 līdz 64. Pašas organizācijas lēš, ka cilvēkiem patīk un tie vēlas iesaistīties, jo tā ir iespēja iegūt interesantu pieredzi un gandarījuma sajūtu par paveikto, kā arī lietderīgi pavadīt brīvo laiku. Savukārt kļūst par juridiskiem biedriem mudina tas, ka biedrības un to apvienības aizstāv savu biedru intereses, palielinās iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu, apvienoties vienas jomas pārstāvjiem un vienas profesijas interesentiem un iegūt jaunus kontaktus.

Datu dinamika norāda – pēdējos gados biedri – juridiskas personas – aizvien vairāk saprot un novērtē, ka biedrības ietvaros kopīgiem spēkiem iespējams aizstāvēt savas intereses un ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesus.

Iedzīvotāju iesaiste un sadarbības prakse

Iedzīvotāju visbiežāk izmantotās iesaistīšanās jomas un formas ir projektu un pasākumu organizēšana, ideju un priekšlikumu izteikšana, piedalīšanās projektu aktivitātēs un to īstenošanā. Par efektīvāko veidu gan iedzīvotāju, gan mērķa grupu, gan jaunu biedru piesaistei organizācijas atzīst tiešu kontaktu un konkrētā cilvēka personīgu uzrunāšanu, jo tādā veidā ziņa izplatās „no mutes mutē” – pa vislabāko reklāmas kanālu.

NVO sadarbība parasti nenotiek tikai ar vienu partneri vien vai izmantojot tikai vienu saziņas kanālu, bet gan visai daudzpusīgi. Jo lielāks darbinieku, biedru un brīvprātīgo

skaits, jo biežāka un daudzveidīgāka sadarbības prakse. NVO sadarbības prakse tiek veidota pēc principa „no tuvākā uz tālāko”, proti, visbiežāk organizācijas sadarbojas ar savu mērķa grupu un sabiedrību kopumā. NVO daudz retāk par saviem sadarbības partneriem saredz lēmējvaras pārstāvjus, bet daudz biežāk – līdzcilvēkus kopumā, vai tā būtu organizēta pilsoniskā sabiedrība NVO formā, vai plašāka sabiedrība caur plašsaziņas līdzekļu kanāliem.

Dati liecina, ka nodibinājumi savas organizācijas mērķu īstenošanai biežāk iztiek saviem spēkiem. Toties ikviena nevalstiska organizācija labprāt par saviem partneriem izvēlas citas organizācijas neatkarīgi no to statusa un mēroga. NVO ar citām nevalstiskajām organizācijām vairāk sadarbojas organizācijas mērķu sasniegšanai, īstenojot kopējus projektus, seminārus un pieredzes apmaiņas pasākumus. Ar pašvaldību biežāk sadarbojas organizācijas, kuru darbības mērogs ir šaurāks – vietējā kopiena vai visa republika. Ar ministrijām un to pakļautībā esošām iestādēm NVO joprojām risina interešu aizstāvības jautājumus biežāk nekā ar citām iestādēm. SLO statusa esamība neietekmē sadarbības intensitāti ar ministrijām, toties vecākas, pieredzējušākas un lielākas organizācijas ar ministrijām sadarbojas biežāk. Organizācijas ar SLO statusu biežāk nekā pārējās īsteno sadarbību ar uzņēmumiem.

Kopumā var secināt, ka 2015. gadā aizvien lielāku lomu spēlē organizācijas finansiālās iespējas algot pastāvīgus darbiniekus.

Valsts izpildvaras institūcijas, kuru galvenie sadarbības partneri ir profesionālās nozaru asociācijas, kurās apvienojušies dažādu tautsaimniecības nozaru pārstāvji ražotāju un tirgotāju interešu aizstāvībai, sadarbības praksi raksturo atšķirīgi no tām iestādēm, kas pārsvarā sadarbojas ar tām biedrībām un nodibinājumiem, kam ir sociāls mērķis. Valsts institūcijas atzīst, ka lielās profesionālās nozaru organizācijas ir lobisti, jo tās pārstāv nozari. Tomēr sadarbība lielākoties tiek raksturota nevis kā spiediena izdarīšana uz valsts pārvaldes institūciju, bet drīzāk kā konstruktīva sadarbība. Valsts pārvaldes iestāžu darbinieki apgalvo, ka tās ir atvērtas jauniem sadarbības partneriem, vien uzsverot, ka organizācijām pašām jāseko līdzī lēmumu pieņemšanas un īstenošanas darba kārtībai. Ministrijām, kuru pārziņā ir t.s. sociālie jautājumi, sadarbības partneru skaits ir visai mainīgs un daudzveidīgs. Iesaistītās organizācijas nereti nonāk pretrunā viena otrai, pašas savā starpā nesaskaņojot nostājas. Sociālajos jautājumos pastāv mazāk iespēju pasūtīt pētījumus, un ministrijas paļaujas uz ekspertīzi, ko organizācijas no savas puses sniedz bez maksas. Tas, ka sadarbības prakse „sociālo jautājumu” un „profesionālo jautājumu” jomā valsts izpildvaras iestādēs ir atšķirīga, saistīts ar politisko kultūru: tiek noklusēti pieņemts, ka par sociālajiem jautājumiem sabiedrība runā savā vārdā, kamēr par tautsaimniecības jautājumiem iestājas tie, kuri gūst peļņu no ražošanas un patēriņa.

Organizācijas par nozīmīgākajiem sadarbības partneriem uzskata citas nevalstiskas organizācijas (kuras atrodas tajā pašā pilsētā un novadā vai arī kuru darbība ir tām radniecīga), kā arī pašvaldības iestādes. Organizācijas, kuru mērķa auditorija ir šaura un konkrēta, daudz biežāk veido ilgstošu un auglīgu sadarbību ar lēmējvaru un izpildvaru nacionālā līmenī. Lai gan interešu aizstāvība tiek raksturota samērā plaši, tomēr iezīmējas netieša norāde, ka izpildvara lielākoties izmanto nevalstiskās organizācijas kā bezmaksas resursus, nevis saredz tās kā ilgstošus un vērtīgus sadarbības partnerus.

Pašas organizācijas kā labu sadarbības platformu novērtē un izmanto Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda padomes sniegtās priekšrocības interešu aizstāvībai. 2014. gadā 13 ministrijas aicināja NVO uz 605 saviem pasākumiem, kopā iesaistot 4673 NVO pārstāvjus.

NVO publicitāte

2015. gada trīs mēnešos NVO pieminētas 11 085 rakstos un TV sižetos, kas ir piecas reizes vairāk nekā 2013. gadā. Nevalstisko organizāciju pārstāvji figurē kā eksperti 3509 materiālos, kas ir gandrīz sešas reizes vairāk nekā 2013. gadā. Visbiežāk tika uzklausīti lauksaimnieki, taču otrā populārākā tēma bija patvēruma meklētāji, kas NVO kontekstā tika minēti divreiz biežāk nekā nākamā populārākā tēma – bērni un jaunieši.

Populārākie temati, kuros minētas nevalstiskās organizācijas, ir kultūra, NVO vispārīgs minējums, sports un pašvaldības. Gandrīz visos gadījumos nevalstiskās organizācijas medijos pieminētas neitrālā kontekstā, 7% materiālu bijuši pozitīvi, bet 1% – negatīvi. Līdzīga aina bija arī 2013. gadā. Sabiedriskā televīzija aizvien biežāk veido sižetus, atsaucoties uz NVO, turklāt to tēls skatītājiem tiek demonstrēts pozitīvākā gaismā nekā pirms pāris gadiem.

Var secināt, ka NVO darbība tiek pamanīta un to viedoklis uzklausīts. Tomēr kultūras kontekstā NVO tiek minētas 2,3 reizes biežāk nekā nākamās populārākās tēmas – vispārīgs NVO minējums, sports vai pašvaldības. Tas vedina domāt, ka NVO biežāk iegūst publicitāti, ja tās rīko kultūras pasākumus vai piedalās tajos.

Pašas organizācijas norāda, ka iedzīvotāju uzrunāšanai un sava darba atspoguļošanai tās visbiežāk izmanto sociālos tīklus, jo tas ir kanāls, kas neprasa gandrīz nekādus finanšu ieguldījumus, vien laiku, saprašanu un entuziasmu. Vēl joprojām organizācijas informē par sevi vietējos laikrakstos un arī laikrakstu veidotāji paši interesējas, kas notiek nevalstiskajās organizācijās, sagatavo publikācijas un veido reportāžas. NVO publicitāte un atpazīstamība ir saistītas ar to darbības mērogu. Nacionālās vai starptautiskās organizācijas, kurās tiek nodrošināts ikdienas darbs, rūpējas par savu atpazīstamību un reputāciju tāpat kā komercuzņēmumi.

Iedzīvotāju iesaiste lēmumu pieņemšanas procesos un pilsoniskais dialogs

Latvijas iedzīvotāju iesaiste pilsoniskajā dialogā un savu interešu aizstāvībā ir nedaudz pieaugusi, salīdzinot 2011. un 2013. gadu. Pēdējo trīs gadu laikā kādās no pilsoniskajām aktivitātēm piedalījušies 89,4% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju. Salīdzinošie pētījumi ilgākā laika posmā atklāj līdzīgu tendenci: sabiedriski aktīvākās grupas ir iedzīvotāji ar augstāko izglītību, latvieši, sievietes, strādājošie ar vidēju vai augstāku ienākumu līmeni uz vienu ģimenes locekli mēnesī. Visbiežāk Latvijas iedzīvotāji izmanto pārstāvniecības demokrātijas formu – dalību vēlēšanās balsojot. Pēdējos gados ap 65% respondentu ir piedalījušies Saeimas vēlēšanās, 61% – pašvaldību vēlēšanās, bet 47,5% – Eiroparlamenta vēlēšanās.

Iedzīvotāji līdzās vēlēšanām labprāt izmanto arī līdzdalības demokrātijas formas. Visbiežāk izmantotās ir labdarības akcijas: ziedošana, ievietojot naudu ziedojumu kastītē lielveikalos (36% respondentu); ziedošana, zvanot pa tālruni (33%); piedalīšanās talkās (26%).

Palielinājies to iedzīvotāju skaits, kuri pēdējo trīs gadu laikā ir iesaistījušies kādā no sabiedriskajām grupām vai organizācijām. Šobrīd tādu ir 35,3% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, un tas ir par 3% vairāk nekā 2013. gadā. Par biedriem kādā no biedrībām sevi uzskata ap 5% iedzīvotāju, taču trīs reizes vairāk aptaujāto norāda, ka ir kādas interešu grupas dalībnieki (dzied korī, dejo kolektīvā, piedalās kādā klubīnā utt.).

Pēdējā gada laikā kā brīvprātīgie bijuši gandrīz 15% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, un salīdzinājumā ar 2013. gada pētījumu šādu respondentu skaits ir būtiski palielinājies – par 7%.

Iedzīvotāju pilsoniskās aktivitātes intensitāte pēdējos gados ir palielinājusies. Tomēr kontrastā šim secinājumam jāatzīmē sabiedrībā valdošā skepse attiecībā uz iedzīvotāju un nevalstisko organizāciju spēju ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesus un veikt kvalitatīvas izmaiņas dažādu problēmu risināšanā. Pētījumā noskaidrots, ka tikai ap 14% iedzīvotāju uzskata, ka spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā, un tas ir vēl mazāk nekā 2013. gada un 2011. gada pētījumos. Noraidošu attieksmi pauž gandrīz divas trešdaļas aptaujas dalībnieku. Latvijas iedzīvotāju skatījumā vienīgā joma, kurā NVO sekmīgi spētu ietekmēt izmaiņas pozitīvā virzienā, ir vides aizsardzība, – tam tic 44% aptaujāto. Arī BN pārstāvji uzskata līdzīgi – iedzīvotāju iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu ir visai mazas, to atzīst gandrīz 60% aptaujāto. Pašas BN uz savas ietekmes iespējām raugās cerīgāk, proti, vairāk nekā divas trešdaļas organizāciju tic savai spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanu.

Ar katru gadu mazinās uzticēšanās sabiedriskajām un valsts institūcijām. Vienīgi uzticēšanās LR prezidenta institūcijai un policijai ir augusi laikposmā no 2011. līdz 2015. gadam. Biedrībām un nodibinājumiem pilnībā uzticas vai daļēji uzticas 21,4% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, bet neuzticas 28,4% iedzīvotāju. Tām uzticas mazāk nekā valsts un vietējās varas un tiesībsargājošām institūcijām, tomēr vairāk nekā Saeimai. Diemžēl pētījuma dati liek secināt, ka uzticēšanās biedrībām un nodibinājumiem salīdzinoši ar citām institūcijām ir samērā zema, faktiski ierindojošot biedrības un nodibinājumus „uzticēšanās reitingā” starp valdību un Saeimu.

LR Valsts kancelejas dati liecina, ka 2014. gadā kopējais izstrādāto tiesību aktu projektu un politikas plānošanas dokumentu skaits bija 1193. Pavisam 250 tiesību aktu projektu un politikas plānošanas dokumentu tika apspriests darba grupās, kurās bija iekļauts kāds NVO pārstāvis, proti, 21% no visiem izstrādātajiem dokumentu projektiem bija izstrādāti, iesaistot NVO. Kopumā ministrijas bija slēgušas vairāk nekā 100 līdzdarbības līgumus. 1128 NVO darbojās kādā no ministriju pastāvīgajām konsultatīvajām padomēm vai darba grupām. Visskopāk pilsonisko sabiedrību dokumentu izstrādē, konsultatīvajās padomēs un darba grupās iesaista LR Aizsardzības ministrija. Valsts kancelejas apkopotie dati par 2014. gadu diemžēl liek izdarīt secinājumu, ka aizsardzība ir tā valsts joma, kurā pilsoņiem nav nekādas ietekmes.

NVO finanses

NVO ieņēmumu posteņu analīze liecina, ka ieņēmumu struktūrā vislielākais īpatsvars ir ieņēmumiem no saimnieciskās darbības, pēc tam seko citi ieņēmumi un ziedojumi un dāvinājumi. No kopējiem ieņēmumiem ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido

47,46%, kas norāda, ka NVO sektora pamatieņēmumi veido ieņēmumus no saimnieciskās darbības tāpat kā komersantiem no komercdarbības, nevis no saņemtajām biedru naudām un ziedojumiem. Var apgalvot, ka saņemtie ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido NVO sektora pamatieņēmumus, jo tie sasniedz gandrīz pusi no kopējiem ieņēmumiem. Analizēto 99 NVO 2014. gadā kopējie ieņēmumi bija 36 945 512,34 EUR, un ieņēmumi no saimnieciskās darbības bija 17 534 408,34 EUR. Pastāv labvēlīgi apstākļi tam, lai NVO faktiski nodarbotos ar komercdarbību un NVO pārvaldei drīzāk būtu jāreģistrē komercsabiedrība un jāmaksā valsts budžetā paredzētais UIN.

NVO finanšu pārskatu dati, kas iesniegti VID, ir pretrunā ar pašu nevalstisko organizāciju NVO aptaujā 2015. gada pavasarī norādītajiem ieņēmumu avotiem. No 207 biedrībām un nodibinājumiem gandrīz 70% norādījuši biedru naudu kā vienu no galvenajiem ieņēmumu avotiem. Gada pārskati liecina, ka no 99 organizācijām tikai 27,2% organizāciju saņem biedru maksājumus. No kopējiem NVO ieņēmumiem biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas veido 1,66%. Tas nozīmē, ka biedru nauda neveido NVO sektora pamatieņēmumus. Tas, ka organizācijas norāda finansējuma iegūšanu no biedru iemaksām, bet finanšu pārskatos redzams, ka biedru iemaksas ir nebūtisks ieņēmumu avots, var liecināt, ka pašas organizācijas lolo ilūzijas par savu biedru finanšu pienesumu.

NVO gada pārskatu analīze liek secināt, ka vislielāko īpatsvaru izdevumu struktūrā ieņem citi izdevumi, pēc tam seko algas, un tad – materiālu izdevumi. Analizēto 99 NVO kopējie izdevumi par 2014. gadu ir 35 626 028,95 EUR. No administratīvajiem un saimnieciskās darbības izdevumiem citi izdevumi veido 64,42% un vairāk nekā pusi no visiem pārējiem izdevumiem. Tas ir nozīmīgs postenis NVO Ieņēmumu un izdevumu pārskatā. Citu izdevumu sastāvā tiek iekļauta lielākā daļa NVO biroja izdevumu. Ja šie izdevumi netiek atšifrēti pa posteņiem ziņojumā, tad pastāv risks, ka šajos izdevumos var iekļaut arī biedru personiskos izdevumus (degviela, pārtika, izdevumi komandējuma laikā, atpūtas un izklaides pasākumi u.c.), kas būtu apliekami ar iedzīvotāju ienākuma nodokli.

Kopumā no saimnieciskās darbības un citiem ieņēmumiem veidojas lielākais ieņēmumu īpatsvars. Savukārt biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas kopā ar ziedojumiem un dāvinājumiem veido ap 30%. Tomēr ziedojumi un dāvinājumi, kā arī dotācijas, kas veido ap 20% īpatsvaru, nav prognozējami ieņēmumi. Līdz ar to NVO jāveic saimnieciskā darbība, lai tās pašas varētu sevi uzturēt – maksāt par telpām un komunālos maksājumus, iegādāties biroja inventāru un tehniku, iegādāties materiālus, kas nepieciešami statūtos paredzēto mērķu īstenošanai utt.

2014. gadā ieņēmumu un izdevumu starpība bija pozitīva, un NVO ienākumi bija par 1 319 483,39 EUR lielāki nekā izdevumi. Kopējie izdevumi pret kopējiem ieņēmumiem procentuāli bija 96,43%. Tātad aptuveni 3,57% veidoja NVO ieņēmumu pārpalikumu jeb ienākumu.

Var secināt, ka 2014. gadā NVO ieņēmumi bija palielinājušies visos ieņēmumu posteņos. Naudas maksājumu personām, algu, sociālās apdrošināšanas maksājumu, pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana, ka arī citu izdevumu īpatsvars 2014. gadā bija pieaudzis, bet nodokļu un materiālu izdevumi samazinājušies.

Vislielāko procentuālo daļu NVO bilances aktīvos veido pamatlīdzekļi (39%), nauda (27%) un debitori (16%).

Vislielāko procentuālo daļu NVO bilances pasīvos veido rezerves fonds (27%), īstermiņa kreditori (31%) un mērķfondi (20%).

Tiesiskā vide

2015. gads bija īpaši nozīmīgs NVO sektora attīstībai un ilgtspējas nodrošināšanai. Vislielākais BN darbs sektora darba kvalitātes nodrošināšanā ilgtermiņā bija veltīts NVO fonda izveidei. NVO fonda finansēšanas modelis paredz noteikt SIF par jaunveidojamā NVO fonda, kas būtu kā atsevišķa valsts budžeta programma, administrētāju. Līdz 2016. gada janvārim NVO fonda izstrādes virzība notika bez īpašas aizķeršanās. NVO fonds faktiski ir valsts atbalsts organizētas pilsoniskās sabiedrības atbalstam. NVO fonda darbības trīs prioritārie virzieni ir NVO darbības stiprināšana, atbalsts NVO pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm un NVO interešu aizstāvības stiprināšana.

2015. gada vasarā tika pieņemts ilgi diskutētais Brīvprātīgā darba likums, kas būs bāze vairākiem valdības noteikumiem, kuri pasargās brīvprātīgā darba veicējus tāpat kā jebkuru citu personu, kas atrodas darba attiecībās.

2016. gada 1. janvārī stājās spēkā Biedrību un nodibinājumu klasificēšanas noteikumi. BN sadalījums atbilstoši darbības jomai dos iespēju veikt statistiku par nozaru organizācijām, to īstenojamiem projektiem un efektīvāk plānot un ieviest valsts politiku.

FM paspārnē 2015. un 2016. gadā notiek darbs, lai nodalītu NVO saimniecisko darbību, kas tiek veikta kā papilddarbība, no darbības, kas kļuvusi par NVO pamatdarbību. Šis jautājums 2015. gadā tika iekļauts arī TM vadītās darba grupas darba kārtībā, kura vienlaikus izvērtē jautājumu par NVO darbības atklātību un uzraudzības stiprināšanu, t.sk. jautājumu par pretvalstisku organizāciju darbības ierobežošanu un apturēšanu. Šie procesi nākotnē ietekmēs BN saimniecisko darbību.

2014. gada beigās tika veikts būtisks pilnveidojums attiecībā uz BN gada pārskatā iekļaujamās informācijas caurskatāmību un saņemto ziedojumu un dāvinājumu izlietojuma atšifrēšanu. Tas ir viens solis saistībā ar pēdējos gados radušos problēmu – valsts drošību –, aktualizējot jautājumu par NVO kā nemilitāra instrumenta izmantošanu dažādiem pretvalstiskiem mērķiem. 2015. gadā Tieslietu ministrijā darbojās darba grupu, kurā tika risināts jautājums par apdraudējuma riskiem valsts drošībai saistībā ar pretvalstisku NVO darbību.

2015. gadā BN piederošajām ēkām vai inženierbūvēm, kas bija atbrīvotas no NĪN, piešķīra atbrīvojumu uz nenoteiktu laiku, līdz biedrība zaudē tiesības uz atbrīvojumu no nodokļa par tai piederošajām ēkām vai inženierbūvēm.

Atbildot uz globālo krīzi iedzīvotāju pastiprinātajā migrācijā, NVO centās rast kopīgu platformu, lai iesaistītos „bēgļu jautājuma” risināšanā, izejot no cilvēktiesību un solidaritātes vērtību perspektīvas. Latvijas Pilsoniskā alianse sadarbībā ar citām līdzīgi domājošām Latvijas biedrībām un nodibinājumiem rudens vidū spēja noorganizēt konsultāciju risinājumiem bēgļu uzņemšanas jautājumu koordinēšanai Latvijā. Konsultācija apvieno tos valsts pārvaldes institūciju pārstāvjus, nevalstiskās organizācijas un aktīvos Latvijas iedzīvotājus, kuri vēlas atbalstīt bēgļu uzņemšanu un integrāciju Latvijā un iesaistīties šo procesu īstenošanā.

Izmantotie avoti

1. 2006. gada 3. oktobra MK noteikumi Nr. 808 „Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem”: <http://likumi.lv/doc.php?id=145113> – skatīts 26.05.2015.
2. Austrumeiropas politikas pētījumu centrs. „Krievijas publiskā diplomātija Latvijā: mediji un nevalstiskais sektors.” Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2014: http://appc.lv/wp-content/uploads/2014/09/Krievijas_public_dipl_Latvija_2014_APPC.pdf – skatīts 24.06.2015.
3. Baltijas pētnieciskās žurnālistikas centrs „Re:Baltica”. „Krievijas nauda Baltijā”: http://www.rebaltica.lv/lv/petijumi/krievijas_nauda_baltija – skatīts 21.07.2015.
4. Biedrība „brīvprātīgais.lv”: www.brivpratigais.lv – skatīts 13.02.2016.
5. Biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse”. „„Bēgli” negribam, bet citu valstu nodokļu maksātāju miljoniem vērtu atbalstu gan”: <http://www.nvo.lv/lv/news/publication/begli-negribam-bet-citu-valstu-nodoklu-maksataju-m-6448/> – skatīts 13.02.2016.
6. Biedrība „Latvijas pilsoniskā alianse”. „Sabiedrības līdzdalības indekss”: www.lidzdaliba.lv – skatīts 13.02.2016.
7. Biedrības „Latvijas Pilsoniskā alianse” vēstule LR Saeimas priekšsēdētājam I. Mūrniecei, Ministru prezidentei L. Straujumai, Kultūras ministrei D. Melbārdei „Latvijas biedrību un nodibinājumu nostājas vēstule attiecībā uz Nacionālā NVO fonda izveidi Latvijā jau 2016. gadā”, 28.05.2015.: http://www.nvo.lv/site/attachments/28/05/2015/NVO_FONDS2015.pdf – skatīts 31.05.2015.
8. Biedrības „Latvijas Samariešu apvienība” interneta vietne: <http://www.samariesi.lv/lv/pakalpojumi> – skatīts 18.08.2015.
9. Biedrības „MAMMU” interneta vietne: <http://www.mammu.lv/> – skatīts 18.08.2015.
10. Biedrību un nodibinājumu klasificēšanas noteikumi: <http://likumi.lv/ta/id/278848-biedribu-un-nodibinajumu-klasificesanas-noteikumi> – skatīts 08.02.2016.
11. Biedrību un nodibinājumu likums: <http://likumi.lv/doc.php?id=81050> – skatīts 21.04.2015.
12. BNN. „DP: Latvijā teju 100 organizācijas realizē Krievijas tautiešu politiku”, 02.03.2015.: <http://bnn.lv/dp-latvija-teju-100-organizacijas-realize-krievijas-tautiesu-politiku-150993-skatits-13.02.2016>.
13. BNS. „„Eirāzijas tautas fronte” rada ordeni latviešu strēlniekiem; Kažociņš norāda uz hibrīdkaru”, 01. 08. 2015. – skatīts 02.08.2015.
14. Brīvprātīgā darba likums: <http://likumi.lv/ta/id/275061-brivpratiga-darba-likums> – skatīts 13.02.2016.
15. Focus.lv. „Tiesa daļēji apmierinājusi Osipova prasību par atteikumu reģistrēt biedrību Avrora.lv”, 07.02.2015.: <http://m.focus.lv/latvija/politika/tiesa-daleji-apmierinajusi-osipova-prasibu-par-atteikumu-registret-biedribu-avroralv> – skatīts 14.06.2015.

16. Grozījumi „Biedrību un nodibinājumu likumā”: <http://likumi.lv/ta/id/261214-grozijumi-biedribu-un-nodibinajumu-likuma> – skatīts 26.05.2015.
17. Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu”: <http://likumi.lv/ta/id/252822-grozijumi-likuma-par-valsts-un-pasvaldibu-finansu-lidzeklu-un-mantas-izskerdšanas-noversanu-> – skatīts 08.02.2016.
18. Informatīvais ziņojums „Par iespēju precizēt Sabiedriskā labuma organizāciju likumā sabiedriskā labuma organizāciju definīciju un darbības jēdzienu”: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=4035499> – skatīts 07.06.2016.
19. Konceptuālais ziņojums „Par valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda izveidi”: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40373478&mode=mk&date=2015-12-01> – skatīts 02.12.2015.
20. Ķemeru nacionālā parka fonda vēsture: http://www.kemerunacionalaisparks.lv/?r=28&n_vesture – skatīts 13.02.2016.
21. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam: <http://www.pkc.gov.lv/nap2020/latvija2030> – skatīts 13.02.2016.
22. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam (apstiprināts 20.12.2012.), 247š: http://www.pkc.gov.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeima_a_pstiprinats.pdf – skatīts 04.08.2015.
23. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. „Atvērtie dati”: <http://www.ur.gov.lv/?a=1211&v=lv> – skatīts 16.02.2016.
24. Latvijas Valsts meži. „Ziedošanu politika”: <http://www.lvm.lv/par-mums/sociala-atbildiba/ziedojumi/ziedojumu-politika> – skatīts 13.08.2015.
25. LETA. „UR atlicis „Apvienības pret nacismu” bijušā vadītāja Kuzina jaunās organizācijas reģistrāciju”, 16.03.2015.: <http://m.delfi.lv/latvija/article.php?id=45699802> – skatīts 13.02.2016.
26. Likums „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”: <http://likumi.lv/doc.php?id=56880> – skatīts 22.11.2015.
27. LR Aizsardzības ministrija. „Sabiedrības līdzdalība”: http://www.mod.gov.lv/lv/Ministrija/Sab_lidzdaliba.aspx – skatīts 13.02.2016.
28. LR Finanšu ministrija. „Rosina nodalīt NVO saimniecisko darbību no darbības, kurai ir peļņas gūšanas mērķis”, 10/11/2014: <http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/budzets/49291-rosina-nodalit-nvo-saimniecisko-darbibu-no-darbibas-kurai-ir-pelnas-gusanas-merkis> – skatīts 30.07.2015.
29. LR Kultūras ministrija. „KM iepazīstina ar 2015. gada prioritātēm un plānoto finansējuma palielinājumu”, 02.12.2014.: http://www.km.gov.lv/lv/jaunumi/?news_id=5955 – skatīts 31.05.2015.
30. LR Kultūras ministrija. „Valdība atbalsta valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda veidošanu”: http://www.km.gov.lv/lv/jaunumi/?news_id=7091 – skatīts 02.12.2015.
31. LR Labklājības ministrija. „Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs”: <http://www.lm.gov.lv/text/1047> – skatīts 01.02.2016.
32. LR Ministru kabinets. „2015. gada 29. jūlija Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomes sēdes protokols”:

<http://www.mk.gov.lv/content/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padomes-sedes> – skatīts 06.08.2015.

33. LR Ministru kabinets. Informatīvais ziņojums „Par akciju sabiedrības „Latvijas valsts meži” dāvināšanai (ziedošanai) paredzēto finanšu apjomu un dāvināšanas (ziedošanas) kārtību 2014. gadā”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40336459&mode=mk&date=2014-11-03> – skatīts 18.08.2015.
34. LR Ministru kabinets. Informatīvais ziņojums „Par iespēju precizēt Sabiedriskā labuma organizāciju likumā sabiedriskā labuma organizāciju definīciju un darbības jēdzienu”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40354993> – skatīts 07.06.2015.
35. LR Ministru kabinets. Informatīvais ziņojums „Par Ministru kabineta 2014. gada 15. jūlija sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 39 49.§) „Informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem grozījumiem normatīvajā regulējumā, lai ierobežotu anonīmu ziedojumu saņemšanu biedrībām, kuras ietekmē politikas procesus”” 2. punktā dotā uzdevuma izpildi”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40356956> – skatīts 24.06.2015.
36. LR Ministru kabinets. Informatīvais ziņojums „Par valdības rīcības plāna 128.3. pasākuma „Uzsākt koncepcijas par valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda izveidi izstrādi, t.sk. līdz 2014. gada 1. oktobrim sagatavojot starpziņojumu izskatīšanai Ministru kabinetā par koncepcijas izstrādes gaitu” īstenošanas gaitu”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40336784> – skatīts 31.05.2015.
37. LR Ministru kabinets. Koncepcijas projekts „Par sociālās uzņēmējdarbības ieviešanas iespējām Latvijā”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40314167> – skatīts 13.02.2016.
38. LR Ministru kabinets. Konceptuālais ziņojums „Par valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda izveidi”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40373478&mode=mk&date=2015-12-01> – skatīts 02.12.2015.
39. LR Ministru kabinets. Labklājības ministrija. „Labklājības ministrija veicinās sociālās uzņēmējdarbības attīstību”:
<http://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/labklajibas-ministrija-veicinas-socialas-uznemejdarbibas-attistibu-0> – skatīts 13.08.2015.
40. LR Ministru kabinets. „Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomes sēdes”:
<http://www.mk.gov.lv/content/nevalstisko-organizaciju-un-ministru-kabineta-sadarbibas-memoranda-istenosanas-padomes-sedes> – skatīts 02.12.2015.
41. LR Ministru kabinets. Noteikumu projekts „Noteikumi par brīvprātīgā darba veicēja veselības un dzīvības apdrošināšanu pret nelaiemes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40372793&mode=mk&date=2015-12-22> – skatīts 21.01.2016.
42. LR Ministru kabinets. „Par Ministru kabineta komitejas 2014. gada 6. oktobra sēdes protokollēmumu (prot. Nr. 33 1.§) „Koncepcija par valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrību, kapitālsabiedrību, kurās valsts vai pašvaldības daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopumā pārsniedz 50 procentus, un kapitālsabiedrību, kurās vienas vai vairāku valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrību daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopumā pārsniedz 50 procentus, dāvinājumu (ziedojumu) politikas uzlabošanu”:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40231358&mode=mk&date=2014-07-15>. – skatīts 13.02.2016.
43. LR Ministru kabinets. Rīkojuma projekts „Par biedrībai un nodibinājumam piederošajām ēkām vai inženierbūvēm, kas netiek apliktas ar nekustamā īpašuma nodokli”:

- <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40352381&mode=mk&date=2015-06-30> – skatīts 21.07.2015.
44. LR Saeima. 2015. gada 29. maija Saeimas un NVO forums „Līdzdalība, vienlīdzība un solidaritāte – mūsdienu vērtības ceļā uz drošību un brīvību”:
<http://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/saeimas-un-nvo-forums> – skatīts 03.08.2015.
45. LR Saeima. „Brīvprātīgā darba organizēšanas izdevumus plāno neaplikt ar ienākuma nodokli”: <http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/23623-brivpratiga-darba-organizšanas-izdevumus-plano-neaplikt-ar-ienakuma-nodokli> – skatīts 22.06.2015.
46. LR Saeima. „Saeima apstiprina Nacionālās drošības koncepciju”, 26.11.2015:
<http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/24138-saeima-apstiprina-nacionalas-drosibas-koncepciju> – skatīts 26.11.2015.
47. LR Satversme: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> – skatīts 21.04.2015.
48. LR Valsts Kanceleja. „Ministriju sniegtā informācija par sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām Ministru kabineta un NVO sadarbības memoranda īstenošanā”:
http://mk.gov.lv/sites/default/files/editor/2014kopasvilkums_ministriju_sadarbiba_ar_nvo_2014.pdf – skatīts 13.02.2016.
49. LR Zemkopības ministrija. „LVM sociālā atbildība”:
<https://www.zm.gov.lv/mezi/statiskas-lapas/valsts-atbalsts/lvm-sociala-atbildiba?nid=324#jump> – skatīts 18.08.2015.
50. Lursoft IT publiskā datu bāze: www.lursoft.lv/ – skatīts 14.06.2015.
51. Memoranda padomes sēdes 27.05.2015. protokols:
http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/maijs_memo_protokols_red.pdf – skatīts 21.01.2016.
52. MK noteikumu Nr. 808 60.1 punkts; skaidrojums pieejams arī:
<https://www.vid.gov.lv/default.aspx?&tabid=7&id=15&oid=129845> – skatīts 07.06.2015.
53. Nacionālās drošības likums: <http://likumi.lv/doc.php?id=14011> – skatīts 21.04.2015.
54. Nodibinājuma „Otra elpa” labdarības veikali; interneta vietne: <http://otraelpa.lv/veikali/> – skatīts 18.08.2015.
55. Nodibinājums „Fonds „Ziedot.lv””: <http://www.ziedot.lv/jaunumi/ziedot-lv-socialais-uznemums-4451> – skatīts 18.08.2015.
56. Par koncepciju „Par sociālās uzņēmējdarbības ieviešanas iespējām Latvijā”:
<http://likumi.lv/doc.php?id=269885> – skatīts 03.08.2015.
57. Pilseta24.lv. „Girss: aizliedzot parkā mierīgi parakstīt biedrības dokumentus, policija pārkāpusi normatīvos regulējumus”, 01.07.2015., Leta monitorings:
<http://monitorings.leta.lv/pdf/P50CCEF74-2012-4BD7-894E-38051A1D6F4C/> – skatīts 31.07.2015.
58. Providus.lv. Domnīca. „Dažādas „maigās varas” sejas: Baltijas valstis un Austrumu partneri starp Krieviju un ES”: <http://providus.lv/article/video-dazadas-maigas-varas-sejas-baltijas-valstis-un-austrumu-partneri-starp-krieviju-un-es> – skatīts 28.05.2015.
59. Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums:
<http://likumi.lv/doc.php?id=269907> – skatīts 13.02.2016.

60. Rostoks T., Spruds A. (Eds.) „The Different Faces of „Soft Power”: The Baltic States and Eastern Neighborhood between Russia and the EU.” Latvian Institute of International Affairs, 2015. ISBN: 978-9984-583-62-4 (PDF): http://www.lai.lv/site/docs/LIIA_soft_power_book_web_layout.pdf – skatīts 11.08.2015.
61. SAB 2014. gada darbības pārskats: http://www.sab.gov.lv/downloads/2014_parskats.pdf – skatīts 08.06.2015.
62. SIA “Lursoft IT”. „Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika”: https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=41 – skatīts 20.01.2016.
63. Springe I., Motuzaite D., Gailāne G. „Demokrātijas izplatīšana Latvijā Kremļa stilā.” Baltijas pētnieciskās žurnālistikas centrs „Re:Baltica”, 16.03.2012.: http://www.rebaltica.lv/lv/petijumi/krievijas_nauda_baltija/a/601/demokratijas_izplatisana_latvija_kremla_stila.html – skatīts 02.08.2015.
64. TV3 raidījums „Nekā personīga” (no 11. minūtes), 2015. gada 1. marts: <http://tvplay.skaties.lv/parraides/neka-personiga/576555?autostart=true> – skatīts 14.06.2015.
65. Valsts ieņēmumu dienests: <https://www.vid.gov.lv/default.aspx?&tabid=7&id=15&oid=129845> – skatīts 07.06.2015.
66. Valsts kanceleja. „Stiprinās labu pārvaldību valsts iestāžu un NVO sadarbībā.” Elektroniskais žurnāls „Jurista vārds”, 28.05.2015.: <http://www.juristavards.lv/zinas/266722-stiprinas-labu-parvaldibu-valsts-iestazu-un-nvo-sadarbiba/> – skatīts 13.02.2016.
67. VAS „Latvijas dzelzceļš”. „Realizētie projekti”: <http://www.ldz.lv/lv/content/realiz%C4%93tie-projekti> – skatīts 18.08.2015.
68. VAS „Latvijas dzelzceļš”. „Vadlīnijas”: <http://www.ldz.lv/lv/content/vadl%C4%ABnijas> – skatīts 18.08.2015.
69. VAS „Latvijas Loto”. „Latvijas Loto Labo mērķu programma”: <https://www.latloto.lv/lv/par-latvijas-loto/labo-merku-programma> – skatīts 19.08.2015.
70. Vinķele I. „Nav nekāda raķešu zinātne, ja tik būtu griba īstenot”: <https://ivinkele505.wordpress.com/2015/09/04/nav-nekada-rakesu-zinatne-ja-tik-butu-griba-istenot/> – skatīts 13.02.2016.
71. Winersting M. (Ed.) „Tools of Destabilization. Russian Soft Power and Non-Military Influence in the Baltic States.” FOI-R--3990—SE, December 2014: http://appc.lv/wp-content/uploads/2014/12/FOI_Non_military.pdf – skatīts 08.06.2015.
72. Zonberga K. „Kā bruņurupucis gribēja lidot”, 21.01.2016. Interneta žurnāls „Satori”: http://satori.lv/raksts/10663/Ka_brunurupucis_gribeja_lidot – skatīts 13.02.2016.

Pielikumi

Pielikums nr. 1. Nevalstisko organizāciju publicitātes avoti.

LETA mediju monitorings, 2015. gada jūlijs–septembris.

Mediju segments	Avots	Skaitis
Biznesa avīzes	Dienas Bizness	37
Interneta portāli	pilseta24.lv	992
	delfi.lv	339
	la.lv	277
	ism.lv	269
	tvnet.lv	255
	nra.lv	241
	apollo.tvnet.lv	193
	valmieraszinas.lv	191
	focus.lv	167
	diena.lv	162
	kasjauns.lv	158
	liepajniekiem.lv	145
	lvportals.lv	143
	skaties.lv	136
	db.lv	129
	zz.lv	127
	rus.ism.lv	116
	rekurzeme.lv	110
	irliepaja.lv	105
	ru.focus.lv	101
	rus.delfi.lv	95
	ves.lv	86
	bb.lv	85
	rus.tvnet.lv	78
	auseklis.lv	74
	irir.lv	73
	daugavasbalss.lv	69
	ziemellatvija.lv	69
	jelgavasvestnesis.lv	68
	vesti.lv	68
	financenet.lv	66
	jvestnesis.lv	63
	freecity.lv	62
dzirkstele.lv	58	
edruva.lv	58	
daugavpils.lv	54	
sigulda.lv	53	
ventasbalss.lv	53	
staburags.lv	48	
bnn.lv	47	
ventspils.lv	47	
riga.lv	44	
vestnesis.lv	43	
valmiera.lv	37	

	jelgavniekiem.lv	37
	rus.riga.lv	36
	rus.liepajniekiem.lv	36
	talsi.lv	35
	salaspils.lv	32
	liepaja.lv	32
	aluksniesiem.lv	30
	rus.db.lv	30
	pietiek.com	29
	novaja.lv	28
	latgale.lv	26
	jelgava.lv	25
	ezerzeme.lv	24
	kuldiga.lv	23
	rus.kasjauns.lv	22
	tukums.lv	22
	bdaugava.lv	22
	latgaleslaiks.lv	20
	adazi.lv	20
	skruna.lv	20
	jurmala.lv	18
	olaine.lv	18
	dundaga.lv	16
	novadnieks.lv	11
	roja.lv	10
	ntz.lv	8
	bnn-news.ru	8
	babite.lv	7
	estars.lv	7
	marupe.lv	5
	talsuvestis.lv	4
	7guru.lv	3
	en.lsm.lv	2
	business.lv	2
	kurzemnieks.lv	2
	puaro.lv	2
	grobina.lv	1
Mēneša izdevumi	Kopsolī	24
	Kapitāls	12
	Saimnieks.LV	11
	36,6 C Veselīgāk Saskaņīgāk Gudrāk	11
	Latvijas Architektūra	10
	Meža Avīze	8
	Latvijas Ārsts	8
	MMD	8
	Atbalsts	7
	Agro Tops	7
	Patiesā Dzīve	7
	Doctus	7
	Otkritij gorod	6
	Baltijas Koks	6
	Mans Mazais	5
	Vides Vēstis	5
	Dārza Pasaule	5

	Likums un Taisnība	5
	iFinances.lv	5
	Pastaiga	4
	Veto Magazine	4
	Latvijas Tirgotājs	4
	Ko ārsti tev nestāsta	4
	Biznes Klass!	4
	100 labi padomi	3
	Materia Medica	3
	L'Officiel Latvija	3
	Veselība	3
	Copes Lietas	2
	Energija un Pasaule	2
	Grāmatvedība & Ekonomika	2
	Medicus Bonus	2
	Latvijas Būvniecība	2
	Ievas Virtuve	1
	Pastaiga.ru	1
	Una	1
	Annas Psiholoģija	1
	360 gradusov	1
	Figaro	1
	Cosmopolitan	1
	Ir Nauda	1
	Lilit (krievu val.)	1
	Bilances Juridiskie Padomi	1
	Klubs	1
	Telegraf	1
Nacionālās avīzes	Diena	126
	Latvijas Avīze	121
	Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai	109
	Vesti Segodņa	74
Nedēļas izdevumi	Laikraksts „Latvietis”	43
	Latvijskije Vesti	22
	Praktiskais Latvietis	19
	7 Super Sekretov	17
	Subbota	15
	Jurista Vārds	15
	Kas Jauns Avīze	15
	Ievas Veselība	11
	MK-Latvija	10
	Ieva	9
	Izglītība un Kultūra	9
	Ir	9
	Bilance	7
	Ievas Padomu Avīze	5
	Ļubļu	5
	Skolas Vārds	4
	Kas Jauns	4
	Rīgas Viļņi+	4
	Ievas Māja	3
	Mājas Viesis	3
	Ievas Stāsti	3
	Sports	3

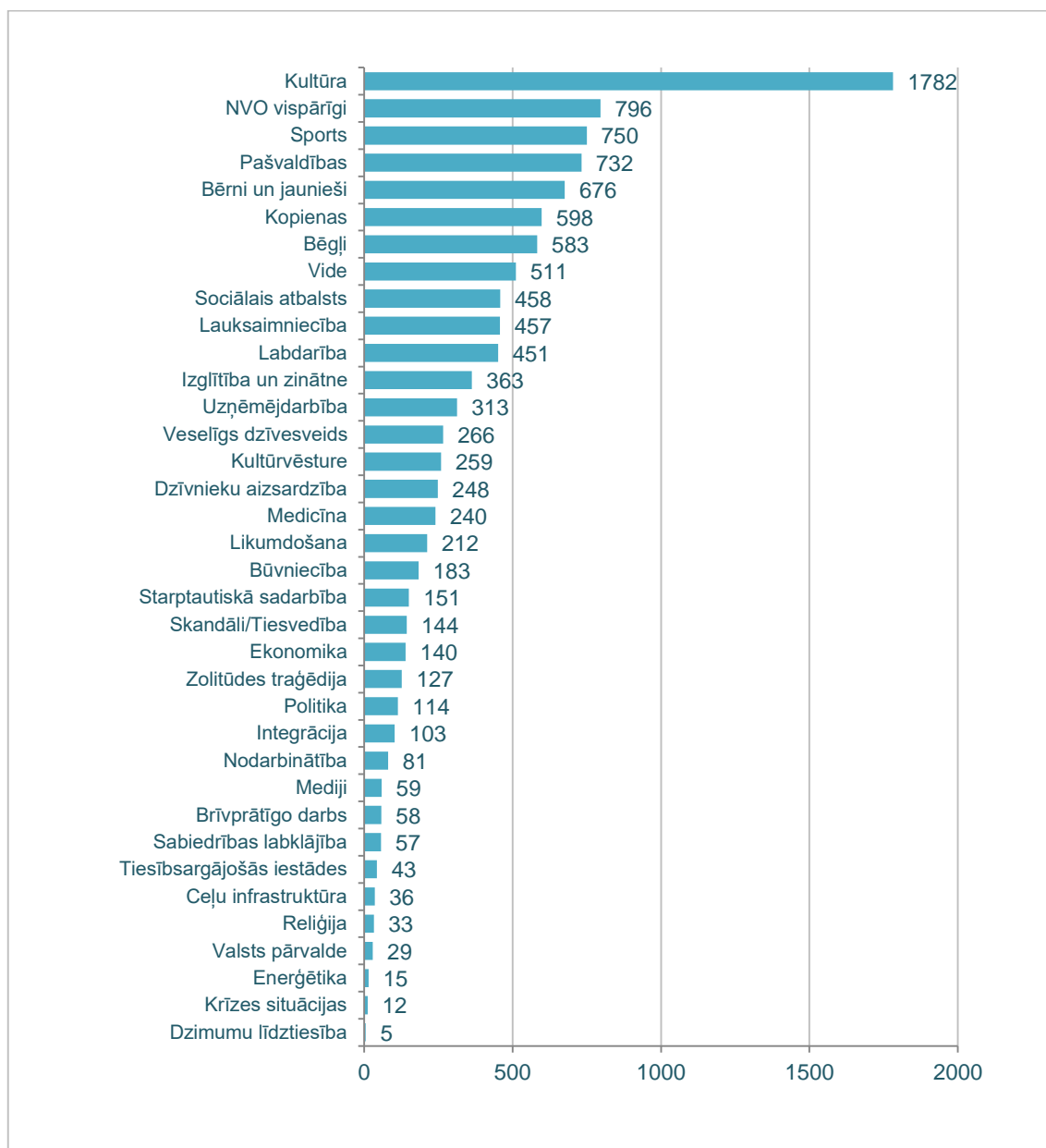
	Privātā Dzīve	2
	Vakara Ziņas	2
	Otkrito!	1
	OK!	1
	Sporta Avīze	1
Reģionālā prese	Vietējā Latgales Avīze	153
	Auseklis	129
	Brīvā Daugava	127
	Kurzemes Vārds	121
	Liesma	118
	Jaunais Vēstnesis	116
	Saldus Zeme	114
	Zemgale	114
	Rēzeknes Vēstis	106
	Staburags	105
	Stars	100
	Bauskas Dzīve	100
	Kurzemnieks	85
	Latgales Laiks	84
	Neatkarīgās Tukuma Ziņas	82
	Novadnieks	76
	Druva	76
	Rēzeknes Vēstis (krievu val.)	71
	Malienas Ziņas	71
	Zemgales Ziņas	68
	Talsu Vēstis	65
	Kurzemes Vārds (krievu val.)	60
	Ventas Balss	58
	Ezerzeme	55
	Ziemeļlatvija	54
	Vaduguns	51
	Latgales Laiks (krievu val.)	46
	Brīvā Daugava (krievu val.)	46
	Dzirkstele	45
	Ogres Vēstis Visiem	45
	Kursas Laiks	43
	Ezerzeme (krievu val.)	40
	Jelgavas Vēstnesis	36
	Alūksnes Ziņas	33
	Million	31
	Panorama Rezekne	29
	Iecavas Ziņas	28
	Ventas Balss (krievu val.)	26
	Salaspils Vēstis	26
	Jūrmalas pašvaldības informācijas biļetens	19
	Lielvārdes Novada Ziņas	19
	Burtnieku Novada Vēstis	18
	Rīgas Aprīņa Avīze	18
	Kuldīgas Novada Vēstis	18
	Novaja Gazeta	18
	Salacgrīvas Novada Ziņas	18
	Ludzas Novada Vēstis	16
	Līvānu Novada Vēstis	15

Ludzas Zeme	15
Engures Novada Ziņas	15
Avīze Piebaldzēniem	14
Jūrmalas Vārds.lv	13
Talsu Novada Ziņas	13
Krustpils Novadnieks	13
Vecumnieku Novada Ziņas	13
Saldus Novada Vēstis	13
Ludzas Zeme (krievu val.)	12
Mālpils Vēstis	11
Jaunjelgavas Novada Vēstis	11
Valmiera domā un rada	11
Ērgļu Novada Ziņas	10
Ludzas Novada Vēstis (krievu val.)	10
Ropažu Vēstis	10
Līvānu Novada Vēstis (krievu val.)	10
Ozolupe	10
Kandavas Novada Vēstnesis	9
Tukuma Laiks	9
Jelgavas Novada Ziņas	9
Valkas Novada Vēstis	9
Jūrmalas Vārds (krievu val.)	9
Ķekavas Novads	9
Limbažu Novada Ziņas	9
Siguldas Novada Ziņas	9
Carnikavas Novada Vēstis	9
Jēkabpils Vēstis	9
Durbes Novada Vēstis	8
Neretas Novada Vēstis	8
Nīcas Novada Vēstis	8
Rūjienas Vēstnesis	8
Viļakas Novadā	8
Ciblas Novada Ziņas	8
Tēvzemīte (Stopiņu novads)	8
Ozolnieku Avīze	8
Mārupes Vēstis	7
Krimuldas Novada Vēstis	7
Aizputes Novada Avīze	7
Banga	7
Pāvilostas Novada Ziņas	7
Mūsu Novada Vēstis (Strenču novads)	6
Pļaviņu Novada Ziņas	6
Babītes Ziņas	6
Naš gorod	6
Rundāles Novada Ziņas	6
Ziņu Lapa (Grobiņas novads)	6
Lubānas Ziņas	5
Priekules Novada Ziņas	5
Apes Novada Ziņas	5
Novada vēstis (Inčukalns. Vangaži)	5
Alojas Novada Vēstis	5
Preiļu Novada Vēstis	5
Alsungas Ziņas	5
Madonas Novada Vēstnesis	4

	Skrundas Novads	4
	Ādažu Vēstis	4
	Ķeguma Novada Ziņas	4
	Naukšēnu novada vēstis	4
	Smiltenes Novada Domes Vēstis	4
	Garkalnes Novada Vēstis	4
	Riebiņu Novada Ziņas	4
	Saulkrastu Domes Ziņas	4
	Priekuļu Novada Vēstis	4
	Auces Novada Vēstis	3
	Cesvaines Ziņas	3
	Novada Vēstis (Salas novads)	3
	Pārgaujas Novada Vēstis	3
	Brocēnu Novadā	3
	Riebiņu Novada Vēstis (krievu val.)	3
	Kārsavas Novada Vēstis	3
	Raunas Novada Vēstis	2
	Vaiņodes Novada Vēstis	2
	Kurmenīte (Rugāju novads)	2
	Aknīstes Novada Vēstis	2
	Salaspils Vēstis (krievu val.)	2
	Baltinavas Vēstis	2
	Varakļonīts	1
	Mērsraga Avīze	1
TV	LNT	47
	LTV1	35
	TV3	12
	LTV7	5
	PBK	3
	TV5	3
	ReTV	2
Kopā		11 085

Pielikums nr. 2. Nevalstisko organizāciju publicitātes tēmas.

LETA mediju monitorings, 2015. gada jūlijs–septembris.

Pielikums nr. 3. Nevalstisko organizāciju publicitātes tēmas sabiedriskajā TV.

LETA mediju monitorings, 2015. gada jūlijs–septembris.

